ISBN-Mehr and Vafa
9 798987 710715 >

Ommi İssa

Mehr and Vafa

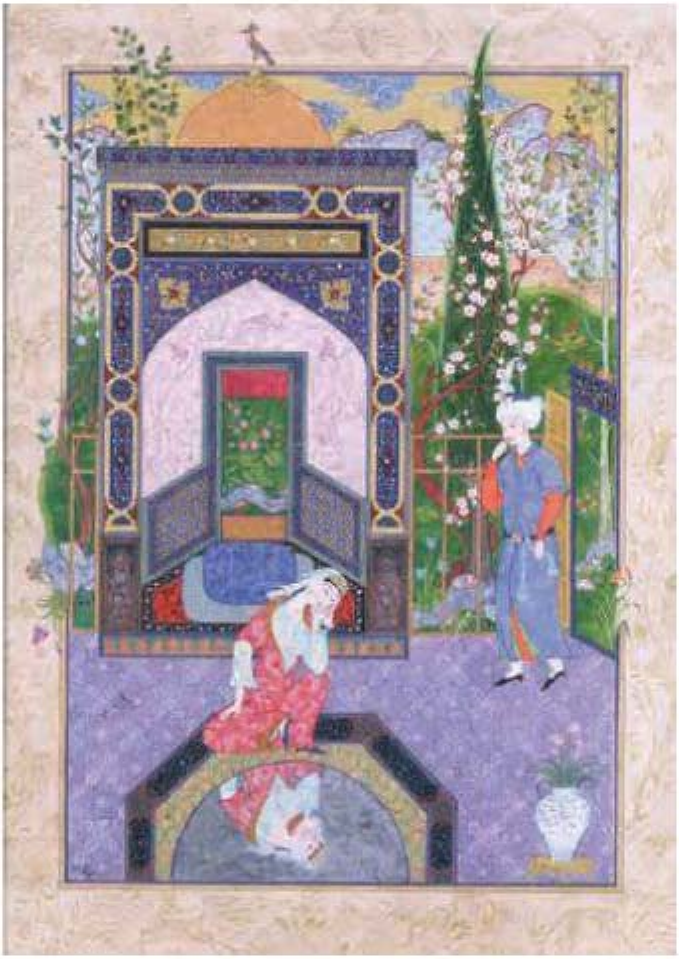

Compiler: Firuz Refahi Alamdari

Ümmi İsa

Mehru Vəfa
Məsnəvisi

Serbiya Universiteti Əlyazması Əsasında
N0.350
774 H–1359 M

2023

Ommi İssa Mehr and Vafa Distich

copyright ©2023 by Firuz Refahi Alamdari

Önsöz yazanlar

Könül Haciyeva
Filologiya Elmlər Doktoru, Dosent

Sənan İbrahimov
Filologiya Elmlər Doktoru,Professor

XIV-ci əsr Azərbaycan Şairi Ümmi İsanin Mehrü Vəfa Məsnəvisi yeni tapılmış Serbiya Universiteti Əlyazması əsasında hazırlanıbdır.

Turkic distich of Mehr and Vefa based upon newly uncovered Manuscript of Ommi İssa, XIV century poet of Azerbaijan, is comparatively compiled by Firuz Refahi Alamdari and published for the first time.

Cover and interior design by Firuzan Publication
Published by Firuz Refahi Alamdari
Compiler: Firuz Refahi Alamdari
Firuzrefahi@gmail.com
Printed in the USA
First edition 2023
ISBN: 979-8-9877107-1-5
Library of Congress Cataloging -in-Publishing Data is available upon request

Forward

Azerbaijani classic literature masterpiece of Ommi İssa has been lost for many years. The first research of mentioned manuscript goes back to 1992. Later on his distich was studied and published once in Republic of Azerbaijan and once in Turkiye.

Ommi Issa lived through the Dynasty of Jalayirides (1330-1432) when Sultan Oweys (1356-1374) and his son Sultan Ahmad (133-1410) ruled in İran. Both Sultans supported literary creations. Many poets gathered at their capital Tabriz and dedicated great litrary piece to them. It isn't clear when and where Ommi Issa was born and nothing is known about his life.

"Mehr and Vafa" distich is written at 1359 after the "Mehr and Mushteri" distich by the great poet "Assar Tabrizi", "Vargha and Gulsha" distich by Yusef Maddah and the "Yusef and Zuleykha" distich by "Mostafa Dzarir".

"Mehr and Vafa" manuscripts are counted a few. Two of them is located in Azerbaijan and three in Turkey and one in Germany. The seventh manuscript copy is located by the compiler at "Serbiya" university which has been selected as the main text body of this comparative survey. All manuscript copies differ in

the number of couplets. “Serbia” manuscript is analysed and distinguished to be the oldest of them by myself. “Mehr and Vafa” is a romance distich and all adventures is based upon grieves and enthusiasms for lovers. There are different hindrances and difficulties on the path of love adventures. They fight destiny to reach each other. I dare to say that, there are tens of similar narrations in Arabic and Persian languages. But subject and content of these distches differ with The subject of “Mehr and Vafa”.

The method selected to research text is unique, since I’ve published the original text with Latin pronunciation and at the end I’ve annexed the original handwriting for future surveys.

I’ve tried to attract attentions of young researches of Azerbaijan, Iran and Turkiye for further steps to introduce classic masterpieces of Azerbaijani Turkic Literatures.

Firuz Refahi Alamdari

Könül Hacıyeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Yüzilliklərdən boylanan saflıq nümunəsi

Hal-hazırda əldə olan nümunələrə əsasən anadilli şeirimizin ilk örnəklərinin XIII yüzillikdən başlayaraq yarandığını deyə bilərik. Lakin həmin əsərlərin dilinin inkişaf səviyyəsi, onlardakı təfəkkür səciyyəsi, fikir bitkinliyi, ifadə dolğunluğu Azərbaycan türkcəsində yazılan şeirlərin uzun bir inkişaf yolu keçdiyini göstərir. İzzəddin Həsənoğlunun dövrümüzədək gəlib çatmış qəzəlləri bu fikrimizə sübutdur. Həmin şeirlərdə işlənən dilin, poetik təqdimatın bir əsr yox, bir neçə yüzillik ərzində formalaşdığını anlamaq heç də çətin deyil. Sözsüz ki, burada xalqımızın zəngin şifahi ədəbiyyatı da önəmli rola sahibdir.

Anadilli şeirimizin təkmilləşməsi və yayılmasında türk əsilli dövlət başçılarının rolu inkaredilməzdir. Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafının həlledici dövrü sayılan XIV-XV əsrlərdə doğma dildə şeir yazan şairlər çox idi. Həmin dövrdə Azərbaycan türkcəsində yazıb-yaradan söz ustalarının içərisində fərqlənmək, orijinal söz demək qabiliyyətinə malik olduğunu nümayiş etdirmək elə də asan iş deyildi. Həsənoğlu, Nəsimi kimi qüdrətli qələm sahiblərindən başlayan bu ənənəni ən layiqli şəkildə davam etdirmək lazım idi.

Dövrün çoxsaylı poeziya nümayəndələrinin içərisində yalnız bu ənənəyə özünün orijinal üslubu ilə yanaşan, həqiqi mənada gözəl sənət nümunəsi yarada bilən, poeziya xəzinəmizə doğma Azərbaycan türkcəsində bənzərsiz söz inciləri bəxş etmək iqtidarında olan sənətkarlar məşhurlaşa bilirdilər.

XIV əsrdə yazıldığı ehtimal edilən "Mehr və vəfa" məsnəvisi də dilimizin və bədii düşüncəmizin parlaq nümunəsi sayılmalıdır. Ümmi İsa adlı müəllifin əsəri olan bu məhəbbət dastanı olduqca təmiz, qatqısız, axıcı bir dildə qələmə alınmışdır. Azərbaycan türkcəsinin saflığını, dil özəlliklərini, obrazlılığını özündə əks etdirən bu poemada ədəbi fikrimizin o dövrdəki inkişaf səviyyəsini, şeir sənətinin Azərbaycan-türk dilinin imkanları sferasında təzahür əlamətlərini görmək mümkündür.

Türkdilli ədəbiyyatın doğma şeir ölçüsü olan heca vəzninin əvvəlki əsrlərdən başlamış tədricən öz yerini əruz vəzninə verməsi hadisəsi bu yüzillikdə daha da intensiv hal almışdı. Burada qədim və orta əsrlər türk ədəbiyyatı tədqiqatçısı M.F.Köprülünün klassik poeziyanı araşdırarkən vəznlərə xüsusi diqqət ayırdığını vurğulamaq yerinə düşər. Türk dilinin, türk ədəbiyyatının doğma şeir ölçüsü olan heca vəznini təqdir edən M.F.Köprülü bu xalq vəzninin orta əsrlərdə zaman-zaman arxa planda qalmasına, xor görülməsinə təəssüfünü dilə gətirir. Köprülü yazır:

"Hece veznine gelince: Türk saraylarında aruz vezniyle Acem taklidi manzumeler coğalıncaya kadar, hatta çoğaldıktan sonra bile, halk şair ve mutasavvıfları tarafından kullanılan bu vezin, yüksek sınıflara hitaben sanatlı şiirler düzenleyen yüksek sınıf şairleri tarafından kullanılmadı".

"Mehr və Vəfa" məsnəvisi də məhz türk şeir dilinin əruz vəzninə uyğunlaşdırıldığı və bu məsələdə şairlərin xüsusi bir poetik qabiliyyət, ritm və ölçü duyma istedadı ortaya qoymalı olduqları belə bir mürəkkəb dövrdə ərsəyə gəlmişdi. Hər şeydən öncə qeyd etməliyik ki, poemanın mövzusu Şərq ədəbi təfəkküründə özünə yer etmiş çoxsaylı sevgi rəvayətlərindən biri üzərində qurulmuşdur. Orta əsr ədəbiyyatına nəzər saldıqda dillərdə dastan olan "Mehr və Vəfa" hekayətinə bir çox şairin əsərində işarə edildiyini görə bilərik. Xüsusilə də farsca yazılmış məhəbbət mövzulu şeirlərdə bu aşiq və məşuq obrazlarının adı çəkilir.

Əsərin yazıldığı dövr Cəlairilər dövlətinin hakimiyyət illərinə təsadüf edir. Həmin dövrdə yazılan çox sayda eşq məsnəviləri məlumdur. Sultan Cemin "Cəmşid və Xurşid", Cəmalinin "Hüma və Humayun", Həmdullah Həmdinin "Təhfətül-Üşşaq", Həssanın "Mehr və Müştəri, Hümaminin "Sinaməsi", Zehninin "Gül və Novruz", Behişti Əhməd Sinanın "Süheyl və Növbahar" əsərləri məhəbbət mövzulu belə

məsnəvilərdəndir. Bu əsərlərin bir qisminin əlyazmaları dövrümüzədək gəlib çatsa da, bəzilərinin sadəcə adları məlumdur. "Mehr və Vəfa" məsnəvisi onların arasında bir çox cəhətləri ilə seçilir ki, bu da onun poetik dili, bədii-ədəbi səciyyəsi ilə bağlıdır. Qeyd etməliyik ki, yalnız bu əsər deyil, Cəlairilər dövründə qələmə alınmış bir çox poetik nümunələr türkcənin bir ədəbi dil kimi geniş şəkildə işləndiyini göstərir. Həmin dövrün dövlət adamlarından və ədəbi şəxsiyyətlərindən olan Əhməd bin Veysin, digər adı ilə Cəlairi hökmdarı Sultan Əhmədin Oğuz türkcəsində yazdığı qəzəli Cəlairilər sarayında türk dilindən istifadə edildiyinin isbatıdır. Türkiyəli ədəbiyyatşünas alim, professor M.F.Köprülü hələ 1928-ci ildə Əhməd bin Veysin həmin o şeirini tədqiq edərək "XIV. Asırda Bir Azeri Şairi" adlı məqalə yazmışdır. Bu araşdırma yazısı "Hayat Mecmuası" dərgisində yayınlanmışdır.

Ümumtürk ədəbiyyatını bütov şəkildə, küll halında öyrənməyin tərəfdarı olan alimin haqqında danışdığımız "Mehr və Vəfa" əsəri ilə bağlı araşdırmaları da var. Köprülü əlində bu məsnəvinin elmə məlum olan əlyazma nüsxələrindən başqa müəllifi bilnməyən bir nüsxəsinin də olduğunu qeyd etmişdir. Tədqiqatçı alim Firuz Rifahi Ələmdari indiyədək həmin əlyazmanı görən birinin olmadığını vurğulayır. Anadilli ədəbi irsimizin yorulmaz tədqiqatçısı ustad F. Rifahi məsnəvinin altıncı əlyazma nüsxəsini Serbiyadakı Belqrad Universitetinin Svetozar

Markoviç adına kitabxanasında aşkar etmiş və üzərində araşdırma aparmışdır. Alim yeni əldə edilən bu əlyazma və digər nüsxələr əsasında əsərin kamil və bitkin versiyasını nəşrə hazırlamışdır. Nəticədə, həm məsnəvinin daha bir nüsxəsi elm aləminə təqdim edilmiş, həm də əsərdəki beytlərin sayı artmışdır. Bütün bunlar bu orta əsr poeziya nümunəsinin bədii cəhətdən və dil baxımından daha əhatəli araşdırılmasına imkan verəcəkdir.

Dilimizin, poetik təfəkkürümüzün, çoxəsrlik şeir sənətimizin yüzilliklərdən boylanan saflıq nümunəsi adlandıra biləcəyimiz "Mehr və Vəfa" məsnəvisində diqqətimizi çəkən bir neçə məqamı qeyd etmək istərdik. Əsərin əvvəlində şair sözə Yaradanın adı və mədhi ilə başlayır. Uca Tanrının qüdrətini, dürlü-dürlü məziyyətlərini böyük şövqlə və olduqca səlis, aydın bir şəkildə dilə gətirir.

Ol kafərdır, bu müsəlmandır deməz,
Rizq verir, cümləsini ac qomaz.
Qış gətirir, göstərir ibrətləri,
Yaz gətirir, bitirir nemətləri.

اول کافردر بو مسلماندر دیمز،
رزق ویرور جمله سنی آج قومز.
قیش کتورور کوسترر عبرتلری،
یاز کتورور بیترور نعمت لری.[1]

[1] . s. 35

Dilimizin saflığı, bədii düşüncəmizin bitkinliyi və bütün bunların sənətkar qələmi ilə cilalanaraq misralara köçürülməsi heyran etməyə bilmir. Şair bu əsərdə sözlə gözəl bir şəkildə, ustacasına davrana bilməsindən başqa həm də mütəfəkkirliyini ortaya qoyur. Yerin, göyün yaradıcısı, bütün yaradılışın sahibi "Allahın adını yad edəlüm" deyərək sözə başlayan şair Ümmi İsa Onu hər kəsin anlaya biləcəyi bir dillə, üstəlik də didaktik ştrixlərlə vəsf edir. Etiraf etməliyik ki, Türkün Tanrı sevgisi burada özünü bariz bir şəkildə göstərməkdədir. Yaratdığı hər quluna mərhəmət edən Ulu Tanrının bəndələrinə "müsəlman" ya da "kafər" deyə fərq qoymadığını şair böyük sevgi və əminlik hissi ilə söyləyir və yaradılanlara həm "ibrət" göstərən, həm də "nemət" verən qüdrətli Yaradanın obrazını sadə və öyrədici bir dillə ifadə etmiş olur. Beləcə, bu təsvirlə Allahın hər təbəqədən, hər yaşdan olan insanın, hər savad və təfəkkür sahibinin anlaya biləcəyi tərifi verilir. Əsər boyu şairin alınma söz və ifadələrdən maksimum dərəcədə az istifadə etdiyini görürük.

Məsnəvinin baş qəhrəmanı Vəfanın özünü tanıtdığı və könlündə bəslədiyi sevgidən bəhs etdiyi bu sətirlərdəki dilin sadəliyinə, təmizliyinə heyran qalmamaq olmur. Həmin hissədə oxuyuruq:

Vəfa aydır: bən daxi Rum sultanı,
Oğluyam Mehrə fəda qıldım canı.

Anın içün ölmüşəm dirilmişəm,
Eşq yolunda sanmanız ayrılmışam.
وفا ایدر بن داخی روم سلطانی،
اوغلییم مهره فدا قلدم جانی.
آننک ایچون اولمیشم دیرلمشم،
عشق یولنده صنمنکز ایرلمشم.[۲]

Özündə el dilində deyilmiş bir bayatının məna tutumunu, müdrikliyini daşıyan bu dördcə misrada Vəfanın kimliyini, məqsəd və məramını, keçdiyi çətinlikləri, sevgisinə sadiqliyini, yolundan dönməzliyini və s. görə bilirik. Bütün bunlar şairin sözlə ustalıqla davranması, şeir sənətinə hakimliyi və doğma dilini, folklorunu, bir sözlə xalq yaradıcılığını bilməsi hesabına baş verir. Şair əsərdəki mənfi obraz olan cadugər haqqında deyir:

Var idi Rum elində bir cazu,
Ol zaman yox idi andan özü.
واریدی روم النده بر جازو،
اول زمان یوغیدی اندن عزو.[۳]

Gördüyümüz kimi, bu sətirlərdə də təsvir çox sadə anlaşılan bir tərzdə, xalq dilində verilib. Şair “yox idi andan özü” deməklə, “o cadugərin tayı-bərabəri yoxdur” deyir, indi də el arasında pis adamlar barəsində söylənən “özü kimisi yoxdur” deyiminin

---

[2] . s. 145
[3]. S. 65

arxaik şəklini işlətmiş olur. Demək olar ki, müəllif bu beytdə də alınma sözlərdən istifadə etməmişdir.

Əsər başdan-başa dil saflığını və poetik ifadə aydınlığını əks etdirən bu cür nümunələrlə doludur. "Mehr və Vəfa" məsnəvisi lirik təsvirlərlə də zəngin bir əsərdir. Məhz bu baxımdan Ümmi İsa yaradıcılığının ədəbiyyatçılar tərəfindən araşdırılması önəmlidir və oradakı lirika, bədiyyat öz tədqiqatçısını gözləyir. Bu mənada XVI yüzillikdə özünün yüksək zirvəsinə çatmış anadilli poeziyamızdakı lirikanın qidalandığı mənbələrdən biri də Ümmi İsanın şeirləri sayıla bilər.

Nəzərə alsaq ki, "Mehr və Vəfa" məsnəvisi Türkiyədə və Azərbaycanda daha çox yazıldığı dil və əsaslanıldığı epik-mifoloji mənbələr nöqteyi-nəzərindən tədqiqata cəlb edilmişdir, əsərin janr özəlliklərinin, poetik xüsusiyyətlərinin, orada işlənən bədii ifadə vasitələrinin, lirik səciyyənin araşdırılıb təhlil edilməsinə ehtiyac vardır. Əsərin anadilli şeirimizin parlaq nümunəsi kimi orta və ali məktəblərin proqramına salınması da Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisində müsbət nəticələr əldə etmək baxımından faydalı olar.

Sənan İbrahimov
Bakı Dövlət Universitetinin professoru

Azərbaycan Romantik Ədəbiyyatı

Yinə də dostum Firuz Refahi Ələmdaridən yeni bir xəbər gəldi. Deməк, O, Serbiya Universitetində tapdığı Mehr və Vəfanın yeni bir əlyazmasını Bakı və Ankara əlyazmaları ilə müqayisəli şəkildə araşdırıb, məndən həmin araşdırmaya bir yazı hazırlamağımı istədi. Mən isə, neçə il bundan əvvəl bu məsnəvi haqqında yazdığım mətni həmin kitaba əlavə etməsini məsləhət gördüm. Yazı belədir.

XI Əsr romantizmində gözəlliyin fəlsəfi mahiyyətini İsa özünün "Mehr və Vəfa" poemasında vermişdir. Əsərini Azərbaycan dilində yazan şair şifahi xalq ədəbiyyatında olan "Mehr və Vəfa" əfsanəsini öz bədii təxəyyülünün süzgəcindən keçirməklə əsrarəngiz bir poema yazmışdır. Şair poemasında gözəlliyin fəlsəfi mahiyyətini açmağa cəhd etmişdir. Poemanın süjet xətti olduqca maraqlıdır. Şair Şərq ədəbiyyatının poetik ənənələrinə uyğun olaraq əsərini Allahın adı ilə başlayır:

Əvvəl Allah adını yad edəlüm,
Sözə də bismillah bünyad edəlüm.

اول اللــه ادنی یاد ایده لوم،
سوزده بسم اللــه بنیاد ایده لوم.

Şair Allahın adından sonra peyğəmbərimi xatırlayır, ilkin xəlifələrin adını hörmətlə çəkib əhli-beyt olan imamları yad edib dastanı söyləməyə başlayır:

Eşit, imdi eşq yüzindən bir xəbər,
Edibən bir dastan ki, mötəbər.
Rum elində var idi bir şəhriyar,
Hökmünə girmiş idi şəhrü diyar.
Həm padşah idi, həm kəy ər idi,
Feyləsuf şah ana deyirlər idi.

ایشت امدی عشق سوزندن بیر خبر،
ایده یم بیر داستان کی معتبر.
روم النده واردی بر پادشاه،
حکمنه کرمیش ایدی شهر و دیار.
هم پادشاه ایدی هم کَی ار ایدی،
فیلسوف اکا شاه دیرلر ایدی[۴].

Şair romantizmin meyarlarından çıxış edərək Feyləsuf şahın hünərindən danışır və sonra onun bir gün xəstələnib dünyadan köçməsini təsvir edir. Şah dünyadan köçəndə ondan vali kimi üç oğlundan hansını təyin etməsini soruşurlar. O isə gizlətdiyi üç küpü nişan verib vəsiyyət edir ki, öləndən sonra həmin küpləri açıb axırıncı istəyini icra etsinlər. Şahın vəsiyyətinə görə böyük küpdəkilər böyük qardaşa çatır, ortancıl küp orta qardaşa və kiçik küp isə kiçik qardaşa. Böyük küpdən torpaq çıxır və vəzir bildirir ki, şah böyük oğlunu torpaqlarının, ölkəsinin şahı

[4] . s. 36-37

kimi görmüş. Ortancıl qardaşın küpündən sür-sümük çıxır və vəzirin yozması ilə şahın bütün mal-heyvanı ona çatır. Kiçik qardaş-Vəfanın küpündən isə qızıl çıxır. Vəzirin yozması ilə ona yalnız bu qızıllar çatır. Bu epizodlarda İsa şifahi xalq ədəbiyyatından gəlmə ümumi xətti dəyişməmiş və nağıllara məxsus inikas metodunu romantizmə gətirmişdir.

Vəfa həmin qızıllara bir saray tikir, xeyriyyəçiliklə məşğul olur. Ancaq az bir zamanda əlindəki bütün pullar çıxır və heç nəyin qalmadığını görən Vəfa belinə dərviş zünnarı bağlayıb ölkəni tərk edir. Günlərin birində bir rəmmala rast gəlir və ondan falına baxmasını xahiş edir.

Rəmmal onun falına baxıb əvvəl əzab çəkəcəyini, sonra xoşbəxt yaşayacağını söyləyib bəzi məsləhətlər verir:

İlla sonra xoş olasıdır halın,
Hələ bir şəhrə irişibdir yolun.
Sol qapısından ol şəhrin su gedür,
Sağ qapusundan gedür taşra urur.
Zinhar, ol şəhrə girib, əylənmə, get,
Su yukari bir-iki gün səfər et.
Su başında bir pinara irəsin,
Bir canavar gələ anda, görəsən.
Su içibən dönəcək o canavar,
Sən dəxi canavarın ardınca var.
Həqq səna ruzi qıla bir gəncxanə,
Altun, gümüş anda çok, löli-danə.

Bulasın qırk hücrə tolu küp mal,
Bir gözəl məhbub xub sahibcəmal.

الا صکره خوش اولیسردُر حالُک،
هله بر شهره ایرشوپدر یولوک.
صول قپوسندن او شهرنک صو کیدر
صاغ قپوسندن کیروپ طشره اورر.
زنهار اول شهرده اکلنمه کیت،
صو یوقارو بر ایکی کون سفر ایت.
صو باشنده بر بناره ایره سین،
بر جانور کله انده کوره سین.
سو ایچوبن دونه جک اول جانور،
سن داخی جانورک اردنجه وار.
حق سکا روزی قیله بر کنج خانه،
التون کومش آنده چوق لعل دانه
بولاسین قرق حوجره طلو کوپ مال،
برکوزل محبوب خود صاحب.[5]

Yoluna davam edən Vəfa rəmmalın dediklərinə rast gəlir. Rəmmalın dediklərinə əməl edərək axırı xəzinəni tapır və həmin xəzinə sahibi oln gözəl qız Mehri görüb bir könüldən min könülə ona vurulur. Şair Mehrinin təsvirini ətraflı verir, onun gözəlliyini aya bənzədir. Onu görən Vəfanın ağlı başından çıxıb yerə yıxılır və Mehri gəlib onun başını dizi üstünə qoyub, üzünü üzünə vurur. Vəfanın ağlı başına gəlir və baxır ki, gördüyü gözəl üzünü onun üzünə söykəyib, yenidən ağlı gedir. Bu hadisə bir neçə dəfə

[5] . s. 46- Buradakı örnəklər Bakı əlyazmasındandır.

təkrar olur. Bu səhnələrdə biz gözəllik qarşısında insanın valeh olmasını müşahidə edirik. Şair gözəlliyə dair fəlsəfi baxışları da bu səhnələrlə başlayıb əsər boyu davam edirir.
Axırda özünə gələn Vəfa qızdan kimliyini soruşur. Qız isə söyləyir ki, mən Əmman sultanının qızıyam. Bir gün yağılar atamın taxtını alıb, özünü öldürdülər. Mən isə bir gəmi ilə qaçanda, gəmi tufana düşüb buraya yan alıb dağıldı. Xızır gəlib onu qurtardı və söylədi:

Sən gələcəksən, dedi; Xızır bana,
Tanrı əmrilə bəni verdi sana.
Bunca zamandır, yolunu gözlərəm,
Eşqini könlüm içində gizlədərəm.
Şimdi gəldin sən, yüzimi görməyə,
Qəsd qıldın eşqimə can verməyə.

سن کلجک سن دیدی حاضر بکا
تنکری امر ایله بنی ویردی سکا
بونجه زماندر یولوکی کوزلرم،
عشقکی کوکلم ایچنده کزلروم.
شمدی کلدنک سن یوزومی کورمکه،
قصد قلدک عشقمه جان ویرمکه.[6]

Beləliklə, iki yar qovuşur və onlar sarayın otaqlarını gəzirlər. Vəfa görür ki, otaqlarda külli miqdarda ləl-cəvahirat var. Ancaq qapıların birinin açarı tapılmır. Bir gün Mehri yatanda Vəfa həmin qapının da açarını

---

[6] . s. 55

tapıb açanda görür ki, həmin qapı bir gözəl bağa açılır. Həmin bağda dünyanın bütün nazı-neyməti var. Bağda olan ağacları da şair danışdırır və onlar öz dilləri ilə hansı dərdin dərmanı olduğunu söyləyir. Ağacların dil açıb danışması Şərq romantizmində yeni deyildir. Təmsil janrı Şərq ədəbityyatında hələ X əsrdə geniş yayılmışdır. Xüsusilə, hind ədəbiyyatından keçmiş "Kəlilə və Dimnə", "Tutinamə" kimi ədsanələr Şərqdə geniş yayılmışdır.

Ağacların birindəki üç köynək onu təəccübləndirir. Bu vaxt külək həmin köynəyi aparır və Vəfa onu tuta bilmir. Qayıdıb saraya gələndə Mehri artıq yuxudan ayılmışdır. Vəfanın pərişan olduğunu görən Mehri ondan halının nəyə görə pərişan olduğunu soruşur. Vəfa deyəndə ki, köynəklərin birini yelə verdim, Mehri həyəcanlanır və bundan onların cəfa, ayrılıq çəkəcəklərini söyləyir. Vəfa buna əhəmiyyət vermədən Mehri ilə eyş-işrətə qurşanır. Hadisələrin bu formada təqdim olunması da romantizmdə yeni idi. Xüsusilə, Azərbaycan romantizmində bu üslub yeni xətt idi.

Şair həmin köynək barəsində danışmağa başlayır. Qeyd edir ki, köynəyi yel aparıb Məğrib elinə saldı. Orda bir əkinçi qarşısına düşür və o da köynəyi kənd bəyinə satır. Kənd bəyi onun mələk köynəyi olduğunu sanıb sultanın vəzirinə göstərir. Vəzir deyir ki, bu köynək hurilərin köynəyidir və onu aparıb sultana göstərir. Sultan onu görcək valeh olur və haradan aldığını soruşur. Vəzir onun huri köynəyi olduğunu

söyləyəndə sultan inkar edir və deyir ki, bu adəm övladınındır. Sultan köynəyə baxıb onun sahibinə vurulur, vəzirə tapşırır ki, köynəyin sahibini tapsınlar. Bu motiv də romantizmdə yeni idi. Problemin bu səpkidə qoyuluşu din fəlsəfəsi ilə bağlıdır. Belə ki, din xadimləri həmişə deyirlər ki, dünyanın memarı Allahdır. Onu dərk etmək üçün yaratdığı mözücəyə baxmaq lazımdır. İsa də həmin fəlsəfədən çıxış edərək köynəyin gözəlliyini onu yaradanda axtarır. Ən nadir gözəlliyə malik köynəyi ən nadir zövqə malik insan yarada bilər. sultan köynəyin simasında onu yaradana vurulur. Necə ki, insanlar dünyanın simasında onu yaradan Allahı sevirlər. İsanın romantizmi gözəlliyin fəlsəfi mahiyyətini bu aspektdən açır.

Şair burada özünün eşq, hakimiyyət haqqında fikirlərini bildirir. Vəzir sultana nəsihət edir ki, böyük ölkə sahibinə eşq yolunda hər şeydən əl çəkməsi yol verilməzdir. Sultan isə təkidlə deyir:

Əql ilə olur padşahlıq işi,
Taxta aldanmaz aşiq olan kişi.
Aşiqin başında əql qılmaz qərar,
Çünki eşq gəldisə, əql eylər səfər.
Ya bənim bu dərdimə dərman edin,
Ya görünməyin gözümə, cümlə gedin.

عقلیله اولور پادشاهلق اشی،
تخته الدانمز عاشق اولان کشی.
عاشقک باشنده عقل قلمز قرار،

چونکه عشق کلدیسه عقل ایلر سفر
یا بنم بو دردمه درمان ایدوک،
یا کورنمک کوزمدن جمله کیدوک.[7]

“Eşq gəldisə, əql eylər səfər” – fəlsəfəsi heç də dəlilik deyil, əksinə, ağlı ən ali duyğunun ixtiyarına verməkdir. Aşiq olmayan insan həyatda qəbul etdikləri qərarları miskin maddi ehtiraslar zəminində qəbul edir və onlar tutarlı olmur. Aşiq olansa ağlını ən ali varlığa calayır və onun iradəsi ilə hökmlər verir. Belə hökmlər tutarlı olur. İsa romantizmində bu kimi fəlsəfi məsələlər qoyulur.

Sultanın bu sözündən sonra hərə bir tərəfə gedib köynəyin sahibini axtarırlar, ancaq tapmaq mümkün olmur. Həmin ölkədə şeytana bənzər bir cadugər var idi. Vəzir onun yanına gəlib əhvalatı danışır. Cadugər deyir ki, məni sultanın yanına aparın. Onu sultanın yanına aparırlar. O sultandan həmin köynəyi göstərməyi xahiş edir. Köynəyi göstərəndə cadugər ona baxıb sultana Rum elindəki Mehri və Vəfa əhvalatı barədə danışır. Onların sahib olduğu bağdan, həmin köynəyin də bağda bitməsindən və həmin köynəyi Mehrinin geydiyini bildirir. Cadugər deyir ki, onu sultan üçün gətirə bilər. Sultan cadugərə hər şey vəd edib Mehri gətirməsini istəyir.

Cadugər dilənçi cildinə girib Mehri və Vəfanın yaşadığı sarayın qapısına gəlib onlardan pay diləyir. Xidmətçi onun barəsində Mehrə və Vəfaya xəbər verir.

---

[7] . s. 64

Vəfa onu dərviş bilib saraya buraxır və cadugər başgicəlləndirici söhbətləri ilə onların başını aldadır. Onların bihuş olduqlarını görüb Vəfanın başını kəsir və Mehri küpə qoyub sultana aparır. Bu səhnələr də Şərq romantizmində yeni idi. Cadugər obrazı, onun cinayətkar fəaliyyəti barədə əfsanələr Şərqdə geniş yayılmışdır. Ancaq həmin hadisələrin romantizmə gətirilməsi ilk dəfə İsa poeziyasında müşahidə olunur. Sultanın sarayında Mehri özünə gəlir və sultan onu görcək hüşunu itirir. Hətta sultanların belə gözəllik qarşısında aciz qalmalarını şair haqq qarşısında hamının bərabər olması kimi qiymətləndirir. Mehr ətrafındakılardan nə üçün bura gətirildiyini soruşur. Cadugər deyir ki, o sultanın əmri ilə Məğrib ölkəsinə gətirib. Buna səbəb tapdıqları köynəkdir. Şah köynəyi görüb ona vurulmuşdur. Mehri cadugərdən Vəfanı soruşur. Cadugər onun boğazını kəsib öldürdüyünü deyir. Mehr bunu eşidib ah-fəğan edir. Sultan bir müddətdən sonra özönə gəlib Mehrə söyləyir ki, onunla evlənmək istəyir. Mehr görür ki, onun razılaşmaqdan başqa çarəsi qalmamışdır və məcbur qalıb ondan bir illik möhlət istəyir ki, qara geyinib sevgilisi Vəfanın bir il yasını saxlasın. Sultan şərtlə razılaşıb, özü də Mehri kimi qara geyib bir illik yas saxlamaq qərarına gəlir.

İsa bundan sonra yenidən Vəfa əhvalatına qayıdır. Qeyd edir ki, Vəfanın Rumda olan qardaşları bir gün onu xatırlayırlar və kiçik qardaşlarını himayə

etməməyi özlərinə ar bildilər. Ortancıl qardaş böyük qardaşla məsləhətləşib Vəfanı axtarmağa gedir. Bu məqsədlə rəmmalın yanına gəlir. Rəmmal vaxtilə kiçik qardaşa söylədiyi yolu indi də ortancıl qardaşa danışır. Ortancıl qardaş rəmmalın dediyi yolla saraya gəlir və qardaşını ölmüş görüb ahu-zar edir. Serbiya nüsxəsində burada bir dirilmə varyantından söhbət olunur. Bu variyant xalq dastanlarında alınmış iki siçan əvalatıdır. Siçanlardan biri təsaduf olaraq başı kəsilir və ikinci siçan orada olan əcayib bağa gedir və bağda olan bir ağacın yarpağını kətirib, kəsilmiş yerə sürtür və öləm siçan dərhal dirilr. Vəfanın qardaşı bu əhvalatdan öyrəndiyi təcrübəni qardaşının kəsilmiş boğazına yarpaq basdırır və qardaşı həmən dirilir.[8]. Belə motiv də romantizmə şifahi xalq ədəbiyyatından gəlmişdir

Dirilən Vəfa önündə qardaşını görüb Mehrin harada olduğunu soruşur. Ətrafda heç kəsin olmadığını söyləyən qardaşına əhvalatı danışır və «fəqirin» gəlib cadu etməsini söyləyir. Qardaşı ona Mehrdən əl çəkib Ruma qayıtmasını xahiş edir. Ancaq Vəfa Mehrsiz həyatının heç olduğunu söyləyir. Bunu deyib sarayın

[8].Bakı nüsxələri əsasında, bu vaxt boz ata minmiş Xızır peyğəmbər gəlir. Əhvalatı eşidəndən sonra ortancıl qardaşa deyir ki, əgər ömründən kəsib ona verirsənsə, mən dua edim, o da dirilsin. Qardaş ona ömrünün yarısını verməyə hazır olduğunu bildirir. Xızır peygəmbər iki rikət namaz qılır və Vəfanı Allahın rizası ilə dirildir.

yanındakı hikmət bağına girir və orada qulağına bir səs gəlir. Səs deyir ki, səfər edib «zəfər» çal. Vəfa baxır ki, ağacın üstündə iki köynək qalıb. O, köynəyi və bağda olan qeyri-adi çiçəkdən «boxçaya» büküb, özü ilə «akça» kötürüb yola düşür. On bir ay səyahət edib hər yerdə Mehri soruşur:

On bir ay tamam səyyahlıq etdi,
Qarşu firaqnamələrin söylədi.
Qanqı şəhrə varur isə durar,
Hər kimə uğrar isə, Mehri sorar.
Eşq ancaq qəm degil xassü amə,
Vəfa aydır türkicə firaqnamə.

اون بر ای تمام سیاحلق ایتدی،
قرشو فراق نامه لرین سویلدی
قتغی شهره واریسه دورار،
هر کیمه اوغراریسه مهری صورار
عشق آنجق غم دکل خاص و عامه،
وفا ایدر تورکیجه فراق نامه[9]

Beləliklə, «Vəfa bütün aləmə təkcə qəm kimi bəlli olmayan eşq barədə türkcə fəraqnamələr deyə-deyə» bütün dünyanı gəzir. Şair bu epizodda 13 beytdən ibarət fəraqnamə söyləyir. Bu şeir növü Şərq ədəbiyyatında çoxdan var idi. Onu ilk dəfə anadilli Azərbaycan ədəbiyyatına İsa gətirmişdir.

Ey əcəb, ol sevgilü yarım qanı?
Ol bənim yarü vəfadarım qanı?

---

[9] . s. 5

Xidmətindən ayru düşdüm, ağlaram,
Üşbü müşkül dərdə timarim, qanı?
Gözlərimdən yaş akar ceyhun kibi,
Dildə bu oldur ki, dildarım qanı?
Getdi əqlim, getdi fəhmü, getdi ar,
Sındı namus, şişeyi-arim qanı?
Məcnun oldum bulmazam mən Leylimi,
Fərhad oldum, ol Şirinkarım qanı?
Vəfa aydır:- Gər olursa ruzigar,
Göstərəyim ana, əşarım qanı?

ای عجب اول سوکلو یارم قنی،
اول منم یار وفادارم قنی
حذمتندن ایرو دوشدم اغلرم،
اشبو مشکل درده تیمارم قنی
کوزلرمدن یاش آقر جیحون کبی،
دیلده بو اولدی که دلدارم قنی.
کتدی عقل کتدی فهم و کتدی عار،
صندی ناموس شیشه سی عارم قنی
مجنون اولدم بولمزم من لیلمی،
فرهاد اولدوم اول شیرین کارم قنی.
وفا ایدر کر اولورسه روزکار،
کوسترم اکا اشعارم قنی.[10]

Vəfa gəlib Məğrib elinə çıxır. Bir şəhərə girəndə görür ki, sultanın qulları qara geyib. Qullar Vəfanın ağ geyimli olduğunu görüb onu döyürlər və yas tutmamaqda təqsirləndirirlər. Onu saraya gətirəndə

[10] . s. 86

sarayın bağbanı Vəfanın gözəlliyini görüb ona rəhmi gəlir. Onu özü ilə bağa aparıb kimliyini soruşur. Vəfa bağbana anladır ki, qərib adamdır. Ona yazığı gələn bağban Vəfanı oğulluğa götürür.
Vəfa şəhər camaatının nəyə görə qara geydiyini soruşanda, bağban mətləbi açır: Təsadüfən bir köynəyin sultanın əlinə keçməsini, cadugərin Rumda Mehri yarından ayırıb bura gətirildiyini deyir. Yarının ölümünə Mehrinin bir il yas tutmasını və bu mərasimə sultanın da qoşulmasını söyləyir. Bu sözləri eşidən Vəfa hər şeyi başa döşür. Anlayır ki, artıq Mehri tapmışdır.
Sonra bağban deyir ki, bağdan hər gün Mehrə təzə meyvələr aparır.
Həmin gündən etibarən Vəfa bu işdə bağbana kömə edir. Birinci dəfə Vəfa Mehr üçün meyvəni bağbanla aparır. Sarayda qullar meyvələri alıb içəri keçir, onlar isə geri dönür. İkinci dəfə Vəfa səhər tezdən durub Mehr üçün şirin meyvələr yığıb onları gətirdiyi köynək və çiçəklə birlikdə Mehrə aparır. Bu epizodda İsa meyvələrlə Vəfanın ünsiyyətini verir. Vəfa çiçəyə və almaya anlayan məxluq kimi göstəriş verir. Onlarla bir canlı varlıq kimi danışıb, sözünü yarına çatdırmağı xahiş edir. Şərq romantizmində belə inikas metodu təzə deyil.
Sövqatı Mehrə aparanda o çiçəyin iyindən təəccüblənir və bunları kimin gətirdiyini öyrənir. Ona deyirlər ki, sinidə meyvələri bağbanın oğlu gətirmiş

və bu çiçəkləri, meyvələri o qoymuşdur. Mehr sövqatı özü açır və orada öz bağından gəlmə çiçəkləri görür. Sevindiyindən bağbana pul göndərir.

İsa sonra Mehrinin sultanla münasibətlərindən danışır. Mehri sultana xəbər göndərir ki, artıq vaxtdır. O, öz vədinin üstündə durub. Mehri ondan at xahiş edir ki, bir qədər gəzib istirahət etsin. Şah ona at verir və Mehr atı minib dayə ilə birlikdə bağa gəlir. Bağda Mehri\ dayədən ayrılıb ona sövqat göndərən oğlanı axtarır və dünyalar qədər sevdiyi Vəfanı bağda tapır:

Çevrilür Vəfa Mehrin yolun alur,
Bakdı gördü Mehri qarşudan gəlür.
Xoş olur dostlar irəcək dostuna,
Başladı bir türki Mehrin üstinə.

چوریلور وفا مهرک یولن الور،
بقدی کوردی مهری قارشودن کلور
خوش اولور دوسلر ایره جک دوستنه
باشلدی بر تورکی مهرک اوستنه.[11]

Ayrılıqdan sonra görüşən aşiq və məşuq öz fərəhlərini şeirlə bildirirlər. Şair Vəfanın dilindən 15 beytdən ibarət «türki» (qəzəl-tərif) söyləyir. Mehri ilə Vəfa qərara gəlirlər ki, saray adamlarını, nəzarətçiləri içirib kefləndirsinlər və gecə xəlvəti yola düşsünlər. Bu səhnənin özü də göstərir ki, əhvalat heç də islami dövrdə yox, islamiyyətdən əvvəl, yaxud islamiyyəti qəbul etməmiş ölkədə baş verir. Şərq romantizmində

[11] . s. 100

belə yaradıcılıq metodu olduqca az olur. Xüsusilə, islamı qəbul edəndən sonra Şərq xalqlarında şərab haram hesab edilmiş və bədii yaradıcılıqda onun təbligi məqbul sayılmamışdır.

Mehri onu müşayət edən adamlara şərab içirib yatırdır və gecə Vəfa ilə birlikdə ən sürətli qaçan atlarla şəhərdən çıxıb qaçır. Onlar gəlib bir mağarada gizlənirlər.

Səhər dayə yuxudan qalxanda Mehrini görmür. Onlar həm də bağbanın oğlunu tapmırlar. Hadisəni sultana xəbər verirlər. Cadugər Mehrini tapmağı öz boynuna götürür. Ancaq nə qədər axtarsa da mağarada gizlənən Mehri ilə Vəfanı tapa bilmir. Onları tapmaması xəbərini cadugər sultana deyəndə, sultan qəzəblənib onu qılıncı ilə iki para edir və Mehrinin eşqindən dəli olub ayaqyalın çöllərə düşür. Bu səhnə də romantizmdə yeni idi. Adətən sultanlar eşqə düşüb Məcnun kimi dəlilik etmirlər. İsa isə problemi başqa səpkidə qoyur və Mehrə olan məhəbbəti ilahiləşdirir. Ona aşiq olanlar, əslində Mehrin gözəlliyi timsalında Allaha aşiqdirlər və balıqların yaşaması üçün su lazım olduğu kimi, insanın da yaşaması üçün eşq lazımdır. balıq susuz öldüyü kimi, insan da eşqsiz yaşaya bilmir. Bir Azərbaycan şairəsinin sözü ilə desək: "Eşqi balıqlardan öyrənmək gərək, susuz balıq ölür, yaşamır gerçək!". İsa da poemada məsələni belə qoyur ki, istər adi insan olsun, istərsə də şah; onun qəlbində eşq yoxdursa, deməli həyat stimulu,

yaşamaq həvəsi də yoxdur. İsa eşqi tükənməz güc mənbəyi kimi təsvir edir.
Mehri ilə Vəfa mağaradan çıxıb gedirlər və bir bulağa rast gəlib onun başında rahatlanırlar. Onları yuxu tutur və hər ikisi bərk yatırlar.
Bulaq yaxındakı bir kəndin su mənbəyi imiş və camaat bura ov etməyə gələrmiş. Bu dəfə kənddən bulaq başına gələnlər Mehrin gözəlliyini görüb valeh olurlar və qərara gəlirlər ki, bu gözəli öz kəndlərinin bəyinə hədiyyə aparsınlar. Onlar Mehrin qollarını bağlayırlar, yuxudan ayılan Mehr səsini çıxarmır. Fikirləşir ki, səsini çıxarsa Vəfa oyanar və onu öldürərlər. Mehri qalaya aparıb bəyə verirlər. Bəy onu görüb çox sevinir.
Vəfa yuxudan duranda Mehri tapmır. Baxır ki, atlar qalıb, ancaq Mehri aparıblar. Aparanların izinə düşən Vəfa qalaya gəlib çıxır. Kənddə müsəlman evlərdən birində qonaq olur. Vəfa baxır ki, ev sahibi çərçidir. O atları çərçiyə tapşırıb özü qalanı gəzir və gəlib Mehri tapır. Onlar qərara gəlirlər ki, axşam qaranlıqda «bürcün» yanında görüşüb atlarla qaçsınlar. Axşam Mehr bəyi sərxoş edib iplə «bürc»dən düşür və Vəfa ilə atlara minib qaçırlar. Səhəri oyanıb Mehri görməyən bəy dəli olub çöllərə düşür. Beləliklə üçüncü insan Mehrin eşqilə yaşayır.
Mehri ilə Vəfa gəlib bir şəhərə çatırlar. Orada bir qarının evində qonaq olurlar. Mehrin və Vəfanın gözəlliyi qarını valeh edir və qarı xəlvəti şəhərə gedib

bir sərrafa bu barədə məlumat verir. Sərraf ona əlli qızıl verir və deyir ki, Mehri gətirəndə əlli qızıl da verəcək. Qarı evinə qayıdıb yalandan Vəfaya deyir ki, qardaşı evində toy mərasimi var, yaxşı olar ki, Mehrini də özü ilə götürsün. Mehrinin toyda iştirakı məclisə şərəf gətirər. Vəfa ona inanıb Mehri buraxır. Qarı Mehri gətirib sərrafa satır.

Bu vaxt Vəfa narahat olur və qonşulardan qarının qardaşının toy mərasiminin harada olmasını soruşur. Qonşular deyir ki, onun qardaşı yoxdur, özü də fitnə-fəsadla məşğul olur. Vəfa əlacsız qalıb «çərçi» cildinə girib evləri, məhəllələri gəzir. Gəlib sərrafın qapısına çıxır. Sərraf evdəkilərə deyir ki, nə istəyirsinizsə alın. Onun köləsi olan Mehr deyir ki, pul ver ondan alacağım var. Mehr pul alıb çərçidən nəsə almaq istəyəndə qarşısında Vəfanı görür.

Onlar qərara gəlirlər ki, Vəfa axşam atları bu qapıya gətirsin və birlikdə qaçsınlar. Axşam Vəfa atları gətirir və qəribə peşimançılıq hissəli keçirə-keçirə yuxuya gedir. Bu səhnədə biz sufilərin həqiqət yolunda keçdikləri mərhələləri görürük: *elm əl-yəqin, ayn əl-yəqin, həqq əl-yəqin.* İsanın eşqi haqqa aparan eşqdir. Haqqa qovuşmaq üçün bir neçə mənəvi təkamül zirvəsi fəth olunmalıdır. Onlardan biri də, özündə olan inamsızlığı, şübhəni, ümidsizliyi aradan qaldırmaq. Vəfa məhz həmin epizodda özündə olan şübhələrə, ümidsizliyə qalib gəlir. Eşqində davamlı, prinsipial olmağı seçir. Bu kimi səciyyəvi xüsusiyyətlər

Şərq romantizminə sufi ədəbiyyatının təsiri ilə gəlmişdir.
Bu vaxt Mehr sərrafı içirib kefləndirir və onun paltarını geyib, qılıncını götürüb evdən çıxır. Yoldan keçən bir oğru görür ki, bir nəfər iki atın yanında yatıb. Həmin atlardan birini minib qaçır. Bu vaxt Mehr çıxır və elə bilir ki, qaçan atlı Vəfadır. O ikinci atı minib atlının arxasınca çapır. Onlar səhərədək at çapırlar. Səhər Mehr baxır ki, atlı başqa adamdır.
Mehri qılıncı çəkib oğrudan atın sahibini soruşur. Oğru da səhv etdiyini söyləyir, bağışlanmasını xahiş edir. Mehr atı alıb gedəndə oğru onun üzünü görüb valeh olur və istəyir ki, həmişəlik onun qulu olsun. Bu artıq dördüncü adamdır ki, Vəfanın üzünü görmüş və oba aşiq olmuşdur. Beləliklə, ona aşiq olanlar sırasında şahzadə, şah, bəy, oğru var. Şərqin eşq fəlsəfəsində məsələ belə də qoyulur: eşq aləmində hər kıs bərabərdir. Aşiqin sosial mənşəyi heç nəyi həll etmir. Şah da, gəda da eşq aləmində bərabərdir.
Vəfa həm atının, həm də arvadının əldən getməsini görüb pərişan olur. Sərraf səhər ayılıb yanında Mehrin olmadığını görüb eşqində «Məcnun» olur. Beləliklə, Vəfaya aşiq olanların sayı beşə çatır. Dünyada hər şeyin qiymətini maddi varlıqla ölçən sərraf belə eşq qarşısında aciz qalır. Namusunu, şərəfini pula satan sərraf aşiq olub əsil peşəsini unudur. Onun mənəviyyatında mqüqəddəs duyğular baş qaldırır və oğruluqla, yalanla sərvəıt toplayan sərraf təmiz eşqin

əsiri olur. şəqr romantizmi bu kimi həqiqətləri söyləməyi qarşısına məqsəd qoyur.
Mehr Vəfanı axtara axtara gedib bir şəhərə çıxır. Axşam olduğundan şəhərin qapıları bağlı olur. Səhərədək darvazada yatır, səhər açılanda oyanıb şəhərə daxil olur. Həmin ölkənin bir şahı var imiş və həmin şahın heç kəsi yox imiş. Şah öləndə bilmirlər onun yerinə kimi şah elan etsinlər. Vəzir belə tədbir görür ki, səhər şəhərin darvazasından kim birinci içəri girsə, onu da məmləkətin şahı elan etsinlər.
Şəhərin darvazasından Mehr daxil olur və onun üzünü görüb hamı heyran olur və taxta çıxarıb şah elan edirlər. Hamı gəlib ona and içir. Mehri bundan sonra Vəfanı axtarmaq qərarına gəlir. Şəhərin darvazasına gedib qapısında bir bulaq düzəltdirib, üstünə də öz şəklini vurur. Qullara da tapşırır ki, bulağı qorusunlar. Bu epizodlar Şərq nağıllarından gəlmə epizodlardır. Asan yolla ölkənin şahı olmaq, Şərq nağıllarının əksəriyyətində var. İsa məhz həmin yaradıcılıq metodundan öz romantizmində istifadə etmişdir.
Bir gün o bulağa Məğrib sultanı, sonra kənd bəyi gəlir. Mehrinin şəklini görəndə ağılları başlarından çıxır və onları şahın yanına aparırlar. Mehri onları zindana salır. Sonra sərraf və oğru gəlir. Şəkli görcək fəryad edirlər. Onları da tutub zindana salırlar. Günlərin bir günü Vəfa gəlib şəkli görür. Beləliklə, o Mehri tapır. Onlar yenidən bir-birlərinə qovuşurlar.

Mehri zindandan ona aşiq olanları gətirtdirir. Onların hamısı bir-bir öz əhvalatlarını danışırlar. Vəfa bunları dinləyir və sonra özünün də Rum sultanı olduğunu bildirir və Mehridən qəti qərar qəbul etməyi xahiş edir. Mehri bildirir ki, öz vüsalıma çatdığıma görə onları bağışlayır və azad edir. Vəfanı isə özünün əri elan edib sultanlığı ona verir. Vəfa Rum elindəki qardaşlarına elçi göndərib özü barəsində məlumat verir.

Vəfa ilə Mehri ələ-ələ verib ölkəni ədalətlə idarə edirlər. Poema bu sözlərlə bitir:

Dutdular ol taxtı ikisi böylə,
Qüssədən xalqı azad eyləməgə.
Ədl ilə gər mülki qılurlar abad,
Zülmilə sultanlıq olmaz, Keyqubad.
Rəyətə xoşdur ki, şah ədl eyləyə,
Hər kimi görürsə iyü söyləyə.
Ümmi İsa, nə bir bu qeyli-qal,
Hələ Həqdən kim, qılasın ittisal.
Ayduluğun assisi yok, böylə bil,
İstə, bul, bir yari-həmdəm, əhli-dil.
Bir yar istə kim, sənenlə yar ola,
Duta əlnü, ilətə doğri yola.
Mürşid ola, səni ürkizə haqqa,
Dünya fanidir, zira oldur bəqa.
Andan artuq nə sual var, nə cavab,
Oldurur, vallahü ələm bissəvab.

دوتدیلر اول تختی ایکسی بیله

غصه دن خلقی آزاد ایلمکه
عدلیله کر ملکی قیلورلر آباد
ظلم ایله سلطانلق اولمز کیقباد
رعیته خوشدر شاه عدل ایلیه،
هر کیمی کوررسه ایو سویلیه
امی عیسی نه بیر بو قیل قال،
هله حقدن کیم بولاسین اتصال.
ایرلقوک آصی یوق بللو بل،
استه بول بر یار همدم اهل دل.
دوته النک ایلته دوغری یوله
مرشد اوله سنی اورکزه حقه،
دنیا فانیدر زیرا اولدر بقا.
اندن ارتوق نه سوال وار نه جواب،
اولدر واللـه الم بالصواب.

Beləliklə, İsa Şərq ədəbiyyatında yaratdığı nadir romantizm nümunəsini bitirir. Onun yaratdığı bu əsərin səciyyəvi xüsusiyyətlər budur: ilk dəfə olaraq insan gözəlliyi kamilliyin əlaməti hesab edilir və yüksək səviyyədə tərənnüm olunur, şifahi xalq dəbiyyatından gəlmə motivlərdən geniş iastifadə olunur, yazılı ədəbiyyatla folkloru birləşdirilir, bitkilər insan kimi danışdırılır, sufi ədəbiyyatına məxsus xüsusiyyətlər personajların fərdi taleyi ilə ifadə olunur.

Əsər göz qabağındadır. Firuz bəy əlyazma barədə kifayət qədər kitabın əvvəlində bəhs etmişdir.Mən əziz dostuma işlərində uğurlar diləyirəm.

ص ۴۸[۱]

مهری کندی قولری انده قلدیلر / اول صوره قرشو حیران اولدیلر
بگلدیلر بر زمان پنهان آنی / گلدی بر کون انده مغرب سلطانی
طوروب اول صورته نظر ایدر / آه ایدر دوشر عقلی کیدر
دتدیلر مهری بیم التدیلر انی خوش / دیدیلر صورتی کوروب اولدی بیهوش
مهری ایدر زندانه التون هله / صقلان انی دخی وار در کم کله
التدیلر زندانه مغرب سلطانی / عشق قلدی آلمک جانی
گلدی زنکی داخی کوردی صورتی / عقلی کتدی دوشدی آه ایتدی قتی
دوتدیلر التدیلر انی سلطانه / کوردی زنکیدر بو یوردی زندانه
گلدی ضراف بقدی مهر ولک صورتنه / قلدی حیران قرشوسنده قلدی مات
دوتدیلر زندانه صالدیلر آنی / ایله بیوردی آنی شهر سلطانی
گلدی سایس ناگهان انده غریب / کوردی حوض اوتوردی انده ارزیب
بقدی کوردی اول صورتی اکشوزین / اوا قلدی طپراغه قلدی یوزین
دوتدیلر التدیلر زندانه ناگهان / دیدی یا رب نبلدم ندر گناه
کوردی وفا بر زمان شویلکه وار / مهر استرکه ایرته بیجی قرار
اکشوزین اول شهره ایرشور گرود / اول صورتی مهر یابد وکی کورر
کوردی

---
[۱]. بو صحیفه دن سونرا آلیازمادا صحیفه دوشمه سی وار و آلیازما ناقیصدیر.

ص۴۷[1]

کر اولدیسه پادشاهمز هلاک | حق سلطان ویره‌یدی بزه ملک
آلدی مصری سرایه کلدیلر | کچدی تختنه جمیع تاج اولدیلر
یا ذوب حکمی یوروتدیلر عالمه | قو بکلر کلدیلر انلر سلامه
عدیله ملکی یوران ایلدیلر | خلق حوشرد و تو بنانی سویلدیلر
ایتدیلر کیم تده بیز قلمق کرک | ایستیورن وفاپی بولمق کرک
چقدی شولدم شهر قپوسنه | کلدی بکلر قاموسی طاپوسنه
ایلدی قلدی مصرده الله اختیار | ایتدی کتورک کیم چشم بیگار
هم بر حوض ایدوک کیم صو چیقه | چشمه اولوب جوره یا ننه آقه
او قودیلر کلدیلر دوکلی باتش | یا یدیلر برادره بر هفت جان
بغدادیلر اوستنه بر اولوطاق | مصر قودی انده بر ماهی تراق
صورتونی بریره دکدی تازه | هر که کوررانی اول الدن آزا
صورتونی قودی اول حوض اوستنه | قصد اولور که ایرشه دوستنه
ایکی قول قودی دیدی بونده درک | صورتنه قرشو ایکیکز او توردک
هر که کله بونی تفرج ایده | آه ایدوبن دنی عقلی کیده
دونوک انی تیز قاتمه کتورک | اولاکیم ایرم بر کون حشره تومه

١. اَلیازمادا بو صحیفه یئرینه یئرئیر.

ص ۴۴

---

۱. بورادا آلبازملدا صحیفه دوشمه سی وار

ص ٤٣

ص ۴۲

الدی انجه دوردم بیرنقد اوده / چقدی چراغم جوجغی ایدر دلا بر و
بقدی وفا مهم کوردی قلدر آه / ایدر احوالک نیجه اولدر ای شاه
مهری ایله اتلری کتوردی نیجه / بن بلوردم چقوبن قچمق نیجه
ایله دیجک مهری کیردی ایچرو / دوندی وفا اول آوه کیردی اوده
اول کون اندن صبر قلدی بی اختیار / کیجه اوده بکله مهری قیلدی اختیار
واردی اول قپو سنده درر / آتلری دوتوبن او تورر
اوکنه بو اندیشه دوشدی انک / کیسه هیچ اصلی یوقدر غصه نک
ایده ایوا که اشبو بلدم / سوکی دن مهری کون کولدم
تاج تخت ترکنی اوردم کیده دم / بلموزم کی فخر و عزم ایده دم
بونه سودا ایدی کلدی باشومه / بک ایدی کیم واردم قرداشمه
حکم بن مهره جون جور جفا / عیش ایده دیکر ایله اول بی وفا
اون بو ایده مغرب ایلنده سلطان / بیله اولدی جدم اندم ماهی
بنده برکون ذکرایله قلعه / اشبو اشکر ایو یه اولوراده
اوش بکون صرا ایله عشرت قیله / اشبو ردندن کیتسی صاغ اولور
هیچ برسی بی الدا ما دیمه / حسن کولندن کلوب دیرمدیمی
کول بو

چون جمالوک کوره‌لی ای نگار　　عاشق اولدم کل بکا ایله تمار

قلدی وفا اندن ایشت نیجه　　کوردی مهری اکلندی ایشبو کیدر

چقدی قونشو سینه صوردی جانی　　ایتدی بو اوغلک اتی قانی

تردانی حاتوننک اوی قنده در　　دوکودی ایلمش بو کوفی انده در

ایتدیکه قردانی بو قدر بونده انک　　ایشبو درلو نقش چه قدر انک

بر لعین عورت ندر ادم دوزجی　　ایکی دوسته بر برندن اوزجی

وفا چونکه ایشتدی بو سوزی　　اه قلدی یا نیسله دوکدی کوزی

ایتدی بنده چه جیلق قلمق کرک　　ایشبو مهری وفا بولمق کرک

کلدی چه جیلر بزار نده در　　ایستر انده بر طبلا بولور

طبلادی الور الینه کیدر　　یوردی شهر ایچنده چه جیلق ایده

چاغرور محلرده کیم کلورکز　　چه جیلردن نه حاجت ایسه الورکز

ایشبو کلدی ضراف قپوسنه　　طابع بغلو کیم کیده دور طابوسنه

تولاه اوردی مهری کیم ایشده　　صوردی ضراف کیم بو نه کشیدر

ضراف ایدر چه جی دیرلر بکا　　نه کرک ایسه دیکی ایلچی یوم بن سکا

مهر ابدن اکچه ویرن الام　　ایشبودم قاتونه کلم

ص: ۴

دوندی وفا مهره ایدر ای همام | وار ایله اول عورتک کوکلی قومه
آلتون آنجه اولقدر ترک ایله ای یادی | کیم سن اولاسن بونه اختیار
وار ایله اول عورت ایله دکونه | شکر ایت کیم کوردی بوکنه
آلدی عورت مهری کوزلمدی نیدر | دندی صراف اونه کورکیم نیدر
دوندی صراف قیوب برک بغلدی | بقدی مهری اوحالی اغلدی
ایتدی یا رب دستکیر اول بکا | بی گناهم شویله معلوم در سکا
قنده بغسم حاتون کوردوم بنی | سندن ایرود کلم صقلا بنی
کچدی اوتوردی مهری کوکلی صرب | دندی صراف الینده صرندی شب
مهری ایدر اچدوم یوقدر آنی | صراف ایدر کلسون اول عورت فنی
الا التون ویروم بقدی اکا | الی التون ویروم بودم سکا
بو کیجه اولغل بنوم ایله | قلمیاین عاقبت بزدن کله
مهر ایدر صراف سوزم ایشت | بن سکا قدح صونم سن جشن ایت
بر قدح ایاق بنم الدن شراب | ایچکیم اوا تودوه قلمسون حجاب
صراف ایدر بو ورسن سن انی | ایدیم ای خوبلر سلطانی
جانم عشقلا ویدم یا قیم | سن اوتور فرش یوزنه یا قیم

چون جا

ص٣٩

گوردی عورت بر عجایب خوب در
مثلی یوقدر زهی محبوب در

چونکه نظر ایتدی گوزینه قارشنه
دردی شول دم محرمه اوردی باشنه

واردیغی اول شهرده بر ظراف اولو
که شهباز یگیدی وهم دنیا بی طولو

واردی اول عورت ایدر ظرافه
بی خبر اوتورمش مغربیله وفا

ایتدی بر گوزل گلدی بکون بزه
صالدی غم گوکلمه اوسانمزه

شویله خوب حسن ایچنده نظیر یوق
قاشلری یای و کیرپوگی اوق

یوزینی گورنش گوروسه طولونه
بکزر آیک مکر هیچ بولونه

ظراف ایدر انی الغرض ال سکا
وار گتور انی دانی ویرم اکا

چیقدی عورت واردی مغربک قاتنه
دیلکی ایلتدی ظرافک خلوتنه

ایتدی وفا بر مغربی غنیلا بکا بکون
که فرحه اشم اوندن واردد گوکون

شهر خاتونلری قاموا اندن دوری
هر بیری بر خوش رقص اوردر

بر ساعت اندن تفرج تماشا قیله
سنه بر گله بنوم ایله بیله

هم بول یورغنلو عنده خوش وله تمام
وفا ایدر مغربی طور غیل ای همام

مغربی ایدر بن دوکوبن بسلیم
کیم بلور نجه بوندن نه کشیم

بر غوبلادر بولده بی سکانی
کیم جفا گرچوق قلدی بزه زمان

ص٣٨

اندن زنگی بر قدح نوش ایلدی
عقلنی اول دم فراموش ایلدی

طوردی اندن مهری بر کمند اوره
چقدی سرای طاقنه کوزنه قیلور

اندی مهری بو جهدن وفا قاتنه
دوتدی وفا مهری بندی آتنه

اول کیجه ایرتیه دک عزم ایتدیلر
نکزی بیلور نقد بول کتدیلر

ایرته دوندی مهری زنکی بولمدی
آه قلدی داخی صبر ایتمدی

اولداخی قلعه‌سنی ترک ایدوب کیدجک
مجنون اولوب مهری استیو کیدر

مهر و وفا بر زمانه چون کتدیلر
عاقبت بر شهره داخی یتدیلر

شهره ایچنده کلدیلر بر اوایه
اول ایکی شاهزاده لرکم بکزرایه

قونه بیلوردی وفا مهر بیله
کچدیلر اوتوردیلر ایکی بیله

کوردیلر بر عورت انده یالکوز
صوردیلر بونلر کیم ندر حالکز

کلیشوکز نردندر و برک خبر
بوییله تنها نیچه عزم سفر

ای عجب حور و صبی بو حسنه لک
کیم بونی کوردن کونش اولور هلاک

عورته خبر و یردی اول دم وفا
کیم بزه چرخ ولوم قیلدی جفا

هیچ نجات بولیمدک کیده‌وز
یزدیکی شاه ملکونه عزم ایدروز

بن وفایم بو مهر یدر معشوقم
بن بونک کول یوزینه عاشقم

کوردی

ص ۳۷

وقتا که ای مهری حالین نیجه | مهری ایدر آنلری کورو بو کیجه
بو درج ده بنده کل که آنده یاتدوز | بر دخی اقلیمه سفر ایده وز
مهری لو وندی صرایینه کیرده کیرو | وقادنجی [illegible] اوینه اوردو
ایتدم اذ یکت بنه جرجیک سکا | حق تعالیدن دیلکوم ویردی بکا
قلدی اول کون آنده یوزبیک فکر بله | دیر عجب عهدم اولا می مهر ایله
بونجه جدا اولدی جوهر ده وشد [illegible] | دنیا خلقی قاموا [illegible] اویقویه
اول تره جبه سونی کیدی جهان | دوشنا [illegible] کندو قلدی بهان
کولک بزه دم یلد ذکری کند و زینه | جکدی [illegible] ویقولر کول یوزینه
بردخی قره اطلاسی کیدی اوستنه | جکدی ایدر دوست [illegible] سود دوشنه
وقتا که [illegible] جیقردی کیه | ارقیتی کوز [illegible] قلعه دن بکا کیدر
کلدی بر جین [illegible] قیلدی قرار | دیر که [illegible] استیو کلمه بکار
اول کون آنده زنکی بر ایش ایدر | ایشتدی بونده مهری کورنیدد
اول بت ایدر [illegible] خلق ایدك | بن [illegible] مهر سله جماله [illegible]
کنجی زنکی مهری [illegible] | الدی الکا الینه کلدی [illegible]
برقدح ایچ المدن ای بکا | کیم بزوم دردوصنه اوله نیمار

ص ۳۶

دوندکجه اولدم تماشا ایدر آتیسنه
دوندی بنه بز کلدی وفا قاتنه

سوفره کتوردی او کونده سونه دردی
ملول ایدکجه وفا هرکز یوسندی

یقدی کوردی اول یکت چرچی ایشی
اوتوردی چرچی یاننده قومشی

وفا ایدر چرچیسین سن داخی
ایشبو ایشلکشم ایشی بن داخی

برقاچ التون چقردی ویردی اکا
ایتدی بردم چرچوجی ویر بکا

سن بوک دور انکه بن کیدیم
ایشبو قلعه تفرج ایده لوم

مقصودم اولدر که قلعه کوره یم
کلیجک بنه چرچوجی سکا ویره یم

چرچی ایدر بلکه دکدی بکا
قبول ایدرسک داخی ویرم سکا

الدی طبلوا الینه طوردی یورو
کلدی چقدی قلعه یه کورکم ندر

کلدی اول قلعه ایشکینه دورو
ایو خلق یاغنی الادیو کل نیک اورو

مهری ایشتدی بلکه اوندن انی
وفا کلدی سوندکجه جانی

دوندی کلدی زنکیدن انجه دیکر
یعنی کیم چرچیله بازار ایدر

دوندی وینی اکا اکا ایدر ای نکار
انجه نه اولور سکا جانلر نثار

چقدی بر عیانه مهرک اوستنه
الدی مهری انی چقدی دوستنه

چاغرر ایدر اچه چرچی کل برو
کوردی وفا مهری کلدی ایلرو

وفا ایدر

ص٣٥

یکره‌ک اولدر بو کان صبر ایده‌یم
وارم اشبو زنکار ایله کوره‌یم

طغرو ییم بن حق بکا یاردی قیله
اشتیو کلده وفا بیچی اندن بو کله

ذنکار ایلتدیلر بونی قلعیه
کوردیلر بکلر کیم مهری بکزدیه

عاشق اولدی چونکه کوردی یوزونی
یاره قلدی شول ساعت کندوزنی

بیوردی بن التون کرسی کتوردیلر
عشرتده مشغول اولوب وتوردیلر

قالدی وفا اشب مهری حالنی
نعجه اولدی دوکلی احوالنی

اویقودن اویاندی مهری بولدی
طاقتی طاق اولدی صبری قلدی

اغلیدو کوردرت بکا کوز یاشنی
قربادایدی یره دوکر یاشنی

کوردی مهری کمیش آنلاری دردن
اغلر آنده زاریلوغ بی حد قیلور

دوشندی شول دم بر صورت دیوقنی
بقدی کوردی زنکارک ایزنی

طوردی بگزی براتیه بونی یدی
ارقین ارقین قلعه‌دن بکا کیدر

واردی اول قلعیه کیردی کوییه
اشبو اشکر بینه کیم دوییه

کوی ایچنده واردی تونته براوه
هر که مومندر کرک قونو قوسوه

کوردی اوتنه بر عورت او غلیله وار
قرشو چقدی ایدی خوش کلدک میهمان

کلدی ایسنه کیردی ایچروا
اوده قوردی وفا یی دوندی کیدر

ص ۴۴

کوردیلر کیم صحراده بر خوش غزاد / چونکه سوکلر دیبنده بر بیکار

اندیلر اتلردن اوو آیه صلدیلر / اول آغاجلر کولکه سنه کلدیلر

کجدی وقت ایمدی الدی یانینه / صانکه یوز بیک جان ایرشدی جانینه

اولدی یتو بصحبت قوجوبن یاتدیلر / صانکه کوکلی شکر ایچره قندیلر

آنده وار ایدی مکر بر قلعه یقین / غافل اولمشلر بولنقه صاقین

زنکلر بیدی آنک ایچی طلوا / ایلنده هم دخی بر کوی اولوا

آنلر اوقسولار ایکی اول بیکار / بر نیچه انده کی ایلده شکار

اوکلا اول بیکا قاتنه کلدیلر / ایکی کشی اویومشدی کوردیلر

کوردیلر کیم بری عورت بری ار / یوزلری خورشید رخسار سین خوری

ایتدیلر کیم بونک کبی خوب قنده وار / کیم بزوم الومزده اولدی شکار

ایلدهلوم قلعیه بر بوتی بکوسوه / اولکیم نسنه ویره بزم الومزه

بر بیسی انلری قلادی دوردیلر / دوتدیلر بهری اتله بغلدیلر

بهری اویاندی اویقودن اچدی کوزی / کوردی زنکلر الندهدر کنندوزی

ایتدی کورین چاغرم وفا طوره / زنکلر اکنی قلیچیله اوره

زخم اورالر کتوزین وفا اوله / دخی اوتوق بو جور و جفا اوله

یکوک الدیلر

ص۳۳

وفا ایده بونه حکمتدر بو شهره　　بهره ایده جاذو ایلدی سحری
سحر ایده بونکا که ابروق نه چاره　　قالیسوز بونه بیله بیچاره
آنده جاذو کله کوره سلطانه　　سلطان ایده ای ملعون بهره کینه
جاذو ایده ایستدم بولا مدم　　بونلری قنده لوغین بلمدم
کتمدی بونلر و او بسه شهره کی　　ایستسون لودروت بکاکم بونده در
سلطانه خوش کلدی جاذو سوزی　　قاقدی کم قالله دولدی کوزی
چکدی قلیج شو بله کسدی اری یره　　ایلدی اول جاذوی ایکی پاره
دوشدی ملعون ویردی جان شول　　یاتلو اولدی دوکلی اول سحر باد
پادشاه بیجه دک فریاد ایدر　　بیجه چقدی مهتا شیو کیدر
کیمدی بوله بکتی اجق یالین ایاق　　پادشاه بو دورمزدی کیم بیاق
کندی سلطان دخی وفا حالنی　　بیجه اولدی انلرک احوالنی
چقدی و طشره کوردی بکم جهان　　کتمش اول قرا کولق اولمش نهان
چاغیردی وفا ایده کتوردی اتی　　اولدی جاذو باطل اولدی سحری باف
چقدی وفا کوردی بر خوش روزکار　　هر بیجه بر اتدی اولدی سوار
اول بیجه بر تیه دکین کتدیلر　　ایرتدی اولدی بر ارایه یتدیلر

ص۴۲

باغبانه صوردم اوغلان تنبی
بر غریب اوغلان ایدی گلدی بوره
بر کشی خبر ایده سلطان یاره
گندونی صالدی تختدن یره
قو یادیکه اول سرایچی دولدیره
گلدی جازو شویله گوردی سلطانی
گیردی جازو ایچرو دیدی سلطانه
سلطان ایدر بر کتور گلکویم
چقدی جازو بر کویه بنده کیدر
اول قدر چقدی جازو گوکدن یکا
دوت یکا ار اتمو بونلری
گوردیکم خلق بونلره گلور کیدر
بقه گوردی بونلری گوردم
اکسوزن بر بحر ایدر نقدر گوره
جازو بر یل اسدردی شویله که

باغبانه ایدر انجدون گوردم
بر ایکی گوندر بمش التر سیزه
سلطان اتی ایلدی ایکی پاره
زهره سی یوق کمسه ایچرو گیره
هر که گیروب سویکر بسه اولدره
وزیر ایدر اوکتالا کل سن اتی
شهری یوق کتوردم گیردم قانه
کندی معشوقن نجه عقلوم دیریم
وقا به قافر هم شهری سر گر
کم منجه گوندر بر کوک اکا
دزلری یوقتلری اولری
هر بریسی بر یکا سفر ایدر
فکر اول مغاره یه ایرمدی
اولدی غالم گوندر فر وودیه
قالمر دردونی میدن اویار

وفا ایدر

ص۳٦

باغبان اوغلنه اصمرلن آتی — قرشودرسون او کیمه دکنو اوتی

الدی وفا آتلری بندی کیده — کیجه اولسون هله کوره لوم نیدر

سایرنایده کم بلور بو عشرتی — هله امین کشیه ویردم آتی

هر بری الدی الینه بر ایاق — لیطلو ایلدیلر قدح زواق

هر کشیه بر آیاق یتوردر — ایچدوکی کبی هما ندم یاتور

کیجه دکن انده عشرت اتدیلر — هر بری بسی سربون یا تدیلر

مهری کوردی آتلری درتی اوردو — ایتدی وفایه آتلری کتوردرو

باغبان او یوردی قپوتی اچدیلر — هر بری بر آته بنوب کچدیلر

بر آته بندی وفا بر بینه خاتون — بغلدیلر بری بر برجه طون

کتدیلر اول کیجه ایرتیه دکین — کندولر قورخولو آتلری یکین

ایرته اولدی صاندیلر بر دریه — وفا ایدر اینلوم بو آرایه

ایستدیلر بر مغاره بولدیلر — اول مغاریه واروب کیردیلر

چکدی مهری آتلری ایچرو — وفایه ایدر کیرسن دانی برو

وفا ایدر بری بونده کیم در — مهری ایدر قورخو جاز ودر

بونده قلسنو کونه بونده طایه — بولمدی جاز و مهره ونعم عقسیه

ص٣٠

خلق باغچی باغ قپوسن آچاوز — هر بری بر آته بوسون قچاوز

ایکیسی چونکه بو قوللی اتدیلر — هر بریسی بر بچاک کندیلر

باغچی یوروندی بهری کلدی بیرو — کوردی طایه بریندن طوروب اوردو

ایندی تنها خوش تفرج ایلدوک — بهر ایدن طایه سن تبه ایلدوک

و بر بچی شهره کتوروب شمع شراب — خوش صالقیبن دفع جنکی رباب

بر ایش ایدوک بوکون باد شاهنه — قلدیلر و زندن اولها بهانه

سیز ایشنی ایدوک بیز تفرج ایدهلم — نیجه بر غصه ایله قان یو بالوم

بنده خادم سلطانه ات جواب — ویرین شمع شراب نقلی کباب

کم بهرشاذدر بکون عشرت قلو — سلطان ایدر سودی بیخ موج بلور

دوندی وزیر بنده ایدر کورلشی — هر نکیم دیلرسه بهره ویروک

اولقدر الندیلر شمع شراب — کنه کرک کیم بیه نقلی کباب

بر نغه خوجنللو اوتوردیلر — هر بریسی بر شمله اوو دیلر

الدی ور قاصلر النده چانبره — هر بر بنک یوزی کوزی قره

بر بر بنده قرشو دوروب رقص اوردر — ایله دردکیم فلک کوکنده دوره

خاتون ایدر اول ساتیشه کلره — اتلرو کچی داخی کتوره الکرو

باغبان

ص٢٩

طوداغندن دوکلور آب حیات — دیشلرندن دُر و مرجان کلور

هیچ ترک ایت وصالی نوریله — اول کوکل تختنه سلطان کلور

جدا اولمسون بو مملکت — خراب اولمش ملکه سلطان کلور

دللرنده طتلو سوزلر و آشنا — الکرنده لطف ایله احسان کلور

نه عجب اولدی عجبا اولدر نیچون — کوکلی شیرین بنه بو شان کلور

عقلی کوکلی جان فدی اولسون فدی — معشوقنه چونکم ده مهمان کلور

بو وفاکی هزار قیلدی دلبروک — قرشو سینه والله خیران کلور

چونکه کوردی وفا مهرنی یوزنی — عرش قلدی شول ساعت کندوزنی

کوردی مهری وفای ایلدی ایا — کوردیکم وفادن کیتمش سیاح

صالدی قولین بوینه کورشدیلر — ایکی حضرت بولشوب ایرشدیلر

وفا ایله مهری کلدی بریره — مهر ایدر اولمسون بیله کوره

وفا ایدر سویله مهری نیده لوم — مهر ایدر نیجه اولسون کیده لوم

ویردی سلطان ایکی بورک آدن بکا — شیمدی ویرم اول ایکی آتی سکا

بونلره نیچی کوردم ایچه لر — هر بریسی آسریوبن کیچه لر

تنغیب آسرمسه بن ای کورم — اوش بلکه یعقم دوریوم

ص ۴۸

واردي كوردي مهري بر باغ اولو — دزلنمش كوردي اغاجي طولو

كچدي مهري بو ارادە اوتوردي بكر — آچدي يوزندن نقابين كتوردي بكر

دروه يكا بقوبن ايدر قنجي — كوردسم اول چچك كتوردن اوغلانه

كورمدي مهري دردي اوردو — طايه ايدر مهر خاتون قنجه رو

مهر ايدر تفرجه كيدرم — بر ساعت اشبو باغي سير ايدرم

كسكوز هيچ بنوم ايله كلسون — سير كوردك كيمسه باغده اولمسون

ارقوني ارقون باشلدي مهري كيدر — طايه صانور باغي تفرج ايدر

ايدر اي چچك كتورن قانسيني — كل برو كوزم سن جانمك جانسيني

دولانور وفا مهرك يولني الور — بقدي مهر كيم كوردم وفا كلور

نه صفادر دوست ايله بشه دوستنه — باشلدي بر شعره مهرك اوستنه

وفا ايدر كه كلستانم كلور — شول كوزي مخمور دستانم كلور

اولدي بلبل يوزي كل كندوزي — شيرين سوزلو شكر دهنانم كلور

باشلو كوزم بردم ارام بلمسون — دردلو كوكلم دردنه درمانم كلور

يوزني كوردم سوندي بو جانم — قنده كيم كل رعنانم كلور

زلفلرنده صاچلو عنبر چين — كوز كرندن تركچه دستانم كلور

دورا

ص ۴۷

بکا وفا ایدر عجمی دولت دوشدی بن او جمدن بخشنوای کشی
باغبان ایدر چون آتا اوغه بونی قبول ایتدوک اودم بیلدم سنی
باغبان بونده بوتد بیری ایدر مهری کوره کیم پادشاهیله نیدر
بادم ویر بیردی سلطانه ایتدی وقیلدی کیم بو ایشه جانانه
بوقرا کوزی بن بیله درم دستور اولسون بن تفرجه کیدرم
دستور ویرسون بن وارایم باغنه بنلا کلندو دوکوت یراغنه
چون ایشتدی پادشاه خاتون سوزنی شاد اولوبن کوکده دوتدی یوزنی
ایتدی چون خاتونه ویردی سخی شمدی بلدم کیم خاتون سوزنی
پادشاهک واردی ایکی جانی یوکرک ایدی یولو یوردرفعی
جوان لالو سایسی واردی اول آتلری اول سایس صقلاردی
سلطان ایته ایلدکین سون خاتونه هر بری بر عجیبا نه آلدوم صاتون
بو چلاریله نقش طونلاریله مهری آلتون قلمسنو یزدن کله
کتوردی اول آتلاری جکدی جوان آلتون بله قبلو ایرلو اویان
هم کتوردی عجیبه طونلری بغلادی اول تاسنده حادملری
بر آته بندی مهری بر یینه طایه قلدی یالدز مهری بکزر آیه

ص۴۶

بیژن قوردی سیله دوردی گیرو
چیچک قوجوشی گلدی ایلرو

منیژه ایدی بر عجب قوجوق گلور
گوردوکز قبوده مغرب کیم دورر

بر قراوانی چیقدی گوردی اوغلانه
بونی گنش قابوده دوترانی

گیردی ایدر باغبان اوغلا ایش
گتور بیدز سیله ایله اول بیمش

منیژه نك سیله بر گتوروك
اچماری بونی قاصه بیتروك

گلدیلر اول سیله گتوردیلر
اولدم منیژه قاتنه یتوردیلر

منیژه گندو الیله اچار
گوردیکم درلو نعمت گوهر نثار

چیقدی اول بیشك انکندلاو ایچه
آه قلدی اول چیچکی گوردیکك

بو چیچك دردم ایلندن گلور بلورك
بو چیچکدن بر خبر واردر بلورك

قله بو چیچکی گتوردن بویاده در
گیدن ایسه بیژه خبر واردر

بر غریب اوغلان کیم گوردیکم
منیژه بیوردی بر التون ویردیلر

الدی وقا التونجه گوردیکیم نیدر
منیژه گرك بکا آلتونجه نیدر

گلدی باغبانه ویردی التونی
دیدیکیم بکا خاتون ویردی بونی

باغبان ایدر دولتمز ارتلدی
بیژه خاتون نشنه بغشلدی

بو جهد کیم التندم بیمش اکا
ویردمدم ایکی یوله اول خاتون بکا

بکاو

ایدر ای قوینلرک شاهی / حالمی بیلده ذکر ایدر سوز الهی

یکا غلک تریه هر یوزی اف / سن خوب یوزنکا او چماقده طرلان

صورتک لطفی در توحدک کلاب / نکره بکزردر اغاک صورتک جلا

اوش کیدر بزشمه یوز شامک قامتنه / بقا انک کوزیله خوب صورتک

بیلا چکاک اغزینه عنبر بیتر / بو بنم مشکلدر وصه اند بنور

چونکه صنوب ایینده الاسفی / امانت زنهار اونتما غیلی بو نی

استیو کلدکی یاشیله بیله / لطف ایدوبن کوزمک یاشیون بیله

اومودوه ایدر نیچون بکزولک صرو / یاروجی بولیدم بکزوم صارو

طایک ایله معشوقک یاوه قیلدک مکر / انونیچون صاروبن بو بنی اکر

اوش کیدر بن شهدی بحریدن یکا / بر امانت ایدریم ایشت سکا

چونبه ایینده الدی شکیه / اول صدفدن انجولر بعضیلیه

بنیچک شکر ازدریا غینه / ویردی کلسون بو سلطان باغنه

بیم بن انک ای یوزنی کوره یم / دنیاده مقصودم اولدر ایره یم

ایلده بیوب کونور اول بنی / عاشقده عشق ایلدر هر برابنی

کلدی بحرلک سوابی قاپوسنه / هم ایرشدی انک طاپوسنه

ص ٢٤

ایتدی بو قوللری سیلکه ایچره وا — باغبان وفا ایله دوندی کیرو وا

گلدی باغه بر گون گچدی بر بیچه — وفا بیلور کندونك حالی نیجه

ایرته اولدی باغبان طوردی اوردی — وفا چاغیردی ایدنه گل بری

بهرام التی منه بر سیلکه یمش — نه دیرسن چونکه سکا دوشدی ایشی

واردی وفا باغه گوردی یره یمش — اول یمشی گوردی دیردی دگدی یره

دگدی سیلکه ایچنه اول ایچکی — آچدی بو غنچه نی چقردی کوملکی
ایدی با

ایدر اهل بهشت خوشنده بویك — صولغون ایکن قدر زهی خوشنده جوبانی

چونکه بهرامك حرمتنده وارمه سنی — امانت اول کونش یوزلی گوره سنی

بو بنم حسرتلولی سویلکل — ایرلمقده چوق شکایت ایلکل

عشقه بولنده ایت گل اولدوغی — عاقبت گیروردی اولدوغی

چونکه صونوبن سنی الا اله — کندو بچسنده ایدوکی بیله

بیله چك اوپ دوداغنده انی — شکر ادیکر بسه تولدایت جانی

صوری صغوز سنی یوزی اغنه — دی بنم احوالمی قولاغنه

وار بسه ملکی انوك بن عاشقه — وقتیده گیم ایرشه اول معشوقه

آلدی بولنده الینه سویلدی — اکا دخی چوق وصیت ایلدی

ایدرای

ص ٢٣

کلدی کون بر جادو بادشاهه
دیدی بن کتوره یم آنی شاهه

دیدی واردر روم ایلنده بر نگار
آدی مهری وفادر اونوکله یار

واروب اول جادو بوغز کوردی آنی
اونی بر آیده چکوروز بو جفانی

مهری کوردی شاهک قاتنده
خیران اولدی بقدی خوب صورتنه

مهری بر ییل دستورده یلدی الدی یاتی
اول یکا بچه دوتار اوز غاوم خلاص

آنی کوردی شاه کیجدی داخی قرم
شویله یساق ایلدی ایله شاه

قلدی بریلدن براکی تمام اوله
بادشاه کرکم مهری آله

سلطان اولدی اشبو باغبانیم
چوق ایالم سنی جان سینم بنم

کونده الت مهری بر سیله بیمش
باغ سنوکدر داخی کلوب اشله ایش

چون اشتدی وفا سوندی جانی
ایتدی کوردی بادب بو انی

طوردی باغباندن کوردی سیله
ایتدی کوتور کل بونی بو در ایش

باغبان ایدر کوستردی بنی سکا مهر آکی
سن وارجق زحمت اولمز سکا

وفا اوردی سبلی باشونه
بر نظر ایت سن بو دنیا ایشنه

باغبان وفا ایله کیدر
آرقجی آرقین قنجه وسفر ایدر

چونکه مهرک سراینه کلدیکن
قبوجی دوردی قبوده کورد یکن

ص ٢٢

بغلدی غیرت توتنی بیلنه / عاقبت ایو شیدی و مغرب ایلنه

ناگهان اوغرادی یولی شهره / کوردی خلقت گیدوکی جمله قره

کوردیلر کیم بر کشی گیدوکی آق / دیدیلر سن نیچون دوتمادک بکا

بیری دوتدی بیری دو گوکر آق / چیقه کلدی سلطانک باغبانی

کوردیلر کیم بر اوغلان بکزر آیه / ناگهان اوغرایو کلمشین غوغایه

ایتدی بغشلان بو اوغلانی بکا / غریب انجوق یاز قدر سوکمک بوکا

ایلنه الدی باغبان کیدی ایچروا / ایتدی یکت نکی سین کل برو وا

وفا ایدی کیمسه یوقدر غریبیم / شهدی کلدم شهره وکزه ایدیم

باغبان ایدر اول سن اوغل بکا / کتمه بندن تا اولام بن سکا

باغبان ویردی اوغلانه بر جبه قرم / ایتدی کیوب بورینو وار ایچون شاره

وفا ایدی باغبانه ای یره / انشبو خلقلک کیدوکی نیچون قرم

سوکلو محمد اولدی سلطانک / کیم باسوینچه دورلر جمله انوک

باغبان ایدر ناگهان بر کوزی بکی / پادشاهه کتوردی بر کوملکی

عاشق اولدی پادشاه کورنجی / کتوردی بوناک استی قفسی

نیچه کیم سیندیلر بو لیماد یکو / کیدن خبروفی بلماد یکو

کلدی

ص٢١

وارودی اول بغچه‌یه جنت جیچک — دانی تازه اولور بیله دیر بیچک

کیتسه بر بلبلی یوله صولمز ایدی — قوخوسی کیتمدوب خراب اولمز ایدی

کوردیکه اچلمش اول تازه تر — دکمه‌یه بداغنده بر بلبل اوتر

اول کلستانه وارب ایلدی جون — طیشلو ایلدی کومالک ایچون

بغلدی اول کونلکی بربو غنچایه — چقدی و بردی اتونیکه اکچیه

دولدردی بر عجیب تازه یمش — ایندی بو نکله بر جمله ایش

بغلدی اولدم عیانی بلنه — قوداینک الوپی الدی الینه

ایندی بندن ناپ سلام قوداننه — سویله انتم انکم کلدی باشومه

بن کیدیم ایستیوم مهری هاله — اولا کیم کتوردم مهری اله

اوکیجه چقدی خانه‌دن کیزدبوله — ایله کیجه بقمزدی صاغه صوله

اوله برابدر یولکوی ایدر کزر — قرنشو حضرت تاملز ایدر بازار

تنغی شهره کیم وار بسه ازار — هر کیمه اوغرار یسه مهری صورار

عشقی باردوغمز دکل خاص و عام — وفا ایدر طوب کیجه بر حضرته نام

انی عجب اول سوکلو یارم قنی — انسبوم حشکر زده دزحانم قنی

هر کیمی کورسم صورارم بن انی — صندی ناموس نیشتی عارم قنی

ص٢٠

يوخسه نه مهرجه وارد بونده نه طالعه ... كل كيده لوم او به بو غوغايه

وفا ايدر فقيردن اولدي بو ايش ... بلمدم بن اني جاذو امش

كندو وزنه خلوق اچنده كزلمش ... مهري التمش بني بوغزلمش

قرداش ايدر بو سوزي توغيل ... اول مهري كم ويرسن انده اول يوغيل

اولو قرداشم اول شاهد رو ... روم ايلنده شهدي بكاج شاهده

سنك ايچون كوزلري باغدي اقن ... قرداشم كلدي ديو بوله بقاو

كل بو وصله التيم سني بن اكا ... پاشه دركي ويره بارو شاهلوغين

وفا ايدر كيم بكا سهري كرك ... وارمدر دنياده ما اندن يكرك

بن كيدم استيوا اول يار ومي ... اوشده بولم بن بنم دلدار مي

قومشم بو يولده باشيله جان ... سوزك اولسون قمو بو كنج جان

ايلدودي كيردي حكمت باغنه ... اككودن بر اون كلور قولاغنه

نه درسن اي وفا كل قيل سفر ... اولدكم بوله سني بو درده ظفر

واروب كوردي اول ايكي كومكلدر ... اكلر انده زارلق لو قيلو

صوندي وفا الينه الدي اني ... ايتدي كيم اه بونك خصمي قني

بغرينه بصدي بخرسي بيلدي ... كوكلي حق حضرتنه بغلدي

واردي

ص١٩

کوردی بوغزلنلر اقتی قانی — بچاغی شویله دانجی براقنلر قانی
اشتدی بر عجایب سوز اوجانی — بردلو کیدن چیقه کلدی ایچی بچانی
اوره شویله کیم بر بیرینه اندن بصار — دوتندی بچاغی بچانک باشنی کسه
کسدی بچاغه بوغزلدی قانی اقار — اولکه بچان شاه زاده دیدی بقا
واردی کیردی بر قپودن ایچری وا — کوردی بر اوق اوب دندی کیرو
چیندی بر غازیسنه اوردی انی — اولشکن اول بچان اولکه دیدی
کوردی شاه زاده اوغلی قالدی طفلا — ایتدی بو حکمت ایشاردی تدبیرنا
واردی اجدی اول قپویی شاهزاده — کوردی بر اغاچلر هیچ برقده دنیاده
خوش تفرج ایلدی حکمت باغینه — کلدی وردی اول اغاجک براغنی
مرحم ایلدی دوکوبن اول تربی — طوتندی وفابرینه اولدی
دوردی ایدر قانی مصر بیله طایه — معشوقم کیم صورتنی بکزر ایه
واردی اول حجره لری بر بر اوار — کلدی طوتدی قوماشی مصر صوراد
قراقش ایدر عقلنی دیر باشنه — قردشوی صورلرینه قرداشنه
سنوی بچون حوض وبره بیچه بونی — کلدم کوردم بوغزلنلو سنی
اولشدی ولی حوض سنی قیلدی ورد — زمی سبب اولدی اغاج براغنی

ص١٨

بر کنج آلتون چیقردی ویردی آکا / ایتدی ورمکل جیز خوجه بکا
چوزدی رمال نشانه سویلدی / شاه زاده یه یلتو کوکل وار دردی
وار ایکه بولک وارمیسز بر شهره / وارورن شهری بر یره
کوره سین بر صو آقر کیت صوصره / کوریکرسک ایره سیغنا انبوه
صوباشنده بر بیکاره ایره سین / بر جانور کله انده کوره سین
اول جانور سکا هپ برلک قیله / قنده کیدرسه کیت انکله بیله
بر قلعه یه ایره سین کی اولو / کنج حاضر در ایچی آلتون طلو
نکم ایسترسک انده بوله سین / اغلیا سین الا صکره کوله سین
ایلمه دوکی شاهزاده سوردی آتی / بر نیجه کون اغلیو کتدی قتی
عاقبت بر کون ایریشوب بر شهره / صو صره کتدی واردی بر بیکاره
بولدی اول جانوری اویدی کیده / واردی اول کنج حانیه کوردکم نده
ایچرو کیردی کوردی قرمانغو حالی / آه قلدی الینه اوردی الجی
بر قده کوکسنی کوکسنی دوکر / اغلر انک حویلوغین اکر
اوتوردی الدی باشنی دیزینه / اوردی یعنی قرداشک یوزینه
زاری قیلور کوزلری یاشی آقر / قرداشنی اجین جکرلر یقار

کوردی

ص١٧

چونکه کوردی قاره کیندی مشتری | موافق اولمقده واجبدر عاشق
ایکی کوردم نه داخی کیندی قاره | شونله یاسان ایلدی ایلکوشاره
قاره کیندی اولوکی خاص و عام | ونا ایچون قورچه دوندی ماتم
قلدی بعضی ایغت وفا حالین | نیجه‌در قرداشکو احوالین
دونده ایکی قرداشی کیم واریدی | ایکیسی داخی پادشاهلر ایدی
ایکی قرداشی برابرینه کلدیلر | بوندرینه وفاتی صوردیلر
دیدیلر توکدی عجب وفا حالی | ایشدوروز کیم جور تمشیدر حالی
عاقبت چون داخی قلمش سفر | جمع بخت اکا هم بولمش ظفر
اورتنجه قرداشی ایدی سلطانه | یته دیلیسودر آنه آته
کیم اولا انجرلیکی قرداشی بینه | کیم بیله بو کونی بالونشوز یوزنه
ایشدنلر انشبو ایشه نه دیه | هر بری بر دولو نوکونت سوله یه
سن او تور تختمه پادشاهلق ایت | بن کیده یم انشبو انجد بجد
سلطان آیدی وار ده ورده ستور سکا | قندن ایسه بول کتور آنی بکا
چیقدی کیندی سلطان اوغلی اثینه | سوردی کلدی اول رمالک قاتنه
مشهور ایدی اول رمال قتی | کیم حاصل اولمش صونعتی

ص ١۶

بو عزلدم وفا نك اقدي قاني — بو عجه دردم كه اندن چقمجه جانم

چونكه مهرم الندن ديدي اغلدي — شويله كم غالمك يوزه كوك طغله‌دي

دوندي سلطان مهر ايدر اي نگار — بن شهدن كيرو سنوكله اولم يار

اقرار كلدي كل سني بن الايم — اولدي ايسه وفا بن صاغ اولدم

مهر ايدر بن كرك ايسترسنكا — كرك بر بيل دسنو ويره بن بكا

ياس دونام وفا ايچون كيام قره — زيرا جان ويرمكه كركدر غريباره

بو سرايده خلوت ايتدكم اوتور الوم — دنيا سوكوسندن الوم كتوردم

چونكه بر بيل تمام اوله كوره بن — اقرار ايلدم بن سن بني الاسين

يوق ويريك بن بكا قصد ايدرم — شويلكم كندوزي نست ايدرم

اوش يا ثمه اغرلر وار دراجم — اولميم سنوكله شويله بجم

سلطان ايدر اصيم بن بر بيله — نكه عاشق دوسه معشوق قيله

اولمسون قصد ايده سون كندوزينه — واصيم بن بقعه آي يوزوكه

ويردي بر كاغد اوله مهر بيليه — اتندي بسله اول مهر بيله

شاه طابه سني ويربدي داخي — سن وار دي مهر بيله اولغل داخي

بو ياري مهرين طونلر كاريه — كيدر اوتوردي بر اسنوز سرايه

چونكه

ص ١٥

ایتدی مهرشه چون بن انشلدم — بونلری بن بکادم نعمان ایلدم

یکرک اولدی بن بوبنه اولدوردیم — غوغالردن بنی امین ایلدیم

چکدی چاقو وفاتی بوغزلدی — مهری کوپه قویدی بولرکوزلدی

قچدی اولوردی جادو اولدی کوپ آتنه — تیز ایرشدی پادشاهک قاتنه

قودی کوتی مهره ایدر اوردر — عقلی کتدی مهرک طوردی اوردر

مهری بقدی کوردی اتنه بر سرای — صندی سلطان سراینه طوغدی ای

پادشاه چون مهری تفرج ایدر — اه ایدر دخی دوشر عقلی کیدر

جادو ایدر سلطان عقلی دیر — اوش کوردم مهری مقصوده ایر

عقلی کلدی ایچدی سلطان کوزنی — حیران اولدی کورده مهرک یوزنی

مهر ایدر بو نه مقامدر عجب — نیه کوردک بنی نه در سبب

بو نه بوروشی کیم دیرلر ای شاه — کیم کوردی بنی بو نه بی گناه

جادو ایدر شاه کوندردی بنی — کوردم شاه غم ایچنده بن سنی

کوسکوک چون کوردی عاشق اولدی انکا — کوردم بو کون سنی حیرده انکا

مهر ایدر چون بو ایشی ایلدک — دوغرو دیو بکا و نه ایدک

جادو ایدر کچ انده اولدی وفا — خاطرک سلطان ایله اولدی صفا

ص ۱۴

جادو ایدی روم ده وارد بر عجوز   ادی مهری وفادر انکله یار
بر عجب بچه سی واردر انک   بو قدر اول بچه بچه هیچ کسنک
بر اوغلانجه بیلکه اوچ کوملک بتر   اول کوملک اکا بر بیلده بتر
اشبو کوملکی کیبه اول جوری   ادی مهری وفادر انک یا ربی
اشبو ایشده چونکه بصدم بن قدم   کوردم سلطانه انی اشبودم
چقدی جادو بر کوبه بندی کیدر   کلدی اول کنج حانیه کوردیکم ندر
اندن بر فقیر صورتنه کیرودر   کلدی طوردر قپوده الله الله ذکر ایده
طایه ایدر فقیر کلبر قپوبه   دستور استر ایرشه طاپویه
مهری ایدر تو نمک انی ایچروا   نسنه وبروک کوندرک کنسون کرو
وفا ایدر او تورک کلسون کوره لم   چونکه درویشدر صدقه ویره لم
صوره لم قنده نکلور قنده کیدر   نره ده فخر و اسقر ایدر
اوقودیلر فقیری کیردی ایچروا   عزت ایلدی وفادر دی اوردو
بقدی جادو کوردی وفا مهر بیله   خوش اوتورمشلردر ایکیسی بیله
باشلدی بر دم کلاجی ایلدی   هر بر اقلیمدن بر خوش ایلدی
برنکوه سوزیکن بر سحر ایدر   جمله سنک عقلی باشندن کیدر

ایندی

ص ۱۳

یا بنم دخی بو دمده دوران ایدوك | یا كوزمك كوزمدن جمله كیدوك

پادشاهدن بو سوزی چون ایشتدیلر | قوبكلر داغلوبن كتدیلر

هر بری بر اقلیمه سفر ایدر | كیم بو ایشده یعنی ظفر بوله لر

بنجه كیم استدیلر بولمدیلر | كوملكوك اثارینی بلمدیلر

وار ایدی روم ایلنده بر جادو | اول زمان بو غیدن انده عمرو

عمرانجه بو غیدن غلبی انك | شویله كه اوستادی ایدی شیطانك

مشغول اولنجه بحره اول پری | مات ایدر دی بالوك جادولری

كلدی وزیر جادویه سویلدی | كوملكوك احوالنی شرح ایلدی

جادو ایدر واره بن شاه قاتنه | بن اتی ایركوره بن مقصودینه

كتدی جادو كوردی سلطانی ملول | باشلدی سویلمكه جمله فضول

ایتدی ای پادشاه كوكلك خراب | پادشاهلر ملول اولمق عجب

پادشاه كوملكی كوستردی اكا | ایتدی بو كوملك ایشی كوستر بكا

دولتكده جادو سلطانه ایتدی ای شاه | ایشبودم ای كتورم پادشاها

بن بیلورم كیمدر صاحب انك | كتورایم حكم اولسون سلطانك

سلطان ایتدی وار كتور ایمدی بكا | هر نه كیم دیلرسك ویرم سكا

ص١٢

اولدی بو کوملکه لایق وجود — اول بیلوب واسوق بن انکا قلم سجود

بر عجب حال کلدی بنم باشومه — عشق اودی دوشدی ایچومه کلامه

باشلدی اود کبی یغورمی یقر — بودکلده دو تنلر دایم چقار

درجه کلر کوزومه تخت تاج — بر عجایب عشقه دوشدم اولدم علاج

کر بو کوملك ایچنه بولمیاسن — طاغده دوشوب استربوب بولیاسن

وزیر ایدر سلطانه بو ایشده کل — بیلماغل سن بو سوزه کوکل

قصدی حاجنا ولانك زهر ایدر — بردم اکنوز سلطانه ابدر

ایشده وب طلکوزه یابنجی اقر — مملکت جمله الوزدن چقار

پادشاهدر ملکی ابادایدن — رعیت اوزتاسنده عدل ایدن

هله سن دولت تاجی اوز باشونه — تختنه کچ مشغول اولغل ایشونه

کوملك ایچنه کیمدر بیز بیلورز — قنده ایسده استیوب بولاورز

سلطان ایدر وزیره سوکلمه سوز — شمدی بنا مملکت قایوسی یوق

عقیله اولور پادشاهلق اتی — تختده الدانمز عاشق اولان کشی

عاشقلك باشنده عقل اتمز قرار — چونکه کلور عقلی قیلمه سفر

خوش شدر بر ناره سیدر اوغلانه — بر او کننکره وبره هر دم اکا

یانم دور

ص١١

ووقعا ایدم هله بر دوش گیجه الوم — دم بوده مدن یاتوم خوش اچالوم

گیجه ده بیهده هله ملول اول گیجه — ایندی اینده کوملکوک حالی نیجه

واردی کوملک دوشده مغرب الینه — گیردی تاجنی بر چفتک الینه

چقدی چفتک بر سرای گوردم — هوا یوزنده بر کوملک گلوردم

دوندی چجق کوملکی قلدی طکا — دیدم بو کوملک نه لایقدر بکا

التدی کوی بکوننده ویردی کوملکی — بر تاج التوندن ویرد الدی کوی بکی

اول بک ایدر بو فرشته طوندن — ادم اوغلانی بو نیجه قندن بولور

نه لایقدر بکا بو نیجه بن کیم — ایلادم احوالی سلطانه دیم

التدی وزیر سلطانه او کوملکی — ایتدی کتوردی بو نیجه بر کوی بکی

گوردی سلطان کوملکی اه ایلدی — دونه گلدی اول وزیره سویلدی

ایتدی کیجه بو کوملکی او دیدی سکا — نیز اریشده کوملکوک اسنی بکا

وزیر ایدر بو حور و پکر طونیده — بو حسنه ادم اوغلانی قنده بولور

سلطان ایدر وزیره چوق سویلمه — قرشو دروب بکا جواب ایلمه

اول پادشاه کیم بر شهده بو نیجه — بو نکا واردر لایق ادم اوغلانی

بو صورتده کوکل نقش اولدیرمیم — بو صورتنده قرشو دور بو جاتوم

ص١٠

بری ایدر وار ایسه کلسون ذلیل   کیم انک صاغلغنه بنم دلیل

بری ایدر رنج الندن کیم جفا   چکر ایسه کلسون کیم قیلام صفا

کوردی بر آغاج صلوات کتوردر   چکدی ورقا قرشوسنده اوتوردر

سویلر ایدی اولوبی کتور سکره   اشبو بنم بیر آغمدن اور سکر

زحمتکرم اوکوله دکی اوله   دیر ایدی اول ساعت صحت بوله

کوردی بر آغاج اوستنده اوچ کوملك تازه   کوردی هرکز بکوز سوزدی بزه

طوردی ورقا نی نقش ایدر   بر طقوندی کوملکی آلدی کیدر

اولقدر کیتدی ورقا کورمدی   برقنه اول کوملکک هیچ ایرمدی

کوکلی ملول دوندی کیردی سرایه   کوردی مهری اوتورر بکزر آیه

نه ملولسین نولدی حالک ندر   صوردی مهری ورقا حالک ندر

ورقا ایدر کوملکی ویردم یله   بیله اوقیلدی مهری اوردی الی اله

صوردی ورقا مهریه ایدر کیم بخون   بوغصه لر قو بر کوملك ایچون

مهر ایدر ایله دکلدر ورقا   اشبو اشدن چکرسین چوق جفا

نقدر وار درسه اول کوملك بره   اول بره ایلده لر بنی ناچاره

دوشوزدر بره سوزدن ایراق   اولیسه آرازده چوق فراق

ورقا ایدر

ص٩

كيردي وفا بحرينه دوت بكا / بيلدي بدن ويردي حق جمله سكا

بيلديلر اولدم هب نيولري اچار / بو بوينك باشنه آلتون بچار

هر جزينه كيم اچون كيرديكو / در جوهر طلوا ايدي كوز ديكو

الامهدي بر قپوبي اچمدي / طوردي وفا اول قپودن كچمدي

ايتدي كل بو نجاج دانخي كوره لم / بونك اچونده دانخي سير ايده لم

بيلمز ايدي بونده نسنه يوقدر / خفلو اول حجره ده چوقدر

طلمادي ايچرو وفا ايدي هله / كوره لوم دانخي بر كون الله

كچدي وفا بعد بيله خوش ايچه / بو زمان بو حال اوستنه كچه

ونا بر كون ميرشي كوردي او حجره / اول تخت اوستنده درر اسوده

اراردي تاختري اول دانخي بولور / اچدي قپو انشكم نه قيلور

كيردي ايچرو كوردي بجه نقشي ايش / درلو اغجلر طلو نقش ايمش

اول اغجلر سو بلقنوا ادم كبي / هر بري صاحب قدم كبي

هر بري جابر بر يرده داخي نعم دير بو / چاغروشوردلر بسون كسه قيو

بوري ايدر هر كيم يشمهدن ديره / كوزمز اكر ايسه كوزي كوره

بوري ايدر هر كيم الدرايسه / علاجيدر كر يشمهدن يسه

ص٨

كيم بوزمرده بويوزنه بقمغه | قصد ايدر بو جانم تندن چقمغه

مهر ايله چون بني صوردك بكا | عقلمي دوشوردي خبر ويردم بن سكا

عثمان الينده اتام سلطان ايدي | ايله كون حكمنده فرمان ايدي

كيجه كيجه سيران ايدردي اللي | انوك دخي كلوردي جمله مالي

ناگهان گلدي بر باغي اوستنه | شويله كيم باشين كسنك قصدنه

گوردي كيم اول باغچه ده گل در بوي | نقدر در حد بني بيلور حريف

بركيمي دردي كم باغچه دن قچا | بندي گميه ديلر كيم اخر گچه

بر يل چقدي گمي ايردي طشا | سندي گمي تمامت باشدن باشنه

غرق اولوب گمي اچنده نكه وار | ادم التون اچنده هر نكه وار

طاپيله بني بكلدي قدير | مددا يرشدي سوزي انده حضور

الدي بني گتوردي بو سرايه | بو سرايه بسلدي بني طايه

سن گله سن كيم ديو حاضر بكا | تنگري حكميله بني ويردي سكا

بو عجب زمانه كه بولوك گوزلوم | عشقكي كوكلم اچنده گوزلروم

سن ديمدك بني بر گورمكه | قصدي قلدك عشقمه جان ويرمكم

ايله ديدي صلدي الني بويننه | گل بقادر معشوقك اويانه

كيردي

ص٧

هر گوردن دوشوبن انلغ کوره — فریاد ایدوب اوده جنگن قایره

مسك عنبر صاچی ایچنده توز وار — مشتری عشقندن سرگردان گزر

بوینی اوزون صناسین قناب تاج — گیدوکی نیر و بها باشنده تاج

اغزی عقیق حقه در و شبنم — یناغی گل یپراغی زلفی جیم

نفسی عنبر باری گل صوبی — سوزلری انجیل ایلر صوبی

دوداغی لعل شکر دشلری در — سرای ایچنده گندوسی خورشید در

قاشلری صاچی گنده گیرو گیجه — گوزلری آی یخه جانلر آسیه

دانه سیر تدن دماغی تازه دناق — گوگسی باغنده ترنج شمدی بیر

حطالیزی اولدی رنکیان — آنی یوزنده اول قرم بخطری وار

هر بیر وادده انده بحر دی — اول نگارک ادی مهرودی

چونکه وفا مضی تفرج ایلدی — تخت اوکنده دوشوبن اقلی گیده

گلدی سوزلی الدی باشین دیز بیله — یوزنی اوردی وفانک یوزینه

عقلی گلدی گوردی دشمن درزنده — یوزینی گوردی هاندم یوزینده

اولگون انده یدیکز عقلی گیده — نیجه کیم اول صورته نظر ایده

بینه عقلی گلدی ایده ای نگار — خور صفتن یاملك ای گلعذار

ص ۶

بیر مدت وفا شهرنده دندی کیده / اول کندوکی صورته سفر ایده
ایردی صوباشنه کوردی بر بیکار / بودم اول ساعت اول اراده قلدی قرار
کوردی فرشوده کلور بر جانور / بر جانوردر دونکی نقش نیکار
کلدی صو ایچمه بنه دنکه کیده / وفاده بیراجی تفرج ایده
دردی دوشندی اول جانوره اردنجه / ایله کیدر تورا بیر شهر قصر بینه
وار ایکن کیردی اول جانور همشیه / دوشندی وفا اوشل [illegible] اندیشه
اول منتده واردی اول شکار / دردی وفا اننده دور [illegible] بقر
کوردی طاغلر اراسنده بیر دره / بر مشکلی منکه دوشنو کون بره
کوردی فرشوده بر مغاره قپوسی / سوردی کلدی اول مغا بوینه طاپی
کوردی اشبو دره اول کنج خانه / بودم سغندم بن بر [illegible] خانه
کوردی بر قپولر دزلو / قپولرده مردن اوشنی اورتلو
ایچرو کیردی کوردی بر سرای / دم نقدر قو اوجهدن اجا
ایکیشلر اورتلو بر تخت پایی / نوتله ایدی کم [illegible] پایی
تخت اوکنده کوردی طابه / تختده بر قیز اوتورر [illegible] ایله
ای نه اولور بو [illegible] کورسه کون / دوشه کوکنده اولدی [illegible] کون

هر کون

ص۵

بر قپوسندن صو اول شهره آقار / بر قپوسندن ینه طشره چیقار

زینهار اول شهرده اکلنمه گیت / چیقوب شهردن ینه صو بوقروسن ایت

صو باشنده بر مناره ایره سین / بر جانور گله انده گوره سین

صو ایچوب چونکه گیده اول جانور / سن دخی اول جانوره غدوار

خوش تماشاگاه روزی تیله بر کنج خانه / گومش التون انده چوقلوغین دانه

بولاسین قرق حجره ایچی طلو مال / انده بر صورتی دخی صاحب جمال

وفا ایده بو مال خوش بولدک / ایله یولداش بو نوعیله هم تولک

قنده کیم وارسن وارسونک بیله / هله یولداش هم تولک بو نوعیله

چیقدم شهردن کوردیکم بولدم نکا / دیدم بکا الهی دوغرو یول گوستر بکا

دشمنم دوت الوبی ای دستگیر / سن عالمسین سکا معلوم جمله سر

نه انیم وارنه یولداشم بنم / بو نوعیله بیله خلد اشهر بنم

چرکزم بغداد الدوب صاتمغه / بر بو ایمازمز بر کیجه یاتمغه

بو یوله کیدوب بر فکر بیله کیدم / کندو بلمزم قنجه واسفر ایدم

سوردم بو لجا بر بو شهره کیده سن / بر قپوسندن اول شهره صو کیدر

اندی ومال دیدوکی شهره ینه / نکا خی بر قپودن کیرن صودر

ص۴

بوندە حالیدی كلدی باشومە / غم كتوردم كیم وارام قرداشمە

ایدی كیم بر كوپ التون وبردم / نیلەدك دیلكوری كلدك بكا

كنگی ایچی اشدی بجك اولسە یك / نادی اولدیسە سفرە كیتمك كرك

بكمك اولدە كیم بو ملكی ترك ایدم / غیری پادشاه ملكینە واری كیدم

دو وارم انده بر ایشدن اوزدن دوقلم / بلمیالر كیم پادشاه ایمش تمام

تا سنده اولە بجە قلدی اورام / اوتیە دك كوزینە اویقو حرام

ایرتە اولدی دوو كلدی [illegible] / الا بر اكجە سی بوقدر كیم ازیج اولە

بر مغنتە قالشدی بر خطام / دیدی یكمك اولدو كیم بو فضام

یوز كوینی صاتدی الكی اكوتونە / درویش ایدر بر اقچەسن اكا صوند

بر قچوینی اوكدی انده واقمكە / بغلادی بلینە یولە كتمكە

شهرا بچنە كلدی بر یولدن كچی / كوردی بر رمال دكاننی اچار

وفا واردی بر التون ویردی اكا / ایتدی رمال آچ فالی سویلە بكا

باشلدی رمال چونكە فالە بقر / باشونی صالوردی دزینە قاقر

ایتدی یكیت سنك اولدك وفا / اشبو یولدە چوق چكرسن جفا

الا صكرە خوش اولیسر حالك / هلە بر شهرە اوغرەیوسن كورك

بر قیو

ص ٣

اول كوبكم چونكه آلتون كورده كوز   سلطانك كبى اوغلانه ويرر كوز

اول كبى اوغلانه ايدر وفا   يا بندى بر آشنالق ايسلك ايده

چونكه آندن خزينه وار درد ويديكى   شهرك قوشى جمله انكا اويديلر

هر كون دورلو دورلو آنكى پيشورور   تمامت خلقى باشونده اوشورر

هر قنده كى وفا بودروبنى كوردر   كنديه يوق انكا سرمايه ويرر

اگر بو حلو كورسه بو بچين اودر   قورتلور بوريجندن شاد اولوريدى

كتوردى اولكلرى شهرى اوار   قنده كيم غريب اولسه كفينه صارر

ار زمانده آلتون خرج ايديكر   قلمدى نسنه سى ابرقادر لمجيار

كلدر باشلدى بريرى فنجار   كتدى قاموسى كند بوناچار

كيم كوردنسه كوزلا اولور كيدر   دنياده بو كخراجى چوقلر كيدر

آنلوكه ويرمشيدى جندمتنه   كتدى كلمز اولدى بريرى قارتنه

ندلو اوشى قارتنه نه بر ايكى قولى   نه بر اوياني نه ايكى يول

ولدى ملول كيجه چوق اغلدى   كوكلى حق حضرتنه بغلادى

اى خداوندا صغندم بن سكا   مبتلادم دستگير اول بكا

واريكن مالوم خزينه‌م بلمدم   كسدن دخى وفا بولمدم

ص٢

كوره سزنى نجه حكمت ايلدم … رمز ايله سزه نصيحت ايلدم

كورنم حكمتومى بيله سز … ملكى و ترتيب پادشاهلغ قيله سز

ايلده بيدى پادشاهدن چوق كجه … قول قراواش اغلدى قلدى فغان

يوديلر پادشاهى كوردیلر … آخرت منزلينه بتورديلر

دوندى بكلر كلدى بكلر حضرتينه … بيله شاهزاده لر كه بكلر ايله

كورديلر كيم بر كوب اولو … اول اولو كوب طپرغه طلو

قورديلر انى برينى داخى اجديلر … كورديلر سو كبى يبانه صاچديلر

بر دخى كوب اول ايكسندن كچى … كورديلر آلتون طلو انك ايچى

وزير ايده بيلكز بو حكمتى … برسنه كتورز كوز بو وصيتى

هر برى درلو سوز سويلديلر … قبول اتمدى وزير كندى بولور

وزير ايده بيلمكز بيلمدوكوز … كندو كوزى يقين كلمدوكوز

اول كوب كيم ايچى طپراغ طلو … پادشاهلك اولو و غلبه اولو

انك اولسون پادشاهلغ تخت تاج … خيم و طوغ و علم و رحمت و بخت

اول كوب ايچنده سو كوردوكوز … كيم انى جمله يباننده صاچدوكوز

اصمر لقى اوز كجه اوغلانه نى … ايله بيوردى جانى روم سلطانى

اول كوب

ص۱۰

تمت تمام بعونه

روم ایلنده واردی بر پادشاه
اتلو وردی بلکیجه یوز بیك سپاه

هم پادشاه ایدی هم کی ار ایدی
قلقونش شاه دیرلر ایدی

دنیاده نیجه لو عمر سورمشدی
نیجه درلو روزکار گورمشدی

فکر ایله اشلر ایدی هر ایشی
فکرت اهلی ایدی بولو اول کیشی

هر ایشه تدبیر ایله گتورور
نیجه مشکل ایشلری آسان گتورور

اوچ عیالی وار ایدی جمله سی آز
یوزلری بکزر آیه هر قز

پادشاه مکر صبر ورد و شر
هر برنده نیجه صبر ورد و شر

آرتدی کوندن کونه رنجی کوردیلر
بکلر بیرده و بیلوب کلدیلر

دیدیلر ای شاه گوزلك آچ
سندن صکره کیمک اوله تخت و تاج

سویلر بکون دیل وصیت ایله کل
هر برسینه بر ایشی اوزره ترخیل

سندن صکره بر بر سنه دمک سون
خلق ایشیده و سنلو بنه اوشماسون

سلطان ایده خزینه اوچ کوپ توم
بیزه بوده صنم دیدرم

بندن صکره اول کوپلر آچاسز
مالوری اوغوللروم صاچاسز

ألبازمانين صورتي

Ğüssədən xalqı azad eylədilər.	غصه‌دن خلقی آزاد ایلدلر[٢].
Ədl ilə mülki gəda qılar abad,	عدیله ملکی کدا قلور اباد[٣]،
Zülm ilə sultanklq olmaz, Keyqubad !	ظلم ایله سلطانلق اولمز کیقباد.
Raiyətə xoşdur şah ədl eyləyə,	رعیته خوشدر شاه عدل ایلیه،
İla, deyilən həqi sözə fəzl eyləyə.	الا دیلنک حق سزه فضل ایلیه[۴].
Ummi İsa, necə bu bir qilu qal,	**امی عیسی** نیچه بر[۵] بو قیل قال،
Dilə həqdən kim, bulasan ittisal.	دیله حقدن کیم بولاسین[۶] اتصال.
Ayrılığın assı yox, bəlli bil,	ایرلقوک آصی یوق بللو بل،
İstə, bul bir yar, sana əhli-dil.	استه بول بر یار سکا اهل دل[٧].
Bir yar istə kim, səninlə yar ola,	بر یار استه کیم سنکله یار اوله،
Tuta əlin, şöylə bir doğru yola.	دوتا الوک شیله بر[٨] طغرو یوله.
Failatun Failatun Failat,	فاعلاتن فاعلاتن فاعلات،
Sana yar ola, gərəksə canını sat.	سکا یار اوله کرکسه جاننی سات.

تمت ۷۷۴

---

[١]. ب١. بشلدیلر عدل داد ایلمکه
[٢]. ب١. غصه دن خلقی آزاد ایلمکه // ب٢. بیت یوخ// ب٢. بیت یوخ
[٣]. ب١. عدلیله کر ملکی قیلورلر آباد // ب٢. بیت یوخ
[٤]. ب١. هر کی کوررسه ایو سویلیه // ب٢. بیت یوخ
[٥]. آ. بیچاره نه
[٦]. ب١. قیلاسین //ب٢. بیت یوخ
[٧]. ب١. بر یاری همدم اهل دل// ب٢. بیت یوخ
[٨]. ب١. دوته النک ایلته دوغری// ب٢. بیت یوخ

مهر اوکنده ینه یوز اوردیلر[۱].	*Mehr önində yinə üz vurdılar.*
کیم سنکله اوشاندر بو جهان،	*Kim, səninlə uşandır bu cahan,*
عمرنک اوزون دولتک ارتسون ایجان[۲].	*Ömrün uzun, dövlətin artsın, ey can.*
سندن ایروق ملکده بز دورمانوز،	*Səndən ayrıq mülkidə biz dumanız,*
قنده کتسه‌نکز هم بز ده کیدوز[۳].	*Qanda getsəniz, həm biz də gedəvuz.*
ص.۵۳	
ایتدر امدی وفایی سلطان بلوک،	*Ayıdır: İmdi Vəfayı sultan bilin,*
هر نه کم درسه اول انی قلوک.	*Hər nə kim, der isə ol anı qılın.*
ایتدلر کیم نه بیورسک انی،	*Ayıtdılar kim, nə buyurursanñ anı,*
قیلالم ای قامومزک سلطانی.	*Qılalım, ey qamumuzun sultanı.*
کیردی کندو[۴] پردهٔ همچو قمر،	*Girdi kəndi pərdəyə həmçü qəmər,*
دوشدی جمله عالمه اشبو خبر.	*Düşdi cümlə aləmə işbu xəbər.*
کچدی وفا تخته اتوردی روان،	*Keçdi Vəfa təxtə, oturdı rəvan,*
حکم قلدی نیته کم نوشی روان[۵].	*Hökm qıldı netə kim Nuşirəvan.*
کچدی اوتوردی هم ایکسی بیله،	*Keçdi oturdı həm ikisi bilə,*
دوتدیلر اول تختی ایکسی بیله[۶]،	*Tutduıar ol təxti ikisi bilə.*
الچی لر صالدی او دم قرداشنه،	*Elçilər saldı o dəm qardaşına,*
بیلدیلر دولت قوندی هم باشنه[۷].	*Bildilər dövlət qondı həm başına.*
باشلدلر عدل و داد ایلدلر[۱]،	*Başladılar ədlu dad eylədilər,*

---

[۱]. ب۱. یوز یره مهری اوکنده اوردیلر // ب۲. بیت یوخ

[۲]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ

[۳]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ

[٤]. ب۱. کتدی مهری // ب۲. بیت یوخ

[٥]. ب۱. حکم ایدردی نته کم نوش روان// ب۲. حکم ایتدی شهره اول زمان

[٦]. ا. نوسخه سینده یوخ

[۷]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ

دیدی بو سودایی کلنک ترک ایدک،	*Dedi: Bu sevdayi gəlin tərk edin,*
یاکا کندو وطنکزه کیدنک[۲].	*Yinə kəndi vətəninizə gedin.*
هر برینز[۳] چکدنکز زحمتی چق،	*Hər biriniz çəkdiniz zəhməti çox,*
سوق دمور دوکمکنک آصی[۴] یق.	*Sovuq dəmir döymənin assı yox.*
اول یازوق[۵] دردنزه دکل دوا،	*Ol yazıq dərdinizə dəgil dəva,*
نه روادر کشی کلکسون قوا.	*Nə rəvardır kişi kölgəlsin qova.*
آزاد ایلدی[٦](چون) بولاری کتدیلر،	*Azad eylədi çün buları getdilər,*
هر بری ایلینه سفر اتدیلر.	*Hər biri elinə səfər etdilər.*
ایتدی بکلر بلنوز اشبو اشی،	*Ayıtdı: Bəglər, biliniz işbu işi,*
کیم بنم حقیقت[۷] بو کشی.	*Kim bənim həqiqət bu kişi.* ·
اول مهر دیدوکلری خاتون بنوم،	*Ol Mehr dediglәri xatın bənim,*
بو وفا جانی درر بنم تنوم[۸].	*Bu Vəfa canı durur bənim tənim.*
بر کدا صنمک بونی شاهزادەدر[۹]،	*Bir gəda sanman bunı, şhzadədir,*
قوللری چق کندوسی آزادەدر.	*Qulları çox, kendisi azadədir.*
دیرسنکوز پادشاهلق ایده لوم،	*Dersəniz padişahlıq edəlim,*
یوخسه کندو ملکومزه کیده لوم.	*Yoxsa, kəndi mülkümüzə gedəlim.*
قمو بکلر ایاق اوزره دردیلر،	*Qamu bəglər ayaq üzrə durdılar,*

---

[۱]. ب۱. شول سوچلولاری // ب۲. مسکین لری
[۲]. ب۲. ایتدی بونلاره که هم سوزیم دوتنک//ترک ایدنک بو غوغای وارنک کیدنک
[۳]. ب۲. اشبو یولده
[٤]. ب۲. فایده سی
[٥]. ب۱. اول سیزنک // ب۲. بیت یوق
[٦]. ب۱. اتدی آزاد
[۷]. ب۱. کیم بنم یامدرر اشبو
[۸]. ب۱. بو وفا جاندر بونکا بن بر تنم // ب۲. بو وفا جاندر بونکا بن بر تنم
[۹]. ب ۲. صانمکر بونی کدا

وفا دینلدی بولر سویلدلر.	*Vəfa dinlədi, bular söylədilər.*
وفا ایدر بن داخی روم سلطانی،	*Vəfa ayıdır: Bən daxl Rum sultanı,*
اوغلییم[١] مهره فدا قلدم جانی.	*Oğluyam Mehrə fəda qıldım canı.*
آننک ایچون اولمیشم دیرلمشم،	*Anın içün ölmüşəm dirilmişəm,*
عشق یولنده صنمنکز ایرلمشم[٢].	*Eşq yolunda sanmanız ayrılmışam.*
اول مهر دیدکلری یارمدی،	*Ol Mehir dedikləri yarım ıdı,*
مونس و یار وفادارمدی[٣].	*Munisu yari-vəfadarım idi.*
ص.۵۲	
معلوم اولسون ای خداوندی طپوکا[۴]،	*Məlum olsun, ey xudavənda tapına,*
اشبو کشیلر کوج ایلدلر[۵] بکا.	*İşbu kişilər güç eylədilər bana.*
کندو وطنمدن آیردنک بنی[۶]،	*Kəndi vətənimdən ayırdın bəni,*
معشوقم(دن) دخی ایردلر بنی.	*Məşuqəmdən daxı ayırdılar bəni.*
پادشاهسنک کل بری[٧] داد ایلکل،	*Padişahsan gəl bəri dad eyləgil,*
قیغولردن کوکلم[٨] آزاد ایلکل.	*Qayğılardan könlüm azad eyləgil.*
مهر ایدر چون وفا کلدی بزه،	*Mehr aydır: Çün Vəfa gəldi bizə,*
بنکزدی جمله دانمز کوندزه.	*Bənzədi cümlə dunumuz gündüzə.*
شکرانه آزاد ایدنک[٩] بونلری،	*Şükranə azad edin bunları,*
دخی زنداندغی هب دوتقونلری[١].	*Daxı zindandakı həp tutqunları.*

---

١. ب٢. اوله یم مهره فدا یقیلوم جانی
٢. آ. بیت یوخ// ب٢.عشق یولنده بن اولمشم//صنماکوز عشقتدن آیریلمشم
٣. ب١. مونس میدی وفادارومیدی// ب٢. مونسم ایدی وفاداروم ایدی
٤. ب١. سکا
٥. ب١. ایلدی
٦. ب١. بنی کندو وطنمدن ایردیلر // ب٢. بنی کندو یارمدن ایردیلر
٧. ب١. پادشاه سین سن بزه
٨. ب١. قیغودن غصدن
٩. ب١. ایده ییم مونلاری

Sayis aydır: Bir gece sərxoş nagah,	سایس ایدر برکیجه سرخوش ناکاه،
Bir qapıda eyləmişəm bir günah.	بر قپوده[۱] ایلمشم بر کناه.
Bir arada gördüm iki at durur,	بر اراده[۲] کوردم اکی ات درر،
Bir kişi dutmış atları vu uyur.	بر کشی دوتمش اتلری و ایور[۳].
Tamah edib, oğurladım ol atı,	طمع ایدپ اغرلادم اول اتی[۴]،
Çıxdı bir oğlan, vay anın heybəti.	چقدی بر اوغلن[۵] وای انک هیبتی.
Qorxudan ol ata bindim qaçaram,	قرقودن اول اته بندم[۶] قاچرم،
Eylə san kim, bir quş oldum, uçaram.	ایله صانکم بر قوش اولدم اچرم.
Ertəyə dək qaçdım, ol qovdı bəni,	ایرتیه دک قاچدم اول قودی بنی،
Yetdi aydır, öldürürəm bən səni.	یتدی ایدر اولدررم بن سنی.
Düşdüm atdan, eylədim ana çox dua.	دوشدم آتدن ایلدم اکا (چوق) دعا[۷]،
Anca yalvardım, aman verdi bana.	آنجه یلواردم امان ویردی بکا.
Aşıq oldum göricək üzün anın,	عاشق اولدم کوریجک یوزینی انک[۸]،
Assı yox, gövdədə ansız canın.	آصی یوق کودده انسز جانک[۹].
İstərəm başəd ki, bir daxı görəm,	استرم باشد که بر داخی کورم،
Yasdanam eşigini canım verəm.	یاسدنم[۱۰] ایشکنی جانم ویرم.
Hər birisi doğruluq eylədilər.	هر بریسی طغرولق ایلدلر،

---

۱. ب۱. بر اراده // ب۲. بو آراده
۲. ب۲. قپوده
۳. ب۱. بر کشی دوتمشدر آنی اوتورر // ب۲. بر کشی النده دوتمش اوتورور
٤. ب۱. طمع ایلدوم اوغرلاییم آنی// کلدی بر اوغلن کوردم هیبتی
٥. ب۲. بر کیشی چقدی
٦. ب۱. قرقومدن بر آت بنور
٧. ب۱. دوشدم اتدن چوق دعا قلدم اکا//انجه یلواردم امان ویردی بکا
٨. ب۲. اننک یوزین
٩. ب۲. حسرتم ایشتدیم بر کز سوزین
۱۰. ب۲. یاصله نم yaslanam

ایرته دردم[۱] ایستدم بولمدم،	*Ertə durdum istədəm bulımadım,*
سراغی اوردم[۲] خبرنک بیلمدیم.	*Soragı vurdum, xəbərin bilimədim.*
استرم اوش اردینه دوشدم انوک،	*İstərəm uş ardına düşdüm anın,*
ترکین اورر یوزنی کورن جانوک[۳].	*Tərkin vurur üzüni görən canın.*
صراف ایدر کلدی بر عورت بکا،	*Sərraf aydır: Gəldi bir övrət bana,*
ایتدی بوکون بر کزل کتورم سکا[۴].	*Ayıtdı: Bu gün bir gözəl gətirim sana.*
ویردم اللی التون الدی[۵] عورته،	*Verdim əlli altın, aldı övrətə,*
واردی کتوردی انی بر خلوته.	*Vardı gətirdi anı bir xəlvətə.*
ص.۵۱	
کوریجک یوزینه حیران اولمشم،	*Göricək üzünə heyran olmuşam,*
قرشوسنه شیله کم وار[۶] قلمیشم.	*Qarşısına şöylə kim, var qalmışam.*
بکا دیدی کل بر[۷] اياق ایچ شراب،	*Bana dedi: Gəl bir ayaq iç şərab,*
سرخوش اول کیم ارادن کتسک[۸] حجاب.	*Sərxoş ol kim, aradan getsin hicab.*
بر قدح صوندی بکا نوش ایلدم،	*Bir qədəh sundı bana, nuş eylədim,*
شول ساعت عقلی فراموش ایلدم.	*Şol saat əqlı fəramuş eylədim.*
بن اوتورركن اکسزنک کتمش نکار[۹]،	*Bən oturarkən ansızın getmiş nigar,*
بیلمزم قنده درر اول کل عذار[۱۰].	*Bilməzəm qanda durur gülüzar.*

---

[۱]. ب۱. ارته اولدی
[۲]. ب۱. صوره کوردم // ب۲. صوره کلدیم خبرین هیچ
[۳]. ب۱. بنداخی ترکینی قلدوم قلعه ننک // ب۲. ترکین اوردم قلعه نک
[٤]. ب۱. دیدی بر کمسه کتوره بیم سکا
[٥]. ب۱. اولدم
[٦]. ب۱. شیله کریان // ب۲. شیله بیجان اولمشام
[٧]. ب۱. منکا ایدر بر قاچ
[٨]. ب۱. سرخوش اولدم آره دن کتدی
[٩]. ب۲. اویخولتمش بنی اولمش اول نهان
[۱۰]. ب۲. قانده واردی اول همان

صبر ایتدوم وعدیه الام انی[۲].	*Səbr etdim vədəyə, alam anı.*
اون بر ای شهرده دوردی کورمدم[۳]،	*On bir ay şəhərdə durdı görmədim,*
بر کون انوک صحبتنه ایرمدم[۴].	*Bir gün anın söhbətinə irmədim.*
بر کیجه ایکی اتوم الدی کیدر،	*Bir gicə iki atım aldı gedər,*
اشیدوک اول فتنه نلر ایدر[۵].	*İşidin, ol fitnəyi nələr idər.*
تاج تختی ترکینک اوردم[۶] ایسترم،	*Tacu təxti tərkin vurdum, istərəm,*
کیم یارام اکا جکرم[۷] کوسترم.	*Kim, yaram ana cəkərəm göstərəm.*
زنکی ایدر بن کتوردم قلعه‌یه،	*Zəngi aydır: Bən gətirdim qalaya,*
اول نکاری کیم یوزی بکزر ایه[۸].	*Ol nigari kim, üzi bənzər aya.*
کیجه‌یه دک اولدی بنومله بیله،	*Gicəyə dək oldı bnimle bilə,*
دینلکل کیم اندن قلایم کله.	*Dinləgil kim, andan qılayım gilə.*
قرشومه اوتوردی بقدوم یوزینه،	*Qarşuma oturdı baqdum yüzine*
ایلتمدی اول بنی[۹] کندوزینه.	*İltəmədi ol beni kəndğzinə,*
کیجه اولدی کیتدی خلق دُردی ارو،	*Gicə oldı, getdi xalq, durdı uru,*
الدی ایاق الینه کلدی برو.	*Aldı ayaq əlinə, gəldi bərü.*
بر قدح انوک الیندن ایچمشم،	*Bir qədəh anın əlindən içmişəm,*
صانکی زهریدی شول دم کچمیشم[۱۰].	*Sanki zəhr idi şol dəm keçmişəm.*

---

[۱]. ب۱. مهلت آلدی بر ییل // ب۲. ایتدیکه بو دعدیه آلدر بنی
[۲]. ب۱. کوی دیدیکم بنکا کولدورم سنی
[۳]. ب۱. اون بر ای بن صحبته ایرمدم
[۴]. ب۱. حسنی باغندن کرو بن دیرمدم
[۵]. ب۲. بنی یرمده قویوب ترکی ایتدیل
[۶]. ب۲. اوروب
[۷]. ب۲. کیم یارم یوره کوم آنکا کوسترم
[۸]. ب۱. دینکله ایمدی قلیم آندن کله
[۹]. ب۱. ایلتمدی بر دم یقین // ب۲. ایلتمدی هم یقین کنداوزونه
[۱۰]. ب۲. شیله دوشمشم

بری[1] ایدر دینله بنم حالومی،	*Biri ayıdır: Dinlə bənim halımı,*
نیچه (اولدی)ایده‌یم بن احوالمی.	*Neçe oldı ayıdayım bən əhvalımı.*
بن دخی مغربده (بر) سلطانیدم،	*Bən daxı Məğribə bir sultan idim,*
جمله بکلر طکدی بن جانیدم[2].	*Cümlə bəglər tən idi, bən can ıdım.*
قول قره‌وش چادر خیمه و رحت[3]،	*Qul, qaravaş çadıru xeymə vu rəxt,*
اول ولایت بنم ایدی تاج و تخت[4].	*Ol vilayət bənim idi, tacu təxt.*
مجلسمده چالنردی دف و نای،	*Məclisimdə çalınırdı dəffu ney,*
صراحیلر طپطلو جنک ایله[5] می.	*Surahiler dopdolu, çəng ile mey.*
حکم ایدردم اوتورردم تختمه،	*Hökm edərdim, otururdum təxtim,*
بکلوکمه مشغول ایدم تختمه[6].	*Bəyligimə məşğul idim, təxtima.*
بر عجب حال کلدی بنم باشومه،	*Bir əceb hal gəldi bənim başıma,*
عشق اودی دشدی ایچومه داشومه.	*Eşq odı düşdi içimə, dışıma.*
ص.۵۰	
روم ایلنده مهر اتلو بر نکار،	*Rum elində Mehir adlı bir nigar,*
عاشق اولدم کورمدک یوزنی یار[7].	*Aşıq oldum görmədin üzüni yar.*
ویربدوک (بر) جاذو کتوردی بکا،	*Veribidən bir cazu gətirdi bana,*
دیلدی وعدیه کیدم بن[8] اکا.	*Dilədi vədəyə gedəm bən ana.*
بر ییل مهلت الدی[1] الدادی بنی،	*Bir yıl mühlət aldı, aldatdı bəni,*

---

[1]. ب۲. پادشاه

[2]. ب۲. بکلر آرسنده خان ایدیم

[3]. ب۱. جمله چادر رخت بخت

[4]. ب۱. لو مصراع یوخ أکسیکلیک وار.

[5]. ب۲. دولو ایچه لوردی

[6]. ب۲. وقتمه

[7]. ب۱. سودوم آنی کورمدم ای شهریار// ب۲. سودیم آنی کورمدن ای شهریار

[8]. ب۱. دیلیه جانم ویره یدم آنکا // ب۲. دیلسه جانم ویروردوم من آنکا

Gördilər kim, aqlın aldırdı ana,	کوردیلر کم عقلین آلدردی آنکا،
Qaldı həm qullar bir kəz şöylə tana.	قالدی هم قوللار بر کز شیله طنکا[1].
Talibəm yavlaq üzüni görməyə,	طالبم یولق یوزنی کورمکه،
Can verirəm tapısına irməyə.	جان ویررم طپوسنه[2] ایرمکه.
Tutdular anı, ilətdilər sultana,	دوتدیلر انی ایلندیلر[3] سلطانه،
Gördi Mehri, şükür qıldı allaha,	کوردی مهری شکر قلدی الاهه
Doğruluğumı bugün bildirəyim,	طغریلوغم بو کون[4] بیلدره‌یم،
Ağlamışdır, Vəfayı güldürəyim.	آغلامشدر وفاییی کولدره‌یم.
Oxudı şəhər ululların, gəldilər,	اوقدی شهر اولولرین[5] کلدیلر،
Cümlə bəglər anda hazir oldılar.	جمله بکلر انده حاضر اولدیلر.
Ayıtdı: Gətirin ol ah edənləri,	ایتدی[6] کتورک اول اه ایدنلری،
Surəti görüb, əqlı gedənləri.	صورتی کورپ عقلی کیدنلری.
Vardılar, gətirdilər ol dört kişi,	واردیلر کتوردلر اول درت کشی.
Sordı Mehri bunlara işbu işi.	صوردی مهر[7] بونلره اشبو اشی،
Dedi bunlara ki, noldı halınız,	دیدی بونلره که نولدی حالکز،
Doğrı ayıdın, necədir əhvalınız.	طغری ایدک نیجه‌در احوالکز[8].
Surəti görüb, necə ah etdiniz,	صورتی کورب نیجه اه ایدونکز،
Vətəninizdən ya , naçün getdiniz?	وطنکزدن یا نیچون کتدونکز.

---

[1]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
[2]. ب۱. خذمتنه// ب۲. بر کز آنی کورمکه
[3]. ب۱. دوتدیلر شولدم ایلتدیلر شاهه // ب۲. شولدم ایلتدیلر شاهه
[4]. ب۱. دیر که دوغرولغمی
[5]. ب۲. اوقدی جمله سی بکلر
[6]. ب۱. دیدی
[7]. ب۱. صوردیلر مونلره
[8]. ب۱. دینوکزی سز تیچون ترک ایتدونز

Gəldi sərraf, baxdı Mehrin surətinə,	کلدی صراف بقدی[۱] مهروک صورتنه،
Qaldı heyran, qarşısına qaldı mat.	قلدی حیران قرشوسنه قلدی[۲] مات.
Döndiler zindâna saldılar anı	دوتدیلر زندانه صالدیلر[۳] انی،
Eylə buyurdı anı şehər sultanı.	ایله بیوردی آنی شهر[۴] سلطانی.
Gəldi sayis nəgahan anda ğərib,	کلدی سائیس ناکهان انده[۵] غریب،
Gördi hovuz, oturdı anda azəb.	کوردی حوض اوتوردی انده[۶] ازیب.
Baxdı gördi ol surəti ansızın,	بقدی کوردی اول صورتی اکسوزین،
Ah qıldı, toprağa qıldı üzin.	آه قلدی طپراغه قلدی[۷] یوزین.
Tutdılar, ilətdilər zindana nagah	دوتدیلر ایلتدیلر زندانه ناکاه،
Dedi yarəb, neylədim, nədir günah?	دیدی یارب[۸] نیلدم ندر کناه.
Gördi Vəfa bir zaman şöylə ki var,	کوردی وفا بر زمان شویلکه وار[۹]،
Mehriyi istər gecə, ertə biqərar,	مهری استر کیجه ارته بی قرار.
Ansızın ol şəhərə irişir, girir,	آکسوزین اول شهره ایرشور کیرور،
Ol surəti Mehri yapdını görür.	اول صورتی مهر یاپدوکی کورر[۱۰].
	ص.۴۹
Gördügi dəm aqlı kəndindən verür,	کوردکی دم عقلی کندودن ویرر[۱۱]
Didi bu sûretde bir iş var-durur	دیدی بو صورتده بر ایش واردرر.

---

[۱]. آ. کوردی بر صورت // ب۱. کلدی بقدی صراف// ب۲.کلدی راف باقدی کوردی صورتی
[۲]. آ. اولدی // ب۱. اولدی// ب۲.اه قیلدی فریاد ایتدی کی قتی
[۳]. آ. ایلتدیلر
[۴]. ب۱. ایله یساق ایلدی روم
[۵]. آ. صکره سایس کلدی بیچاره // ب۱. صنکره سیس کلدی بیچاره غریب
[۶]. آ. کوردی حوض خانیه اوتوردی // ب۲. بیت یوخ
[۷]. آ. اوردی // ب۱. آه ایدوبن تپراق اوردی
[۸]. ب۱. دیدی عجب // ب۲. بیت یوخ
[۹]. آ. بر زمان بورر وفا حیران زار// ب۱. کزدی وفا برزمان حیران زار
[۱۰]. ب۲. بیلدی اول صورتی کم مهروک درر//ب۱ .اول صورتی بلدیکم مهرنک دورر
[۱۱]. ص. بوراداn صحفه یوخ // عقلن الدردی اکا// ب۱. دیدیکم بوندن خبر واردر بکا

Mehri getdi, qulları anda qaldılar,	مهری کتدی[۱] قوللری انده قلدیلر،
Ol surətə qarşu heyran oldılar.	اول صورته قرشو حیران اولدیلر[۲].
Bəklədilər bir zaman nihan anı,	بکلدیلر بر زمان نهان[۳] آنی،
Gəldi birgün anda Məğrib sultanı.	کلدی بر کون انده[٤] مغریب سلطانی.
Durub, ol surəti təfərrüc edər,	طورپ اول صورته نظر[٥] ایدر،
Ah edər, düşər daxı əqlı gedər.	آه ایدر دوشر داخی عقلی[٦] کیدر.
Aldılar Mehriyə ilətdilər anı xoş,	آلدیلر[۷] مهریه التدیلر انی خوش،
Dedilər: Surəti görüb, oldı bihuş.	دیدیلر صورتی کورپ[۸] اولدی بیهوش.
Mehr ayıdır: Zindana ilətin hələ,	مهر ایدر زندانه التون هله،
Saqlan anı daxı, vardır kim, gələ.	صقلان انی داخی واردُر کم کله.
İlətdilər zindana Məğrib sultanı,	التدلر زندانه مغریب سلطانی[۹]،
Eşq qıldı, eyləmək canını.	عشق قلدی ایلمک جاننی[۱۰].
Gəldi zəngi daxl gördi surəti,	کلدی زنکی داخی کوردی[۱۱] صورتی،
Əqlı getdi, düşdi, ah etdi qatı.	عقلی کتدی دوشدی اه اتدی قتی.
Dutdılar ilətdilər anı həm sultana,	دوتدیلر[۱۲] التدلر انی هم سلطانه،
Gördi zəngidir, buyurdı zindana.	کوردی زنکیدر بویوردی زندانه.

[۱]. آ. کتدی مهری // ب۱. کتدی مهری// ب۲. کتدی مهری
[۲]. ب۱. سونراکی مصراع یازیلیب کی سهودیر.
[۳]. ب۱. داخی // ب۲. قوللر
[٤]. آ. انده اول
[٥]. آ. دردی اول صورتی تفرج// ب۱. دردی اول صورتی تفرج//ب۲. تفرج ایدر
[٦]. آ. آه ایدوب دوشر عقلی دخی
[۷]. ا. دتدیلر//. ۱ب. دوتدیلر مهره ایلتدیلر کم اوش// ب۲. دوتدیلر مهره ایلتدیلر کم اوش
[۸]. آ. کوردی اول صورتی // ب۱. کوردیکم بو صورتی //ب۲.کوردی اول صورتی
[۹]. ب۱. اول سلطانی ایلدیلر زندانه
[۱۰]. آ. آه قیلور عشقه یقلور جانی // ب۱. دنکله امدی سن بو سری ای دانا نه// ۱.کور ولی فداقیلمش جانن
[۱۱]. ب۱. کوردی چون اول
[۱۲]. ب۱. دوتوبن // ب۲. دوتدیلر آپاردیلر

اوقودیلر کلدیلر دوکلی باش[۱]،	*Oxudular, gəldilər dükəli baş.*
یاپدیلر اول اراده بر هفتُ جان[۲].	*Yapdılar ol arada bir havəftxan,*
بغلدیلر اوسته بر اولو طاق[۳]،	*Bağladılar üstinə bir ulu taq,*
مهر قودی انده بر ماهی تُزاق[۴].	*Mehri qodı anda bir mahi duzaq.*
صورتونی بر یره دکدی نازه[۵]،	*Surətini yazdı bir beze dildi nizə,*
هر که کورر انی اول اِلدَن آزا[۶].	*Hər ki, görür anı eldən azə.*
صورتونی قودی اول[۷] حوض اوستنه،	*Surətini qodı ol hovz üstünə,*
قصد اولور که[۸] ایریشه دوستنه.	*Qəsd olur ki, irişə dostuna.*
ایکی قول قودی دیدی بونده[۹] دُرُک،	*İki qul qodi , dedi bunda durun,*
صورته قرشو ایکیکز[۱۰] اوتورک.	*Surətə qarşı ikiniz oturun.*
هر که کله بونی[۱۱] تفرج ایده،	*Her ki, gələ bunı təfərrüc edə,*
آه ایدوبن داخی[۱۲] عقلی کیده.	*Ah edibən daaxı əqlı gedə.*
دُتوک آنی تیز کتورک قاتمه[۱۳]،	*Dutun anı tiz getürünqatuma*
اولا کم ایرم بر کون[۱۴] حسرتومه.	*Ola kim, irem birgün hasretüme*

ص.۴۸

---

۱. آ. اوقدی کلدلر انده چق پشه // ب۱/ اوقدیلر کلدی دوکلی بنا
۲. آ. ییدلر اول اراده بر حوض خانه
۳. آ. طاش قودی // ب۱. دوکلی بنا (ص. نوسخه سینده ردیف یالنیشدیر)
٤. آ. مهری اول اراده بر دوزاق // ب۱. قوردی مهری آنده راخی بر طوزاق //ب۲. بر طراق
٥. آ. یزدی انده صورتنی بر بزه
٦. آ. هر که کورسه انی یولدن ازاره // ب۲. بیت یوخ
۷. آ. ییشدردی انی // ب۱. یاپشدردی صورتن
۸. آ. قصدی بودر کیم // ب۱. قصدی بودر که
۹. آ. قور اوسته دیدی// ب۱. انده
۱۰. آ. بکلنک اول صورته قرشو // ب۲. دائم اول صورته قارشو اوتورنک
۱۱. آ. انی// ب۲. کیم که کله آنی
۱۲. ا. آه ایده یاخود دوشوب// ب ۱. آه ایده داخی دوشه // ب۲. آه ایده داخی دوشه
۱۳. آ. قاتمه کتورک// ص. أالیازمادا سهو اولاراق قاتمه کتورک یازیلیبدیر.
۱٤. آ. برکون ایرم // ب۱. برکون ایرم

Həqq sultan verib idi bizə mələk.	حق سلطان ویرُبیدی بزه ملک[۲].
Aldılar Mehriyi saraya gəldilər,	الدیلر مهریی سرایه کلدیلر،
Geçdi təxtə cəmi tabe oldılar.	کچدی تخته جمیع تابع[۳] اولدیلر.
Yazdı hökmi yürütdülər aləmə,	یازوپ حکمی یورتدیلر[۴] عالمه،
Qamu bəglər gəldilər ana selamə.	قمو بکلر کلدیلر اکا سلامه.
Ədl ile mülki abadan eylədilər,	عدلیله ملکی ابدان ایلدیلر،
Xalqı xoş tutuban, anı söylədilər.	خلق خوش دوتوبن انی سویلدیلر[۵].
Ayıtdılar kim, tədbir qılmaq gərək,	ایتدیلر کیم تدبیر[۶] قلمق کرک،
İstəyibən, Vəgayı bulmaq gərək.	استیوبن وفایی بولمق کرک.
Çıxdı şoldəm şəhər qapısına,	چقدی شولدم[۷] شهر قپوسنه،
Gəldi bəglər qamusı tapısına.	کلدی بکلر قاموسی طاپوسنه.
Eylə qıldı mehri anda ixtiyar,	ایله قلدی مهری[۸] انده اختیار،
Ayıtdı:Gətirin kim, çeşmi-pinar.	ایتدی کتورک کم چشم بیکار[۹].
Həm bir havuz edin kim, su çıxa,	هم بر حوض ایدوک کیم صو چیقه[۱۰]،
Çeşmə olub, çevrə yanlna su axa,	چشمه اولوپ چوره یاننه (صو) اقه[۱۱].

[۱]. (بو صحفه ص.نوسخه سینده یئربه یئردیر)// آ. پادشاهمز اکر اولدی // ب۱.پادشاهمز اکر اولدی // ب۲. . پادشاهمز اکر اولدی

[۲]. آ. حق بزه سلطان ویربدی ملک// ب۱. حق بزه ویربدی سلطان بر ملک

[۳]. آ. کچدی تخته جمله بیعت قلدیلر // .۱ب کچدی مهری تخته طاپو قلدیلر// ب۲.چخدی تخته شیله بیعت

[٤]. آ. یازدی نامه حکم اتدی // ب۱. یازدی حکوملر یورتدی عالمه

[٥]. آ. رعیت خوش دتدی ایو سویلدی// ب۱. رعیتی خوش دوتدی ایو سولدی// ب۲. خوش سوز ایلن دعیتی بکلدی

[٦]. آ. بر تدبیر نته .۱ // دیدی بر تدبیر

[۷]. آ. بو فکرده چقدی // ب۱. چقدی شولدم واردی شر قاپوسنه // ب۲.چخدی شولدم واردی شهر

[۸]. آ. بر ازاری قلدی // ب۱. بر ارایه قلدی

[۹]. آ. ایتدی بنده کورک بر چشمه سار// ب۱. دیدی بونده کتورنک چشمه بیکار // ب۲. بر سرای بونده ثیلنک اختیار//هم آقیدنک بو آرادە بر پنکار

[۱۰]. ،. اولو حوض ایلک که انده صو چقر// ب۱. بر اولو حوض ایدنکز کیم صوچیقه

[۱۱]. آ. چوره یانی چشمه لر اولپ اقر// ب۱. چوره یانی چشمه اولوبنی اقه

Vəzir aydır: Bir söz edəyim bilin, ·	وزير ايدور بر سوز ايدەيوم بلک،
Hər nə kim, bən der isəm anı qılın.	هر نه كيم بن ديرسم انى قيلک[1]
Gəliniz kim, könlümüz bağlıyalım,	كلنوز كم كونكلمز بغليەلم،
Tanrıdan bir padşahi diləyəlim.	تنكريدن بر پادشاهى ديليەلم[2].
Ertə olsun cümlə bəglər duralım,	ابرته اولسون جمله بكلر دورەلم،
İşbu şəhrin qapısına varalım.	اشبو شهرک قاپوسنه وارەلم[3].
Şəhər xalqı beylə danışdı işi,	شهر خلقى بيله دانشدى ايشى،
Kim olursa erkək, gərək dişi.	كيم اولورسه اركک كرک ديشى[4].
Hər kimi kim, ol qapıda bulavuz,	هر كمى كيم اول قپودن بولەوز،
Gətirəvüz anı, sultan qılavuz.	كتورەوز انى سلطان قيلەوز.
İşbu söz üstinə cümlə durdular,	اوشبو سوز اوستنه جمله درديلر،
Ertə şəhrin qapısına gəldilər.	ايرته شهرونک قاپوسنه كلديلر[5].
Dirilübən ol qapıyı açdılar,	ديريلوبن[6] اول قپويى اچدلر،
Gördülər Mehri, cəvahir saçdılar.	كوردلر مهرى جواهر صاچدلر.
Didilər: Firiştə misən, ya huri ?	ديدلر[7] فرشته ميسک يا حورى،
Ay mıdır, günəş midir, üzün nurı ?	آیمدر كونشمدر يوزين نورى.
	ص.۴۷
Gər oldu isə padişahımız həlak,	كر اولديسه پادشاهمز هلاک[1]،

---

[1]. ب۲. بيت يوخ
[2]. ب۲. بيت يوخ
[3]. ب۲. بيت يوخ
[4]. آ. بيت يوخ // ب۱. بيت يوخ
[5]. ب۱. وارديلر // ب۲. وارديلر
[6]. ب۲. واروبن
[7]. ب۲. ايتديلر

Kimsəsi yox ıdı ol sultanın.	کیمسه‌سی یقدی اول سلطاننک[1].
Kimsəsi qalmadı şahın gördülər,	کمسه‌سی قالمدی شاهک کوردلر،
Cümlə bəglər bir araya gəldilər.	جمله بکلر بر ارایه کلدیلر[2].
Ayıtdılar kim, nece tədbir edəlim,	ایتدلر کم نیجه[3] تدبیر ایده‌لم،
Sultanımız öldi, ayıdın nedəlim ?	سلطانمز اولدی ایدوک نده‌لم.
Bir vucudi kim, görürsiz cansız ola,	بر وجودی کم کوررسز جانسز اوله،
Ol elə bənzər ki, sultanı ölə.	اول ایله بکزر که سلطانی اوله[4].
Padşah qanqınız olur biləlim,	پادشاه قانقی‌نکز اولور بیله‌لم،
Təxtə geçsin, ana tapu qılalım.	تخته کچسون انکا طاپو قیله‌لم[5].
Yoxsa, düşmanlar elimizə axar,	یوخسه دشمنلر ایلومزه آقر،
Məmləkət cümlə əlimizdən çıxar.	مملکت جمله الیمزدن چقر[6].
Boynuna kimsə almadı anı,	بویننه کمسه المدی[7] انی،
Kim ola ol məmləkət sultanı.	کم اوله اول مملکت سلطانی[8].
Dedilər:Biz padşahlıq biləməziz,	دیدیلر بز پادشاهلق بلمزوز،
Bir-birimizə tapu biz qılamazız.	بربریمزه طاپو (بز) قیلمزوز[9].
Taşradan əgər gəlirsə bir gədə,	طشردن اکر کلورسه[10] بر کده،
Raziyiz kim, bizə sultanlıq edə.	راضیوز کم بزه سلطانلق ایده،

---

١. ب٢. بیت یوخ
٢. ب٢. بیت یوخ
٣. ب١. دیدیلر نیجه سی // ب٢. بیت یوخ
٤. ب٢. بیت یوخ
٥. ب٢. بیت یوخ
٦. ب٢. بیت یوخ
٧. ب١. بویننه آلمادی کمسه سی
٨. ب٢. بیت یوخ
٩. ب٢. بیت یوخ
١٠. ب١. اولورسه // ب٢. بیت یوخ

قالدی کوزمده کوزنک[2] قارەسی.	Qaldı gözümdə gözünün qarası.
طاقتم یوقدر انک سوداسنه،	Taqətim yoxdur anın sevdasına,
دویمازونک[3] عشقنونک غوغاسینه.	Doyamazvən eşqinin ğovğasına.
اشبو سودا بنی مجنون ایلدی،	İşbu sevda bəni Məcnun eylədi,
کوزلرم یاشنی جیحون ایلدی[4].	Gözlərim yaşını Ceyhun eylədi.
مهر صراف دخی استیو کیدر،	Mehri sərraf daxı istəyü gedər,
صحرالرده دون کون فریاد ایدر.	Səhralarda dunu gün feryad edər.
مهر کتدی بر زمان شویله که وار،	Mehri getdi bir zaman şöylə ki var,
ایردی بر شهره دخی اول شه سوار.	İrdi bir şəhrə daxı ol şəhsəvar.
دون بو چقی کوردی باغلو قپولر،	Dün bu çaqı gördi bağlı qapılar,
شاه قومی اویقوده جمله بولر.	Şah qovmi uyxuda cümlə bular.
اول کیجه اول قپوده قلدی آرام[5]،	Ol gecə ol qapıda qıldı aram,
ایتدی ایرته آچله شهره کرام.	Ayıtdı: Ertə açıla şəhrə girəm.
قالدی انده اول کیجه اولدی صباه،	Qaldı anda ol gecə, oldı sabah,
کوردی بر شهر معظم تختکاه.	Gördi bir şəhri-müəzzəm, təxtkah.
واردی مهری بو شهر قپوسنه،	Vardı Çehri bu şəhər qapısına,
کوردی کیمسه چقمدی طاپوسنه[6].	Gördi kimsə çıxmadı tapusınaş
ص.۴۶	
اولمیشدی سلطانی مکر آننک،	Ölmüş idi sultanı məgər anın,

---

[1]. ب۱. ینه وارب// ب۲. ینه واروب
[2]. ب۱کوزده در دایم کوزلرنی
[3]. ب. دویمازم
[4]. ب۲. بیت یوخ
[5]. ب۱. قلدی قرار// ارته اوله شهره کره اول ای یار
[6]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ

او کندن نیجه اولدی احوالنی.	*O gündən necə oldı əhvalını.*
کوروبن طوردی نه مهری وارنه آت[۱]،	*Görübən, durdı, nə Mehri var, nə at,*
وفا ایدر بو کز اولدی مشکلات[۲].	*Vəfa ayıdır:Bu kəz oldı müşkilat.*
ص.۴۵	
کتدی معشوق کتدی ات اولدم[۳] ییاق،	*Getdi məşuq, getdi at, oldum yayaq,*
ینه دوشدی ارامزده بو فراق.	*Yinə düşdi aramuzda bu fəraq.*
قنده دیو استیم یارب آنی،	*Qanda deyü istəyim yarəb anı,*
زخم اوردی جانمه مرهم[۴] قانی.	*Zəxm vurdı canuma mərhəm qanı?*
ینه کتدی مهر استیی وفا،	*Yinə getdi Mehr, istəyi Vef, ·*
کور که نه حال واقع اولدی صرافا.	*Gör ki, nə hal vaqi oldı sərrafa.*
دوردی کوردی معشوق یاننده یق،	*Durdı gördi məşuqi yanında yox,*
بولمادی نیجه کم استدی چق[۵].	*Bulamadı, neçə kim, istədi çox.*
عشق اودی جکرینه کار ایلدی،	*Eşq odı cigərinə kar eylədi,*
جمله اشدن انی بیزار ایلدی.	*Cümlə işdən anı bizar eylədi.*
خیالی کتمز کوزندن بر ساعت،	*Xəyalı getməz gözündən bir saat,*
بکزی صارو کوزلری (یاشی) فرات،	*Bənizi sarı gözleri yaşı Fərat.*
ایدر ای واه یانلش اتدم بو ایشی،	*Aydır, ey vah, yanlış etdim bu işi,*
ناکهان الدن چقردم اول قشی.	*Nəgahan əldən çıxardım ol quşı.*
سفر ایدب[۱] استمکدر چارەسی،	*Səfər edib, istəməkdir çarəsi,*

---

[۱]. ب ۱و ب۲. دوردی کوردی نه مهر وار نه خود آت// دیدی بوکز عجب اولدی مشکلات.

[۲]. بورادان سونرا صربستان نوسخه سینده صحفه دوشمه سی وا ر. آردی آنکارا نوسخه سیندن آلینییدیر. بوراياقدر بیتلرین سایی دا ٦٦٤ بیتدیر.

[۳]. ب۱. قالدم

[٤]. ب۱. ملهم

[٥]. ب۲ بولمادی ایستدی آنده چوق وق

Gördüm anı atı dutmış bidəpər.	کوردم انی اتی توتمش بی دپر[۱].
Məsti-bieyş idim tay sana,	مست بی عیش ایدم طای سکا[۲]،
Şimdi ayıldım, çü uğradım bən sana.	شمدی ایلدم چو اوغرادم بن سکا.
Mehri aldı atları, gəldi yola,	مهری الدی اتلری کلدی[۳] یوله،
Dedi istəyü Vəfa, bunı bula.	دیدی استیو وفا بونی[۴] بوله.
Sayıs ayıdır:Düşmi gördüm, ey əcəb,	سایس ایدر دوشمی کوردم ای عجب،
Kim, bulut ay üzinə etmiş niqab.	کیم بلوت ای یوزینه اتمش نقاب.
Netə qıla günəş kəndözin nihan,	نیته قیله کونش کندوزین نهان،
Kim, anın nuriylə aydındır cahan.	کیم انک نوریله ایدندر جهان.
Qanda var bunun kibi gül üzar,	قنده وار بونک کبی کل عزار،
Heybəti var, düşürər Merixvar.	هیبتی وار دوشر مریخ وار[۵].
Çünki gördüm bən camalın ansızın,	چونکه کوردم بن جمالین اکسوزین،
Könlümi bəndən aldı, gəlsüzin.	کوکلمی بندن الدی کلسوزین.
Yegrək oldur kim, ardınca varmanın,	یکرک اولدر کیم اردنجه وارمانُک،
Bir qulı olam kiminə sultanın.	بر قولی اولام کمینه سلطانُک[۶].
Gündə bir kəz üzüni görüv anın,	کونده بر کز یوزینی کورو اننک،
Bən kəminə qulı olam ol sultanın.	بن کمینه قولی اولام اول سلطانک[۷].
Getdi sayıs, dinlə Vəfa halını,	کتدی سایش دکله وفا حالنی،

---

۱. بیت ص. یوخ

۲. ب۱. مست بیهوش من طمع اتدم اکا// ب۲. بیت یوخ

۳. ب۲. کیردی

٤. ب۱. دیدی وفا استیه بنی بوله // ب۲. ایتدی وفا استیه بنی بوله

٥. ب۱. هیبتی خوب هیبتی مریخ جه وار// ب۲. نجه خوب هیبتی وار مریخ وار

٦. ب۱.و ب۲. یکرک اولدر وارم اردنجه کیدم//استیم بولم انکا قوللق ایدم

٧. بیت ص. یوخ // ب۲. بر قولی اولام کمینه اول جانک

Dedi kim, bile gedəlim bir ləhzə dur.	دیدیکم بیله کیده‌لوم بر لحظه دور.
	ص.۴۴
Sənin könlündən keçən hal bəndə yoq,	سنک کوکلنده کچن(حال)بنده یق،
Bən bu yolda doğruyam,tanrım tanıq.	بن بو یولده طوغرویم تکرم طانق.
Qorqdı sayıs ardına baxar, qaçar,	قورقدی سایس اردینه بقار[۱] قچار،
Ertəyədək Mehri anı gözdi naçar.	ایرتیدک مهری انی کوردی ناچار[۲].
Ertə oldı, gördi bir yad kişi,	ایرته اولدی کوردی بر یات کشی[۳]،
Ayıdı: Əcəb, Vəfanın noldı işi?	ایتدی عجب وفانک نولدی اشی[۴].
Atını sürdi, vardı üstinə bara,	اتنی سوردی واردی اوستنه بَرَه[۵]،
Düşdi şol dəm sayıs atından yerə.	دوشدی شولدم (سیس)آتندن یَرَه.
İyrdı, bir qılıç ilə çaldı anı,	ایردی بر قلیج ایله چالدی آنی،
Ayıtdı: Bu atı tutan kişi qanı?	ایتدی بو اتی دوتان کشی[٦] قنی.
Sayıs ayıdır:Sərxoş idim bən bihədd,	سایس ایدر سرخوش ایدم بن بی خبر[۷]،
İki tutub, oturur idi bir ər.	ایکی دوتوپ اوتورردی بر ار[۸].
Atı aldın, anı bəs sən neylədin?	آتی الدک انی (بس سن) نیلدوک،
Sən nəçün beylə fuzulluq eylədin ?	سن نیچون بیله فضولق ایلدک[۹].
Sayıs ayldı : Əsridim bixəbər,	سایس ایدی اسریدم بی خبر[۱۰]،

---

[۱]. ب۱. بقمز
[۲]. ب۲. قودی مهری اول قچر
[۳]. ب۱. آنی یادیمش
[٤]. ب۱. دیدی ای واه بن بونی صاندم بلیش
[٥]. ب۱. دیدی آتن سردی اوسته ایره
[٦]. ب. اوغلن //ب۱. اوغلان
[۷]. ب۱. اسروکیدم بلمدوم
[۸]. ب۱. من بو ایشه ایره جه کوم بلمدم
[۹]. بیت ص. یوخ
[۱۰]. ب۱. کلیین کیچه ریدوم بن بی خبر

دوروکلدی ار صورتنه کیرور[۱]،	*Duru gəldi, ər surətinə girür,*
بقدی قرشوده بر قلیج کورور[۲].	*Baxdı qarşıda bir qılıç görür.*
اول قلجی صوندی[۳] الدی الینه،	*Ol qılıcı soyundı, aldı əlinə,*
چکدی الدی بغلادی هم بلنه[۴].	*Çəkdi, aldı bağladı həm belinə.*
ایتدی وفا کلمش اوله قاپویه،	*Ayıtdı: Vəfa gəlmiş ola qapıya,*
قصد قلدی کم چقدی طاپویه[۵].	*Qəsd qıldı kim, çıxaydı tapıya.*
بر سایس مکر سرخوش اولوپ قچردی،	*Bir sayıs məgər sərxoş olub qaçar idi,*
او یولدن تیزتیز باقوبن کچردی[۶].	*Ol yoldan tez-tez bağuban keçər idi.*
کوردی کم قاپوده ایکی آت درُر،	*Gördi kim, qapıda iki at durur,*
بر کشی اتلری دوتار کندو اویور.	*Bir kişi atları tutmış, kəndi uyur*
کوردی اویور کسدی تیزجک اویانن،	*Gördi uyur, kəsdi tizcək uyanın,*
بندی اتلارک شول‌قدم برین[۷].	*Bindi atların şoluqdəm birin.*
مهری کوردی اول سایسی قاچر[۸]،	*Mehri gördi ol sayisı qaçar,*
صندی مهری بر قوش قنادلنمش اچار[۹]..	*Sandi Mehri bir quş,qanatlanmış uçar..*
بر اته داخی مهری[۱۰] اولدی سوار،	*Bir ata daxı Mehri oldı suvar,*
اول سایسک[۱۱] اردینه دشدی قوار.	*Ol sayisın ardına düşdi, qovar.*
ایله صاندیکم وفادر چاغرر،	*Eylə sandı kim, Vəfadır, çağırır,*

---

۱. آ. دردی انده اول // ب۱. دوردی آندن

۲. ب۱. باقدی قرشوسنده بر قلج طودرر

۳. ب۱. صوندی اول قلیجی

٤. ب۱. چکدوردی بغلدی برک بیلنه// ب۲. دوتدی باغک برک بغلدی بلینه

٥. ب۲. بیت یوخ

٦. ب۱. بر سیس شرده مکر ایچر ایدی//اسرک اول محلدن کیچر ایدی

۷. ب۱. آلدی اول اتنک شولدم برین

۸. ب۱. باقدی مهری سیس کوردی قچار// ب. چقدی مهدی کوردی او سایس قاچر

۹. ب۱. صاندی بر قوشدر قناتلنمش اوچار

۱۰. ب۱. مهری داخی

۱۱. ب. ارن

ص.۴۳

Gül budaqda ikən gərəkdir bülbülə,	کول بوداقده ایکن کرکدر[۱] بلبله،
Nəyə gərəkdir, çün əldən ələ dola?	نیه کرک چون الدن اله طوله[۲].
Uyudı, bu əndişə ilə anda Vəfa.	اویودی بو اندیشه ایله انده وفا،
Mehr andan gör nə qılır sərrafa.	مهر انده کور[۳] نه قیلور صرافه.
Durdı yerində uru, aldı qədəh,	طوردی ییرنده اوُر الدی قدح،
Sərrafa ayıdır:İç kim, olalım fərəh.	صراف ایدر ایچ کم اولالم فرح[۴].
Sərraf ayıdır Mehrə:Gəl bəri, ey şəh,	صراف ایدر مهره کل برو ای شاه،
Durdu Mehr əlinə aldı bir qədəh.	دوردی مهر الینه الدی بر قدح[۵].
Daruyı huşbər qatdı sundı, al,	داری هوش بر قاتدی صوندی ال،
İç ki, getsin aramızda qilü qal.	ایچ که کتسون ارامزده قل و قال[۶].
Aldı sərraf bir qədəh, çün etdi nuş,	الدی صراف بر قدح چون ایتدی نوش،
Əqli getdi, şol saat oldı bihuş.	عقلی کتدی شول ساعت اولدی بی‌هوش[۷].
Mehri gördi, kəndözi qaldı həmin,	مهری کوردی کندوزی قلدی همین،
Dedi: Neyləyim ki, olam əmin.	دیدی نیلیم کی اولام امین.
Yegrək budur kim, bu tədbiri baxam,	یکرک اولدر کم بو تدبیری بقام[۸]،
Bir zaman övrət surətindən çıxam.	بر زمان عورت صورتندن[۹] چقام.

---

۱. ب۱. بوداغنده ایکن در
۲. ب۱. نه حاصل چونکه دوشه الدن اله
۳. ب۱. مهر ایچرووده
٤. بیت آ. یوخ // ب۱. آل ایچ اولغل فرح// ب۲. بیت یوخ
٥. بیت ص. یوخ // ب۱. بیت یوخ
٦. بیت ص. یوخ
۷. ب۱. خاموش
۸. ب. تدبیری قویم
۹. آ. طونندن // ب۲. صرافنک دونن کیوب طشره چقم

Atları tutuban əlində orurur.	اتلری دوتوبن (الینده) اوتورر.
Önünə bir əndişə düşdi anun,	اوکنه بر اندیشه دوشدی انک،
Kimsəyə heç issı yox ğüssənin.	کمسیه هیچ اصی یوق غصنک.
Ayıdır: Eyvah kim, iş bunı bilmədim,	ایدر ای واه که اشبونی بلمدم،
Sevəlidən Mehri bir gün gülmədim.	(کم) سوه‌لی‌دن مهر برکون کولمدم.
Tacu təxt tərkin vurdum, gedərəm,	تاج تحت ترکن اوردم کیده‌رم،
Bilməzəm ki, qancaru əzm edərəm.	بلمزم کی قنجرو عزم ایده‌رم.
Bu nə sevda idi, gəldi başıma,	بو نه سودا ایدی کلدی باشومه،
Yeg idi kim, varsaydım qardaşıma.	یک ایدی کم وار(ساید)م قرداشمه.
Çəkərəm bən Mehr üçün cövru cəfa, ·	چکرم بن مهرچون جور جفا،
Eyş edər yadlar ilə ol bivəfa. ·	عیش ایدر یادیلر ایله اول بی وفا.
On bir aydır Məğrib eıində sultanı,	اون بر ایدر مغرب ایلنده سلطانی[1]،
Bilə oldı, keçdim anda mahi.	بیله اولدی کچدم انده ماهی.
Yinə bir gün zəngilər ilə qalada,	ینه برکون زنکلریله قلعده،
İş bu işlər iyiyə olur, əda.	اشبو اشلر ایویه اولور اده[2].
Uş bugün sərraf ilə işrət qılır,	اوش بکون صرافیله عشرت قیلور،
İşbu dərddən kişi sağmı qalır.	اشبو دردتدن[3] کشی صاغمی اولور.
Heç birisi anı aldamadımı ?	هیچ بریسی انی الدامادیمی[4]،
Hüsn gülündən gəlib dərmədimi ?.	حسن کولندن کلوپ[5] دیرمدیمی.

---

1. ب۱. اون بر ای مغرب پادشاهی ایله
2. ب۱. اولدی بو ایش بومیدر ای دده
3. ب۱. مجلسده // ب۲. مجلسده
4. ب۱. هیچ بریسننک الی ایرمادیمی
5. ب۱. آننک

Qapu bağlı, kim gedədir tapısına.	طاپو بغلو کم کیده‌دور[۱] طاپوسنه.
Qulaq vurdi Mehri, kim, eşidir,	قولاق اوردی مهری کیم ایشدر[۲]،
Sordı sərrafa kim, bu nə kişidir?	صوردی صرافه کیم بو نه کشیدر.
Sərraf ayıdır: Çərçi dirlər buna,	صراف ایدر چرچی[۳] دیرلر بکا،
Nə gərək isə, de, alı verim bən sana.	نه کرک ایسه دی الی ویرم بن سکا.
Mehr ayıdır: Aqçam ver, bən alayım,	مهر ایدر اقچم ویر بن الام،
İşbu dəm, gerü qatına gələyim.	اشبو دم (کرو) قاتونه کلم.
	ص.۴۲
Aldı aqça, durdı yerindən uru,	الدی اقچه دوردی ییرندن اورو،
Çıxdı, çağırər: Çərçi, gəl bərü.	چقدی چاغرر چرچی ایدر کل برو.
Baxdı Vəfa, Mehri gördi, qıldı ah,	بقدی وفا مهر کوردی قلدی آه،
Ayıdır:Əhvalın necə oldı, ey şah?	ایدر احوالک نیجه اولدی ای شاه.
Mehri ayıdır:Atları gətir gecə,	مهری ایدر اتلری کتور کیجه،
Bən bilirəm, çıxıban qaçmaq necə.	بن بلورم چقوبن قچمق[۴] نیجه.
Eylə dedi Mehri, girdi içərü, ·	ایله ددی مهری کیردی ایچرو،
Döndi Vəfa, ol evə girdi uru.	دوندی وفا اول اوه کیردی اورو[۵].
Ol gün anda səbr qıldı biixtiyar	اول کون انده صبر قلدی[۶] بی اختیار،
Gecə vardı, yinə Mehr qıldı ixtiyar.	کیجه وارد یکه مهر قیلدی اختیار[۷].
Vardı, ol sərraf qapusına durur,	واردی اول (صراف) قپوسنه درر،

---

۱. ب۱. کم کره طاپوسنه
۲. ب۱. چاغردی چرچی بالی مهر ایشدر
۳. ب۱. چرچی بالی
۴. آ. کتمک // چیقب کتمک // ب۲. کتمک
۵. ب۱. واردی کیرو
۶. آ. اتدی // ب۱. قلدی اختیار
۷. ب۱. قیله شکار // ب۲. شکار

قرداشی خاتونک اوی قندهدر[۱]،	*Qardaşı xatunun evi qandadır.*
دوکون ایلمش بوکون (اول) اندهدر.	*Dügün eyləmiş bu gün, ol andadır.*
دیدیلر که قرداشی یوقدر آنک،	*Dedilər ki, qardaşı yoxdur anın,*
درلو درلو فتنهسی چوقدر آننک[۲].	*Dürlü-dürlü fitnəsi çoxdur anın.*
بر لعین عورتدر[۳] ادم دوزجی،	*Bir ləin övrətdir, adam düzici,*
ایکی دوستی بربرندن اوزجی.	*İki dostu bir-birindən üzici.*
وفا چونکه اشتدی بو سزی[۴]،	*Vəfa çünki eşitdi bu sözi,*
آه قلدی[۵] یاشیله دولدی کوزی.	*Ah qıldı, yaş ilə doldı gözi.*
ایتدی ینه چرچیلق قلمق[۶] کرک،	*Ayıtdı: Yinə çərçiliq qılmaq gərək,*
استیو مهری وفا[۷] بولمق کرک.	*İstəyü Mehri, Vəfa bulmaq gərək.*
کلدی چرچیلر بزارنده درر،	*Gəldi çərçilər bazarında durur,*
استر انده بر (صنوق) طپلا بولور .	*İstər, anda bir sınıq tabla bulur.*
طپلایی الور الینه (اول) کیدر،	*Tablayı alır əlinə, ol gedər,*
یورودی شهر ایچنده چرچیلق ایدر.	*Yürüdi, şəhər içində çərçiliq edər.*
چاغرر محللرده[۸] کیم کلوکز،	*Çağırar məhələlərdə kim, gəliniz,*
چرچیلردن نه حاجت ایسه[۹] الوکز.	*Çərçilərdən nə hacət isə, alınız.*
استیو کلدی صراف(ک) قپوسنه،	*İstəyü, gəldi sərrafın qapısına,*

---

[۱]. ب۱. قرداشی اوینی ایدنک قنده در

[۲]. بیت ص. یوخ

[۳]. ب۱. قاردر

[۴]. ب۱. چنکه ایشتدی وفا اوشبو سوزی

[۵]. ا. اتدی // ب۱. ایدوبن

[۶]. آ. اتمک // ب۱. دیدی

[۷]. ب۱. استیوبن مهری هم

[۸]. ب۱. محله لرده چاغرر

[۹]. ب۱. چرچی کلدی نه حاجتدر

اللی التون ویردم نقدی[۱] اکا،	*Əli altın verdım nəqdi ana,*
اللی التون ویرورم بو دم[۲] سکا.	*Əli altın verirəm bu dəm san.*
بو کیجه اولغل بنومیله بیله،	*Bu gecə olğıl bənimlə, bilə,*
قلمیاسن عاقبت بزدن کله[۳].	*Qalmayasan aqibət bizdən gilə.*
مهر ایدر صراف سوزم اشیت،	*Mehr ayıdır:Sərraf, sözüm eşit,*
بن سکا قدح صونم سن نوش[۴] ایت.	*Bən sana qədəh sunam, san nuş et.*
بر قاچ اياق بنم المدن شراب،	*Birqaç ayaq bənim əlimdən şərab,*
اچکم ارامزده قلمسون حجاب.	*İç kim, aramızda qalmasın hicab.*
صراف ایدر بیوررسن سن انی،	*Sərraf ayıdır: Buyurursan sən anı,*
ایده‌یم ای قمو خوبلر سلطانی[۵].	*Edəyim, ey qamu xublar sultanı.*
جاننمی عشقوک اودینه یاقیم،	*Canımı eşqin oduna yaxayım,*
سن اوتور قرشو یوزنه باقیم.	*Sən otur qarşu, yüzünə baxayım.*
ص.۴۱	
چون جمالونی کوره‌لی ای نکار،	*Çün camalını görəli, ey nigar,*
عاشق اولدم کل بکا ایله تمار.	*Aşiq oldum, gəl bana eylə timar.*
قلمدی وفا انده اشت نیدر[۶]،	*Qalmadı Vəfa anda, eşit nedər,*
کوردی‌مهری اکلندی استیو کیدر[۷].	*Gördi Mehri əkləndi, istəyü gedər.*
چقدی (بر)قونشوسینه صوردی انی،	*Çıxdı bir qonşusuna, sordı anı,*
ایتدی (عجب) بو اولرک ایسی قانی.	*Ayıtdı: Əcəb bu evlərin iyəsi qanı?*

---

۱. ب۲. ویرمشم بن نقد
۲. ب۱. اللی داخی اشده ویره یم سکا
۳. ب۲. بیت یوخ
۴. ب۲. اياق صونم سن عیش
۵. آ. کوزللر // ب۱. قیلایم بن قمو جانلارنک جانی //ب۲. ای بو تنمینک جانی
۶. ب۱. قالدی مهری انده ایشت وفا نیدر// ب۲. قالدی مهری ی وفا ایشت نبدر
۷. ب۱. مهری چون اکلندی استیو کیدر

Var bilə, ol övrətin könluni qoma.	وار بله اول عورتک کوکلی قومه.
Altın, aqça ol qədər tərk eylə. ey yar,	التون اقچه اولقدر ترک ایله ای یار،
Kim,sən olasın bunda qamudan ixtiyar.	کم سن اولاسن بونده(قمودن) اختیار.
Var bilə ol övrət ilə dügünə,	وار بله اول عورت ایله دکونه،
Şükr et həqqə kim, gördi bu günə.	شکر ایت کیم کوردی[۱] بو کُنه.
Aldı övret Mehri, gör imdi nedər,	آلدی عورت مهری کور امدی نیدر[۲]،
Döndi sərraf evinə, gör kim nedər.	دندی[۳] صراف اوینه کور کم نیدر.
Aldı Mehrın əlin girdi içərü,	آلدی مهریک الین کیردی اچرو،
Qaldı Mehri, döndi ol övrət gerü.	قلدی مهری دوندی اول عورت کرو[۴].
Döndi sərraf qapıyı bərk bağladı,	دوندی صراف قپویی برک بغلدی،
Baxdı Mehr ol halı, çox ağladı.	بقدی مهری او حالی (چوق) اغلدی .
Ayıtdı: Yarəb, dəstgir olğıl bana,	ایتدی یارب دستکیر اولغل بکا،
Bigünahım, şöylə məlumdur sana.	بی کناهم شویله معلومدر سکا.
Qanda baxsam xəttun görürəm səni,	قنده بقسم حاتون[۵] کورورم سنی،
Səndən ayrı dəgüləm, saxla bəni.	سندن ایرو دکلم صقلا بنی.
Keçdi oturdı Mehri könli xarab,	کچدی اوتوردی مهری کوکلی خراب،
Döndı sərraf əlinə sundı şərab.	دندی صراف الینه صوندی شراب.
Mehri ayıdır: İçdigin yoxdur anı,	مهری ایدر اچدوکم یوقدر آنی،
Sərraf ayıdır:Gəlsin ol övrət qanı.	صراف ایدر کلسون اول عورت قنی.

---

[۱]. آ. ایردی. // ب۱. حق ایرکوردی // ب۲. تیردک بوکونه
[۲]. ب۱. کونلدی کیدر
[۳]. ب۱. کلدی // ب۲. کلدی
[٤]. بیت ص. یوخ // ب۱. قویدی // ب۲. اول عورت دوندی کرو
[٥]. ب۲. حاضر

Sərraf ayıdır: altı altın al sana,	صراف ایدر التی التون ال سکا،
Var, gətir, əlli daxı verim ana.	وار کتور اللی داخی ویرم اکا.
Çıxdı övrət vardı Mehrin qatına,	چقدی عورت واردی مهرک قاتنه،
Dilər ilətə sərrafın xəlvətına.	دیلر ایلته صرافک خلواتنه.
Ayıtdı Vəfa Mehri bağışla bugün,	ایتدی وفا مهر بغشلا بکا بکون[1]،
Ki, qardaşım evində vardır dügün.	که قرداشم اونده واردر دکون.
Şəhər xatınları qamu anda durur,	شهر خاتونلری قامو انده دورر،
Hər birisi bir xoş rəqs vurur.	هر بریسی بر حوش رقص اورر.
Qız çıxarırlar hamamdan bugün, ·	قز چقررلر حمامدن بو کون،
Həm yuyuna,həm təfrrüç edə ol bugün.	هم یونه هم تفرج ایده(اول بکون)[2].
Bir saat anda təfərrüc, təmşa qıla,	بر ساعت انده تفرج تماشا[3] قیله،
Yinə tiz gəle benim ilə bilə.	ینه تیز کله بنومیله بیله.
Həm yol yorğunluğuna xoş ola tamam,	هم یول یورغنلوغنه خوش اوله تمام،
Vəfa ayıdır Mehrə durğıl, ey humam.	وفا ایدر مهره طورغیل ای همام.
Mehr ayıdır ben dügüni neyləyim,	مهر ایدر بن دوکونی نیلیم،
Kim nə bilir beni, bunda nə kişiyim.	کیم (نه) بلور بنی بونده نه کشیم.
Biz ğəriblərüz bu yolda biməkan,	بز غربلاروز (بو) یولده بی مکان،
Kim, cəfalar çox qıldı bizə zaman.	کم جفالر چوق قلدی بزه زمان
	ص.۴۰
Döndi Vəfa Mehrə ayıdır, ey huma,	دوندی وفا مهره ایدر ای هما،

[1]. ب۱. دیر وفایه مهری بنمله بکون
[2]. بیت ص. یوخ // ب۱. قز چقررلر دوکوندرر //هم کزه تفرج ایده// ب۲. بیت یوخ
[3]. ب۱. برساعت کم آنده وقت عشرت

Heç nicat bulumadan yolda gedəvüz,	هیچ نجات بولیمدن (یولده)کیده‌وز،
Bir daxı şah mülkünə əzm edəvüz.	بز دخی شاه ملکونه عزم ایده‌وز.
Bən Vəfayam, bu Mehrdir məşuqəm,	بن وفایم بو مهریدر معشوقم،
Bən bunun gûl üzünə aşiqəm.	بن بونک کول یوزینه[۲] عاشقم
	ص.۳۹
Gördi övrət, Mehr ğayət xub durur,	کوردی عورت مهرغایت خوبدر،
Mislı yoxdur, bir ziba məhbub durur.	مثلی یوقدر (بر) زیبا محبوبدرر.
Çün nəzər etdi gözünə, qaşına,	چون نظر اتدی کوزنه قاشنه،
Durdı şol dəm,məhrəmə vurdı başına.	دُردی شولدم محرمه[۳] اوردی بلشنه.
Var idi ol şhərdə bir sərraf, ulu,	واریدی اول شهرده بر صراف اولو،
Ki, şəhbaz idi vü həm dünyası dolu.	که شهبازیدی و هم دنیاسی طلو[۴].
Vardı ol övrət, ayıdır sərrafa,	واردی اول عورت ایدر صرافا،
Bixəbər oturmuş Mehr ilə Vəfa.	بی خبر اوتورمش مهریله وفا.
Ayıtdı:Bir gözəl gəldi bugün bizə,	ایتدی بر کوزل کلدی بکون بزه،
Saldı huma kölgəsi üstümüzə.	صالدی هما کولکسی اوستومزه.
Şöylə xubdur hüsn içində mislı yox,	شویله خوبدر حسن ایچنده مثلی یوق،
Qaşları bənzər yaya vu kirpigi ox.	قاشلری (بنکزر)یای و کیربوکی اوق.
Yüzüni günəş görürsə doluna,	یوزنی کونش کوررسه طولونه،
Mislı anın məgər behiştdə buluna.	مثلی انک مکر بهشت[۵] بولونه.

---

[۱]. آ. چوخ // ب۱. کم بیزه چرخنک ایشی اولدی // ب۲. ایتدی بزه چرخ چوق

[۲]. ب۲. خوب صورتنه

[۳]. ب۱. چادر // ب۲. چادرین

[۴]. ب۱. کیم شهرده یوغیدی دنیاسی پول// ب۲. قاتی زنباز ایدی هم دنیاسی بول

[۵]. ب۱. اول جهانده // ب۲. جنت ایچره

Ertə durdı Mehriyi zəngi bulmadı,	ایرته دوردی مهریی زنکی[١] بولمدی،
Ah qıldı, daxı səbr etmədi.	آه قلدی داخی صبر اتمدی[٢].
Ol daxı qalasını tərk edib, gedər,	اول داخی قلعه‌سنی ترک ایدوب کیدر،
Mecnun olub, Mehri istəyü gedər,	مجنون اولوپ مهری استیو کیدر.
Mehru Vəfa bir zaman çün getdilər,	مهر وفا بر زمان چون کتدیلر،
Aqıbət, bir şəhrə daxı yetdilər.	عاقبت بر شهره داخی یتدیلر.
Şehər içində gəldilər bir araya,	شهره ایچنده کلدیلر بر ارایه[٣]،
Ol iki şahzadələr kim, bənzər aya.	اول ایکی شاهزاده‌لر کم بکزر ایه.
Qondular bir evə Vəfa Mehr ilə,	قوندیلر بر اوه وفا مهریله،
Keçdilər, oturdılar ikisi bilə.	کچدیلر اوتوردیلر ایکسی بیله.
Gördülər bir övrətanda yalnız,	کوردیلر بر عورت انده یالکوز[٤]،
Sordı bunıara kim, nədir halınız?	صوردی بونلر[٥] کم ندر حالکز.
Gelişiniz nərdəndir, verin xəbər,	کلیشوکز نردندر ویرک خبر،
Böylə tənha qancaru əzmi-səfər.	بویله تنها قنجرو[٦] عزم سفر.
Ey əcəb, hurimisən, yoxsa mələk?	ای عجب حوری‌مسین یوخسه ملک،
Kim, üzünüzdən günəş olur həlak.	کیم یوزوکزدن کونش[٧] اولور هلاک.
Övrətə xəbər verdi oldəm Vəfa,	عورته خبر ویردی اولدم[٨] وفا،
Kim, bizə çərx dilim qıldı cəf.	کیم بزه چرخ دلوم[١] قیلدی جفا.

[١]. ب٢. دوردی زنکی مهری
[٢]. ب١. قالمدی // ب٢. قالمادی
[٣]. ب١. صاپدیلر بر محلیه // ب٢. قوندیلر بر محلیه
[٤]. ب١. بر عورت اوده یالقوز // اونده یالقوز
[٥]. ب١. اول عورت // ب٢. صوردیلر اول عورته نه
[٦]. ب٢. قانده
[٧]. ب٢. کیم کورورسه یوزنکز
[٨]. ب١. نندی عورته خبر ویردی // ب٢. دوندی عورته خبر ویردی وفا

Esitdi bunda Mehri, gör nedər.	اشتدی بونده مهری کور نیدر[۱].
Ol bəg aydır:Saryı xəlvət edin,	اول بک ایدر سرایه خلوه ایدک[۲]،
Bən qalayım Mehri ilə, cümlə gedin.	بن قلایم مهریله جمله کیدوک.
Getdi zəngilər, Mehri durdı uru,	کتدی زنکلر مهری دردی اورو،
Aldı ayaq əlinə, gəldi ilərü.	الدی اباق الینه[۳] کلدی ایللرو.
Daruı huşbər qatdı, sundı Mehrə,	دارو هوشبر قتدی صوندی مهره[۴]،
Dedi:İç kim, irəsin məqsuduna.	دیدی اچ کم ایرسک مقصودنه[۵].
Bir qədəh iç əlimdən, ey nigar,	بر قدح ایچ المدن ای نکار[۶]،
Kim, bizim dərdimizə ola timar.	کیم بزوم دردمزه اوله تیمار.
	ص.۳۸
Aldı zəngi, bir qədəh nuş eylədi,	الدی زنکی بر قدح نوش ایلدی،
Əqlini oldəm fəramuş eylədi.	عقلنی اولدم[۷] فراموش ایلدی.
Durdı anda Mehri, bir kəmənd alur,	طوردی انده مهری بر کمند الور[۸]،
Çıxdı saray damına, gör nə qılur.	چقدی سرای طامنه کور نه قلور.
Endi Mehri bürcdən, gəldi Vəfa qatına,	اندی مهری بورجدک(کلدی)وفا قاتنه[۹]،
Tutdı Vəfa Mehriyi, bindi atına.	دوتدی وفا مهری بندی اتنه.
Ol gecə ertəyə dək əzm etdilər,	اول کیجه ایرتیه دک عزم اتدیلر،
Tanrı bilir nə qədər yol getdilər.	تکری بیلور نقدر یول کتدیلر.

---

[۱]. ب۱. اسردی بونلر مهر کور نیلدی // ب۲. اسردیلر مهری ایشت کیم ندر
[۲]. ب۱. قلنک
[۳]. ب۱. آلدی الینه ایاق // ب۲. قدح الینه
[۴]. ص. بیت یوخ// ب۱. دارو هشبر قتدی آنکا ایدر آل // ب۲. واردی هوشبر قتوبن صوندی آنکا
[۵]. ب۱. ایچ بونی داخی همان مقصوده کل// ب۲. ایچ که مقصودنک دکه ایمدی سنکا
[۶]. ب۱.بر قدح بنم الومدن ایچ ای یار// ب۲. بر قدح داخی بنم المدن ای یار
[۷]. ب۱. شول ساعت عقلی // ب۲. شول ساعت عقلین
[۸]. ب۱. کمند بولور // ب۲. بولور
[۹]. ب۲. اندی بورجدن کلدی وفا قاتنه

Vəfa daxı gəldi çərçi evinə uru.	وفا دخی (کلدی) چرچی اوینه اورو[۱].
Ayıtdı: Al yigit, yinə çərçin sana,	ایتدی ال یکت ینه چرچک سکا،
Həqq teala diləgim verdi bana.	حق تعالی دیلکوم ویردی بکا.
Qaldı ol gün anda yüz bin fikr ilə,	قلدی اول کون[۲] انده یوز بیک فکریله،
Der, əcəb həmdəm olayımmı Mehr ilə.	دیر عجب همدم اولایمی مهر ایله.
Çün gecə oldı, cövhər düşdi suya,	چون کیجه اولدی جوهر[۳] دوشدی صویه،
Dünya xalqı qamu vardı uyxuya.	دنیا خلقی قامو واردی اویقویه[۴].
Ol qara cübbəsini geydi cahan,	اول قره جیبه‌سونی کیدی جهان،
Rövşənayi həb kəndüyi qıldı nihan	روشنایی هب کندو قلدی نهان[۵].
Gök bəzədi ulduzları kəndözinə,	کوک بزه‌دی یلدزلری کندوزینه،
Saçdı şəbnəm incülər gül yüzinə.	صچدی شبنم انجولر کول یوزنه.
Bir daxı qara atlas geydi üstünə,	بر داخی قره اطلاس کیدی اوستنه،
Çəkdi, aydır:Dost irsün dostuna.	چکدی ایدر دوست ایرسون دوستنه.
Vəfa atları çıxardı, gedər,	وفا اتلری چیقردی[۶] کیدر،
Arqın-arqın qaladqn yana gedər.	ارقین ارقین قلعه‌دن یکا کیدر.
Gəldi burçün dibinə, qıldı qərar,	کلدی برجین دیبنه قیلدی قرار،
Der ki, şimdi istəyü gələ nigar.	دیر که شمدی استیو کله نکار.
Ol gün anda zəngi bir eyş edər,	اول کون انده زنکی بر ایش[۷] ایدر،

---

۱. ب۲. کتدی هم اول اوینه
۲. ب۲. کیجه
۳. ب۲. کون
٤. بیت آ. نوسخه ده یوخ
٥. بیت آ. نوسخه ده یوخ // ب۲. ایدلدی آنک ایچون اشیا فغان
٦. ب۲. چقاروبن
۷. ب۱. زنکیلر عیش ایلدی // ب۲. زنکیلر کیم عیش

Gəldi ol qalaya eşiginə durur,	كلدی اول قلعه اشكينه دورر،
Ayu qul, yağı, ala deyü gəlinin ötərü,	ايو قل ياغی الا ديو كل‌نيک اوترو[۱]،
Mehri eşitdi, bildi ünündən anı,	مهری اشتدی بلدی اوندن اونی[۲]،
Vəfa gəldi, deyü, sevindi canı.	وفا كلدی (ديدی) سوندی جانی.
Dönə gəldi, zəngidən aqça dilər,	دونه كلدی زنكيدن اقچه ديلر،
Yəni kim, çərçi ilə bazar edər.	يعنی كم چرچيله بازار ايدر[۳].
Döndi zəngi ana ayıdır, ey nigar,	دوندی زنكی اكا[۴] ايدر ای نكار،
Aqça nə olur, sana həm canlar nisar.	اقچه نه اولور سكا (هم) جانلر نثار.
Saçdı bir həmyanə Mehrin üstünə,	صچدی بر هميانه مهرک اوستنه،
Aldı Mehri anı, çıxdı dostuna.	الدی مهری انی جقدی دوستنه.
Çağırır, ayıdır:ey çərçi, gəl berü,	چاغرر ايدر[۵] ای چرچی كل برو،
Gördi Vəfa Mehriyi, gəldi ilərü.	كوردی وفا مهری كلدی ايللروا[۶].
	ص.۳۷
Vəfa ayıdır:Ey Mehiri, halın necə?	وفا ايدر ای مهری حالين نيجه،
Mehri aydır:Atları gətir bu gecə.	مهری ايدر اتلری كتور بو كيجه.
Burc dibindəgəl ki, anda gedevüz,	بورج دبنده كل كه انده[۷] كيده‌وز،
Bir daxı iqlimə səfər edəvüz.	بر دخی اقليمه سفر ايده‌وز.
Mehri döndi, sarayına girdi gerü,	مهری دوندی سراينه كيردی كيرو[۸]،

---

۱. ب۱. چرچی يالی ديوبنی چاغرور // ب۲. چرچی كلدی ديوبن كلبنک اورر
۲. ب۱. اولدم اشتدی مهری بلدی آنی
۳. ب۱. چرچيدن بازار ايده رين دير كولر// ب۲. چرچيدن بازار ايدم دير هم كولر
۴. ب۲. مهره
۵. ب۱. چيخدی ايتدی
۶. ب۲. بيت يوخ
۷. ب۱. برج دبنده دور كه كلم // ب۲. برج دييندە دور كه كيجه كيدوز
۸. ب۲. سرايه كيردی ينه

Döndi, yinə tez gəldi Vəfa qatına.	دوندی ینه تیز کلدی وفا[2] قاتنه.
Süfrə gətirdi öninə sun, dedi,	سوفره کتوردی اوکونه صون ددی،
Məlul idi Vəfa, hərgiz loqma yemədi.	ملول ایدی وفا هرکز(لقمه)یمدی[3].
Baxdı, gördi ol yigit çərçi imiş,	بقدی کوردی اول یکت چرچی ایمش،
Oturur, çərçini yanına qomış.	اوتُرُر چَرچِنی یاننه قومش[4].
Vəfa aydır: Çərçimisən sen daxı?	وفا ایدر چرچمسین سن داخی،
İş bu işləmişəm işi ben daxı.	اشبو اشلمشم اشی[5] بن داخی.
Bir qaç altın çıxardı, verdi ana,	بر قاچ التون چقردی ویردی اکا،
Ayıtdıı:Bir dəm çərçini ver bana.	ایتدی بر دم چرچونی ویر بکا.
Sən bax dur anda, ben gedəyim,	سن بق در انده[6] بن کیده‌یم،
İş bu qalayı təfərrüc edəlim.	اشبو قلعهٔ تفرج ایده‌لوم.
Məqsudum oldur ki, qalayı gərəyim,	مقصودم اولدر که قلعه کوره‌یم،
Gəlicək yinə çərçüni sana verəyim.	کلیجک ینه چرچونی[7] سکا ویره‌یم.
Çərçi ayıdır:Bahası dəgdi bana,	چرچی ایدر بهاسی دکدی بکا،
Qəbul edərsən daxı verim sana.	قبول ایدرسک داخی ویرم سکا[8].
Aldı Vəfa təblı əlinə, durdı uru ,	الدی (وفا) طپلا الینه طوردی اورو[9]،
Gəldi, çıxdı qalaya, gör kim, nedər.	کلدی چقد قلعه‌یه کور[10] کم ندر.

[1]. آ. چکی حیده یر ایلر اتنه// ب۱. چکدی حباده یر ایلر آتینه // ب۲. چکدی ایچرو یر ایلدی
[2]. آ. کلدی ینه قوناق
[3]. ب۱. وفا ملول ایدی بر لقمه یدی // ب۲. وفا ملول ایدی بر لقمه یدی
[4]. ب۲. کندو اوتوروب چرتین
[5]. ب۱. بو صنعتی چوق اتدم // ب۲. بو ایشی چوق ایلمشم
[6]. ب۲. سن بقاسن
[7]. ب۲. ینه کلیجک چرتکنی
[8]. ب۱. وار نه کیم کرک ایسه ایلت سنکا// ب۲. بیت یوخ
[9]. آ. الدی وفا طبلی سوردی کیدر// ۱. آلدی وفا تبلی سوردی کیدر // ب۲. سوردی کیدر
[10]. ب۱. ایشت // ب۲. ایشت ندر

Ağlar, tökər dört yana göz yaşını,	آغلر دوکر درت یکا[1] کوز یاشنی،
Fəryad̲ edər, yerə tökər yaşını.	فریاد ایدر یره دُکر یاشنی.
Gördi mehri getmiş, atları durur,	کوردی مهری کتمش آتلاری دورر،
Ağlar anda çox, zarilıq qılır.	آغلار آنده چوق زاریلق‌لر قیلور[2].
Düşdi şol dəm yerə, sürdi yüzüni,	دوشدی شول دم یره صوردی[3] یوزنی،
Baxdı, gördi zəngilərin izini.	بقدی کوردی زنکلرک ایزنی.
Durdı, bindi bir ata, birin yedər,	طوردی بندی بر اته برین یدر،
Arqın-arqın qaladan yana gedər.	آرقین آرقین قلعدن یکا کیدر.
Vardı ol qalaya, girdi köyə,	واردی اول قلعیه کیردی کویه،
İş bu çərxin işlərinə kim, duya.	اشبو (چرخنک) اشلرینه[4] کم دویه.
Köy içində vardı, qondı bir evə,	کوی ایچنده واردی[5] قوندی بر اوه،
Hər ki, mömindir gərək qonaq sevə.	هر که مومندر[6] کرک قونوق سوه.
Gördi anda bir övrət oğlılə var,	کوردی اونده بر عورت اوغلیله وار[7]،
Qarşı çıxdı,ayıdır xoş gəldin mehrə yar.	قرشو چقدی ایدر حوش کلدک مهر یار.
Aldı əlin əlinə girdi içərü,	الدی (الین) الینه کیردی ایچروا[8]،
Evdə qodı Vəfayı, döndi gerü.	اوده قودی وفایی دوندی کیرو.
	ص.۳۶
Döndi oldəm timar edər atına,	دوندی اولدم تیمار ایدر آتینه[1]،

---

[1]. ب۱. درت ینکا باقر توکر // ب۲. یوکوروب دورت ینکا توکر یاشنی
[2]. بیت ص. نوسخه ده یوخ// آ. نسخه ده یوخ
[3]. ب۱. اوردی // ب۲. اورار
[4]. ب۲. چرخنک اشبو ایشلرینی
[5]. ب۱. قوندی // ب۲. کلدی قوندی
[6]. ب۱. مسلماندر // ب۲. کیمکه مسلماندرر قونق
[7]. ب۱. کوردی بر عورت دورر بر اوغلی وار// ب۲. کوردی بر عورت کلور اوغلانی وار
[8]. ب۲. الین آلدی اوینه کیردی

Zəxm vuralar ansızın, Vəfa ölə,	زخم اورالر اکسوزین[۲] وفا اوله،
Daxı artıq bu cevru cefa ola.	دخی ارتق بو جور و جفا اوله[۳].
	ص.۳۵
Yeyrək oldur buna bən səbr edəyim,	یکرک اولدر بوکا بن صبر ایده‌یم،
Varam, iş bu zəngilər ile görəyim.	وارم اشبو زنکلر ایله کوره‌یم[۴].
Doğruyam ben, həqq bana yarı qıla,	طغرویم بن حق بکا یاری قیله،
İstəyü, gələ Vəfa, bəni bula.	استیو کله وفا بنی انده بوله.
Zəngilər iletdi bunı qalaya,	زنکلر ایلتدیلر بونی[۵] قلعیه،
Gördilər bəglər kim, Mehri bənzər aya.	کوردیلر بکلر کیم[۶] مهری بکزر آیه.
Aşiq oldı, çünki gördi yüzini,	عاشق اولدی چونکه کوردی یوزونی،
Yava qıldı şol saat kəndözini.	یاوه قلدی[۷] شول ساعت کندوزنی.
Buyurur bir altın kürsi gətirdilər,	بیورر بر التون کرسی کتوردیلر،
İşrətə məşğul olub, oturdular.	عشرته مشغول اولوب اوتوردیلر.
Qaldı Vəfa, eşit Mehri halını.	قلدی وفا اشت مهری حالنی[۸]،
Necə oldı dükəli anun əhvalını,	نیجه اولدی دوکلی[۹] (انک) احوالنی.
Uyxudan uyandı, Mehriyi bulamadı,	اویقودن اویاندی مهری بولمدی،
Taqəti taq oldı, səbri qalmadı.	طاقتی طاق[۱۰] اولدی صبر قلمدی.

---

[۱]. ب۲. اونکا قیلیجلر
[۲]. ب۲. زنکیلر
[۳]. ب۲. بو منکا جفا قیله
[٤]. ب۲. کیدم
[٥]. ب۱. مهری // ب۲. زنکیلر اپاردی مهری
[٦]. ب۲. بکلری کوردی
[۷]. ب۱. یاوی واردی
[۸]. ب۱. قالدی مهری کم ایشت وفا حالنی// ب۲. قالدی مهری دکله وفا حالنی
[۹]. ب۱. اول عاشقک // ب۲. اول عاشق
[۱۰]. ب۱. یوق اولدی // ب۲. بی قرار اولدی قراری

Elində həm daxı bir köy ulu.	ایلندَه[١] هم دخی بر کوی اولوا.
Anların suları idi ol pınar,	آنلروک صولاریدی[٢] اول بیکار،
Bir qaçı anda kəldi ki eyləyə şikar.	بر قچی انده (کلدی) کی اَیلَیَه شکار.
Avlaya ol pinar qatına gəldilər,	اولا[٣] اول بیکار قاتنه کلدیلر،
İki kişi uyumuşdı, gördilər.	ایکی کشی اویومشدی کوردیلر[۴].
Gördilər kim, biri övrət, ər biri,	کوردیلر کم بری عورت ار بری ،
Yüzləri xubdur, sanasın huri.	یوزلری حوبدر صناسین حوری[۵].
Ayıtdılar kim,bunun kibi xub qanda var,	ایتدلر کم بونک کبی حوب قنده وار،
Kim, bizim əlimizə oldı şikar.	کم بزوم الومزه اولدی شکار[۶].
İlədəlim qalaya biz bunı bəgümizə,	ایلده‌لوم قلعیه بر بونی[٧] بکومزه،
Ola kim, nəsnə verə bizim əlimizə.	اوله کم نسنه ویره بزم الومزه[٨].
Birisi endi, qalanı durdular,	بریسی اندی قلانی دوردیلر،
Tutdular Mehri, ata bindirdilər.	دوتدیلر مهری اته بندردیلر[٩].
Mehr uyandı, uyxudan, açdı gözin,	مهری اویاندی اوقودن[١٠] اچدی کوزین،
Gördi zəngilər əlində kəndözin.	کوردی زنکلر النده کندوزین.
Ayıtdı:Gər bən çağıram, Vəfa dura,	ایتدی کر بن چاغرم وفا طوره،
Zəngilər anı qılıc ilə vura.	زنکلر آنی قیلیجیله[١] اوره.

---

١. ب١. یاقننده // ب٢. اورته یاننده

٢. ب١. سیران کاهیدر // ب٢. اولاقی ایدی

٣. ب٢. اولیو

٤. ب١. بیت یوخ // ب٢. ایکی آدم یاتمش اویار بولدیلر

٥. ب١. بیت یوخ// ب٢. بری ار بری عورت// شیله خوبدر صانه سین بر حور جنت

٦. ب١. بیت یوخ // ب٢. کیردی شکار

٧. ب١. ایلتالوم قلعه ارا // ب٢. آچاره لوم قلعیه

٨. ب١. ویره بک بزه // ب٢. اوله کیم بر نسنه ویره اول بزه

٩. ب١. اوردیلر

١٠. ب. چونکه مهری اویانب

Öldi cadu, batil oldı sehriyat .	اولدی جازو باطل اولدی سحریات.
Çıxdı Vəfa, gördi bir xoş ruzigar,	چقدی وفا کوردی بر خوش[۱] روزکار،
Hər biri bir ata oldı suvar.	هر بری بر اته اولدی سوار[۲].
Ol gecə ertəyə dəkin getdilər,	اول کیجه ایرتیه دکین[۳] کتدیلر،
Ertə oldı, bir araya yetdilər.	ایرته اولدی بر ارایه یتدیلر.
	ص.۳۴
Gördi kim, səhrada bir xoş mərğzar,	کوردیکم صحراده بر حوش مرغزلر[۴]،
Çvrə sögütlər, dibində bir pınar.	چوره سوکتلر دیبنده بر بیکار.
Endilər, atları ovya saldılar,	اندیلر اتلاری اووایه[۵] صلدیلر،
Ol ağaçlar kölgəsinə gəldilər.	اول اغاجلر کولکسنه کلدیلر.
Keçdi Vəfa, Mehri endi yanına,	کچدی وفا مهری اکدی یاننه[۶]،
Sanki yüz bin can irişdi canına.	صانکه یوزبیک جان ایرشدی[۷] جاننه.
Uyxu basdı, qucuban yatdılar,	اویقو بصدی قوجوبن[۸] یاتدیلر،
Sanki, güli şəkkər içrə qatdılar.	صانکی کولی شکر اچره قتدیلر[۹].
Anda var idi meger bir qala yaxın,	انده واریدی[۱۰] مکر بر قلعه یقین،
Ğafil olma, key yolluqa saqın.	غافل اولمه کی یُوللُقه صاقن[۱۱].
Zengilər idi anun içi dobdolu,	زنکلریدی انک ایچی (طوب)طلوا،

---

[۱] . ب۲. لطیف
[۲] . ب۱. بیت یوخ // ب۲. هر بریسی
[۳] . ب۱. ارته اولونجه // ب۲. ارته اولنجه
[٤] . ب۲. بر صو آقار
[٥] . ب۱. آتلارین اوته // ب۲. اوته صالدیلر
[٦] . ب۱. چکدی وفا مهرنی اول یانینه// ب۲. چکدی وفا مهری آلدی یاننه
[۷] . ب۱. قرشدی // ب۲. قرشدی جاننه
[۸] . ب۱. دوشوبن // ب۲. ایکیسیده
[۹] . ب۱. شیله که بالی شکره قاتدیلر// ب۲. شیله صانکه کوله شکر قاتدیلر
[۱۰] . ب۱. واریدی آنده
[۱۱] . ب۱. غافل اولمه یولده زنهار کی صقین // ب۲. غافل اولماغل یولونده کی صغین

Bunların qandalığın bilǝmǝdim. ·	بونلری قندەلوغین بلمدم.
Getmǝdi bunlar, var isǝ şǝhǝrdǝdir,	کتمدی بونلر واریسه شهرده‌در[۱]،
İstǝsinlǝr dört yana kim, bundadır.	استَسونلر دُرت یکا کم بونده‌دُر.
Sultana xoş gǝldi cadu sözi,	سلطانه حوش کلمدی جازو سوزی،
Eylǝ qaqdı, qan ilǝ doldı gözi.	(ایله) قاقدی قانله دولدی کوزی[۲].
Çǝkdi qılıç şöylǝ kǝsdi, ey yarǝ,	چکدی قلیج شویله کسدی[۳] ای یره،
Eylǝdi ol caduyi iki parǝ.	ایلدی اول جازویی ایکی پاره.
Düşdi mǝlun, verdi can şol saat,	دوشدی ملعون ویردی جان[۴] شول ساعت،
Yatlı oldı dükǝli ol sehriyat.	یاتلو[۵] اولدی دوکلی اول سحریات.
Padşahı gecǝyǝ dǝk fǝryad edǝr,	پادشاه کیجه‌دک فریاد ایدر،
Gecǝ çıxdı, Mehri istǝyü gedǝr.	کیجه چقدی مهر استیو[۶] کیدر.
Girdi yola baş açıq, yalın ayaq,	کیردی یوله باش اچق یالن ایاق،
Padşah yürümǝzidi kim yayaq.	پادشاه یورمزدی کیم[۷] ییاق.
Getdi sultan, dinlǝ Vǝfa halını,	کتدی سلطان دکله وفا حالنی،
Necǝ oldı onların ǝhvalını.	نیجه اولدی انلروک[۸] احوالنی.
Çıxdı tışra, gördi kim rövşǝn cahan,	چقدی طشرو کوردیکم (روشن) جهان،
Getmiş ol qaranlıq, olmış nihan.	کتمش اول قراکولق اولمش نهان.
Çağırır Vǝfayı, ayıdır gǝtir at,	چاغرور وفا ایدر کتور آت،

---

۱. ب۲. کتمدی واریسه بونلار بونده در
۲. بیت آ. یوخ
۳. ب۱. شیله چلدی اورتره
٤. ب۱. دوشدی جادو چیخدی جانی// ب۲. ویردی جانن بو ساعت
٥. ب۱. باطل // ب۲. خجیل اولدی باطل اولدی سحریات
٦. ب۱. ایستر
۷. ب۱. کم یورمازدی // ب۲. پادشاه کم یریمزدی
۸. ب۲. بیلنکز

کوردیکم خلق بونلره[٢] کلور کیدر،	*Gördi kim, xalq bunlara gəlir-gedər,*
هر بریسی بر یکا[٣] سفر ایدر	*Hər birisi bir yana səfər edər.*
بقه کوردی بونلری[٤] (هیچ) کورمدی،	*Baxa gördi, bunları heç görəmədi,*
فکر اول مغارهیه (هیچ) ایرمدی.	*Fikri ol mağaraya heç irəmədi.*
اکسزین بر سحر ایدوب قفدی کویه[٥]،	*Ansızın bir sehr edib,qaxdı göyə,*
اولدی عالم کوردی قرو و دیه[٦].	*Oldı aləm, gördi quru vu diyə.*
جازو بر یل اسدردی[٧] شویلکه وار،	*Cazu ir yel əsdirdi şöylə ki, var,*
قایلر دردوغی یردن اویار[٨].	*Qayalar durduğı yerdən oyar.*

ص.٣٣

وفا ایدر بو نه حکمتدر مهره،	*Vəfa ayıdır, bu nə hikmətdir, Mehri,*
مهری ایدر جازو ایلدی سحری.	*Mehri ayıdır: Cazu eylədi sehri.*
سحر ایدر بوکا که ایروق نهچاره[٩]،	*Sehr edər, buna ki, ayrıq nə çarə,*
قالیسروز بونده[١٠] بیله بیچاره.	*Qalısarız bunda böyle biçarə.*
انده جازو کله کوره سلطانی[١١]،	*Anda cazu gələ görə sultanı,*
سلطان ایدر ای ملعون مهری قنی[١٢].	*Sultan ayıdır:Ey məlun Mehri qanı?*
جازو ایدر استدم (هیچ) بولامدم،	*Cazu ayıdır:İstədim heç bulamadım,*

---

[١]. ب١. دره لری قیولری کوللری// ب٢. دره لری تپه لری داغلاری

[٢]. ب١. یوللرده // ب٢. کوردی یولجی لر چوق

[٣]. ب١. اقلیمه //ب٢. اقلیمه

[٤]. ب٢. مغاره ده بونلری هیچ

[٥]. ب٢. اول جادو سحر ایلدی

[٦]. ب١. اولدی جهان قراکو قرا دپه // ب٢. اولدی جهان قره کو دره تپه

[٧]. ب١. بر یل اسدردی جاذو // ب٢. بر ییل اسدردی شیله ایرر

[٨]. ب٢. ایرر

[٩]. ب١. سحر اتدی جادو بونکا نه چرا

[١٠]. ب٢. تا ابد

[١١]. ب١. چونکه جادو کلدی کوردی // ب٢. جادو کنه کلدی

[١٢]. ب١. سلطان ایدر جاذویه مهری قانی// ب٢. سلطان ایدر جانویه مهری قانی

سلطان انی ایلدی ایکی پاره[1].	*Sultan anı eylədi iki parə.*
کندوزنی صلدی[2] تختدن یره،	*Kəndözini saldı taxtdan yerə,*
زهره‌سی یوق کمسه[3] ایچرو کیره.	*Zəhresi yox kimsə içəri girə.*
فریاد ایله اول سرایی دولدرُر،	*Fəryad ılə ol sarayı doldurur,*
هر که کیروپ سویلریسه اولدرُر.	*Hər ki, girib söylər ise öldürür.*
کلدی جازو شویله کوردی[4] سلطانی،	*Gəldi cazu, şöylə gördi sultanı,*
وزیر ایدر اوکتلاکل[5] سن انی.	*Vəzir ayıdır: Ögütləgil sən anı.*
کیردی جازو ایچرو دیدی سلطانه،	*Girdi cazu içəri, dedi sultana,*
مهری یوق کتوردم کیردم قانه[6].	*Mehri yox, gətirdim girdim qana.*
سلطان ایدر نیز کتورکل کوره‌یم،	*Sultan ayıdır:Tiz gətirgil görəyim,*
کتدی معشوق نجه عقلوم دیریم[7].	*Getdi məşuq, nece əqlim dirəyim?*
چقدی جازو بر کوپه بندی کیدر،	*Çıxdı cazu bir küpə bindi, gidər,*
وفایه قاقر هم مهری سُوکر[8].	*Vəfaya qaqar, həm Mehri söyər.*
اولقدر چقدی جازو کوکدن یکا،	*Ol qədər çıxdı cazu gökdən yana,*
که حرمنجه کورندی بر کوک اکا[9].	*Ki, xərməncə göründi yir gök ana.*
درت یکا ارار قموا برنلری[10]،	*Dört yana arar qamu bunları,*
دزلری یوقشلری اوالری[1].	*Düzləri, yoxuşları, ovaları.*

---

[1]. ب۲. هم پاره پاره
[2]. ب۱. براقدی// ب۲. آتدی کنداوزینی
[3]. ب۲. جرات ایتمز بر کشی
[4]. ب۱. کلدی کوردی جادو شیله // ب۲. بیله
[5]. ب۱. کیر اوکتله
[6]. ب۱. کیردی جادو شیله کوردی سلطانی// مهری بن کتوره یم ایتمه قانی//ب۲. من کتوروم مهری کیرمه قانه
[7]. ب۱. کتدی عقلوم نجه تدبیر ایده یوم // ب۲. کتدی جانان
[8]. ب۱. قاقیب وفایه مهری هم سوکر// ب۲. وفایه قاقنوبن مهره سوکر
[9]. ب۱. بر خرمن دنکلو کورینور انکا// ب۲. کورونوردی جمله بر خرمن آنکا
[10]. ب۱. یوللری // ب۲. دورت ینکا کوزلر ایدی هر یوللری

Ertə oldı, sapdılar bir dərəyə,	ایرته اولدی ساپدیلر بر دَریه،
Vəfa ayıdır:Enəlim bu arayə.	وفا ایدر اینلوم بو آرایه[١].
İstədilər bir mağara buldular,	استدیلر بر مغاره بولدیلر،
Ol mağraya varıban girdilər,	اول مغاریه واروبن[٢] کیردیلر.
Çəkdi Mehri atları daxı içərü,	چکدی مهری اتلری ایچرو،
Vəfaya ayıdır: Gir sən daxı bərü.	وفایه ایدر کیر سن داخی برو[٣].
Vəfa ayıdır: Bizi bunda kim dürür ?	وفا ایدر بزی بونده کم دُرُر،
Mehri ayıdır: Qorxam cazu düzdürür.	مهری ایدر قورخا جازو دزدرر.
Qaldı bunlar anda sən dinlə xəbər,	قالدی بونلر انده سن دینله خبر[۴]،
Tanla oldı, daye uyandı məgər.	طکله اولدی طایه اویندی مکر[۵].
Bunda qalsın günüdə bunda sayə,	بونده قلسون کوننده بونده طایه[۶]،
Bulımadı cadu Mehri,düşdi ğussəyə.	بولمدی جازو مهر دوشدی غصیه[٧].
	ص.٣٢.
Bağbana sordı kim, oğlan qanı ?	باغبانه صوردی (کم) اوغلان قنی،
Bağban ayıdır:Daxı dün gördüm anı.	باغبان ایدر داخی دون کوردم انی.
Bir ğərib oğlan idi gəldi bizə,	بر غریب اوغلان ایدی کلدی بیزه،
Bir iki gündür yemiş ilətirdi sizə.	بر ایکی کوندر یمش التر(دی) سیزه.
Bir kişi xəbər edər sultan yarə,	بر کشی خبر ایدر سلطان یاره[٨]،

---

[١]. ب١. بیت یوخ // ب٢. دوشلوم بو آرایه
[٢]. ب١. واردیلر اول مغارایه // ب٢. واردیلر اول مغارایه کیردیلر
[٣]. ب١. دیدی وفا سنداخی کل برو // ب٢. دیدی وفا سنداخی کیر ایچرو
[٤]. ب١. ایشت خبر// ب٢. بونلر انده قالدیلر ایشت خبر
[٥]. ص. بیت یوخ
[٦]. ب١. دوردی کلدی درت ینکا باقر دایه// ب٢. دوردی کلدی دورت ینکا باقدی دایه
[٧]. ب١. اول (بورادا جادو قوجا عورت)// ب٢. بولمادی مهرینی دوشدی سودایه
[٨]. ب١. بر کشی سلطانه واردی خبره// ب٢. بر کشی سلطانه آپردی خبر

Hələ əmin kişiyə verdim atı.	هله امین کشیه ویردم اتی.
Hər biri aldı əlinə bir ulu ayaq,	هر بری الدی الینه بر (اولو) ایاق[۲]،
Dopdolu eylədilər qədəh, rəvaq.	طپطلو ایلدیلر قدح رواق[۳].
Hər kişiyə kim, bir ayağ yetirür,	هر کشیه (کم) بر آیاق یتورُر[۴]،
İçdigi kibi, həman dəm yatırur.	اچدوکی کبی هماندم[۵] یاتور.
Gecəyə dəkin anda işrət etdilər,	کیجه دکن انده عشرت اتدیلر،
Hər birisə əsriyübən yatdılar.	هر بریسی اسریوبن یاتدیلر.
Mehri gördi anları durdı uru,	مهری کوردی انلری دُردی اورو،
Ayıtdı Vəfaya: Atları gətir bərü.	ایتدی وفایه اتلری کتور برو[۶].
Bağban uyurdı, qapuyı açdılar,	باغبان اویوردی قپویی اچدیلر،
Hər biri bir ata binib, qaçdılar.	هر بری بر اته بنوپ[۷] قچدیلر.
Keçdi ol daxı oturdı işrət edər,	کچدی اول داخی اوتوردی عشرت ایدر،
Çəng anı durur ki, Əyyuqa gedər.	چنک انی درر که عیوقه کیدر[۸].
Bir ata bindi Vəfa, birinə xatun,	بر اته بندی وفا برینه خاتون،
Bağladılar biri bir boxça don.	بغلدیلر بری بر بوخچه طون[۹].
Getdilər ol gece ertəyə dəkin,	کتدیلر اول کیجه ایرتیه دکین،
Kəndileri qorxulu, atları yegin.	کندولر قورخولو اتلری یکین.

---

[۱]. ب۱. ایدر بولمام بو
[۲]. ب۱. آلدی مهری الینه بر اولو ایاق
[۳]. ب۱. دوپدلو ایلدیلر بیوردی طاق// ب۲. ایلدی بونلر ایله برخوش مذاق
[٤]. ب۲. هر کشیه بر اولو آیاق ویرور
[٥]. ب۱. ایچدوکی ساعت سولقدم یاتور // ب۲ ایچدوکی ساعت یخیلوبن یاتور
[٦]. بیت آ. نوسخه ده یوخ// ب۱. دیدی // ب۲. دیدی وفا آتلری کتور برو
[۷]. ب۲. بر خوش آته بنوبن
[۸]. بیت ص. یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۹]. ب۱. هر بری باغلر بلینه بر بوقچه دون// ب۲. هر بریسی بغلدی بر بوقچه طون

Ol qədər ilətdilər şəmü şərab,	اولقدر التدیلر شمع شراب،
Kişi gərək kəm yeyə nüqli kəbab.	کشی کرک کم ییه نقلی کباب[۲].
Bir qatar çü çəngilər oturdılar,	بر قتر چو جنکیلر اوتوردیلر،
Hər birirsi iri şümlə vurdular.	هر بریسی اِیرِ شُمله اوردیلر[۳].
Dəfu ney, çəng ile çeştə avazı,	دف و نی چنکله چشته آوازی،
Toptolu oldı kuhu səhra yüzi.	طپطلو اولدی کوه و صحرا یوزی[۴].
Aldı rəqqasələr əlinə can pərə.	الدی رقاصلر الینه چانپَره[۵]،
Hər birinin yüzi aq, gözi qərə.	هر برینُک یوزی آغ کوزی قَره[۶].
Bir-birinə qarşı durub, rəqs vurur,	بربرینه قرشو دورپ رقص اورُر،
Eylə durur kim, fələk gökdə durur.	ایله دُرُر کیم فلک[۷] کوکده درُر.
Xatın ayıdır ol sayisə gəl bərü,	خاتون ایدر اول سایئسه کل برو،
Atların həm daxı gətir ilərü.	اتلروکی (هم) داخی کتور اللرو[۸].
	ص.۳۱
Bağban oğluna ısmarlan atı,	باغبان اوغلنه اصمرلن آتی،
Qarşı dursun, önünə döksün otı.	قرشو درسون اوکینه دکسون اوتی.
Aldı Vəfa atları, bindi gedər,	الدی وفا اتلری بندی کیدر،
Gecə olsun hələ, görəlim nedər.	کیجه اولسون هله کورەلوم نیدر.
Sayıs ayıdır:Kim bulur bu işrəti?	سایس ایدر کم بلور بو[۱] عشرتی،

---

[۱]. ب۱. استر ایسه مهری // ب۲. نه کیم استر ایسه هپ آنی
[۲]. ب۲. بیت یوخ
[۳]. بیت آ. یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٤]. بیت ص. یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٥]. ب۱. چارپاره // ب۲. چار پاره
[٦]. ب۱. هر بری کوزی آلا قاشی قاره
[۷]. ب۲. شیله کیم چرخ فلک
[۸]. ب۱. ایچرو // ب۲. ایچرو

Gördi dayə yerindən durdu uru.	کوردی طایه یرندن طوردی[٢] اورو.
Ayıtdı:Tənha, xoş təfərrüc eylədün?	ایتدی تنها خوش تفرج ایلدوک،
Mehr ayıdır:Dayəyə sən neylədün:?	مهر ایدر طایه سن نیلدوک.
Varabi şəhrə götürüb şəmü şərab,	ویریبی شهره کتوروپ‌شمع شراب،
Xoş salınsın dəfü çəngi rübab.	حوش صالنسین دَفِع جنکی رباب[٣].
Bir eyş edün bu gün padişahına,	بر ایش ایدوک بوکون پادشاهنه[٤]،
Qalmadı ortada artıq bahana.	قلمدی اورتده ارتق[٥] بهانه.
Siz eyş edin, biz təfərrüc edəlim,	سیز ایش ایدوک بیز تفرج ایده‌لوم،
Necə bir ğüssə ilə qan yuyalım.	نیچه بر غصه ایله قان یویالوم[٦].
Yinə xadim sultana iləti cavab,	ینه حادم سلطانه الت جواب[٧]،
Verəyi şəmü şərab, nüqlü kabab.	ویرییی شمع شراب نقلی کباب[٨].
Bəzm vuralım çəngler ile bile	بزم اورالم[٩] چنکلریله بیله،
Nə ki, var rəqqasə gəlsin bilə.	نه که وار رقاصه کلسون بیله[١٠].
Kim, Mehr şaddır bugün işrət qılır,	کم مهر شاذدر[١١] بکون عشرت قلور،
Sultan ayıdır:Sevdi bəni, həqq bilir.	سلطان ایدر سودی‌بنی حق بلور.
Döndi vəzirinə ayıdır kim, görün,	دوندی وزیرینه ایدر (کم)کورک،
Hər nə kim dilər isə Mehrə verin.	هر نکیم دیلرسه مهره[١] ویروک.

---

[١]. ب١. چورندی کلور مهری

[٢]. ب١. دوردی یرندن

[٣]. ب١.چنک هم رباب // ب٢. هم چالنسونک نی و چنک رباب

[٤]. ب١. عشرت ایدنک بونده بوکون شهانه

[٥]. ب١. آیرق // ب٢. آیروق اراده

[٦]. ب١. نوسخه ده بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

[٧]. ب١. التدی خبر // ب٢. التدی خبر

[٨]. ب١. نقل شکر // ب٢. ویردی شمع و شراب و نقل و شمر

[٩]. ب١. بزم آلاتن // ب٢. مجلس آرا چنکلر جمله بیله

[١٠]. ص. بیت یوخ // ب١. نکه رقاص وار کلسون بیله // ب٢. رقاص وار ایسه

[١١]. ب١. شاد اولوب مهری // ب٢. شاده اولوب کنداوزینه

Gördi kim, Vəfa daxı geymiş siyah.	کوردیکم وفا دخی کیمش سیاه[۱].
Saldı qolun boynuna, görüdülər,	صالدی قولین بویننه کورشدیلر،
İki həsrət buluşub, irişdilər.	ایکی حسرت بولشوب ایرشدیلر[۲].
Vəfa ilə Mehri gəldi bir yerə,	وفا ایله مهری کلدی بر یره[۳]،
Mehr ayıdır, olmasın kimsə görə.	مهر ایدر اولمسون کمسه کوره.
Vəfa ayıdır: Söylə Mehri nedəlim?	وفا ایدر سویله مهری نیدەلوم[۴]،
Mihr eydür gice olsun gidelüm	مهر ایدر کیجه اولسون کیدەلوم.
Verdi sultan iki yügrük at bana,	ویردی سلطان ایکی یوکُرُک ات بکا،
Şimdi verm ol iki atı sana.	شمدی ویرم اول ایکی آتی سکا.
Bunlara süci gətirim içələr,	بونلره[۵] سُجی کتوردُم ایچەلر،
Hər birisi əsriyübən keçələr.	هر بریسی اَسریوبن کَچەلر.
Qanqısı əsriməsə, bən anı görəm,	قنقسی اَسِرمَسه بن انی کورم،
Uş biləmdə yüzükümdür verim.	اوش بلمده یوزُکم در[۶] ویرم.
	ص.۳۰
Xalq yatıcaq bağ qapısın açavuz,	خلق یاتیجق باغ قپوسن اچاوز،
Hər biri birər ata binübən qaçavuz.	هر بری برر آته بنوبن قچاوز[۷].
İkisi çünki, bu qovlı etdilər,	ایکیسی چونکه بو قولی اتدیلر،
Hər birisi bir yanadan getdilər.	هر بریسی بر یکا(دن) کتدیلر.
Bağı yürəndi Mehri gəldi gerü,	باغی یورَندی[۱] مهری کلدی کیرو،

---

[۱]. بیت آ. نوسخه ده یوخ// ص. ایملاسی سیاح گئدیر که سهودیر.
[۲]. بیت آ. نوسخه ده یوخ // ب۱. ایکی حسرت بیله قاوشدیلر // ب۲. بربره قاوشدیلر
[۳]. آ. بیت یوخ // ب۱. کلدی چون آنده ایکسی بر یره
[٤]. آ. بیت یوخ// ب۱. وفا ایدر مهره که ایت// ب۲. مهرعجب بز نیده لوم
[٥]. ب۱. مونلره سوجی کتورم // ب۲. بو جماعت چونکه شراب
[٦]. ب۱. دارو هشیر وار // ب۲. بیت یوخ
[٧]. ب۲. بی خبر باغ قپوسین آچه لوم// بز آته مینوبان هم قاچلوم

Məsuqə çünkim bizə mehman gəlir.	معشوقه[۲] چونکم بزه مهمان کلور.
Bu Vəfa kibi həzar qıl dillərin,	بو وفا کبی هزار قیل دللروک[۳]،
Qarşısına valehu heyran gəlir.	قرشوسینه واله و[۴] حیران کلور.
Yinə iş bu mürdə cismə can gəlir,	ینه اوشبو مرده جسمه جان کلور[۵]،
Sallanuban ol sərvi-xuraman gəlir.	صلالنوبن (اول) سرو خرامان کلور.
Bağı-behişt oldı içi həm dopdolu,	باغ بهشت اولدی ایچی هم طوپطلو،
Bişarət bülbülə gülüstana can gəlir.	بشارت بلبله کلستان (جانان) کلور[۶].
Çıxdı bulutdan səadət günəşi.	چیخدی بولتدن سعادت کونشی،
Getdi xülmət, ol mehri-taban gəlir.	کتدی ظلمت اول مهر تابان کلور[۷].
Nəşəyi-canıma Xızr oldun , məgər,	نشئه جانمه خضر اولدنک مکر،
İçərəsən çeşmeyi-heyvan gəlir.	ایچورەسن چشمۀ حیوان کلور[۸].
Yaqubun ağladığı dəmdir, məgər,	یعقوبنک آغلادغی دمدر مکر،
Qarşısına Yusifi-Kənaan gəlir.	قرشوسنه یوسف کنعان کلور[۹].

****

Çünki Vəfa gördi Mehri üzüni,	چونکه وفا کوردی مهری یوزینی،
Ərz qıldı şol saət kənözini.	عرض قِلدِی شول ساعت کندُوزُنی[۱۰].
Gördi Mehri Vəfayi, eylədi ah,	کوردی مهری وفائی اَیلَدی آه،

---

[۱]. ب۲. جان و باشیم یولده فدادر بکون
[۲]. ب۲. اول صنم
[۳]. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. دلبروک // ب۲. شول وفا کبی هزاران دلبروک
[٤]. ب۲. معشوقی
[٥]. ص. بیت یوخ
[٦]. ص. بیت یوخ
[۷]. ص. بیت یوخ // ب۲. اوش ماهتابان
[۸]. ص. بیت یوخ // ب۲. بس جانومه سن خظر // دیروشیرسن چشمه
[۹]. ص. نوسخه ده بیت یوخ// آ. نوسخه ده بیت یوخ// ب۲. آغلادوغی کتدی اودم//دیدی مکر
[۱۰]. آ. نوسخه ده بیت یوخ // بیت ص. یوخ// ب ا. بیت یوخ

Dərdli könlüm dərdinə, dərmanım gəlir.	درتلو کوکلم دردنه درمانم کلور.
Üzüni gördüm, sevindi bu canım,	یوزونی کوردم سوندی بو جانم[۱]،
Qanda kim, baxsa güli-reyhanım gəlir.	قنده کم(باغسه)کل ریحانم کلور[۲].
Zülflərndə saçılır ənbəri-Çin,	زلفلرنده صاچلور عنبر جین[۳]،
Gözlərində nərgisi-məstanım gəlir.	کوزلرنده نرکس مستانم[۴] کلور.
	ص.۲۹
Dodağından dökülür abi-həyat,	دوداغندن دوکلور آب حیات،
Dişlərindən dürrü mərcanım gəlir.	دیشلرندن دُر و مرجانم کلور[۵].
Hicrəti tərk et visali nurilə,	هجرتی ترک ایت وصالی نوریله،
Anun könül təxtinə sultan gəlir.	انوک کوکل[۶] تختنه سلطان کلور.
Necə xarab olısar bu məmləkət,	نیجه (خراب) اولیسر[۷] بو مملکت،
Xarab olmuş mülkə sultan gəlir.	خراب اولمش ملک سلطان[۸] کلور.
Dillərində dadlı sözlər daima,	دللرنده طتلو سزلر دآیما[۹]،
Əllərində lütf ilə ehsan gəlir.	اللرنده لطفله احسان کلور.
Nə əvəb oldı, əcəblərəm, nəçün,	نه عجب اولدی عجبلارم نیچون[۱۰]،
Könli Şirin, yinə pərişan gəlir.	کوکلی شیرین ینه[۱۱] پریشان کلور.
Əql, könül can fəda olsun fəda,	عقل کوکل جان فدی اولسون فدی[۱]،

---

۱. ب۲. قدمنده هپ نثار اولدی تراب
۲. آ. نوسخه ده بیت یوخ// بیت ب۱. نوسخه ده یوخ
۳. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. مشک عنبر // ب۲. صالنور مشک عنبر
٤. ب۲. نرکس و ریحان
٥. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۲. لولو مرجان کلور
٦. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. ینه کومکلوم
۷. ب۲. نیجه هم اولور
۸. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. پادشاه ملکنه سلیمان// ب۲. صان بورایه ملک سلیمان
۹. ب۲. دریله
۱۰. ب۲. نه کوزل اولدی بنم حالم بکون
۱۱. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. کومکلو شاذ او زلف // ب۲. کونکلی شاد زلف

Siz gözdin kimsə bağda olmasın.	سیز کوزَدُک کمسه باغده[۲] اولمسون.
Arqın-arqın başladı Mehri gedər,	ارقون ارقون باشلدی مهری[۳] کیدر،
Dayə sanır bağı təfərrüc edər.	طایه صانور باغی تفرج ایدر.
Ayıdır: Ey çiçək gətirən qanısan?	ایدر ای[۴] چچک کتورن قانسین،
Gəl berü kim, sən canımın canısan.	کل برو کیم سن جانمک جانسین.
Dolanır Vəfa Mehrin yolun alır,	دولانور[۵] وفا مهرک یولن الور،
Baxdı Mehri kim, gördi Vəfa gəlir.	بقدی مهر کیم کوردی وفا کلور[۶].
Nə səfadır, dost irişə dostuna,	نه صفادر دوست ایریشه[۷] دوستنه،
Başladı bir şeirə Mehrn üstünə.	باشلدی بر شعره[۸] مهرک اوستنه.

رفتن مهرخاتون ازبرای باغ و شعر کفتن وفا رحمه الـله علیه[۹]

Vəfa ayıdır ki, gülüstanım gəlir,	وفا ایدر که کلستانیم کلور،
Şol gözi məxmur, məstanım gəlir.	شول کوزی مخمور مستانم کلور[۱۰].
Ol dili bülbül, yüzi gül kənözi,	اول دلی بلبل یوزی کل کندوزی،
Şirin sözlü, şəkkəri-məstanım gəlir.	شیرین سوزلو شکری مستانم کلور[۱۱].
Yaşlı gözüm bir dəm aram eyləsün,	یاشلو کوزم بر دم ارام ایلسون[۱۲]،

---

۱. آ. بنمیله بیله // ب۲. بنم ایله هیچ
۲. ب۱. سیز کورونکز باغده کمسه اولمسون // ب۲. کیمسنه هیچ کلمسون
۳. آ. ارخون ارخون دوردی چون مهر // ب۱. اول مهر دوردی // ب۲. دونوبن مهری
۴. آ. سویلنور // ب۱. سویلنور // ب۲. سویلر
۵. ب۲. چوریلور// ب۱. دوردی مهری وفادن ینکا وارور
۶. آ. یوخ //ب۱.باقدی کوردیکم مهر قرشو کلور// ب۲. بقدی کوردی مهری قارشودن کلور
۷. ب۲. خوش اولور دوسلر ایره جک دوستنه
۸. بیت آ. یوخ// ب۱. ترکی // ب۲. ترکی
۹. ص. عنوان یوخ// ب۲. کفتن وفا است به آمدن دلبر
۱۰. ب۲. بیت یوخ
۱۱. آ. نوسخه ده بیت یوخ// ب۱. نوسه ده بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۱۲. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. یاشلو کوزم بردم سلنک یاشمی// ب۲. اکسلسونک یاشنک

Mehri ilətin qılmasın bizdən gilə.	مهری التون[۱] قلمسون بزدن کله.
Gətirdi ol atları, çəkdi Cavan,	کتوردی اول اتلاری جکدی جوان،
Altun ilə qapalı əyərli uyan.	التونله قپلو ایرلو اویان[۲].
Həm gətirdi boxça ilə donları,	هم کَتُوردی بخچیله طونلری،
Bağladı arxasına hadimləri.	بغلادی ارقاسنه حادملری[۳].
Bir ata bindi Mehr, birinə dayə,	بر اته بندی مهری برینه طایه[۴]،
Qalanı ulduz, mehri bənzər ayə.	قلنی یِلدُز مهری بکزر آیه.
	ص.۲۸
Vardı, gördi Mehri bir bağ ulu,	واردی کوردی مهری بر باغ اولو،
Dürlü yemiş gördi, içi ağacla dolu.	درلو یمش کوردی اچی (اغجله)[۵] طلو.
Keçdi mehri bir arada oturdılar,	کچدی مهری بر اراده اوتوردیلر،
Ay yüzindən niqabın götürdülər.	آی یوزندن نقابن کتوردیلر.
Dört yana bağuban, ayıdır, əcəb qanı,	دورت یکا بقوبن ایدر(عجب) قنی،
Görsəm ol çiçək gətürən oğlanı.	کورسم[۶] اول چچک کتورن اوغلانی.
Görmədi Mehri yerindən durdı uru	کورمدی‌مهری (یرندن) دردی اورو،
Dayə ayıdır: Mehr xatın qancaru?	طایه ایدر مهر خاتون قنجرو.
Mehr ayıdır: Təfərrücə gedirim,	مهر ایدر تفرجه[۷] کیدرم،
Bir saat iş bu bağı seyr edirim.	بر ساعت اشبو باغی سیر ایدرم.
Kimsəniz heç benimlə gəlməsin,	کمسکوز هیچ بنومیله[۱] کلمسون،

---

[۱]. ب۲. دیون
[۲]. ب۱. زر و نقره جمله سی برک استوان // ب۲. بیت یوخ
[۳]. ب۲. بیت یوخ
[٤]. ب۲. مهری بندی برینه برین طایه
[٥]. ب۱. درلو یمش لر آغاج ایچی دولو // ب۲. درلو درلو میوه لر ایچر طولو
[٦]. ب۱. ایستر // ب۲. استر
[۷]. ب۲. سیر ایچون

ایتدی[۲] وقتدر کم ایرشه جان جانه.	*Ayıtdı :Vaxtıdır kim, irişə can cana.*
بو قراکویی (اوده) بن نیده‌رم،	*Bu qaranuyı evdə bən nedərim,*
دستور اولسون بن تفرجه کیدرم.	*Dəstur olsun təfərrücə gedərim.*
دستور ویرسون[۳] بن وارایم باغنه،	*Dəstur versin ben varayım bağına,*
باشلاسون کندو[۴] دوکون یراغنه.	*Başlasin kendi dügün yarağına.*
چون اشتدی پادشاه خاتون سوزین،	*Çün eşitdi padşah xatun sözin,*
شاد اولوبن کوکه دوتدی یوزین[۵].	*Şad oluban, gökə tutdı üzün.*
ایتدی چون خاتونه ویربدی سنی،	*Ayıtdı: Çün xatuna veribdi səni,*
شمدی بلدم کم خاتون[۶] سور بنی.	*Şimdi bildim kim, xatun sevər beni.*
پادشاهک واردی ایکی اتی ،	*Padşahın var idi iki atı,*
یوکرک ایدی یولن یورر قتی.	*Yükrek idi, yolun yürər qatı.*
جوان آدلو (بر) سایسی[۷] واریدی،	*Cavan adlu bir sayısı var idi .*
اول اتلری اول سایس[۸] صقلاردی.	*Ol atları ol sayıs saqlar idi.*
سلطان ایدر ایلدک[۹] بن‌سون خاتونه،	*Sultan ayıdır:ilədin bən sevən xatına,*
هر برنی بر همیانه[۱۰] الدوم صاتون.	*Hər birini bir həmyanə aldı satına.*
بوخچلاریله نقش طونلاره بله[۱۱]،	*Boxçalar ilə nəqşi donlar bilə,*

---

[۱]. ب۱. بر خادم کوندردی اول سلطانه // بر ادم کوندردی
[۲]. ب۱. دیدی // ب۲. کلدی وقت که ایره
[۳]. ب۱. بنی قوسین کیم // ب۲. دستور اولسون واره یم بن باغنه
[۴]. ب۲. هم اول
[۵]. ب۱. چمکه خادم دیدی خاتون سوزین//شاه سوندی یره اوردی یوزین// ب۲. سونبان یره اوردی یوزینی
[۶]. ب۱. مهری
[۷]. ب۱. جوان ادلو بر یئسی // ب۲. جوان ادلو بر قولی هم
[۸]. ب۱. اول ایکی اتلاری اول
[۹]. ب۱. ایلتسونک
[۱۰]. ب۱. بنک تومنه // ب۲. بنک آلتونه
[۱۱]. ب۲. بونجه نازک لباس داخی

مهری بُیوردی بر التون ویردیلر[۱].	*Mehri buyurdı bir altın verdilər.*
الدی وفا التونی کور کیم نیدر،	*Aldı Vəfa altunı, gör kim, nedər,*
مهر کرک اکا آلتونی نیدر.	*Mehr gərək ana, altunı nedər?*
کلدی باغبانه ویردی التونی،	*Gəldi bağbana, verdi altını,*
دیدیکم بکا[۲] خاتون ویردی بونی.	*Dedi kim, bana xatın verdi bunı.*
باغبان ایدر دولتمز[۳] اشلدی،	*Bağban ayıdır: Dövlətimiz işlədi,*
بیزه خاتون نسنه بغشلمدی.	*Bizə xatın nəsnə bağışlamadı,*
بونجدر[٤] کم اِلَتدُم یمش اکا،	*Buncadır kim, ilətdüm yemiş ana,*
ویرمدی اِیکی پول اول خاتون بَکا[٥].	*Vermədi iki pul ol xatın bana.*

ص.۲۷

بَکا وفا ایدر عجبمی دولت دوشدی[٦]،	*Bana Vəfa ayıdır əcəbmi dövlət düşdi,*
بنم اُوجُمدن بخشش ای کشی[۷].	*Benim ucumdan bəxşiş, ey kişi.*
باغبان ایدر چون اتالوغه بونی[۸]،	*Bağban aydır çun atalığa bəni.*
قبول اتدوک اورم نیدم سنی[۹].	*Qəbul etdin vuram, nedəm səni.*
باغبان بونده بو تدبیری ایدر،،	*Bağban bunda bu tədbiri edər,*
مهری کور[۱۰] کیم پادشاهیله ندر.	*Mehri gör kim, padşah ilə nedər.*
بر ادم ویریدی[۱] (اول) سلطانه،	*Bir adam verdi ol sultana,*

---

۱. بیت آ. یوخ // ب۲. بیت یوخ
۲. ب۱. بابا // ب۲. ایتدی بنکا
۳. ب۲. دولتک خوب
٤. ب۱. بونجه آیدر // ب۲. بونجه ایدر کم
٥. ب۲. اول خاتون ویرمدی هیچ بر پول بنکا
٦. ب۱. باشکا قوندی سنک دولت قوشی // ب۲. باشکا قوندی سنک دولت قوشی
۷. ب۱ بنم اوجمدن اولاسن بر کشی // ب۲. منم اوجمدن اوله سن بر کیشی
۸. بیت آ. یوخ // ب۱. چون اتالغه قبول ایتدنک بنی
۹. ب۱. اوره بیم باشن کوز ایلیام سنی // ب۲ . دولندیریم باش کوز ایده یم سنی
۱۰. ب۲. مهری ایشت

Gətiribdir sələ ilə ol yemiş.	کتوربدر سیله ایله اول یمش.
Mehr ayıdır: Sələyi tiz gətürün,	مهر ایدر سیلهٔ تیز کتوروک،
Açmadan bənim qatuma yetürün.	اچمادین بنم قاتمه یتروک.
Gəldilər ol sələyi götürdülər,	کلدیلر اول سیلهٔ کتوردیلر،
Oldəm Mehri qatına yetirdilər.	اولدم مهر قاتنه یتردیلر[۱].
Mehr anı kəndü əliylə açar,	مهر انی کندو الیله اچار[۲]،
Gördi kim, dürlü yemiş gövhər saçar.	کوردیکم درلو یمش کوهر صچار.
Çıxdı ol yemişin altından ulu çiçək,	چقدی اول یمشک لتندن اولو چچک،
Ah qıldı ol çiçəyi göricək.	آه قلدی[۳] اول چچکی کوریجک.
Bu çiçək Rum elindən gəlür bilün,	بو چچک روم ایلندن کلور بلوک،
Bu çiçəkdə bir xəbər vardur bilün.	بو چچکدن بر خبر واردُر بلوک[۴].
Hələ bunı gətirən bir yaradur.	هله بونی کتورن بر یارەدُر،
Kimdən isə, bizə xəbər varadur.	کمدن ایسه[۵] بیزه خبر واردُر.
Ayıtdı: Bizim baxçada bitər bu gül,	ایتدی بیزوم باغچده بیتر بو کُل،
Rum elindəndir bu, Məğribdən dəgül.	روم الیندن در (بو) مغربدن دکُل[۶].
Ayıtdı: Gətirəni kimdir, görün,	ایتدی کتورانی کیمدر کورک[۷]،
Belə gitməsün, ana bin altın verün.	بله کیتمسون اکا بیک التون ویرُک[۸].
Bir ğərib oğlan kim gördilər,	بر غریب اوغلان کیم کوردیلر،

---

[۱]. ب۱. مهرینک طاپوسنه یتوردیلر

[۲]. ب۱. کندو الیله مهری انی آچر

[۳]. ب۱. ایلدی آه

[٤]. بیت آ. یوخ // ب۱. یوخ // ب۲. بیت یوخ

[٥]. ب۱. بو چیچکدن // ب۲. بیت یوخ

[٦]. بیت ص. یوخ // ب. بیزوم باغچه دندر اوشبو کل

[۷]. ب۱. دیدی چیچک کتورنی کوندرنک // ب۲. دیر چک کتورن کیمدر کورنک

[۸]. بیت ص. یوخ// ب۱. بر التون// ب۲. بله کتمه سوننک

چون سنی الینه اله دشلیه،	*Çün səni əlinə ala dişləyə,*
اول صدفدن انجولر بغشلیه.	*Ol sədəfdən incilər bağışlaya.*
چینیجک شکر آز دیماغینه،	*Çeynəyicək şəkkər az damağına,*
ویربی کلسون بو سلطان باغنه[۱].	*Veribi, gəlsin bu sultan bağına.*
کیم بن انک ای یوزنی کورهیم،	*Kim, bən anın ay yüzüni görəyim,*
دنیاده مقصودم اولدر ایرهیم.	*Dünyada məqsudum oldur, irəyim.*
ایله دییوب کوتورر اول یمشی،	*Eylə deyib, götürür ol yemişi,*
عاشقه عشق اَیلدر[۲] هر بر ایشی.	*Aşiqə eşq elədir hər bir işi.*
کلدی مهرک سرایی قاپوسنه،	*Gəldi Mehrin saray qapısına,*
هم ایرشدی انُک[۳] طاپوسِنه.	*Həm irişdi anın tapısına.*

ص.۲۶

ییره قودی سیلهٔ دوردی[۴] کیرو،	*Yerə qodı sələyi, durdı gerü,*
چیچک قوخوسی کلدی ایللرو[۵].	*Çiçək qoxusi gəldi ilərü.*
مهر ایدر بر عجب قوخو کلور،	*Mehr ayıdır: Bir əceb qoxu gəlir,*
کوروکز[۶] قپوده غریب کیم دُرر.	*Görünüz qapıda ğərib kim durur.*
بر قراواش چقدی کوردی اوغلانی،	*Bir qaravaş çıxdı, gördi oğlanı,*
بویننی اکمش قاپوده دوتر[۷] انی.	*Boyunı əymiş, qapıda dutar anı.*
کیردی[۸] ایدر باغبان اوغلی ایمش،	*Girdi, ayıdır: Bağban oğlı imiş.*

---

۱. ب۱. بیت یوخ // ب۲. اوقی کلسون آنی سلطان باغنه
۲. ب۲. الله اونکاردر آخر هر
۳. ب۱. کوردی خادملر دورر طاپوسنه
۴. ب۲. دوندی
۵. ب۱. واردی ایچرو // ب۲. اول چچکونک قوقوسی واردی ایچرو
۶. ب۲. کورونک قپوده غریب کیمسه می وار
۷. ب۱. دورر // ب۲. درر
۸. ب۲. کوردی

Baxa anın gözü ilə, xub surətinə.	بقا انک کوزیله[۲] خوب صورتکه.
Yiyliyəcək ağzına ənbər yetir,	ییلایجک اغزینه عنبر یتر،
Bu benim müşkil Ruma anda bitir.	بو بنم مشکل رومه أنده[۳] بِتور.
Çünki sevinib, əlinə ala səni	چونکه صُنوب الینه الا سنی،
Əmanət zinhar, unutmağıl buni.	امانت زنهار اونتماغل بونی[۴].
İstəyü gəldigimi yaşıla bilə,	استیو کلدکمی یاشیله[۵] بیله،
Lütf edibən, gözümün yaşın silə.	لطف ایدوبن کوزمک یاشین سیله.
Yinə sevinib, aldı bir armud ələ,	یکا صنوب الدی بیر ارمود اله،
İmdi dilər yarını tizcək gələ.	امدی دیلر یارنکی تیزجک کله[۶].
Armuda ayıdır: Nəçün benzin saru,	ارموده ایدر نیچون بکزوک صراو،
Yarımı bulımadım, bənizim saru.	یارومی بولیمدم بکزوم صارو[۷].
Dayən ilə məşuqun yava qıldın məgər,	طایک ایله[۸] معشوقک یاوه قلدک مکر،
Anıniçün sarıban boynun əgər.	انوکیچون صاروبن بوینن اکر.
Fəraqət odı canına irmiş az-az,	فراقت اودی جانونه ایرمش از از،
Gönləgi dar eyləmiş, bənizin saz.	کونلکی طار ایلەمیش بکزوک ساز[۹].
Uş gedərsən şimdi Mehridən yana,	اوش کیدرسن شمدی مهریدن یکا،
Bir əmanət edəyim, eşit sana.	بر امانت ایدەیم ایشت سکا.

---

[۱]. ب۱. مهری
[۲]. ب۱. باق بنم کوزوم ایله
[۳]. ب۱. بو منم مشکل ایشم آنده بتور
[٤]. ب۱. زنهار امانت اونتماغل منی// ب۲. اونوتماغل بنی
[٥]. ب۱. اوشبو کلددکمی باشد اول بیله // ب۲. اوشبو کلدوکمی اوله کم بیله
[٦]. بیت ص. یوخ // ب۱. ایوریدی یارینی تیزجک کوره
[۷]. ب۱. سنده می بولامدنک درده دارو // ب۲. سنداخی کیم بولمادنک دوغری یاری
[۸]. ب۱. کندونکز معشوق یاوی قلدنک مکر
[۹]. بیت ص. یوخ // ب۲. کوکلونی دار ایلمش بنکزنک پوزر

کندو بخچسنده ایدوکن بیله.	*Kəndi baxçasında idügin bilə.*
بیله یجک اوپ دوداغنده انی،	*Bilə yicək öp dodağIndan anı,*
شکرا دیلریسه ترک ایت جانی[2].	*Şükr dilər isə, tərk et canı.*
سوری‌جغز سنی [3] یوزی اغینه،	*Süriçiğəz seni yüzi ağına,*
دی بنم احوالمی قولاغینه.	*De bənim əhvalımı qulağına.*
واریسه میلی انوک بن عاشقه،	*Var isə meyli anun bən aşiqə,*
وقتیدر کم ایریشه[4] اول معشوقه.	*Vaxtıdır kim, irişə ol məşuqə.*
آلمالری دوککدی چچکلر اوستنه،	*Almaları dökdi çiçəklər üstünə,*
یعنی دیلر کم ایلته (اول) دوستنه[5].	*Yəni dilər kim, ilətə ol dostinə.*
الدی بر المه الینه سویلدی،	*Aldı bir alma əlinə, söylədi,*
اکا داخی چون وصیت ایلدی.	*Ana daxı çün vəsiyyət eylədi.*
ص.۲۵	
ایدر ای قمو یمشلروک شاهی،	*Ayıdır: Ey qamu yemişlərin şahi,*
حال دلیله ذکر ایدرسن الهی[6].	*Hali-dil ilə zikr edərsin allahi.*
یکاغک قزلدر هم یوزیک اق،	*Yanağın qızıldır, həm yüzün aq,*
سن حوریسن سکا اوجماقدر طراق.	*Sən hurisən, sana uçmaqdır duraq.*
صورتک لطیفیدر قوخک کلاب،	*Surətin lətifdir, qoxun gülab,*
شکره بکزر ددلغک[7] صویک جلاب.	*Şəkkərə bənzər dodağın,suyun culab.*
اوش کیدرسز شمدی شاهک[1] قاتنه،	*Uş gedərsiz şimdi şahın qatına,*

---

[1]. ب۱. صونوب
[2]. آ. نوسخه ده بیت یوخ
[3]. ب۱. سوریجیکین
[4]. ب۱. ایستیه
[5]. ص. بیت یوخ
[6]. آ. بیت یوخ
[7]. ب۱. لبنک

Ertə oldı, bağban durdı uru,	ایرته اولدی باغبان طوردی اورو،
Vəfayı çağırır, ayıdır: Gəl bərü.	وفاء چاغرر ایدر کل برو.
Mehrə ilət yinə bir sələ yemiş,	مهره التِ یَنه بر سیله یمش،
Nə durursın, çünki, sana düşdi iş.	نه دُرُرسن چونکه سکا دُشتی ایش[۱].
Vardı Vəfa bağa kim, yemiş dərə,	واردی وفا باغه کم یمش دیره ،
Ol yemişi kim, dərdi, dökdi bir yerə.	اول یمشی کم دیردی دکدی[۲](بر)یر.
Açdı boxçayı, çıxardı gömləgi.	آچدی بوغچه‌ئی چقردی کوملکی.
Tökdi sələ içinə ol çiçəgi,	دکدی سیله ایچنه اول چچکی،
Ayıdrr: Əhli-behişti xoşdur buyun,	ایدر اهلی بهشت حوشدر بویُک،
Solağın yoxdur, zehi xoşdur xuyun.	صولغوک یقدر زهی خوشدر خویک.
Çünki Mehrin hizmətinə varası,	چونکه مهرک حُرمتینه واره‌سین[۳]،
Anun ol günəş yüzuni görəsin.	انک اول کونش[۴] یوزنی کوره‌سین.
Bu bənim həsrətliyimi ana söyləgil,	بو بنم حسرتلوکمی (اکا) سویله‌کل،
Ayrıqlıqdan çox şikayət eyləgil.	ایرولقدن چوق شکایت ایله‌کل.
Eşq yolunda ayıtgıl öldügümi,	عشق یولنده ایت‌کل[۵] اولدوکمی،
Aqibət gerü diri olduğumı.	عاقبت کیرو دِری اولدوغمی.
De ki, bən bu şəhrə ğərib gəlmişəm,	دی که بن بوشهره غریب کلمیشم،
Rum elindən Məğribə gəlmişəm.	روم الندن مغربه کلمیشم[۶].
Çünki səvinübən səni ələ ala,	چونکه صونوبن[۱] سنی الا الـه ،

---

[۱]. ب۲. نه دورارسن سنکدر وفا بو ایش
[۲]. ب۱. دیردی اول یمش قویدی بر یره // ب۲. دوروبن واره مهرییه ویره
[۳]. ب۱. ایره سین // ب۲. خذمتینه ایره سین
[۴]. ب۱. کورکلو
[۵]. ب۱. عشق یولنده آننک ایچون
[۶]. ص. نوسخه ده بیت یوخ// ب۱. روم ایلندن بونده ایرپ کلمیشم// ب۲. بیت یوخ

ایتدی کورمدی[۱] بارب بن انی.	*Ayıtdı, görmədi barıb bən anı.*
طوردی باغبان دَوشُوردی[۲] سیله یم	*Durdı bağban dəvşürdi sələ yimiş,*
ایتدی کوتورکل بونی بودر ایش[۳].	*Ayıtdı götürgil bunı, budur iş.*
باغبان ایدر کوسترین بن سکا مهر سرای[۴]،	*Bağban ayıdır:göstərəyin bən sana Mehri sarayı,*
سن واریجق زحمت اولمز سکا[۵].	*Sən varacıq zəhmət olmaz sana,*
وفا اوردی (اول) سیلی[۶] باشونه،	*Vəfa vurdı ol sələyi başına.*
بر نظر ایت سن بو دنیا ایشنه.	*Bir nəzər et sən bu dünya işinə.*
باغبان وفا ایله (دوردی) کیدر ،	*Bağban Vəfa ilə durdı gedər.*
آرقین آرقین قنجرو سفر ایدر[۷].	*Arxun arxun yolda teferrüc ider*
چونکه مهرک سراینه کلدیلر،	*Çünki Mehrin sarayına gəldilər,*
قپوجی دُرُردی قپوده[۸] کوردیلر.	*Qapucı durur idi qapıda gördilər.*
ص.۲۴	
التدیلر قوللری سیله ایچروا[۹]،	*İlətdilər qulları sələyi içərü,*
باغبان وفا ایله دوندی[۱۰] کیروا.	*Bağban Vəfa ilə döndi gerü.*
کلدی باغه برکون کچدی[۱۱] بر کیجه،	*Gəldi bağa, bir gün keçdi, bir gicə,*
وفا بیلور کندونک حالی نیجه.	*Vəfa bilir kendinin hali necə.*

---

[۱]. ب۱. دیدیکیم عجب کورم می // ب۲. عجب کوررم می
[۲]. ب.۱. دوزدی یمش بر سله // ب۲و دری باغبان دریمش بر سله
[۳]. ب۱. کوترکل سله بنم ایله // ب۲. کل کیده لوم اوغلانه دیدی بیله
[٤]. ب۱. کوستریم سراین مهرنک سکا // ب۲. کوستریوم مهرینک اوین سکا
[٥]. ب۱. وارمق ایروق زحمت اولمسون سکا// ب۲. وارماق آرتوق اولمیه ایندن بنکا
[٦]. ب۱. اوردی اول سله نی وفا باشنه
[۷]. ب۱. ارقون ارقون یولده تفرج ایدر // ب۲و ارغون ارغون یوللاره نظر ایدر
[۸]. ب۱. قاپوچیلر آنده طورر کوردیلر
[۹]. ب۱. الدی قول سله کیردی ایچرو //ب۲. آلدی قوللر صله کیردی ایچرو
[۱۰]. ب۱. دوردی
[۱۱]. ب۱. کچدی بر کون

Varırıb, ol cazu boğazlar Vəfayı,	واروب اول جازو بوغزلر وفائی[۱]،
On bir aydır çəkiriz bu cəfayı.	اون بر ایدر چکروز بو جفائی.
Mehriyi gətirdi şahın qatına,	مهری کتوردی شاهک قاتینه[۲]،
Heyran oldı, baxdı xub surətinə.	حیران اولدی بقدی خوب صورتینه.
Mehri bir yıl dəstur dilədi, aldı yas,	مهری بر ییل دستور دیلدی الدی یاس[۳]،
Ol yas tutarız cümlə amu xas.	اول یاسی دوتاروز (جمله)[۴]عام و خاص.
Anı gördi şah, geydi daxı qərə,	آنی کوردی شاه کیدی داخی قره،
Şöylə yasaq eylədi elə, şəhrə.	شویله یساق ایلدی ایله شاره.
Vəfa üçün tutarız biz bu yası,	وفا ایچون دوتاروز بیز بو یاسی،
Kim ki, yas tutmazsa, olur asi.	کم که یاس دوتامزسه اولور عاصی[۵].
Qaldı bir yildən bir ay tamam ola,	قلدی بر یلدن بر آی تمام[۶] اوله،
Padşah gərək kim, Mehriyi ala.	پادشاه کرک کم مهری آله.
Sultan oldur, uşbu bağban bənəm,	سلطان اولدر اشبو باغبانی بنم[۷]،
Çün əyalımsan, canımsan bən tənim.	چون آیالُمسن جانُمسین بن تنم[۸].
Gündə ilət Mehrə bir sələ yimiş	کونده اِلَت[۹] مهره بر سیلَه یمش،
Bağ sənindir daxı gəlib, işlə iş.	باغ سنوکدر داخی کلوپ اشله اش[۱۰].
Çün eşitdi Vəfa, sevindi canı,	چون اشتدی وفا سَوِندی جانی،

۱. ب۱. واردی بوغزلادی جادو وفانی
۲. ب۲. کتوردی مهری
۳. ب۱. بر ییل مهلت الدی مهری دوتدی یاس// ب۲. بر ییل مهلت آلدی مهری دوتدی یاس
۴. ب۱. اول یاسی دوتدی تمامت // ب۲. قالدی بر آی کیم تمام اوله او یاس
۵. بیت ص. یوخ // ب۱. کمکه یاسی دوتمسه
۶. ب۱. قالدی بر آی دخی کم بر ایل // ب۲. بر آی داخی کرک کیم بر ییل اوله
۷. ب۱. سلطاندر اوشبو باغ باغبانده من// ب۲. سلطانکدر اشبو باغ باغبانی من
۸. ب۱. کونده من دری.م یمش الت انده سن// ب۲.کونده دررم یمش ایلت آنده سن
۹. ب۱. الت
۱۰. ب۲. اشله درش

Ayıtdı: Şimdən geri qayğısız yüri.	ایتدی[۲] شمدن کرو قیغوسز یری.
Vəfa ayıdır bağbana, ey yərə,	وفا ایدر باغبانه ای یَرَه
İş bu xalqın geydügi niçün qərə.?	اشبو خلقک کیدوکی نیچون[۳] قره.
Sevgilimi, kimsə, öldi sultanın ,	سَوکُلومی کمسه اُولدی[۴] سلطانک،
Kim, yasını tutarlar cümlə anın.	کیم یاسونی دوترلر جمله انوک[۵].
Bağban ayıdır: Nəgahan bir köy bəgi,	باغبان ایدر ناکهان بر کوی بکی[۶]،
Padşaha gətirdi bir gömləgi,	پادشاهه کَتُوردی بِر کوملکی.
Aşıq oldı padşah , görüb anı,	عاشق اولدی پادشاه کورپ انی[۷]،
Gətir, dedi, bunun iyəsini, qanı?	کتور دِدی بونک اِسِنی قنی[۸].
Niçə kim, istədilər, bulımadılar,	نیچه کم استدیلر بولیمادیلر،
Kimsədən xəbərini bilimədilər.	کمسدن خبرونی بلمادیلر[۹].
	ص.۲۳
Gəldi birgüni bir cazu padşaha,	کلدی (بر)کون بر جازو پادشاهه،
Dedi: Bən gətirəyim anı şaha,	دیدی بن کتوریم آنی شاهه.
Dedi: Vardır Rum elində bir nigar,	ددی واردر روم النده[۱۰] بر نکار،
Adı Mehri, Vəfadır anunla yar.	آدی مهری وفادر[۱۱] انوکله یار.

[۱]. ص. بیت یوخ
[۲].. بیت ص. نوسخه ده یوخ // آ. ایتدی شیمدن کرو // ب۲. در که
[۳]. آ. جمله // ب۱. جمله
[٤]. آ. سوکلی کیمسه سی می اولدی // ب۱. کمسه سمی اولدی سودک
[٥]. آ. مصراع یوخ// ب۱.دیدیکم یاسین دوترسز سیز اننک//ب۲.اولدیمی کم یاسنی دوترآنک
[٦]. ا. اولدر ناکاه بر کوی بکی// سلطانه کتوردی اول بر کونلکی
[۷]. آ.عاشق اولدی پادشاه کورب اکا// ب۱. پادشاه کوردی عاشق اولدی اونکا//ب۲. پادشاه کوروب عاشق اولدی انکا
[۸]. آ. دیدی بوننک ایسسنی کرک بکا// ب۱. دیدی بوننک ایسین بولنک مکا
[۹]. ب۱. کمسدن هیچ بر خبر بلمادیلر
[۱۰]. ب.۱ دیدی روم ایلنده واردر
[۱۱]. ب۱. آدی مهری در وفا

Biri tutar, biri dögər anı,	بری دوتر بری دوکَر آنی[۲]،
Çıxa gəldi sultanın bağnâbanı.	چیقَه کَلدی سلطانُک باغبانی[۳].
Gördikər kim, bir oğlan bənzər aya,	کوردیلر کم بر اوغلان[۴] بکزر آیه،
Nəgahan uğrayu gəlmiş ğovğaya.	ناکهان اوغرایو[۵] کلمش غوغایه.
Ayıtdı: Bağışlan bu oğlanı bana,	ایتدی[۶] بغشلان بو اوغلانی بکا،
Ğərib, ancaq yazıqdır, sögmən buna.	غریب انجق یازُقدر[۷] سُوکمک بوکا.
Əlinə aldı bâğban, girdi içerü,	الینه الدی باغبان کیردی[۸] ایچرو،
Ayıtdı: Yigit nə kişisən, gəl berü.	ایتدی یکت نکشی‌سین کل بروا[۹].
Vəfa ayıdır: Kimsem yoxdur, ğəribəm,	وفا ایدر کمسم یوقدر غریبم،
Şimdi gəldim şəhərinizə, əyibəm.	شمدی کلدم شهروکزه آیِبَم[۱۰].
Bağban ayıdır: Oğul olğıl bana,	باغبان ایدر[۱۱] اول سن اوغل بکا،
Getmə bəndən, ata olam bən sana.	کِتمه بَندَک اتا اولام بن[۱۲] سکا.
Bağban verdi oğlana bir cübbə qərə,	باغبان ویردی اوغلانه[۱۳] بر جُبه قَرَه،
Ayıtdı: Geyib bunı varıcaq şəhrə.	اَیتدی کیوپ[۱۴] بونی واریجق شاره.
Bir qara taqyə daxı verdi dəri,	بر قره تقیه دخی ویردی دری[۱]،

۱. آ. ایتدلر کم نیچون دوتمادنک یصاق// ب۱. نشین دوتمادنک یصاق // ب۲. دوتمادک نیچون نساغ
۲. ب۱. برسی دکر برسی دوتار اونی // آ. برسی دوتدی بری دوکر انی
۳. آ. پادشاهنک // ب۲. اول باغبانی // ب۱. پادشاهمک باغبانی
٤. آ. کوردی اوغلنی یوزی// ب۱. کوردی بر اوغلان یوزی// ب۲. کوردلر بر اوغلن یوزی
۵. ب۱. اوغرابن // ب۲. اوغرادی
٦. ب۲. در کی // ب۱. دیدی باغشلنک
۷. ب۱. غریبه بنکزر یازوق سوکمنک اکا // آ. غریبه بکزر یازق سوکمک اکا
۸. آ. الدی الین باغبان کیردی// ب۱. آلدی الین کیردی باغبان
۹. ب۲. ای یکت نه کشی سن دی کل برو
۱۰. آ. آریم // ب۱. اریم (iriyəm)
۱۱. ب۲. دیر سن
۱۲. آ. آیروق بن آته اولم
۱۳. آ. باغبان وبردی اکا جبه قرا// ب۱. ویردی باغبان اکا
۱٤. آ. ایتدی بوننکله واریجق کیر شره// ب۲. در که کیکل واریجق

اول یوزی کونش صفت آلنی قمر،	*Ol üzi günəş sifət, alnı qəmər,*
سوزی شیرین لبی شکارم قنی[1].	*Sözi şirin, ləbi şəkkərim qanı?*
دیشلری اینجو یوزی اب حیات،	*Dişləri incü, üzi abi-həyat,*
قاشی فتنه کوزی عیارم قنی[2].	*Qaşı fitnə, gözi əyyarım qanı?*
آغزی غنچه نفسی مشک عبیر،	*Ağzı ğönçə, nəfəsi müşki-əbir,*
فرهاد اولدوم اول شیرین کارم قنی[3].	*Fərhad oldun, ol Şirin karım qanı?*
باکا وفا ایدیدی روزکار[4]،	*Bana vəfa edəyidi ruzigar,*
کوستریدم اکا اشعارم قنی.	*Göstərəydim ana əşarım, qanı?*
ص. ۲۳	
بغلدی غیرت قوشاغی[5] بلینه،	*Bağladı ğeyrət quşağı belinə,*
عاقبت ایرشدی مغرب ایلینه.	*Aqıbət irişdi Məğrib elinə.*
ناکهان اوغرادی یولی شهره[6]،	*Nəgahan uğradı yolı şəhərə,*
کوردی[7] خلقک کیدوکی جمله قره.	*Gördi xalqın geydügi cümlə qərə.*
باغلر اراسنه اوغردی یولی[8]،	*Bağlar arasına uğradı yolı,*
کوردی کلور سلطانک اکا[9] قولی.	*Gördi gəlir sultanin ana qulı.*
کوردیلر کیم بر کشی [10]کیدوکی آق،	*Gördilər kim, bir kişi geydügi aq,*
دیدیلرسن نیچون دوتمادک یَساغ[1].	*Dediler: Sən nicün tutmadın yasaq?*

---

[1]. بو بیت ص. و آ. نوسخه ده یوخ
[2]. بو بیت ص. و آ. نوسخه ده یوخ
[3]. بو بیت ص. و آ. نوسخه ده یوخ
[4]. ص. بیت یوخ// ب۱. دیدی وفا کر اولورسه روزکار
[5]. آ. قوشاغنک// ب۲. قورشاغن // ب۱. قورشاقین
[6]. ب۲. بر شهره //ا. اول شهره
[7]. آ. کوره
[8]. ص. بیت یوخ
[9]. ب۱. اکی // ب۲. ایکی
[10]. ب۲. وفانک

Ey aceb, ol sevgili yarım qanı,	ای عجب اول سوکلو یارم قنی،
İş bu müşkil dərdə dərmanım qanı?	اشبو مشکل درده درمانم قنی[۱].
Hizmətindən ayrı düşdüm, ağlaram,	حذمتندن ایرو دوشدم اغلرم،
İş bu müşkil işe tımarum qanı?	اشبو مشکل ایشه تیمارم قنی[۲].
Hər kimi görsəm, soraram bən anı,	هر کیمی کورسم صورارم بن انی[۳]،
Sındı namus şüşəsi, arım qanı ?	صندی ناموس شیشسی عارم قنی[۴].
Məcnun oldum bulımazam bən Leylamı,	مجنون اولدم بلمزم (من) لیلامی[۵]،
Fərhada döndüm, Şirin-karım qanı?	فرهاده دوندم شیرین کارم قنی.
Gözlərim yaşı axar Ceyhiun kibi,	کوزلرم یاشی آقر جیحون کبی[۶]،
Dildə bu oldı ki, dildarım qanı?	دیلده بو اولدی که[۷] دلدارم قنی.
Gitdi əqlü getdi fəhmü getdi ar,	کتدی عقل کتدی فهم و کتدی عار[۸]،
Getdi məşuq, səbrü qərarım qanı?	کتدی معشوق صبر و قرارم قنی[۹].
Qıldı əlif qəddimi dal həsrəti,	قلدی الف قدومی دال حسرتی[۱۰]،
Dəf edərdi zülfi-məkkarın qanı?	دفع ایدردی زلف مکارم قنی[۱۱].
Mədhini edər dilim bülbül kimi,	مدحینی ایدر دیلیم بلبل کمی،
Təbi-mövzün, bəxti-bidarım qanı?	طبع موزون بخت بیدارم قنی[۱۲].

---

[۱]. آ. اول بنم یار وفادارم قنی// ب۱. اول منم یار وفادارم قنی//ب۲. اول منم یار وفادارم قنی
[۲]. ص. نوسخه سینده بیت یوخ
[۳]. بیت آ. نوسخه ده یوخ// ب۱. هر کیمه کیم اوغرار ایسم صورارم •یئربه یئردیر)// ب۲. خبرین
[۴]. ب۱. تنی سیم و بویی عرعرم قنی// ب۲. اول منم ماه روزکارم قنی
[۵]. ص. بیت یوخ// ب۱. بو بیت یوخ
[۶]. ص. نوسخه سینده بیت یوخ
[۷]. ب۲. دل زبون اولدی که // ب۲. دل زبون اولدی دل آرامم قنی
[۸]. ص. نوسخه سینده بیت یوخ
[۹]. ب۱. صندی ناموس شیشه سی عارم قنی
[۱۰]. ب۲. اول خسته دل
[۱۱]. ص. و آ. نوسخه ده بو بیت یوخ // ب۲. بیلمنم اول بوی عرعریم
[۱۲]. بو بیت ص. و آ. نوسخه ده یوخ// ب۲. دفع دردی زلف بهارم قنی

ایتدی بونکله بتر جمله[۲] ایش.	*Ayıtdı: Bununla bitər cümlə iş.*
بغلدی اولدم همیانی (برک) بیلنه[۳]،	*Bağladı ol hamyanı bərk belinə,*
قرداشنک الونی الدی الینه.	*Qardaşının əlini aldı əlinə.*
ایتدی بندن ایت سلام قرداشمه،	*Ayıtdı:Bəndən et salam qardaşıma !*
سویله اکا نکم کلدی باشومه.	*Söylə ana nə kim, gəldi başıma.*
بن کیده‌یم استیو مهری هله،	*Bən gedəyim, istəyü Mehri hələ,*
اولا کم کتورم مهری[۴] اله.	*Ola kim, gətirim Mehri ələ.*
لو کیجه چقدی حاندن[۵] کیرد یوله	*Ol gecə çıxdı handan, girdi yola,*
ایله کیدر بقمزدی[۶] صاغه صوله.	*Eylə gedər, baxmazdı sağa-sola.*
اون بر ایدر یوللق[۷] ایدر کزر،	*On bir aydır, yolluq edər, gəzər,*
قرشو حسرتناملر[۸] ایدر یازر.	*Qarşı, həsrət-namələr edər, yazar.*
قتغی شهره کم واریسر ارار،	*Qanğı şəhərə kim, var isər, arar,*
هر کیمه اوغراریسه مهری صورار[۹].	*Hər kimə uğrar, Mehriyi sorar.*
عشقی‌بازلق غم دکل خاص و عامه،	*Eşqibazlıq ğəm dəgil xasu amə,*
وفا ایدر طورکیجه برحسرت نامه[۱۰].	*Vəfa ayıdır Türkicə bir həsrət namə.*

شعرکفتن از لسان وفا رحمه اللــه[۱۱]

---

[۱]. ب۱. بر حمیانه آلتون کمش // ب۲. بر همیان آلتون و کومش
[۲]. ب۱. دیدیکم بوننک ایله بتر بو // ب۲. هر درلو ایش
[۳]. ب۱. برک بیلینه
[٤]. ب۱. اول یاری // ب۲. اول یاری
[٥]. ب۱. چقدی اول کنج خاندن // ب۲. چقدی اول کنج خاندن
[٦]. ب۱. ایله کتدی باقمدی
[۷]. آ. سیاحتلق
[۸]. ب۱. قرشو فراق نامه لر // ب۲. قرشو فراق نامه لرین سویلدی
[۹]. بیت آ. نوسخه ده یوخ
[۱۰]. آ. وفا ایدر تورکجه فراق نامه // ب ۱. فراق نامه // ب۲. ترکیجه فراق نامه
[۱۱]. ص. و آ. نوسخه لرینده باشلیق یوخدور// ب۲. بیت در حق مهری

واردی کوردی اول ایکی کوملکدرر،	*Vardı, gördi ol iki gömlək durur,*
اغلر انده (وفا)[۱] زارلق‌لر قیلور.	*Ağlar anda Vefa zarlıqlar qılur.*
صوندی وفا الینه الدی انی،	*Sundı, Vəfa əlinə aldı anı,*
ایتدیکم اه بونک خصمی قنی[۲].	*Ayıtdı kim, ah bunun xəsmi qanı.*
بغرنه[۳] بصدی قخوسی ییلدی،	*Bağrına basdı, qoxusı yiylədi,*
کوکلنی حق حضرتنه بقلدی[۴].	*Könlüni həqq həzrətinə bağladı.*
ص.۲۱	
واردی اول بقچده جنت[۵] چکک،	*Var ıdı ol baxçada cənnət çiçək,*
داخی تازه اولوریدی دیریجک.	*Daxı taza olur ıdı diricək.*
کتسه بر یللق یوله صولمز ایدی،	*Getsə bir yıllıq yola, solmaz ıdı,*
قوخوسی کیدوپ خراب اولمزیدی[۶].	*Qoxusı gedib, xarab olmaz ıdı.*
کوردیکه اچلمش اول تازه تر[۷]،	*Gördi ki, açılmış ol tazə, tər,*
دکمه بداغنده بر بلبل اوتر.	*Tikmə budağında bir bülbül ötər.*
اول کلستانده وارپ ایلدی[۸] چون،	*Ol gülüstada varıb, eylədi çin,*
طپطلو ایلدی کوملک ایچون.	*Doptolu eylədi gömlək için.*
بغلدی اول کوملکی بر بوغچایه،	*Bağladı ol gömləgi bir buxçaya,*
چقدی ویردی التونیله اقچیه.	*Çıxdı, verdı altun ılə aqçaya.*
دولدردی‌بر همیانه تازه یمش[۱]،	*Doldurur bir hamyana taza yemiş,*

---

[۱]. ب۱. چوق // ب۲. آغلر آنده چوق
[۲]. بیت آ. نوسخه ده یوخ // ب۱. باغلدی حق درکاهینه کونکلینی//ب۲.ایدر الهی
[۳]. ب۲. یوزنه
[٤]. آ. آلدی الینه انی چق اغلدی // کونلکی حق درکاهنه بقلدی.
[٥]. ب۱. بر خوش چیچک// ب۲. بر خوب چچک
[٦]. ب۲. داخی تازه اولوردی صولماز ایدی
[۷]. آ. بیت یوخ// ب۱. کوردی آچلمش قمو تازه و تر
[۸]. ب۱. واردی اول چیچک لردن دردی

Ol Mehri kim, deyirsən andan əl yuğıl.	اول مهری کم دیرسن اندن ال یوغیل.
Ulu qardaşımız, ol şah durur,	اولو قرداشمز اول شاهدرر،
Rum elində şimdi padşah durur	روم النده شمدی پادشاهدرر[۲].
Sənin içün gözləri yaşı axar,	سنک ایچون[۳] کوزلری یاشی اقر،
Qardaşım gələmi, deyü, yola baxar.	قرداشم کلەمی دیو یوله بقار.
Gəl bənimlə, ilətəyin səni bən ana.	کل بنومله التیم سنی بن اکا،
Padşah der ki,verə padişahlığın sana.	پادشه درکی ویره پادشاهلوغین سکا[۴].
Vəfa ayıdır kim, bana Mehri gərək,	وفا ایدر کم بکا مهری کرک[۵]،
Var mıdır dünyada andan yegrək?	وارمدر دنیاده اندن یکرک[۶].
Bən gedirəm, istəyü ol yarımı,	بن کیدرم استیو اول یارومی،
Üşdə bulam bən bənim dildarımı.	اوشده بولم بن بنم دلدارمی[۷].
Qomuşam bu yolda baş ilə can,	قومشم بو یولده باشیله جان[۸]،
Sənin olsun qamu bu gənc, xan.	سنوک اولسون قمو بو کنج خان.
Eylə dedi, girdi hikmət bağına,	ایله ددی کیردی حکمت باغنه،
Ansuzın bir ün gəlir qulağına.	اکسوزین بر اون کلور قولاغینه.
Nə durursın, ey Vəfa, gəl qıl səfər,	نه دررسن ای وفا کل قیل سفر[۹]،
Ola kim, bulasın bu dərdə zəfər.	اوله کم بولەسین بو درده ظفر.

---

۱. ب۱. سودایی // ب۲. سودای
۲. ب۲. هم آتامزنک یرینه بو درر
۳. ب۱. سندن اوترو
٤. ب۱. روم ایلننک پادشاهلیقن سکا // ب۲. بیت یوخ
٥. ب۱. وفا ایدر کیم مهری کرک منکا
٦. ب۱. بلکه سندن مهری یکرک در اول منکا
۷. آ. اوله کم // ب۱. اولا کیم بولام بن اول دلدارمی // ب۲. اوله کیم
۸. ب۱. قیمشم بن مونده باشله جانه // ب۲. بیت یوخ
۹. ب۱. نه دوررسن دیدی قلسنک سفر // ب۲. نه دوررسن ایله کل سن یرسفر

Vardı ol hücrələri bir-bir arar,	واردی (اول) حجره‌لری بر بر آرر،
Gəldi, tutdı qardaşın Mehrini sorar.	کلدی دوتدی قردلشن مهرنی صورر[۱].
Qardaş ayıdır: Aqlını dər başına,	قرداش ایدر عقلنکی دیر باشکا،
Qardaşını sor yinə qardaşına.	قرداشنکی صور ینه قرداشکا[۲].
Sənin üçün oturup ağlar ikən.	سنوک اچون اوتورب اغلریکن.
Hasrətindən yürəgim dağlar ikən,	حسرتکدن یورکم طاغلریکن،
Sənin üçün diribdi ol nəbi,	سنک ایچون دیربدی اول نبی،
Gəldim, gördüm boğazlamışlar səni.	کلدم کوردم بوغزلامشلر سنی[۳].
Çıxa gəldi ol saat Xızır nəbi.	چقه کلدی اول ساعت خضر نبی.
Ol dua qıldı, diri oldun əbi,	او دعا قلدی دیری الدک ابی[۴]،
	ص.۲۰
Yoxsa nə Mehr varıdı bunda,nə dayə,	یوخسه نه مهری واردی بونده نه طایه،
Gəl gedəlim, uyma iş bu ğovğaya.	کل کیده‌لوم اویمه اشبو غوغایه[۵].
Vəfa aydır: Fəqirdən oldı bu iş,	وفا ایدر فقیردن اولدی[۶] بو ایش،
Bilimədim bən anı kim, cazu ımış.	بلمدم بن[۷] انی (کم) جازو ایمش.
Kəndözini xalq içində gizləmiş,	کندوزنی خلق[۸] ایچنده کیزلمش،
Mehri alatmış, bəni boğazlamış.	مهری التمش بنی بوغزلمش.
Qardaşı ayıdır: bu sözi qoğıl,	قرداشی ایدر بو سوزی[۱] قوغیل،

---

[۱]. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ
[۲]. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ
[۳]. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ
[۴]. ب۲. کری
[۵]. ب۲. سودایه
[۶]. آ. ایردی
[۷]. ب۱. بلمدم کیم بن
[۸]. ب.۱ خرقه (متنده لهجه فورماسیدیر) // ب۲/ خرقه

قمو اشده قدرتوک وار یا اله،	*Qamu işdə qudrətin var, ya allah,*
محی سنسک همت ایت ای پادشاه[۱].	*Mühyi sənsən,himmət et,ey padişah.*
دیدی قلورسن آدمده امی[۲]،	*Dedi: Qılırsan adəmdə əmi,*
دیلرسین یق ایدرسک عالمی[۳].	*Dilərisən, yox edərsin aləmi.*
جانی ویرن هم آلان سنسن یقین،	*Canı verən, həm alan sənsən yəqin,*
هر ایشه قادر همین سن سن یقین[۴].	*Hər işə qadir həmin sənsən yəqin.*
دیلرم بو کون ویرسک بونه جان،	*Dilərəm, bugün verəsin buaa can,*
ای اولویی دیری قلن مستعان[۵].	*Ey ölüyi diri qılan, müstəan.*
خضر پیغمبر (چونکه) قلدی نیاز[۶]،	*Xızr peyğəmbər çünki qıldı niyaz,*
دیله‌کون قلدی قبول اول بی نیاز[۷].	*Diləgin qıldı qəbul ol biniyaz.*
قدرتیله دیدیکم بر کز دریل،	*Qüdrət ilə dedi kim, bir kəz diril !*
ای اولوبن داغلن آدم دریل[۸].	*Ey ölübən, dağılan adam, diril !*
اول نفسدن دیریلدی الدی صفا[۹].	*Ol nəfəsdən dirildi, oldı səfa.*
ویردی صلوات شاد اولدی صفا[۱۰]،	*Verdi sələvat, şad oldı səfa,*
دوردی ایدر هانی مهریله دایه،	*Durdı, ayıdır: Hanı Mehrilə dayə?*
معشوقنک صورتی بنکزر آیه[۱۱].	*Məşüqənin surəti bənzəyir ayə.*

---

۱ ص. بیت یوخ // ب۲. بو اولویه سن ایرشدرکل خلاص

۲. ص. بیت یوخ// ب.۱ دیدی قیلورسن عدمدن آدمی

۳. ص. بیت یوخ

٤ ص. بیت یوخ// آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

۵. ص. بیت یوخ

٦. ص. بیت یوخ// آ. نوسخه ده مصراع یوخ

۷. ب۲. نیازین قیلدی قبول اول مستعان

۸. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ // ب۲. قدرتیله اولو اولدی دری//غصه سندن قرداشی اولدی کری

۹. ب۱. دیری اولدی وفا // ب۲. اول نفسده دری اولدی چون وفا

۱۰. بیت ص. یوخ// ب۱. ویردی صلوات عشقه مصطفا//ب۲.ویرصلوه عشقله اولکل صفا

۱۱. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ//ب۲. معشوقم کیم یوزی بنکزردی آیه

بر زمان (بو) بزی ترک اتمشدی.	*Bir zaman bu bizi tərk etmiş idi.*
خضر اکا دیدی عمروندک بوکا،	*Xızr ana dedi ömründən buna,*
ویرررسک بن دعا قلم اکا[۲].	*Verər isən, bən dua qılam ana.*
دیدی عمروم یارسین ویردم ایشت،	*Dedi: Ömrüm yarısın verdim,eşit,*
یا رسول اللــه بکا بر چاره ایت[۳].	*Ya rəsul- allah, bana bir çare et.*
دک دورو کلسون یوزنی کورەیم،	*Tək duru gəlsin yüzüni görəyim,*
جانومی قربان آنوکچون ویرەیم[۴].	*Canumı qurban anunçün verəyim.*
هله کلدوم بونده اوش بیلدم بونی،	*Hələ geldüm bunda uş bildüm bunı*
دپلەمشلر دلو قلدی بنی[۵].	*Dəpələmişlər, dəlü qıldı bəni.*
دیلرم ای تکرینک پیغمبری،	*Dilərəm, ey tanrınun peyğəmbəri,*
دیلیسن تانریدن اوله دیری[۶].	*Diləyəsin tanrıdan ola diri.*
بیلورم حق حاجتوک قلور قبول،	*Bilirəm həqq hacətin qılur qəbul,*
بر دعا قل بنم ایچون یا رسول[۷].	*Bir dua qıl bənimüçün, ya rəsul.*
خضره چق یلواردی انده اول یکت،	*Xızrə çox yalvardı anda ol yigit,*
خضر انده نه قلور ایشت[۸].	*Xızr anda nə qılur, eşit.*
ایکی رکعت قلدی اول نبی نماز،	*İki rikət qıldı ol nəbi namaz,*
ال کتوردی دیدی کم ای بی نیاز[۹].	*Əl götürdi, dedi kim, ey biniyaz.*

---

۱. ص. بیت یوخ // ب۱. باشنه بر واقع کلمش ایدی// ب۲. باشنه چوق واقعات گلمشدی

۲. ص. بیت یوخ// ب۲.خضرایدر کرعمرنکدن بونکا//ویرورایسن دعا قیلایم آنکا

۳. ص. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

٤. ص. بیت یوخ//ب۲.دوری کلسون بن یوزینی کوره یم//جانمی شکرانیه بن ویره یم

٥. ص. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

٦. ص. بیت یوخ // ب۱. اوله دیری // ب۲. او جانی

۷. ص. بیت یوخ// ب۱. بیلورم بن حاجتنک اولور قبول=بر دعاقیل بیزیم ایچون یارسول

۸. ص. بیت یوخ// ب۱.نه قیلر اول آرده خضری ایشت//ب۲.اول خضره اراده نه قیلور ایشت

۹. ص. بیت یوخ

Qardaşını sorar yinə qardaşına.	قرداشونی صورار ینه قرداشنه[۱].
Sənin üçün həqq verə idi bunı,	سنوکیچون حق ویره ییدی بونی،
Gəldim, gördüm boğazlamışlar səni.	کلدم کوردم بوغزلمشلر سنی[۲].
Ölmüşdün, həqq səni qıldı diri,	اولمشدوک حق سنی قیلدی دری،
Zehi, səbəb oldı ağac yaprağı.	زهی سبب اولدی اغاج یپراغی[۳].
Anda ol ağlayuban qılırdı ah,	آنده اول آغلایوبن قیلردی آه،
Çıxa gəldi Xızr peyğəmbər nəgah,	چقه کلدی خضر پیغمبر ناکاه[۴].
Boz ata binmiş, yaşıl geymiş varı.	بوز آته بنمش یشل کیمش واری[۵].
Gördi ol yigit qılır ahu zari,	کوردی اول یکت قلور آه و زاری[۶]،
İlərü gəldi, ana verdi səlam.	ایلرو کلدی آکا ویردی سلام[۷].
Ol yigit aldı əleyhum səlam,	اول یکت الدی علیه سلام[۸]،
Xızr önünde yüri durdı rəvan.	خضر اوکنده یوری دردی روان[۹].
Xızrə ol hali yigit qıldı əyan,	خضره اول حالی یکت قلدی عیان[۱۰]،
Kim, bu yatan şəxs qardaşım durur.	کم بو یتان شخص قرداشم درر[۱۱].
Ata ana bir qardaşım durur,	آته آنه بر قرداشوم درر[۱۲]،
Buna vaqe gəlübən, getmiş idi,	بونه واقع کلوبن کتمشدی[۱]،

[۱]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۲]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۳]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٤]. بیت ص. یوخ
[٥]. بیت ص. یوخ // ب۱. کیمش ای یار
[٦]. ب۱. کوردی اول شخصی قیلور آهله زار
[۷]. ص. بیت یوخ // ب۱. مصراعلار یئربه یئردیر
[۸]. ب۱. سلامن و السلام // ب۲. سلام و هم کلام
[۹]. ص. بیت یوخ // ب۱. تیز اوکنده یوزین اوردی روان//ب۲. یوز یره اوردی انده برزمان
[۱۰]. ب۲. دخی قیلدی بیان
[۱۱]. ب۱. کیم بو ایکت منم
[۱۲]. ص. بیت یوخ

Vardı, girdi bir qapıdan içərü,	واردی کیردی بر قپودن ایچروا،
Gördi bir yapraq alıb, döndi gerü.	کوردی بر یپراق الوب دندی کیرو[٢].
Çeynədi, boğazına vurdı anı,	چیندی بوغازینه اوردی انی،
Ölmüşkən ol sıçan, oldı diri.	اولمشکن اول سچان اولدی دری[٣].
Gördi şahzadə oğlı, qalmadı tana,	کوردی شاه زاده اوغلی قلمدی طکا،
Ayıtdı bu hikmət işarətdir bana.	ایتدی بو حکمت اشارتدر بکا[۴].
Vardı açdı ol qapıyı şahzadə,	واردی اچدی اول قپویی شاه زاده،
Gördi bir ağaclar heç yoxdur dünyadə.	کوردی بر اغچلر هیچ یوقدر دنیاده[۵].
Xoş təfərrüc eylədi hikmət bağın.	حوش تفرج ایلدی حکمت باغین،
Gəldi, dərdi ol ağacın yaprağın.	کلدی دردی اول اغاجک یپراغین[۶].
Mərhəm eylədi, dögübən ol təri,	مرهم ایلدی دوکوبن اول تری،
Sürtdi Vəfa boynuna, oldı diri.	صورتدی وفا بويننه اولدی دری[٧].
Durdı ayıdır: Qanı Mehrilə dayə ?	دردی ایدر قانی مهریله طایه،
Məşuqim kim, surəti bənzər ayə.	معشوقم کم صورتی بکزر ایه[٨].
Vardı ol hücrələri bir-bir arar,	واردی اول حجره‌لری بربر ارار،
Gəldi, tutdı qardaşın Mehri sorar.	کلدی طوتدی قرداشن مهر صورار[٩].
Qardaş ayıdır: Əqlini ver başına,	قرداش ایدر عقلنی ویر باشنه،

---

[1]. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[2]. آ. بیت یوخ// ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[3]. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[4]. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[5]. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[6]. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[7]. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[8]. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[9] آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

آه قلدی[2] الینه اوردی الینی.	*Ah qıldı, əlinə vurdı əlini.*
بوغـزلنوبن آقـر قانــی،	*Boğazlanuban aqar qanı*
یورکی یاندی و اجدی جانی[3].	*Ürəgi yandı vu acıdı canı.*
یرتدی یقاسونی[4] کوکسنی دوکر،	*Yırtdı yaxasını, köksüni dögər,*
اغلر انک (قارشو) خوبلوغین اکر،	*Ağlar onun qarşu xubluğun ögər.*
اوتورپ الدی باشی دیزینه،	*Oturub, aldı başını dizinə,*
اوردی یوزنی قرداشک[5] یوزینه.	*Vurdı yüzini qardaşın yüzinə.*
زاری قیلور کوزلری یاشی اقر،	*Zari qıldı, gözləri yaşı axar,*
قرداشین اجسین جرک یقار[6].	*Qardaşın acısın ciyərin yaxar.*
ص.۱۹۰	
کوردی بوغزلمشلر اقمش قانی،	*Gördi boğazlamışlar axmış qanı,*
بچاغی شویله داخی براقمشلر یانی[7].	*Bəçaqı şöylə daxı buraxmışlar yanı.*
اشت امدی بر عجایب سوز ای جان،	*Eşit imdi bir əcaib söz, ey can,*
بر دلوکندن چیقدی کلدی ایکی سیچان[8].	*Bir dəligindən çıxdı gəldi iki sıçan.*
اوره شورکن بربرنی انده بصار،	*Vuruşurkən bir-birini anda basar,*
دوقندی بچاق صچانک بلشن کسر[9].	*Toxundı bıçaq, sıçanın başın kəsər.*
کسدی بچاق بوغزلدی قانی اقار،	*Kəsdi bıçaq boğazladı, qanı axar,*
اولدی سچان شاه زاده دردی بقار[1].	*Öldi sıçan, şahzadə durdı baxar.*

---

[1]. ب۱. کیردی ایچه رو// ب۲. کیردی ایچری
[2]. ب۱. آه ایدوبن
[3]. ص. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[4]. ب۱. یرتیین یقاسنی
[5]. آ. یوزینی اوردی وفانک // ب۱. یوزینی اوردی وفاننک// ب۲. یوزینی اوردی وفانک
[6]. آ. انده اول اغلیوبن یوله بقر
[7]. آ. بیت یوخ //ب۲. کوره جک قرداشی کوتوردی آنی
[8]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[9]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

Ger dilərsin irəsin işbu sirrə.	کر دیلرسک ایرەسین اشبو سره.
Su başında bir pinara irəsin,	صو باشنده بر بیکاره ایرەسین.
Bir canavar gələ anda, görəsin.	بر جانور کله انده کورەسین.
Ol canavar sana rəhbərlik qıla,	اول جانور سکا رهبرلک قیله[۲]،
Qanda kim, gedə, get anunla bilə.	قنده کم کیده کیت انوکله بیله[۳].
Bir qalaya İrişəsin key ulu,	بر قلعه یه ایرشاسین کی اولو[۴]،
Gənc xanədir içi altın dolu.	کنجخانەدر اچی[۵] التون طلوا.
Nə kim istərsin, anda bulasın,	نکم استرسک انده بولاسین،
Ağlıyasın, illa sonra güləsin.	اغلیاسین الا صکره کولەسین.
Eylə dedi şahzadə sürdi atı,	ایله ددی شاه زاده سردی[۶] آتی،
Bir niçə gün aqlayu getdi qatı.	بر نیچه کون اغلیو[۷] کتدی قتی.
Aqibət bir gün irişdi bir şəhərə,	عاقبت برکون ایریشوب بر شهره[۸]،
Su sıra getdi, vardı bir pinarə.	صو صره کتدی واردی بر بیکاره[۹].
Buldı ol canavarı, uydı gedər,	بولدی اول جانوری اویدی[۱۰] کیدر،
Vardı ol gəncxanəyə, gör kim nedər.	واردی اول کنج خانیه کور کم تدر.
İçəri girdi, gördi qardaş halını,	ایچرو کیردی[۱] کوردی قرداش حالنی،

---

[۱]. آ. کیدر
[۲]. آ. ایده // ب۲. ایده
[۳]. آ.کیت انونکله بیله قنده کم کیده (مصراع یئر به یئردیر)//ب۱.کیت انکله بیله نتکم کیده// ب۲. کیت بیله آننکله هر قنده کیده
[٤]. آ.ایرسین بیر قلعیه کیم بر اولو // ب۱. ایره سین بر قلعیه کیم// ب۲. ایره سین بر قلعیه که چوق
[٥]. ب۲. اچی هم
[٦]. آ. دپدی // ب۲ دپدی آتی
[۷]. آ. آتیله // ب۱. بر نچه کون آتله کتدی قتی // ب۲. برنچه کون دورمدی کتدی
[۸]. ب۲. اول یره
[۹]. آ. سو یقاری کتدی ایردی پکاره // ب۱. صو یوقارو کتدی اردی پونکاره// ب۲. صو یوقاری واردی اول بیکاره
[۱۰]. ب۲. کوردی

هر بری بر درلو نوکُوتَ سویله‌یه.	*Hər biri bir dürlü nüktə söyləyə.*
سن اوتور تختنده پادشاهلق ایت،	*Sən otur təxtində padişahlıq et,*
بن کیده‌یم استیو انی بجد بجد[۱].	*Bən gedəyim istəyü anı bəcəd.*
سلطان ایدر واردرر دستور سکا،	*Sultan ayıdır vardırır dəstur sana,*
قنده ایسه بول کتور آنی بکا[۲].	*Qanda isə bul, gətir anı bana.*
چقدی بندی سلطان اوغلی[۳] آتینه،	*Çıxdı, bindi sultan oğlı atına,*
سوردی کلدی[۴] اول رمالک قاتنه.	*Sürdi, gəldi ol rəmalın qatına.*
مشهور ایدی اول (شهرده) رمال قتی،	*Məşhur idi ol şəhərdə rəmmal qatı,*
کی حاصل اولمش (ایدی) صونعتی[۵].	*Key hasil olmuş idi sünəti.*

ص.۱۸

بر قچ التون چقردی ویردی اکا،	*Bir qaç altın çıxardı, verdi ana,*
ایتدی رمل جیز حوجه (سیله)[۶] بکا.	*Ayıtdı:Rəmməl çiz xoca, söylə bana.*
چزدی[۷] رمال تختسنه سویلدی،	*Çizdi rəmmal taxtasına, söylədi,*
شاه‌زادیه یللق کوکل[۸] واردر ددی.	*Şahzadəyə yavlaq könül vardır, dedi.*
وار که یولک وارمسیدر[۹] بر شهره،	*Var ki, yolun varmasıdır bir şəhərə,*
واروبن[۱۰](اول) شهره (دورمه) بر یره.	*Varuban ol şəhərə, durma bir yerə.*
کوره‌سین بر صو اقر[۱] کیت صو صره،	*Görəsin bir su axır,get su sıra,*

---

[۱]. أليازمادا سوز تکرار يازيليبدير بيز عينن رعايت ائتميشيک.
[۲]. آ. بيت يوخ // ب۱. بيت يوخ // ب۲. بيت يوخ
[۳]. آ. بندی سلطان اوغلی شولدم آتينه // ب۱. مندی سلطان اوغلی اولدم آتينه // ب۲. بندی سلطان اوغلی شولدم آتنه
[۴]. آ. کلدی دردی // ب۱. سوردی اول رماليک ايردی قاتنه
[۵]. آ. زيره // ب۱. کی حاصيل اتمش ايدی اول صنعتی //ب۲. ايتمشدی صنعتی
[۶]. ب۱. نيدی رمال خوجه سويلکل // ب۲. ايتدی رمال خواجه بر سويله
[۷]. ب۱. آچدی // ب۲. آچدی
[۸]. ب۱. شاه زاده ايتوکنک // ب۲. شاه زاده ايتوکنک
[۹]. آ. ايرشيسر // ب۲. واردر يولنک اوغراسه
[۱۰]. ب۲. کيروبن

Vəfa içün qamusı tutdı matam.	وفا ایچون قموسی دوتدی[۱] ماتام.
Qaldı Mehri, eşit Vəfa halın,	قلدی مهری[۲] ایشت وفا حالین،
Neçədir qardaşlarının əhvalin.	نیجه در قرداشلر(نیک)[۳] احوالین.
Rumda iki qardaş kim, var idi,	رومده ایکی قرداش کیم واریدی،
İkisi daxı padişahlar idi.	ایکیسی داخی[۴] پادشاهلر ایدی.
İki qardaş bir araya gəldilər,	ایکی قرداش بر ارایه کلدیلر،
Birbirinə Vəfayı, halın sordılar.	بربرینه وفائی[۵] (حالین) صوردیلر.
Dedilər: Noldı əceb, Vəfa hali,	دیدیلر نولدی عجب[۶] وفا حالی،
Eşidiriz kim, çürütmüşdür malı.	ایشدورز کیم چورتمشدر مالی.
Aqibətçün daxı qılmış səfər,	عاقبت چون داخی قلمش[۷] سفر،
Çarxi-möhnət ana həm bulmuş zəfər.	چرخ‌محنت اکا هم بولمش[۸] ظفر.
Ortanca qardaşı ayıdır sultana,	اورتنجه[۹] قرداشی ایدر سلطانه،
Yinə dirilisər idir ata ana.	ینه درلیسردر[۱۰] آته آنه.
Kim, ola ancılayın qardaş bizə,	کیم اولا انجولین قرداش بیزه،
Kim bilə, bir gün buluşavuz üzə.	کم بیله برکون بلوشوز یوزه[۱۱].
Eşidənlər iş bu işə nə deyə,	ایشدنلر اشبو ایشه[۱۲] نه دیه،

---

۱. ب۱. دوتدی قاموسی // ب۲. دوتدی نظام

۲. ب۱. مهری آنده سن

۳. ب۲. نجه اولدی اول عاشق احوالنی

٤. آ. بونلر انده ایکسی شاهلر ایدی // ب۱ مونلار اول ایلده //ب۲. بونلار اول ایلده

٥. ب۱. وفا حالین بربرندن// ب۲. وفایی سویلشدیلر

٦. ب۱. نجه اولدی دیدیلر// ب۲. دیدیلر عجب ندر

۷. ب۱. عاقبت قیلمش شهردن اولسفر// ب۲. شهردن قیلمش سفر

۸. ب۱. چرخ محنت کیم اونکا بولمش در// ب۲. آنکا نه قیلمش ظفر

۹. آ. اول کچی

۱۰. ب۲. آننک یوق یانه

۱۱. آ.ایرشه یوز سزه // ب۱. کیم بیله ایریشه برکون یوز یوزه// ب۲. اوله برکون ایریشور یوزی یوزه

۱۲. آ. سوزه // ب۲ بیت یوخ

Sultan ayıdır: Razıyam ben bir yilə,	سلطان ایدر راضیم بن بر ییله،
Nəki aşiqə dirsə məşuq qıla.	نکه عاشق درسه معشوق قله[۲].
Olmasın, qəsd edəsin kənözinə,	اولمسون قصد ایده‌سن کندوزینه،
Razəyam bən baxmağa ay yüzünə.	راضیم بن بقمغه آی یوزوکه[۳].
Verdi bir xadim, ola Mehrilə bilə,	ویردی بر خادم اوله مهریله بیله[۴]،
Ayıtdı:Varın bilə olun, Mehri ilə.	ایتدی (وارنک) بیله اولک مهریله[۵].
Şah dayəsini həm veribdi daxı,	شاه طایه‌سنی (هم)ویربدی داخی[۶]،
Sən var dedi, Mehri ilə olğıl daxı.	سن وار ددی مهریله اولغل داخی[۷].
Boyadı Mehri donlarını qaraya,	بویادی مهری طونلری قاریه،
Geyər, oturdı bir issüz saraya.	کیر اوتوردی بر اسّسوز[۸] سرایه.
	ص.۱۷
Çünki, gördi qara geydi məşuq,	چونکه کوردی قاره کیدی معشوق[۹]،
Muvafiq olmaqda vacibdir aşiq.	موافق اولمقده واجبدر عاشق[۱۰].
Anı gördi şah daxı geydi qara,	انی کوردی[۱۱] شاه داخی کیدی قاره،
Şöylə yasaq eylədi elü şəhərə.	شویله یساق ایلدی ایلو شاره.
Qara geydi ulu-kiçi, xasu am,	قاره کیدی اولو کچی خاص و عام[۱۲]،

---

۱. ب۱. اولوب کیچه لوم // ب۲. بیت یوخ

۲. ب۱. نه که معشوق دیرسه عاشق قله

۳. ا. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

٤. ب۱. ویردی خادملر قراوش لر بیله

٥. بیت ا. نوسخه سینده یوخ // ب۲. بیت یوخ

٦. آ. ویردی خدم ایله قردشلر بیله

۷. آ. ایتدی وارنک بیله اولک مهر ایله// ب۱. سنداخی وار مهریله اولغل دیدی// ب۲. هم طایه سنده بیله الغل دیدی

۸. ب۲. ایه سیز

۹. ب۱. چونکه کوردی قاره کیدی معشوقه//چون موافق واجب اولدی عاشقه

۱۰. آ. کوردی چونکم قره کیدی معشوقه//ب۱.موافقت واجب اولدی عاشقه// ب۲. موافقت لازم اولدی عاشقه

۱۱. آ کورب

۱۲. آ. اولو کچی هم

Bən şimdən gerü səninlə olam yar.	بن شمدن کیرو سنوکله اولم یار[1].
İqrarınla gəl səni ben alayım,	اقرارُکله کل سنی بن الایم،
Öldı isə vəfa, ben sağ olayım.	اولدی ایسه وفا بن صاغ اولهیم[2].
Çünkim, könüldən bənim olasın biləm,	چونکم کوکلدن بنم اولسون بیلم،
Səni alam Məğribə xatun qılam.	سنی الم مغریبه خاتون قیلم[3].
Mehri ayıdır: Bən gərək isəm sana,	مهری ایدر بن کرک ایسم سکا،
Gərək bir yil dəstur verəsin bana.	کرک بر ییل دستور ویرهسن بکا[4].
Yas tutam Vəfa üçün, geyəm qara,	یاس دوتام وفا ایچون کیام قره،
Zira can verməgə gərəkdir doğrı yara.	زیراجان ویرمکه کرکدر دوغرو یاره.
Bir sarayda xəlvət idəlim, oturalım,	بر سرایده خلوت ایتلم اوتورالوم[5]،
Dünya sevgisindən əlimi götürəlim.	دنیا سوکوسندن الومی کتورلم[6].
Çünki bir yil tamam ola görəsin,	چونکه بر ییل تمام اوله کورهسن،
İqrar eyləyim bən, sən bəni alasın.	اقرار ایلیم بن سن بنی الاسین[7].
Yox der isen, bən bana qəsd edərim,	یوق دریسک بن بکا قصد ایدهرم،
Şöylə kim, kəndözimi nist edərim.	شویلکم کندوزمی نست ایدهرم[8].
Uş yanımda ağular vardır, içəm,	اوش یانمده[9] اوغولر واردر ایچم،
Olmayam səninlə, şöylə keçəm.	اولمیم سنوکله شویله کچم[1].

---

١. ب١. بن اولام شمدن کیرو سنکله یار // ب٢. من اولاییم ینکله دن سنکله یار

٢. ا.مصراعلار یئربه یئردیر.// ب١. مصراعلار یئربه یئردیر // ب٢ بیت یوخ

٣. ص. بیت یوخ // ب١. سنی مغرب ایلنه سلطان قلیم // ب٢. مغرب ایلینه سنی خاتون قیلیم

٤. آ.ویرسین بر ییل کرک مهلت بکا // ب١. ویره سن بر ییل کرک مهلت مکا// ب٢. ویره سن بر ییل کرک مهلت بنکا

٥. آ. بر سرای خلوت ایدسین اوتورام // ب١. بر سرای خلوت ایده سن اوتورم//ب٢. ایدم اوتورام

٦. ب١. دنیا شغلندن الومی کوترم

٧. ب١. چونکه بر ییل اولهتمام کوره سن// اقرار ایلیم بنی سن آله سن

٨. ب١. قصد ایلیم// نیست ایلیم // ب٢. دوسته ایله معملهٔ راست ایلیم

٩. آ. بیلمده // ب١. بل بقین کیزلو آغو ایچه لوم

کتورم شاهم الینه بن سنی[٢].	*Gətirim şahim elinə bən səni.*
کوملکوک چون کوردی علشق اولدی سکا[٣]،	*Gömləgin çün gördi aşiq oldı sana,*
کتوردم بوکون سنی ویردم اکا[٤].	*Gətirdim bu gün səni, verdim ana.*
مهر ایدر چون بو اشی[٥] ایلدک،	*Mehr ayıdır: Çün bu işi eylədin,*
دوغرو دیور بکا[٦] وفایه نیلدک.	*Doğrı deyir bana, Vəfaya neylədin.*
جازو ایدر کج اندن اولدی وفا[٧]،	*Cazu ayıdır:Keç andan, öldi Vəfa,*
خاطرک سلطانیله اولسون صفا.	*Xatirin sultan ilə olsun səfa*
ص. ۱۶	
بوغزلدم وفانک[٨] اقدی قانی،	*Boğazladım, Vəfanın axdı qanı,*
بونجه دردم که اندن چقنجه جانی[٩].	*Bunca durdum ki, anda çıxınca canı.*
چونکه مهره انی دیدی[١٠] اغلدی،	*Çünki, Mehrə anı dedi, ağladı,*
شویله کم شاهک یوره کن[١١] طقلدی.	*Şöyle kim, şahın yürəgin dağladı.*
ایشدوب مهری آنی ایتدی فغان،	*Eşidib Mehri anı, etdi fəğan,*
دود آهندن بویندی آسمان[١٢].	*Dudi-ahından boyandı asiman.*
دوندی سلطان مهره ایدر ای نکار،	*Döndi sultan, Mehrə ayıdır, ey nigar,*

---

[١] . آ. ورب ایدی // ب٢. پادشاه بیوردی بنی

[٢] . آ. کم کتورم مغربیه رومدن سنی // ب١. کم کتوردم مغرب رومدن سنی// ب٢. بن کتوردم مغربه شمدی سنی

[٣] . آ. عاشق اولدی مونلکن موردی ساکا

[٤] . آ. بن کتوردم کم ویرم سنی بوکا // ب٢. بن کتوردوم کیم سنی

[٥] . آ. چون // ب١. مصرع یوخ // ب٢. بو حالی

[٦] . آ. طغرو ایت کیم // ب٢. دوغری سویله وفانی

[٧] . آ. جانو ایدر مهره کیم اولدی وفا // ب١. جازو ایدر مهره کیم اولدی وفا// ب٢. جادو ایدر مهره کیم

[٨] . آ. وفایی بوغزلدم // ب١. وفایی بوغزلدم

[٩] . آ. دوردم انده اولودر جقدی جانی // ب١. اونی دوردم آنده کم چقدی جانی// انجه کیم دوردم انک چیقدی جانی

[١٠] . آ. چونکم مهر انی اشتدی// ب١. چون آنی ایشتدی مهری آغلدی// ب٢. آنی ایشدوب

[١١] . آ. جکرک // ب١. جکرین // ب٢. جکرین

[١٢] . ص. بیت یوخ //آ. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

Tiz irişdi Padşahın qatına.	تیز[1] ایرشدی پادشاهک قاتنه.
Qoydı küpi, Mehrə ayıdır:Dur uru !	قودی کوپی مهره ایدر در اورو[2].
Əqli gəldi Mehrinin, durdı uru.	عقلی کلدی مهرنک طوردی اورو.
Mehri baxdı, gördı anda bir saray,	مهری بقدی کوردی انده[3] بر سرای،
Sandı sultan sarayında doğdı ay.	صندی سلطان سراینده طوغدی آی[4].
Padşah çün Mehriyi təfərrüc edər,	پادشاه چون مهری[5] تفرج ایدر،
Ah edərdi, düşər əqli gedər.	اه ایدردی دوشر[6] عقلی کیدر.
Cazu ayıdır :Sultan əqlini dir.	جازو ایدر سلطان عقلنی دیر،
Uş, gətirdim Mehri. məqsuda ir.	اوش کتوردم مهری مقصوده ایر[7].
Əqiı gəldi, açdı sultan gözüni,	عقلی کلدی آچدی سلطان کوزنی،
Heyran oldı, görə Mehrin yüzüni.	خیران اولدی کوره[8] مهرک یوزنی.
Mehr ayıdır: Bu nə məqamdır, əcəb?	مهر ایدر بو نه مقامدر عجب،
Niyə gətirdin bəni, nədir səbəb?	نیه کتوردک بنی[9] ندر سبب.
Bu nə yerdir, səni kim dirlər, ey şah,	بو نه یردرسنی[10] کیم دیرلر ای شاه،
Kim, gətirdi bəni bunda bigünah?	کیم کتوردی بنی بونده بی کناه.
Cazu ayıdır: Şah göndərdi bəni,	جازو ایدر شاه کوندردی[1] بنی،

---

[1]. آ. شول دم // ب۱. شولدم // ب۲. ایردی شولدم
[2]. ب۱. کل برو // ب۲. ایدر کل برو
[3]. آ. چقدی کوپدن بقدی کوردی // ب۱. چقدی کوپدن کوردی بر خوش سرای// ب۲. چقدی کوپدن باقدی کوردی بر سرای
[4]. آ. صندی طقدی سلطان اونده بر ای // ب۱. صاندی اول سلطان که دوغدی اوده آی// ب۲. کوردی سلطان انی صاندی دوغدی آی
[5]. آ. پادشاه چونکم آنی
[6]. آ. آه ایدر دخی دوشر // ب۲. آه ایدوبن دوشوبن
[7]. آ. ال مقصوده ایر // ب۲. مهری در مقصوده ایر
[8]. آ. کوردی // ب۲. کوردی
[9]. ب۲. بنی کتوردنکزه
[10]. آ. سزه // ب۲. سیزه

Oxudular, fəqir giri içərü,	اوقودیلر فقیر کیری[١] ایچرو،
İzzət eylədi Vəfa, durdı uru.	عزت ایلدی وفا دُردی اورو.
Baxdı cazu, gördi Vəfa Mehrile,	بقدی جازو کوردی وفا مهریله،
Xoş oturmuşlardır ikisi bilə .	حوش اوتورمشلردر ایکسی بیله[٢].
Başladı bir dəm keləci eylədi,	باشلدی بر دم کلالاجی ایلدی[٣]،
Hər bir iqlimdən bir xoş eylədi.	هر بر اقلیمدن بر حوش ایلدی[٤].
Bunlara söylərikən bir sehr edər,	بونلره سویلریکن[٥] بر سحر ایدر،
Cümləsinin əqli başından gedər.	جمله سنک عقلی باشندن کیدر[٦].
	ص.۱۵
Ayıtdı: Bu işi çünkim bən işlədim,	ایتدی بو اشی چونکم بن اشلدم[٧]،
Bunları bən bana düşman eylədim.	بونلری بن بکا دوشمان ایلدم[٨]
Yegrək oldur bən bunı öldürəyim,	یکرک اولدر بن بونی اولدوریم[٩]،
Ğovğalardan bəni əmin eyləyəyim.	غوغالردن بنی امین ایلیم[١٠].
Çəkdi bıçaq Vəfayı boğazladı,	چکدی بچاق وفائی بوغزلدی،
Mehri küpə qoydı, yollar gözlədi.	مهری کوپه قویدی یوللر کوزلدی[١١].
Qamçı vurdu cazu ol küp atına,	قمجی اوردی جازو اول کوپ آتنه،

---

١. ب٢. دیدیلر فقیره کلدی
٢. ب. نوقیله
٣. ب١. مصرع یوخ
٤. ب٢. بولاره سویلدی
٥. آ. سویلرکن آنسز // ب٢. سویلر ایکن ایکیسین سحر ایلدی
٦. ب١. مصرع یوخ // ب٢. بونلرنک عقلینی سرخوش ایلدی
٧. آ. ایتدی چونکم ایشلدوم بن بو اشی// ب١. دیدی چونکه ایشلدوم بن بو ایشی // ب٢. دیدی چونکه ایشلدوم بن بو ایشی
٨. آ. دوشمن اولیسر بکا اشبو کشی// ب١.دشمان اولیسر بنکت اشبو کشی// ب٢. دشمن بنکا هم اوشبو کیشی
٩. آو یکرک اولدر کم اولدرم بن بونی // ب١. یکرک اولدر اولدره یم بن بونی
١٠. آ. غوغادن امین بن ایلیم بنی // ب١. قورقودن امین قیلایم بو جانی// ب٢. اوزومی امین
١١. ب٢. قویوبن کیزلدی

Bir ağaçda ildə üç gömlək bitər,	بر اغاچده ییلده اوچ کوملک بتر،
Ol gömlək ana bir il yetər.	اول کوملک[٢] اکا بر ییل یتر.
İş bu gömləyi geyə ol huri,	اشبو کوملکی کیه اول حوری،
Adı Mehri, Vəfadır onun yarı.	ادی مهری .وفادر انک یاری[٣].
İş bu işə çünki basdım bən qədəm,	اشبو ایشه چونکه بصدم بن قدم،
Getürəm sultana anı iş budəm.	کتورم سلطانه انی[٤] اشبو دم.
Çıxdı cadu, bir küpə bindi gedər,	چقدی جازو بر کوپه بندی کیدر،
Gəldi ol gəncxanəyə, gör kim nedər.	کلدی اول کنج‌خانیه کور کیم ندر.
Anda bir fəqir surətinə girər,	انده بر فقیر صورتنه کیرور،
Gəldi durar qapıda, allahı zikr edər.	کلدی طورر قپوده اللـه ذکر ایدر[٥].
Dayə aydır: Fəqir gəlibdi qapıya,	طایه ایدر فقیر کلپدی قاپویه،
Dəstur istər kim, irişə tapıya.	دستور استر (کم) ایریشه طاپویه.
Mehri ayıdır: Qoyman anı içərü,	مهری ایدر قویمک انی ایچرو،
Nəsnə verin, göndərin getsin gerü.	نسنه ویروک کوندرک کتسوک کرو[٦].
Vəfa ayıdır: Oxun gəlsin, görəlim,	وفا ایدر اوقوک کلسوک کوره‌لم[٧]،
Çünki dərvişdir, sədəqə verəlim.	چونکه درویشدر صدقه ویره‌لم.
Soralım qandan gəlir, qanda gedər,	صوره‌لم قندن کلور قنده کیدر،
Nərdəndir, qancaru səfər edər.	نردندر قنجروا سفر ایدر[٨].

---

[١]. ب١. یوقدرر آننک کبی هیچ سلطاننک// ب٢. یوقدر آنک باقچه سی تک کمیه ننک
[٢]. ب١. وردر آی کیر // ب٢. درر آنی کیر
[٣]. ب١. اوشبو کونلک که دیرم بودر بری // ب٢. دیدیکم اول کوملکنک بودر بری
[٤]. ب٢. کتورم یارنکی هم
[٥]. ب١. اللـه اورور // ب٢. اللـه دیور
[٦]. ب٢. کوندرنک آنی کرو
[٧]. ب١. وفا ایدر کلسون آنی کوره لیم // ب٢. دیکه کلسون کوره لوم
[٨]. ب٢. مطلبی نه قنجرو

اول لعین کیم بکزر ایدی شیطانه[1].	*Ol ləin kim, benzer idi şeytana*
کتدی جازو کوردی سلطانی[2] ملول،	*Getdi cadu, gördi sultanı məlul,*
باشلدی سویلمکه جمله فضول.	*Başladı söyləməgə cümlə fuzul.*
ایتدی ای پادشاه کوکلوکز خراب[3]،	*Ayıtdı:Ey padşah könlünüz xarab?*
پادشاهلر ملول اولمق (نه) عجب[4].	*Padşahlar məlul olmaq nə əcəb.*
پادشاه کوملکی کوستردی اکا،	*Padşah gömləgi göstərdi ana,*
ایتدی بو کوملک اِسِنی کوستر بکا[5].	*Ayıtdı:Bu gömləgin iyəsini göstər bana.*
دوندی جازو سلطانه ایدر ای پادشاه[6]،	*Döndi cadu sultana aydır:Ey padşah,*
اشبو دم انی کتورم پادشاها.	*İş budəm anı gətirim padşaha.*
بن بیلورم کیمدر صاحب[7] انک،	*Bən bilirəm kimdir sahibi anın,*
کتورایم حکم اولسون سلطانوک.	*Gətirəyim, hökm olsun sultanın.*
سلطان ایدر وار کتور انی بکا،	*Sultan aydır: Var, gətir anı bana,*
هر نکیم دیلرسک ویرم سکا.	*Hər nə kim, dilərsən verim sana.*
ص.۱۴۰	
جازو ایدر رومده واردر[8] بر نکار،	*Cazu aydır: Rumda vardır bir nigar,*
ادی مهری وفادر انکله یار.	*Adı Mehri, Vəfadır anunla yar.*
بر عجب[9] بخچه‌سی واردر انک،	*Bir əcəb baxçası vardır anun,*
یوقدر اول بخچه کبی هیچ کمسنوک[1].	*Yoxdur ol baxça kibi heç kimsənin.*

---

[1]. ص. بیت یوخ

[2]. ب۲. کوردی جادو سلطانک کونکلی

[3]. ب۲. نچون خراب

[4]. ب۱. بیت یوخ

[5]. ب۱. دیدی مونک ایه سین کتور منکا// ب۲. دیر که بونک ایسی کرک بکا

[6]. ب۱. ایدر شها

[7]. ب۱. ایسی

[8]. ب۲. وار رومده بر نکار

[9]. ب۲. عجایب

یا کورنمک کوزمدن جمله کیدوک.	*Ya görünmən, gözümdən cümlə gedin.*
پادشاهدن بو سزی چون اشتدیلر،	*Padşahdan bu sözi çün eşitdilər,*
قمو بکلر داغلوبن کتدیلر.	*Qamu bəglər dagılıban getdilər.*
هر بیری بر اقلیمه سفر ایدر[١]،	*Hər biri bir iqlimə səfər edər,*
کیم بو ایشه یعنی ظفر بولالر[٢].	*Kim, bu işə yəni zəfər bulalar.*
نیجه کیم استدیلر بولمدیلر،	*Neçe kim, istədilər bulamadılaı,*
کوملکوک اِسِنی(کیمدر) بلمدیلر[٣].	*Gömləgin iyəsini kimdir biləmədiləi.*
واریدی روم النده[٤] بر جازو،	*Var idi Rum elində bir cadu,*
اول زمان یوغیدی اندن عزو.	*Ol zaman yox idi andan azu.*
سحر ایچنده یوغیدی مثلی انک[٥]،	*Sihr içində yox idi misli anun,*
شویله که اوستازی ایدی شیطانک.	*Şöylə ki, ustadı idi şeytanın. .*
مشغول اولنجه سحره اول پری[٦]،	*Məşğul olucaq sehrə ol pəri,*
مات ایدردی بابلوک[٧] جازولری.	*Mat edərdi Babilin caduləri.*
کلدی وزیر (اول) جازویه سویلدی،	*Gəldi vəzir ol caduya söylədi,*
کوملکوک احوالنی شرح ایلدی.	*Gömləgin əhvalını şərh eylədi.*
جازو ایدر وارهین شاه قاتنه،	*Cadu ayıdır: Varayın şahın qatına,*
بن انی اِیرکورهین مقصودینه[٨].	*Bən anı irgürəyin məqsudina.*
وزیر ایلتدی جازویی سلطانه،	*Vezir iletdi caduyı sultana*

---

[١]. ب١. قلدی سفر // ب٢. قیلدی سفر
[٢]. ب١. کم بولالر یعنی اوله لر ده ظفر // ب٢. بوله لر بو درده یعنی بر ظفر
[٣]. ب٢. صاحبی کیمدیر آننک بیلمدی
[٤]. ب١. واردی اول ایلده مکر // ب٢. اول ایلده
[٥]. ب١. بیت ب١. یوخ // ب٢. بیت یوخ
[٦]. ب٢. ای یاری
[٧]. ب١. کل هپ // ب٢. ایدری اول ایلنک ساحرلری
[٨]. آ. بیت یوخ// ب١. بیت یوخ// ب٢. بو مصراع و سونراکی مصراع یوخدور

مملکت جمله المزدن چیقار.	*Məmləkət cümlə əlimizdən çıxar.*
پادشاهدر ملکنی اباد ایدن[۱]،	*Padşahdır mülküni abad edən,*
رعیت اورتاسنده عدل ایدن[۲].	*Rəiyyət ortasında ədl edən.*
هله سن دولت تاجی اور باشونه،	*Hələ sən dövlət tacı vur başına,*
تختنه کج مشغول اولغل ایشونه.	*Təxtinə keç məşğul olğıl işinə.*
کوملنک اِیسی[۳] کیمدر بیز بیلورز،	*Gömlək iyəsi kimdir, biz bilərüz,*
قنده ایسه استیوبن[۴] بولاوز.	*Qanda isə istəyübən bulavuz.*
سلطان ایدر وزیره سویلمه چق،	*Sultan ayıdır vəzirə söyləmə çox,*
شمدی بکا مملکت قاپوسی یوق[۵].	*Şimdi bana məmləkət qapısı yox.*
عقلیله اولور[۶] پادشاهان اشی،	*Əql ılə olur padşahan işi,*
تخته الدانمز عاشق اولان کشی.	*Taxta aldanmaz aşiq olan kişi.*
عاشقک باشنده عقل اتمز قرار[۷]،	*Aşiqin başında əql etməz qərar,*
چونکه(عشق)کلور عقلی قیله سفر[۸].	*Çünki eşq gəlir, əqli qıla səfər.*
حوشدر بر نارَهسِدُر اوغلانه[۹]،	*Xoşdur bir narəsidür oğlana,*
بو اوکتلری ویره هردم اکا.	*Bu ögütləri verə hər dəm ana.*
ص.۱۳	
یا بنم دردمه[۱۰] درمان ایدوک،	*Ya bənim dərdimə dərman edin,*

---

[۱]. ب۱. بیت یوخ
[۲]. ب۲. مملکتی خوش دوتوب خوش سویلین
[۳]. ب۲. صاحبی
[٤]. ب۱. ایستیه وز // ب۲. ایستیه وز
[٥]. ب۲. شیمدی سن مملکتی عرض ایلمه
[٦]. ب۱. اولماز // ب۲. عقل ایله اولور پادشاهلق
[۷]. ب۱. عاشق اولکدر کیم عقل قلمز قرار
[۸]. ب۱. چونکه عشق کلدی قلیسارم سفر// ب۲. عقل ایلر سفر
[۹]. آ. بیت یوخ// ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۱۰]. ب۱. بو دردیمه

Oldur bu gömləgə layiq vucud,	اولدر بو کوملکه لایق وجود[۱]،
Ol bilib olsun, bən ana qılam sücud.	اول بلوب لولسون بن اکا قلم سجود.
Bir əcəb hal gəldi bənim başıma,	بر عجب حال کلدی بنم باشومه،
Eşq odı düşdi içümə, daşıma.	عشق اودی دوشدی ایچومه طاشمه.
Başladı od kibi bağrımı yaxar,	باشلدی اود کبی بغرومی[۲] یقر،
Ürəgimdə dütünlər daim çıxar.	یورکمده دوتنلر دایم چیقار[۳].
Zərrəcə gəlməz gözümə təxtu tac,	ذرجه کلمز کوزومه تخت و تاج،
Bir əcayib eşq odına oldum umac.	بر عجایب عشق اودینه اولدم عُماج[۴].
Gər bu gömlək iyəsini bulmayasan,	کر بو کوملک اِسِنی بولمیاسن[۵]،
Dağa düşüb, istəyib biləyasan.	طاغه دوشوب[۶] استیوب بولمیاسن.
Vəzir ayıdır sultana bu iş dəgül	وزیر ایدر سلطانه بو ایش دکل،
Bağlamağıl sən bu sovdaya könül.	بغلماغل[۷] سن بو سودایه کوکل.
Qəsdi can olanın zəhrə edər,	قصدی جای اولانک زهره ایدر[۸]،
Bir dəm ansızın sultana edər.	بر دم اکسوز(ین) سلطانه ایدر.
Bir ələm ansızda sultana irir,	بر الم انسزدا سلطانه ایرر[۹]،
Səhv olur, ğussə nəgah cana irir.	سهو اولور غصه ناکاه جانه ایرر.
Eşidib mülkümüzə yağı axar,	ایشدوپ ملکموزه یاغی اقر،

---

۱. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۲. ب۱. ایچومی
۳. ب۱. شیله کو توتونی باشمدن چیخر// ب۲. ایله کیم توتونی باشمدن چقار
٤. ب۱. ططاج // ب۲. آماج
٥. ب۱. سز بو کونلک ایسین بولمیه سز// ایله کیدم استیوب بولمیه سز
٦. ب۲. شیله کیدوب
۷. ب۱. برقمه غل
۸. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. سهو اولور غصه نکاه جانه ایرور
۹. ص. بیت یوخ

Vəzir aldı gömləgi, çünkim görür	وزیر الدی کوملکی چونکم کورر[۱].
Nə layiqdir bana bunı bən geyəm,	نه لایقدر بکا بونی بن کیم،
İlədim, əhvalı sultana deyəm.	ایلدم احوالی سلطانه دییم[۲].
İlətdi vəzir sultana ol gömləyi,	التدی وزیر سلطانه او کوملکی[۳]،
Ayıtdı:Gətirdi bunı bir köy bəyi.	ایتدی کتوردی بونی بر کوی بکی.
Gördi sultan gömləgi ah eylədi,	کوردی سلطان کوملکی آه ایلدی،
Dönə, güldi ol vezirə, söylədi.	دونه کلدی اول وزیره سویلدی.
Ayıtdı: Kim bu gömləgi verdi sana?	ایتدی کم بو کوملکی ویردی سکا،
Tiz irişdir gömləgün iyəsin bana.	تیز ارشدر[۴] کوملکوک ایسن بکا.
Vəzir ayıdır: Bu hurrilər donudur.	وزیر ایدر بو حوریلر طونیدر.
Yoxsa adam oğlanı qanda bulur,	یوخسه آدم اوغلانی قنده بولور.
Sultan ayıdır: Vəzir çox söyləmə!	سلطان ایدر وزیر چوق سویلمه،
Qarşı durub, bana cavab eyləmə!	قرشو دروپ بکا جواب[۵] ایلمه.
Ol padşah kim, yaratmışdır bunı,	اول پادشاه کیم یرتمشدر بونی،
Buna varıdır laıq adam-oğlanı.	بوکا واردر لایق ادم اوغلانی.
Bu surətə könül nəqş oldı bənim,	بو صورته کوکل نقش اولدی بنم[۶]،
Bu surətə qarşı titrər bu canım bənim.	بو صورته قرشو دترر بو جانوم بنم[۷].

ص.۱۲

---

۱. بیت ص. یوخ// ب۱.آلدی وزیر کونلکی آچار کورر=دیدی بو کونلک حوریلارنکدرر// ب۲. بیت یوخ

۲. آ. ایلتیم بن بونی مغرب شاهینه // ب۲. بن ده بو احوالی سلطانه دیم

۳. ب۱. پادشاهه ایلتدی وزیر کونلکی= دیدی کتوردی مونی بر کوی بکی//ب۲. الدی

٤. آ. کتور // ب۱. تیز بو کونلک اییه سین کتور مکا // ب۲. کتور

٥. ب۱. قارشومه طورب جوابی ایلمه

٦. ب۱. آلدی صورت نقشی کونکلومی منم

۷. ب۱. اول صورته قرشو کوینر بو جانم // ب۲. صورته قارشو کوینر بو جانم

ایشد امدی کوملکوک حالی[۱] نیجه.	*Eşit imdi gömləyin hali nece.*
واردی کوملک[۲] دشدی مغرب النه،	*Vardi gömlək, düşdi Məğrib elinə,*
کیردی ناجنس بر چفچینیک الینه[۳].	*Girdi nacins bir çiftçinin əlinə.*
جفتجی جفتنه کیدرکن کیم کورر،	*Çiftçi çiftə gedərkən kim, görür,*
هوا یوزنده بر کونلک کلور[۴].	*Hava üzündən bir gönlək gəlür.*
دوتدی چفچی کوملکی[۵] قلدی طکا،	*Tutdı çiftçi gömləgi qaldı tana,*
دیدی بو کوملک نه لایقدر بکا[۶].	*Dedi: Bu gömlək nə laıqdır bana.*
التدی کوی بکونه ویردی کوملکی[۷]،	*İlətdi köy bəginə verdi gömləgi,*
بر قاچ التون ویروپ الدی کوی بکی[۸].	*Bir qaç altın verb, aldı köy bəgi.*
اول بک ایدر بو فرشته طوندر،	*Ol bəg aydır:Bu firiştə donudur,*
ادم اوغلانی بونی قنده بولور[۹].	*Adam oğlanı bunı qanda bulur.*
بندی شول دم[۱۰] اتنه اول کوی بکی،	*Bindi şoldem atına ol köy begi*
واردی ویردی وزیره اول کوملکی[۱۱].	*Vardı, virdi vezirə ol gömləgi*
دیدی کوکدن کلدی[۱۲] بو کونلک یره،	*Dedi:Gökdən gəldi bu gönlək yerə,*
کیسه‌کوز لایقدرر کونلک سیزه[۱۳].	*Geysəniz, laiqdurur gönlək sizə.*
دیدی بو کوملک حورلرک درر،	*Dedi :Bu gömlek hurilerin durur*

---

[۱]. ب۱. کونلک احوالی
[۲]. ب۱. واردی کونلک
[۳]. ا. دشدی بر چفتچنک اول دم الینه // ب۱. کیردی بر جفت جینک انده الینه//ب۲. اکینچی
[٤]. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٥]. ب۲. کوردی اکنجی
[٦]. ب۱. کونلک لایق دکل مکا // ب۲. لایقی یوقدر دیدی بونک بنکا
[۷]. ب۱. کونلکی ایلتدی بر کوی بیکینه // ب۲. آلدی
[۸]. ب۱. کوی بکندن اونکا نسنه دکنه // ب۲. ویردی آنکا
[۹]. ب۲. کورور
[۱۰]. ب۱. بندی اولدم // ب۲. مندی شولدم
[۱۱]. ص. بیت یوخ// ب۱. واردی آپاردی وزیره کونلکی// ب۲. آلدی ویردی
[۱۲]. ب۲. ایتدی کوکدن ایندی
[۱۳]. بیت صو نوسخه سینده یوخ// بیت آ. نوسخه سینده یوخ

Vəfa ayıdır: kömləgi verdim yelə,	وفا ایدر کوملکی ویردم یله،
Bilə ah qıldı Mehri, vurdı əli ələ.	بیله اه قیلدی مهری اوردی الی اله[۱].
Anı eşitdi Mehr, qıldı ah.	آنی ایشتدی مهر قلدی آه.
Dedi:Ey vah, işimiz oldı təbah.	دیدی ای واه ایشمز اولدی تباه[۲].
Sordı Vəfa Mehriyə, ayıdır kim, nəçün?	صوردی[۳] وفا مهریه ایدرکیم نچون،
Bu ğüssələr qamu bir gömlək içün?	بو غصلر قمو بر کوملک ایچون[۴].
Mehr aydır: Öylə dəgildür Vəfa,	مهر ایدر ایله دکلدر وفا،
İşbu işdən çəkərsin çox cəfa.	اشبو اشدن چکرسین چق[۵] جفا.
Nə qədər varırsa ol gömlək yerə,	نقدر[۶] واررسه اول کوملک یره،
Ol yerə ilədələr beni nə çarə.	اول یره ایلدهلر بنی نا چاره[۷].
Düşəriz bir-birimizdən ıraq,	دوشرُز[۸] بر بریمُزدن ایراق،
Olısardır aramızda çox fəraq.	اولیسردُر ارامزده چق[۹] فراق.
	ص.۱۱
Vəfa aydır: Hələ bir xoş keçəlüm,	وفا ایدر هله بر حوش کچالوم،
Dəm bu dəmdir, yiyəlüm xoş içəlüm.	دم بو دمدر ییالوم حوش ایچالوم[۱۰].
Keçdi Mehri helə məlul ol gecə,	کچدی مهری هله ملول اول کیجه[۱۱]،

---

[۱]. آ. نیجدر حالی انونک دیکل هله// وفا ایدر کونلک ویردم یله.//ب۱.آه ایدئبن اوردی مهر ال اله// ب۲. آه قیلدی مهری اوردی

[۲]. ب۲. بیت یوخ

[۳]. ب۱. دوندی // ب۲. دوندی وفا

[۴]. ب۲. ندرر بو غصه

[۵]. ب۱. چکه جک سن // ب۲. بز بو ایشدن چکروز

[۶]. آ. قنده // ب۱. قنده // ب۲. قنده کیم واریسه

[۷]. ب۱. ایستسه لر بنی آنده ییل نچار

[۸]. ب۱. دوشه سروز

[۹]. ب۱. بر

[۱۰]. ب۱. بر ییالم ایچه لم // ب۲. ییه لوم هم ایچه لوم

[۱۱]. آ. قلدی بونلر اشبو حالیله خوجه // ب۱. کچدی مهری ملول اولدی اول کیجه

İşbu bənim yaprağımdan diri olur,	اشبو بنم یپرغمدم دیری اولور،
Gördi bir ağacda üç könlək təzə,	کوردی بر آغجده اوچ کونلک تازه[۲]،
Bitmiş anda, bənzəməz hərgiz bezə.	بتمش آنده بکزمز هرکز بزه[۳].
Ala könləgini vü gələ növcavan,	آله کونکلکی و کله نوجوان،
Dilədi ol ağaca, çıxar rəvan.	دیلدی اول اغجه چقر روان[۴].
Görübəni Mehr anı durı gəlir,	کوربنی مهر انی دوری کلور،
Xatiri oldı pərişan, oturur.	خاطری اولدی پریشان اوتورر[۵].
Zəxmləri önünlə vü kəy ola,	زخملری اوکوله و کَی اولَه،
Dirilə o saat, səhət bula.	دیریله اول ساعت صحت بوله[۶].
Durdı Vəfa anı təfərrüc edər,	طوردی وفا انی تفرج ایدر[۷]،
Yel toxundı kömləgi aldı gedər.	یل طوقوندی کوملکی آلدی کیدَر[۸].
Ol qədər getdi, Vəfa görmədi,	اول قدر کیتدی وفا کورمدی،
Sirrinə ol kömləgin heç irmədi.	سرونه اول کوملکک هیچ ایرمدی[۹].
Könli məlul döndi girdi saraya,	کوکلی ملول دوندی کیردی[۱۰] سرایه،
Gördi Mehri oturur, bənzər aya.	کوردی مهری اوتورر بکزر ایه[۱۱].
Nə məlulsın, noldı, əhvalın nədir?	نه ملولسین نولدی احوالک ندر،
Sorar Mehri: Vəfa halın nədir ?	صورار مهری وفا حالک ندر.

---

[۱]. ص. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۲]. ب۲. بر آغجده کوردی اوچ کوملک تازه
[۳]. ا. بیت یوخ // آ. باتمش انده بکزمز هرکز بزه// بر اغجده کوردی اوچ کونلک اسر
[٤]. ص. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٥]. ص. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٦]. آ. بیت یوخ
[۷]. آ. عارف اولدر اشبو سوزی فهم ایدر // ب۲. برین آلدی وفا
[۸]. ب۱. کور کیم نیدر// ب۲. بیل دوقونور کوملکی آلدن اوچر
[۹]. ب۲. بیت یوخ
[۱۰]. ب۱. کلدی
[۱۱]. ب۱. کوردی اوتورمیش مهر بمکزر آیه

اول آغچلر[۱] سویلشور ادم کبی،	*Ol ağaçlar söyləşür adam kibi,*
هر بری (بر) صاحب قدم کبی.	*Hər biri bir sahib-qədəm kibi.*
هر بری بر درده دوا بنم[۲] دیو،	*Hər biri bir dərdə deva bənəm, deyü,*
چاغروشورلر یمسون کمسه قیو.	*Çağrışırlar yeməsin kimsə qayu.*
بری ایدر هرکیم یمشمدن دیره،	*Biri aydır: Hər kim, yemişdən dərə,*
کوزسز اکر ایسه کوزی کوره[۳].	*Gözsüz əgər isə, gözi görə.*
بری ایدر هر کیم السز ایسه،	*Biri aydır: Hər kim, əlsiz isə,*
علاجیدر کر یمشمدن یسه[۴].	*Əlacıdır, gər yemişimdən yesə.*
ص۱۰	
بری ایدر واریسه کلسون ذلیل،	*Biri arıdır: Var isə gəlsin zəlil,*
کیم انک صاغلغنه بنم دلیل[۵].	*Kim, anın sağlığına bənəm dəlil.*
بری ایدر رنج الندن کیم جفا،	*Biri aydır: Rənc əlindən kim cəfa,*
چکر ایسه کلسون کیم قیلالم صفا[۶].	*Çəkər ise gəlsin kim, qılalım səfa.*
کوردی بر آغاچ صلوات کتورر[۷]،	*Gördi bir ağac sələvat gətirir,*
کچدی وفا قرشوسنده اوتورر.	*Keçdi Vəfa, qarşısında oturur.*
سویلَر ایدر اولوئی کتورسلر[۸]،	*Söylər, ayıdər ölüyi gətirsələr,*
اشبو بنم یپراغمدن اورسلَر.	*İşbu bənim yaprağımdan vursaıar.*
دیر بوغزلنمش آدم کیم اولور[۱].	*Der boğazlanmış adam kim ölür.*

[۱]. ب۱. هر بریسی // ب۲. هر بریسی
[۲]. آ. درمانم // ب۱. دوایم دیوب// ب۲. درمانم دیو
[۳]. آ. بیت یوخ // ب۱. بری ایدر هرکیم اول کوزسز ایسه=کوره سیدی کوزی یمیشم یسه// ب۲.بیت یوخ
[٤]. آ. دوتا ایکی الی یمشم ییه // ب۱. طوتاییدی الی یمیشم یسه // ب۲. بیت یوخ
[٥]. بیت آ. یوخ
[٦]. ب. چکریسه قیلایم کلسون وفا // ب۱. چکر ایسه قلیم کلسون وفا //ب۲..چکریسه قیله یوم کلسون صفا
[۷]. ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۸]. ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

Bunun içüni daxı seyr edəlim.	بونک ایچونی داخی سیر ایده‌لوم[۲].
Mehr ayıdır:Bunda nəsnə yox durur,	مهر ایدر بونده[۳] نسنه یوقدرر،
Töhfələr ol hücrədə çox durur.	تحفلر اول[۴] حجرلرده چوقدرر.
Dinmədi ayruq, Vəfa ayıdır hələ,	طنمادی ایرق وفا ایدر هله،
Gətürəlim bunı daxı bir gün ələ.	کتوره‌لوم (بونی) داخی برکون اله[۵].
Keçdi Vəfa Mehrilə xoş yiyər-içər.	کچدی وفا مهریله خوش یر اچر[۶]،
Bir zaman bu hal üstünə keçər.	بر زمان بو حال اوستنه کچر[۷].
Vəfa bir gün Mehri gördi uyxuda,	وفا برکون مهری کوردی اویخوده،
Ol, taxt üstündə uymuşdur asuda..	اول تخت اوستنده[۸](اویمش)در اسوده.
Arar anxtarı ol daxı bulur,	ارار اناختری اول دخی[۹] بولور،
Açtı qapu, eşit kim, nə qılur.	آچدی قپو اشتکم[۱۰] نه قیلور.
Kim, varib anı daxı görə ayan,	کیم وارب انی داخی کوره عیان،
Açdı ol hücrə qapısını rəvan.	آچدی اول حجره قاپوسک روان[۱۱].
Girdi içərü, gördi kim baxça imiş,	کیردی ایچرو کوردی بخچه ایمش[۱۲]،
Dürlü ağaçlar, dolu yemiş imiş.	درلو اغچلر طلو یمش ایمش[۱۳].

---

[۱]. آ. دیدی بونی دخی آچ کوره یم //ب۱. ایتدی تحفه بونده نه وار کوره یم// ب۲. وفا ایدر بونی ده آچ کورهیم

[۲]. ب۱.بونده دخی نه متاع وار کوره یم//ب۲. بونده داخی تحفه نه وار بیله یم

[۳]. ب۱. آنده

[۴]. ب۱. بو

[۵]. ب۱. کتورم برکون مونی داخی

[۶]. ب۱. وفا مهر ایله خوش ییب ایچر

[۷]. ب۱. بر زمان چون موننک اوستنه کچر//ب۲. برزمان چون بونک اوتینه کچیر

[۸]. آ. تخت اوستنده یاتور // ب۱. تختنک اوستنده یاتور اول

[۹]. آ. اول کلید دیلنی استر// ب۱.استر اول ایوده کلیدلرین//ب۲.استر اول قپونک کلیدین بولر

[۱۰]. آ. ایشت اول حجره قپوسین // ب۱. آچر اول قپویی ایشت نه کورر

[۱۱]. بیت ص. یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

[۱۲]. ب۲. کوردی آننک ایچی بر بخچه ایمش

[۱۳]. ب۲. درلو آغجلر ایچی دورلو یمش

ايله ديدی صلدی النی[١] بوينونه،	*Eylə dedi, saldı əlini boynına,*
كل بقا در معشوقک اويانه[٢].	*Gəl baxa, der, məşuqun oynına.*
ايكی يار بربريله بولاشديلر،	*İki yar bir-birilə buluşdular,*
سانه سن آی ايله كون قوشديلر[٣].	*Sanasan ay ilə gün govuşdular.*
كچوبن تخت اوزرنه اوتورديلر،	*Keçübən taxt üzərinə oturdılar,*
سوزی نه اوزادلم ای بختيار[٤]،	*Sözi nə uzadalım, ey bəxtiyar.*
آنونكيچون ال سالردی بويننه،	*Anun içün əl salardı boynına,*
يعنی ديلر كم كيردی قويننه[٥].	*Yəni dilər kim, gireydi qoynuna.*

ص.٩

كيردی وفا حجرلرونه دُرت يكا،	*Girdi Vəfa hücrələrinə dört yana,*
مهر ايدر ويردی حق جمله سكا.	*Mehr ayıdır:Verdi haqq cümlə sana.*
مهر اولدم هب قپولری اچار[٦]،	*Mehr ol dəm həp qapıları açar,*
بر برينک باشنه[٧] التون صچار.	*Birbirinin başına altun saçar.*
هر خزينه كيم اچوبن كيرديلر،	*Hər xəzinə kim, açuban girdilər,*
درّ جوهر طلو ايدی كورديلر[٨].	*Dürr, covhər dolu idi, gördilər.*
الا مهری بر قپويی اچمدی،	*İlla Mehri bir qapıyı açmadı,*
طوردی وفا اول قپودن كچمدی.	*Durdı, Vəfa ol qapıdan keçmədi.*
ايتدی كل بونی اچ داخی كورەلوم[١]،	*Ayıtdı: Gəl bunı aç daxı görəyim,*

---

[١]. آ. قولک // ب١. قولينی //ب٢و قولينی
[٢]. ب٢. ايكی الين صالدی آنک قويننه
[٣]. ص. بيت يوخ// آ. بيت يوخ// ب١. بيت يوخ
[٤]. بيت ص. يوخ // ب١. بيت يوخ كوره يم // ب٢. بيت يوخ
[٥]. بيت ص. يوخ // ب١. بيت يوخ // ب٢. بيت يوخ
[٦]. آ. ويردی كليدلر ديلنی بر اچار // ب١. ويردی كشلنه ديللرين بربر چار//ب٢.ويردی كليدلرينی بربر آچار
[٧]. آ. اوزرنه // ب١. اوستونه // ب٢. اوستنه
[٨]. آ. بيت يوخ // ب١. هر خزينه كم واريدی آچديلر

Bir gəmi düzdi kim, yağidan qaça,	بر کمی دزدیکم یاغیدن[1] قچا،
Bindi gəmiyə, dilər kim, axir keçə.	بندی کمیه دیلر کم اخر کَچه[2].
Bir yel çıxdı, gəmi irdi daşa,	بر یل چقدی کمی ایردی طشا[3]،
Sındı gəmi təmamət başdan başa.	سندی کمی تمامت[4] باشدن باشه.
Ğərq olub gəmi içində nəki var,	غرق اولوب کمی ایچنده نکه وار،
Adəm, altun, aqça, hər nəki var.	ادم التون اقچه هر نکه وار[5].
Dayəm ile bəni bünlədi qadir,	طایمیله بنی بکلدی قدیر ،
Mədəd irişdi bizi anda Xızır.	مدد ایرشدی بزی انده حضور.
Aldı bəni, gətürdi bu saraya,	الدی بنی کتوردی بو سارایه[6]،
Bu sarayda bəslədi beni daya	بو سرایده بسلدی بنی طایه.
Sən gələsin ki, dedi Xızır bana,	سن کلەسن که ددی حاضر بکا[7]،
Tanrı hökmu ilə beni verdi sana.	تکری حکمیله[8] بنی ویردی سکا.
Bunca zamandır ki, yolu gözlərəm,	بونجه[9] زماندر که یولوک کوزلرم،
Eşqini könlüm içinde gizlərəm.	عشقکی کوکلم ایچنده کزلروم.
Sən doyamadın bəni bir görməgə,	سن دُیمدک بنی بر[10] کورمکه،
Qəsdi qıldın eşqimə can verməgə.	قصدی قلدک[11] عشقمه جان ویرمکه.

---

[1] . آ. ب۱. یعنی. یغی قچه // ب۲. کوردی کیم یاغیه دکلدی حریف

[2] . آ. کیردی دنیزه دیلر کیم آسان کچه // ب۱. کردی دنیکز ایچنه استر کیچه//ب۲.کیردی دنکزه دلر اوته کچه

[3] . ب۱. چقدی بر بیل کمینی اوردی داشه// ب۲. چیقدی بر بیل کمنی وردی داشه

[4] . آ. قمو // ب۲. جمله سی

[5] . بیت آ. یوخ // ب۱. بیت یوخ// ب۲. بیت یوخ

[6] . آ. بو سرایدا بسلدی طایه بنی//بو سرایه الدی کتوردی بنی

[7] . ب۱. سنی کتوردی اول خضر مکا // تنکری امر ایله سنی ویردی منکا

[8] . ب۲. امریله

[9] . آ. چق // ب۱. نیچه

[10] . ب۱. دویمدینک یوزمی سن // ب۲. شمدی کلدنک سن یوزومی

[11] . ب۱. قصد ایدرسن

عشق اثر ایلر اغراریسه طاشه،	*Eşq əsər eylər uğrarısa daşa,*
ینه کتدی عقلی کلمدی باشه[۱].	*Yinə getdi əqlı, gəlmədi başa.*
ینه عقلی کلدی ایدر ای نکار،	*Yinə əqli gəldi, ayıdır, ey nigar,*
حورمسین یا ملک ای کلعزار.	*Hurimisən ya mələk, ey gülüzar.*
ص.۸	
کیم کوزم دویمز یوزنه بقمغه	*Kim, gözüm doymaz üzünə baxmağa,*
قصد ایدر بو جانم تندن[۲] چقمغه.	*Qəsd eder bu canım tənden çıxmağa.*
مهر ایدر چون بنی صوردک بکا،	*Mehr aydır:Çün bəni sordun bana,*
عقلنی دوشر خبر ویرم بن[۳] سکا.	*Əqlini devşir, xəbər verim bən sana.*
عمان النده اتام سلطان ایدی.	*Umman elində atam sultan ıdı,*
ایله کون حکمنه[۴] فرمان ایدی.	*Ayla gün hökmünə fərman*
کشی بحرین سیران ایدردی الی[۵]،	*Kişi, Bəhreyn seyran edərdi eli,*
انوک دخی کلوردی جمله مالی.	*Anun daxı gəlirdi cümlə malı.*
ناکهان کلدی بر یاغی[۶] اوستنه،	*Nəgahan gəldi bir yağı üstünə,*
شویله کیم باشین کسمک[۷] قصدنه.	*Şöylə kim, başını kəsmək qəsdinə.*
کوردیکه اول یاغیدن دکل[۸] حریف،	*Gördi ki, ol yağıdan dəgil hərif.*
نقدردُر حدّنی بیلور حریف[۹].	*Nə qədərdir, həddini bilir hərif.*

---

[۱]. بیت ص. یوخ // ب۱. //ینه کتدی عقلی کلمز باشنه=عشق اثر ایلدی ایچن داشنه

[۲]. ب۱. قصد ایلد جانم تنمدن چقمغه // ب۲. تنمدن

[۳]. ب۱. عقلنکی دوشر که ایده یوم// ب۲. دوشر عقلنکی ایده یم بن سنکا

[٤]. آ. ایل حکمنه // ب۱. ایل ولایت // ب۲. ایل ولایت حکمنه

[٥]. ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

[٦]. ب۱. بر یاغی کلدی // ب۲. بر یاغی کلدی

[۷]. ب۱. شیله کیم باش جان قصدینه// ب۲. شیله باش و جانین آلماق قصدینه

[۸]. ب۱. یاغیه اول دکل

[۹]. ب۲. مقدردر بلو خصمین عریف

Qaşları yay, saçı kəməndu kirpigi tir,	قاشلری(یای)صاچی کمند کرپوکی تیر،
Gözləri ay, neçə canlar əsir.	کوزلری آی نجه جانلر اسیر[۱].
Danə sirrindən dimağı tazə tutar,	دانه سِرِندن دُماغی تازه دُتار[۲]،
Köksi bağinda turunc şimdi biter.	کوکسی باغنده تُرنجه شمدی[۳] بتر.
San Xətay elini oldı rəngi-yar,	(صان) خطا آلنی اولدی رنک یار[۴]،
Aq yüzində ol qara bünləri var.	آق یوزنده اول قره بکلری وار[۵].
Her yer vardır anda sehr idi,	هر یر واردر انده سحردی[۶]،
Ol nigar ki, var adı Mehr idi.	اول نکار که (وار) ادی مهردی[۷].
Çünki Vəfa Mehri teferrüc eylədir,	چونکه وفا مهرِ تفرج ایلدر،
Təxt önündə düşübən əqlı gidər.	تخت اوکنده دوشوبن اقلی کیدر[۸].
Geldi Mehri, aldı başın dizinə,	کلدی مهری آلدی باشین دیزینه،
Yüzüni vurdı Vəfanın yüzinə.	یوزونی اوردی وفانک یوزینه.
Aqlı gəldi, gördi düşmüş dizində,	عقلی کلدی کوردی دُشمش دزنده[۹]،
Yüzüni gördi həmandəm üzündə.	یوزنی کوردی هماندم یوزنده[۱۰].
Ol gün anda yedi kəz aqlı gedər,	اول کون انده یدیکز عقلی کیدر[۱۱]،
Niçə kim, ol surətə nəzər edər.	نیجه کیم اول صورته نظر ایدر.

---

[۱]. بیت آ. یوخ // ب۱. بیت یوخ
[۲]. آ. ایتدوکی سوزنده نازک و تر// ب۱. تنی نرکس دن دخی نازوک و تر// ب۲. تازه نصرندن دخی نازک تر
[۳]. ب۲. ترنج ینی بتر
[٤]. ب۱. ختای ایلن آلدی سان رنکلر// ب۲. کیمکه کورسه آنی ایلر آه و زار
[٥]. ب۱. که وار
[٦]. ب۱. هر بر اندام که دیرم هپ سحردی// ب۲. جمله اندامی دیدیم سحری ایدی
[۷]. آ. اول نکار دیدوکین ادی مهردی // ب۱/ اول نکار کیم دیرم آدی مهردی
[۸]. آ. آه ایدر داخی دوشر عقلی کیدر
[۹]. آ.دوست دیزننده در// ب۱.عقلی کلدی باشنه آچدی کوزین//ب۲. عقلی کلدی باشنه آچدی کوزین
[۱۰]. مصراع آ. یوخ // ب۱. کوردیکم یوزینه اورمشدر یوزین// ب۲.کوردیکیم مهریوزنه اورمش یوزین
[۱۱]. ب۲. هر برنده وفانک عقلی کیدر

تختده بر قیز اوتورُر بکزر آیه.	*Taxtda bir qız oturur, benzər aya.*
آی نه اولور یوزنی[۲] کورسه کون،	*Ay nə olur, yüzini görsə gün,*
دوشه کوکدن اولدی سرنکون[۳].	*Düşə gökdən, oldı sərnigün.*
ص.۷	
هرکون دوشیوبن اُنک کوره[۴]،	*Hər gün döşəyübən onın görə,*
فریاد ایدوب اوره جنکن صا یره[۵].	*Fəryad edib, vura çənginsə yerə.*
مُشک عنبر صاچ ایچنده توزار[۶]،	*Müski-ənbər saçı içində düzər,*
مشتری عشقندن سرکردان کزر.	*Müştəri eşqində sərgərdan gəzər.*
بوینی اوزن صناسین قینابُ تاج[۷]،	*Boynı uzun, sanasın qaynabu tac,*
کیدوکی شیرو بها[۸] باشنده تاج.	*Geydügi şiru baha, başında tac.*
اغزی عقیق حقه‌در روشیم و شیم[۹]،	*Ağzı əqiq hüqqədir,ruşimu şim,*
یکاغی کل یپراغی زلفِ جسیم[۱۰].	*Yanağı gül yaprağı, zülfu cesim.*
نفسی عنبر یاری کل صویی[۱۱]،	*Nəfəsi ənbər yarı gül suyı,*
سرور آلنی خجیل ایلر صویی[۱۲].	*Sərvər alnı xəcil eylər suyı.*
دوداغی لعلُ شکر[۱۳] دیشلریدرُر،	*Dodağı ləlu şəkkər, dişleri dürr,*
سرای ایچنده کندوسی حوریدُرُر.	*Saray içində kəndüsi huridur.*

۱. ب۱. دورر بر دایه

۲. ب۲. یوقرودن یوزین اننک

۳. ب۱. دوسه کوکدن یره اوله سرنکون //ب۲. کوکدن یره اوله سرنکون

۴. ب۱. زهی اکر ناز و شیوسینه دویه// ب۲. زهره اکر ناز شیوه سین کوره

۵. بیت آ. بیت یوخ// ب۱. آه ایدوبن اوره جمکی صیه// ب۲. فریاد ایدوبن اوره چنکن یره

۶. ب۱. مشک عنبر ساچی اوجندن توذر// ب۲. صاچی اوجنده

۷. ب۱. بوینی بللور صانسن عنقای عاج // ب۲. بیت یوخ

۸. ب۱. شیبُ حریر

۹. آ. آغزی آخال حقه در اسم میم // آغزی حقه در صناسن رسم شیم// ب۲. آغزی حقه دور هم اپسم میم

۱۰. ب۱. زلفلری جسیم (مصراع یئربه یئردریر)

۱۱. ب۱.آغزی باری عنبر شکرصوی// سرور الین خجل ایلر بوسی// ب۲. یوزی درلک سویی

۱۲. بیت آ. یوخ // ب۲. سرو ازادای خجل ایلر بویی

۱۳. آ. یاقوت شکر // ب۱. بیت یوخ .۲ب// بیت یوخ

Mağara qapısın gördi əyan.	مغاره قپوسین کوردی عیان.[١]
Ayıtdı: İşbudur ol gəencxana,	ایتدی اشبودر اول[٢] کنج خانه،
Budəm sığındım bən yaradana.	بودم صغندُم بن[٣] یرادانه.
Çün təvəkkül qıldı, ayıtdı, ey yar,	چون توکل قیلدی ایتدی ای یار،
Girdi mağara içinə seyr edər.	کیردی مغاره ایچنه سیر ایدر[۴].
Gördi iyəsizdir içində kimsə yox.	کوردی ایسوزدر ایچنده کمسه یوق،
İlla bir qapı, daxı vardır açux.	ایلا بر قپو داخی واردر آچوق[٥]،
Ol qapıdan içərü çünkim çıxar,	اول قپودن ایچروا چونکم چقار.
Dört yanını gözədir, çəvrəyə baxar.	دورت یاننی کوزه‌در چوره باقر[۶].
Gördi bir qala qapılar dartılu,	کوردی بر (قلعه) قپولر[٧] دُرتلو،
Qapılar dəmirdən, üsti örtülü.	قپولر[٨] دمردن اوستی اورتلو.
İçərü girdi, gördi bir saray,	ایچرو کیردی[٩] کوردی بر سرای،
Şöylə idi ki, sanki günəşdir ya ay.	شویله ایدی که صنکه کونشدر یا آی[١٠].
Eyləmişlər ortalı bir təxti-pay,	ایلمشلر اورتلو بر تخت پای[١١]،
Dərnəkdir qamu ucdan uca ay.	درنقدر قمو اوجدن اُجا[١٢](آی).
Taxt önində gördi (durur) daya,	تخت اوکنده کوردی (دورر) طایه[١]،

---

١. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
٢. ب. دیدی بودرر واریسه // ب٢. ایتدی واریسه بودر
٣. ب١. دیدی صغندم من // ب٢. صیغنورم اوش بن
٤. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
٥. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
٦. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
٧. آ. قلعه صفتلو // ب ١. کوردی قلعه و سوقاتلر دوپدلو// ب٢. صوققلر طوپطلو
٨. آ. قپوسی // ب١. قاپو دمردن هم اوستی اورتولو//ب٢. قپولر اوستی دمیردن
٩. ب٢. داخی ایچرو
١٠. آ. شویله آیدین صانکی انده طوقمش آی // ب١. شیله روشندر صناسن کیم بر ای// ب٢. شیله آیدندر کنش کبی
١١. ب١. اورتده بر تخت یوجه // ب٢. اورته ده بر تخت یوجه
١٢. ب١. درو نقرهدر قمو اوجدن اوجه // ب٢. کومش التون قمو اوجدان اوجه

Gəldi su içdi, yenə döndi gedər,	کلدی صو اچدی ینه دندی کیدر،
Vəfa durur, anı təfərrüc edər.	وفا دُرُر[١] انی تفرج ایدر.
Vəfa ayıdır:İşbudur ol canavar,	وفا ایدر اشبودر اول جانور،
Kim dedi rəmmal bana, ardınca var.	کم ددی رمال بکا اردنجه وار[٢].
Durdı, düşdi ol canavar ardına,	دُردی دوشدی[٣] اول جانور اردنه،
Eylə gidər toz irişməz qəsrine.	ایله کیدر توز ایرشمز قصرینه[٤].
Vardı girdi ol canavar meşəyə,	واردی کیردی اول جانور مشیه،
Düşdi Vəfa uş uşaq əndişəyə.	دوشدی وفا اوش اوشاق[٥] اندیشیه.
Ol meşədə var idi ol şikar,	اول مشیده واردی اول شکار[٦]،
Durdı Vəfa anda, dört yana baxar.	دُردی وفا انده دورت یکا بقر.
Gördi dağlar arasında bir dərə,	کوردی طاغلر اراسنده بر دره،
Bir meşəlıq san ki, düşməz gün yerə.	برمشلق صَنکه دوشمز کون یره[٧].
Gəlübən girdi meşəyə çün Vəfa,	کلوبن کیردی میشه یه چون وفا،
Var umidini kəsdi ol pürsəfa.	وار امیدینی کسدی اول پر صفا[٨].
Gördi qarşıdan bir mağara qapıyı,	کوردی قرشودن بر مغاره قَپویی،
Sürdi gəldi ol qapıya tapuyı.	سوردی کلدی اول قاپویه طاپویی[٩].
Ol mağara qatına gəldi cavan,	اول مغاره قاتنه کلدی جوان،

[١]. ب١. دوردی// ب٢. دردی
[٢]. بیت ص. نوسخه سینده یوخ.// ب٢. دوشدی کتدی
[٣]. ب١. دوشدی وفا
[٤]. آ. کردنه // ایله کیدر دیو ایرشمز کردنه// ب٢. کتدی کیمسه ایرمز کردنه
[٥]. ب١. اوفاجق //ب٢. آنده چوق
[٦]. آ. یاوی واردی اول نکار // ب١. یاوه واردی جانور//ب٢. یتکین اولدی اول نکار
[٧]. ب١. بر میشه لکدر که کون دوشمز یره// ب٢. بر دره در آمده کوز ایرمز یره
[٨]. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[٩]. آ. مغاره واریدی // اول مغاردن یکا بر یولدی // ب١/ سردی کلدی اول قپویه طاپوسی

Bu yola gedib, bu fikrile gedəm,	بو یوله کیدوپ بو فکریله کیدم[۲]،
Kəndü bilməzəm qançaru səfər edəm.	کندو بلمزم قنجروا سفر ایدم[۳].
Düşdi bir yola, bu fikrile gider	دوشدی بیر یوله بو فکریله کیدر،
Biləmez kim, qancaru səfər edər.	بیلمز کم قنچارو سفر ایدر[۴].
Sürdi yolı, irdi bir şəhərə gedər,	سوردی یولی ایردی بر شهره کیدر[۵]،
Bir qapısından o şehətə su gedər.	بر قپوسندن اول شهره صو کیدر.
Ayıtdı:Rəmmal dedigi şəhər durur,	اِیتدی رمال دیدوکی شهریدر[۶]،
Nişanı bir qapıdan girən su durur.	نشانی بر قپودن کیرن صو دُرُر[۷].
	ص.۶
Girmədi Vəfa şəhərə, döndi gedər,	کیرمدی وفا شهره دندی کیدر[۸]،
Ol getdügi su yerə səfər edər.	اول کتدُکی صو یره[۹] سفر ایدر.
İrdi su başında gördi bir pınar,	ایردی صو باشنده کوردی بر بیکار،
Bir dem, ol arada qıldı qərar.	بردم اول اراده[۱۰] قلدی قرار.
Gördi qarşıdan gəlir bir canavar,	کوردی قرشودن کلور بر جانور،
Bir canavar durur ki, purnəqşu nigar.	بر جانوردُرُر کی(بر)[۱۱] نقشِ نکار.

---

[۱]. آ. کیجه بر یر بولیمزم // ب۱. هر کیجه یر بولمزم بن یتمغه// ب۲. بیت یوخ

[۲]. آ. دشدی بر یوله بو فکریله کیدر// ب۱. بیت یوخ

[۳]. آ. بیلمزم قنچرو سفر ایدر// ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

[۴]. ص. بیت یوخ// ب۱. دوشوبن بر یوله فکر ایله کیدر- بیله مز که قنجرو سفر ایدر // ب۲. بیت یوخ

[۵]. آ. کیده کیده یولس یر شهره وارر// بر قاپوسندن اول شهرک صو کیرر// ب۱. سوروبانی کوردی بر شهر برو- بر قپوسندن صو اول شهرنک کیرو// ب۲. شهره کیرر

[۶]. ب۱. نیدی رمال دیدی کی شهر بودر//ب۲. امالنک دیدوکی شهر بودرر

[۷]. آ. هم نشانی داخی قپوسی بودر// ب۱. نشانی شول قاپودن اقن صودر// ب۲. اوج کون اول صو یوقارو سفر ایدر

[۸]. ب۱. کرمدی شهره وفا دوندی کیدر

[۹]. آ. اول کون اول صو یقاری // صودن اوچ کون یوقارو سفر ایدر

[۱۰]. آ. بر دم انده اوتورب // ص. نوسخه ده "بر دم اول ساعت" یازیلیب//ب۱. ایلدی قرار// ب۲. برساعت

[۱۱]. ب۲. نه جناوار اندامی

Gümüş, altun anda çoxluğin danə.	کومش التون انده چوقلوغین دانه[١].
Bulasın qırx hücrə içi dolu mal,	بولاسین قرق حوجره ایچی طلو مال،
Anda bir huri daxı sahib camal.	انده بر حوری داخی صاحب[٢] جمال.
Vəfa ayıdur:Rəmmal xoş söylədin,	وفا ایدر رمال خوش سویلدُک،
Eylə yoldaş bənim ilə himmətin.	ایَله یولداش بنومیله همتوک[٣].
Qanda kim, varsın varsun bile,	قنده کیم وارسن وارسوک بیله[۴]،
Hələ yoldaş himmetin bənim ilə.	هله یولداش همتوک بنومیله[۵].
Çıxdı şəhərdən gördi kim, yol dört yana,	چقدی شهردن کوردیکم یول دورت یکا[۶]،
Dedi kim, ilahi doğru yol göstər bana.	دیدی کیم[٧] الهی دوغرو یول کوستر بکا.
Düşmüşəm, tut əlimi, ey dəstgir.	دُشمشم دوت الومی ای دستکیر،
Sən alimsən, sana məlum cümlə sirr.	سن عالمسین[٨] سکا معلوم جمله سیر.
Nə eşim var, nə yoldaşım bənim,	نه اَشُم وار نه یولداشُم بنُم[٩]،
Bənim ilə bilə, haldaşım bənim.	بنومیله بیله حَلداشم بنم[١٠].
Çarközüm yoxdur, ilətib satmağa,	چرکزُم یُقدر[١١] اِلدوپ صاتمغه،
Yer bulımazam bir gecə yatmağa.	یر بولیمازم بر کیجه[١] یاتمغه.

---

١. آ. التون انجو کمش و هم لعل دانه // ب١. چوق اوله التون کومش لعل دانه//ب٢. التون کومش آنده چوق لعل دانه

٢. آ. بر کوزل دخی بولاسن خوب // ب١. بر کوزل داخی بیله هم خوب//ب٢.برکوزل محبوب خود صاحب

٣. آ. آلتونمی آلدنک بنی ساز ایلدوک// ب١. آلتونیم آلدینک بنی شاده ایلدک// ب٢. آلتون آلدنک کونکلمی خوش ایلدنک

٤. ب١. قنده کیم وارر ایسم اولسون بیله//ب٢. وفا ایدر همتنک اولسون بیله

٥. آ. دیدی هله همتوک اولسون بیله// ب١. دیدی هله همتک اولسون بیله // ب٢. طوروبن عزم ایده یم ین بو یوله

٦. آ. چقدی شردن وفا بقدی دورت یکا // ب٢. کوزتدی دورت ینکا

٧. آ. ایتدی // ب١. دیدی // ب٢. دیر الهی

٨. ب١. جکیم سن

٩. آ. نه ایشم داردر بنم نه یولداشم // ب١. بیت یوخ

١٠. آ. وارسم یرده ده یوقدر بیلشم

١١. آ. یق درر نسنم // ب١. یوق چهارکوتسم چقارب صاتمغه

Başını sallar, dizin dizinə qatar.	باشونی صالر دزین دزینه قاتر[٢].
Taxtasın qor, kitabı alır əlinə,	تختەسین کور کتاب الور الینه[٣]،
Tanrı adını gətirir dilinə.	تانری ادینی کتورر دیلینه.
Ayıtdı:Yigit senin adın Vəfa,	ایتدی یکت سنک ادُک[٤] وفا،
İşbu yolda çox çəkərsin cəfa.	اشبو یولده چوق چکرسین[٥] جفا.
İlla sonra xoş olısardur halın,	الا صکره خوش اولیسردُر حالُک،
Hələ bir şəhərə uğrar yolun.	هله بر شهره اوغرار[٦] یولوک.
	ص.۵
Bir qapısından su ol şəhərə axar,	بر قپوسن‌دن صو اول شهره اقار[٧]،
Bir qapısından yenə taşra çıxar.	بر قپوسندن ینه[٨] طشره چقار.
Zinhar ol şəhərdə əglənmə, get,	زنهار اول شهرده[٩] اکلنمه کیت،
Çıxıb şəhərdən, yenə su yuxarı sefer et.	چیقوب شهردن ینه صو یوقرو[١٠] سفر ایت.
Su başında bir pınara irəsin,	صو باشنده بر بناره ایرەسین،
Bir canavar gələ anda görəsin.	بر جانور کله انده کورەسین.
Su içüb, çünki gedər ol canavar,	صو ایچوب چونکه کیدر[١١] اول جانور،
Sən daxı ol canavar ardınca var.	سن داخی اول جانور اردنجه وار.
Həqq sana ruzi qıla bir gəncxanə,	حق سکا روزی قیله بر کنج خانه،

---

[١] . آ.آلدی رمال تخته سن چیزر // ب١.آلدی رمال تخته سین آچدی//ب٢.آلدی رمال تخته سین آچدی
[٢] . آ. قاقر // ب١. صالوبن باشنی هم دیزون ققار//ب٢.باشنی صالار دزین یره ققار
[٣] . ص. بیت یوخ// ب١. آنی قونبوب آلدی کتاب الینه//ب٢. قویدی تخته آلدی کتاب النه
[٤] . ب١. آدینک در//ب٢. آدندر
[٥] . آ. کوررسیسک // ب١. اوشبو ایشدن چکه جک سن چوق // ب٢. ایشدن پس چکرسن چوق
[٦] . آ. ایرجکدر // ب١. ایروسیدر // ب٢.ایریشوپدر
[٧] . ب٢. صول قپوسندن او شهرنک صو کیدر
[٨] . آ. کرو // ب٢. صاغ قپوسندن کیروپ طشره اورر
[٩] . ب١. شهره کیرب // ص. یوقارو بر ایکی کون سفر ایت// ب٢. شهره کیروپ اکلنمه
[١٠] . ب٢. سو یوقارو بر ایکی کون
[١١] . ب١. صو ایچوب دونیجک// ب٢. سو ایچوبن دونه جک

Ertəyə dək gözünə uyxu haram.	اِرتیه‌دک کوزینه اویقو حرام.
Ertə oldı, duru gəldi kim, gedə yola,	ایرته اولدی دُرو کلدی کیم کیده یوله[٢]،
İlla bir aqçası yoxdur kim, azıq ola.	الا بر اقچه‌سی یوقدر کم[٣] ازیق اوله.
Barmağında qalmış ıdı bir xoş xatəm,	برمغنده قلمشدی[٤] بر(خوش)خِطام،
Dedi:Yeyrək oldur kim, bunı satam.	دیدی یکرک اولدور کم[٥] بونی صتام.
Öz-özünə bir neçə dürc eylədi,	اوز اوزوینه بر نچه درج ایلدی،
Satdı ol üzügi, xərc eylədi.	صتدی اول یوزوکی خرج ایلدی[٦].
Yüzügüni satdı əlli altuna,	یوزکونی صاتدی اللی[٧] التونه،
Dərviş ayıdır, bir aqçasın ana suna.	درویش ایدر[٨] بر اقچسِن اکا صونه.
Bir qaçını verdi ətə vü ətməgə,	بر قچونی[٩] ویردی اته و اتمکه،
Bağladı belinə yola getməgə.	بغلادی بلینه یوله کتمکه.
Şəhr içində gəldi bir yoldan keçər,	شهر ایچنده کلدی بر یولدن[١٠] کچر،
Gördi bir remmal dükkanın açar.	کوردی بر رمال دکانن آچار.
Vəfa vardı, bir altun verdi ana.	وفا واردی[١١] بر التون ویردی اکا،
Ayıtdı: Rəmmal, aç falı, söylə bana.	ایتدی رمال آچ فالی[١٢] سویله بکا.
Başladı rəmmal çünki fala baxar.	باشلدی رمال چونکه فاله[١] بقر،

---

[١]. آ. تکه سنده // ب١. تکیه سنده
[٢]. آ.ایرته دردی کم کیره کیده// ب١. ایرته دوردی کیم کیده کیردی//ب٢. ایرته دوردی کیم کیده کیره
[٣]. آ. نیلیه آقچه سی یق // ب١. کوردی بر اقچه سی یوق آزق//ب٢. کوردی بر اقچه سی یوق آزوق
[٤]. ب٢. واریدی بر خوش ختم
[٥]. آ. ایتدی مکر اولدر بونی// ب٢. ایتدی
[٦]. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب١. یوخ
[٧]. ا. اون آلتی // ب١. صاتدی اول یوزوکی ایکی آلتونه
[٨]. ب١. ایستر // ب٢. بیت یوخ
[٩]. آ. بریسنی // ب١. بر قچن ویردی آته هم اتمکه // ب٢. بر قچچ آقچه
[١٠]. ب١. یردن // ب٢. شهراچنده چونکه بر یردن
[١١]. آ. کلدی بر // ب١. وفا اینر وردی بر آلتون آنکا // ب٢. کلدی ایره لو
[١٢]. آ. دیدی خوجه رمل اور// ب١.دیدی رمال خوجه خوش سویله مکا//ب٢. خواجه یر سوله

Könlüni haqq həzretinə bağladı.	كوكلنى حق حضرتنه بغلادى.
Ey xudavəna, sığındım bən sana,	اى خداوندا[١] صغندُم بن سكا،
Mübtəlayam dəstgir olğıl bana.	مبتلايم دستكير اولغل[٢] بكا.
Var ikən malım,xərc etdim,bilmədim,	واريكن مالوم خرجتدم[٣] بلمدُم،
Kimsədən daxı vəfa bulmadım.	كمسدن دخى وفا[۴] بولمدم.
	ص.۴۰
Bu ne hal idi ki, geldi başıma,	بو نه حاليدى (كه) كلدى باشومه،
Arlanıram kim, varam qardaşıma.	عارلنورم كم وارام[۵] قرداشمه.
Ayıda kim, bir küp altın verdim sana,	أيده كيم بر كوپ التون ويردُم[۶](سكا)،
Neylədin? dilənir, gəldin bana ?	نيلدُك ديلنور[۷] كلدك بكا.
Kişi anı eşidəcək, ölsə yek,	كشى انى اشديجك[٨] اولسه يك،
Barı ölmədisə, səfərə getmək gərək.	بارى اولمديسه[٩] سفره كتمك كرك.
Yeyrək oldur kim, bu mülki tərk edim,	يكرك اولدر كيم بو[١٠] ملكى ترك ايدم،
Qeyri padşah mülkinə barı gedim.	غيرى پادشاه ملكنه بارى كيدم.
Duram anda, bir işin üzün dutam,	دورام انده بر ايشوك اوزن[١١] دوتام،
Bilmiyələr kim, padşah imiş atam.	بلميالر كيم پادشاه ايمش أتام.
Təkyəsində ol gecə qıldı aram,	تا(كيه)سنده[١] اول كيجه قلدى ارام،

---

١. آ. ديدى اى الاه // ب١. بيت يوخ
٢. آ. افتاده يم دستكير اول سن
٣. ب١. وار مالومى خرجه سوزدوم// ب٢. وار مالومى خرجه ويردوم
٤. ب١. مداره
٥. ب١. وارمغه // ب٢. عار ايدرم كم وارم
٦. آ. ديه ويردم بر كوپ التون بن// ب١. دير كه ويردوم بر كوپ آلتون//ب٢.ديه ويردم بر كوپ آلتون
٧. ب١. ديلنوب// ب٢. نيلدنك كيم ايمدى كلدنك سن بكا
٨. ا. كشى ناموسى قونجه// ب١.كشى ناموسى قوينجه//ب٢.كيشى ناموسدان كيدنجه اولسه يك
٩. آ. اولمزيسه بارى // ب١. اولمز ايسه بارى سفر قيلسه يک//ب٢. اولمز ايسه بارى سفر قيلسه يک
١٠. ب٢. اولدر اشبو
١١. آ. اوجنى // ب٢. بر پيشه لوجين

اکر بورجلو کورسه بورجین اُودر[١]،	*Əgər borçlu görürsə, borçun ödər,*
قورتلور بورجندن شاد اولور[٢] کیدر.	*Qurtulur borcından, şad olur, gedər.*
کتورُر اولمشلری[٣] شهری ارار،	*Götürür ölmüşləri, şəhri arar,*
قنده کیم غریب ولسه کفینه صرار[٤].	*Qanda kim, ğərib ölsə kəfəninə sarar.*
اَز زمانده التونِ خرج اتدیلر[٥]،	*Az zamanda altunı xərc etdilər,*
قلمدی نسنه سی ایرُق دُرلمدیلر.	*Qalmadı nəsnəsi ayruq, durulmadılar.*
کلنلر[٦] باشلدی بربر قچار،	*Gələnlər başladı bir-bir qaçar,*
کتدی قاموسی کندُسی ناچار[٧].	*Getdi qamusı, kəndisi naçar.*
کیم کورُرسه[٨] کورمز اولور کیدر،	*Kim görürsə, görməz olur, gedər,*
دنیاده بو احوالی چوقلَر کیمدر[٩].	*Dünyada bu əhvalı çoxlar kim, edər.*
اَنلر که[١٠] دِرمشدی حذمتنه،	*Anlar ki, durmışıdı hizmətinə,*
کتدی کلمز اولدی بری[١١] قاتنه.	*Getdi, gəlməz oldı biri qatınə.*
نه قراواش قاتنه نه بر ایکی قول[١٢]،	*Nə qaravaş qatına, nə bir iki qul,*
نه بر اوبانی[١٣] نه ایکی پول.	*Nə bir əvbani, nə iki pul.*
اولدی ملول کیجه[١٤] چوق اغلدی،	*Oldı məlul, gecə çox ağladı,*

[١]. آ. بورجلو کلورسه // ب٢. بورجلو کورسه هم آنک بورجک ویرر//ب١.بورجلولر کلورسه
[٢]. ب١. شاد اولوب// ب٢. خلاص اولوب
[٣]. آ. کندزین دورمش نورر // ب١. کونده دایم سعی ایدب// ب٢. کونده دائم سعی ایدوب
[٤]. ب١. هانده اولسه بر غریب کفن ویرر//ب٢.خنده اولسه بر غریبکفن ویرر
[٥]. آ. آز زمانده التونی هپ ویردیلر// قلمدی ایروق نسنه سی کوردیلر
[٦]. آ. بیت یوخ // ب١. آشنالر// ب٢. باشلدی یارنلری
[٧]. آ. بیت یوخ// ب١. کتدی آخر قاموسی قالدی نچار//ب٢. وفا قالدی
[٨]. ا. هر که کورر// ب١. کیمک کورردی کورمزه اورر کیدر//ب٢.هرکیمی کیم کورسه کورنمز کیدر
[٩]. آ. اشبو احوالی چوقلر ایدر// ب١. دنیاده بو ایشلری چوقلر ایدر// ب٢. چوقلر ایدر
[١٠]. آ. نیچه لر // ب١. اولکه دورمیشدی دایم حذمتینه
[١١]. آ. بری کلمز اولدی // ب٢. بیری کلمز اولدی قاتنه
[١٢]. ب١. نه قراوش قالدی قاتنده نه قول
[١٣]. ب١. نه بر اوین بیه سی// ب٢. آقچه کتدی قالمادی هیچ الده پول
[١٤]. آ. ملول اولدی اول

کم انی جمله یبانه صَچدوکوز[۲].	*Kim, anı cümlə yabana saçdınız.*
اصمرلدی اورتمجه اوغلانه انی[۳]،	*Ismarladı ortamca oğluna anı,*
ایله بیوردی انی روم سلطانی[۴].	*Eylə buyurdı anı Rum sultanı.*
ص.۳	
اول کوپ کیم ایچنده التون کوردُکوز[۵]،	*Ol küp kim, içində altun gördünüz,*
سلطان[۶] کچی اوغلانه ویروکوز.	*Sultanın kiçi oğluna verünüz.*
اول کچی اوغلانک ادیدر وفا،	*Ol kiçi oğlanın adıdır Vəfa,*
دکدی التون خاطری اولدی صفا.	*Dökdi altun, xatiri oldı səfa.*
آلدی بر کوپ التون کور کم ندر[۷]،	*Aldı bir küp altunı, gör kim nedər,*
یاپدی بر استانلق اصیلُق[۸] ایدر.	*Yapdı bir astanlıq asıluq edər*
چونکه انده حزینه واردر دویدیلر[۹]،	*Çünki anda xəzinə vardır duydular,*
شهرک قومی جمله اکا اویدیلر.	*Şəhrin qovmi cümlə ana uydular.*
هرکون[۱۰] درلو درلو آش پیشورُر،	*Hər gün dürlü-dürlü aş pişürür,*
تمامت خلقی (هم) باشونه[۱۱] اوشورُر.	*Tamamət xalqı həm başına uşurur.*
هر قنده کی وفا[۱۲] بر درویش کورُر،	*Hər qanda ki, Vəfa bir derviş görür,*
نسنه‌سی یوق اکا سرمایه ویرُر.	*Nəsnəsi yox, ana sərmayə virür.*

---

[۱]. آ. اول کوپ ایچنده که سنوک واردر// ب۲. ایچنده سموکلر واردرر

[۲]. ب۱. آت قتر قیون طوار دورر// ب۲. ات و قتر قیون دخی دوار دورر

[۳]. ب۱. تاپشورنک اورتانجی اوغلانه اونی // ب۲. تابشورنک اورتانجی اوغلنه انی

[٤]. ب۱. ایله بیوردی سلطان هم آنی // ب۲. ایله بیورپدرر روم سلطانی

[٥]. آ. وار کوروک // ب۲. اول کوپ ایچنده که التون دورر

[٦]. آ. پادشاه // ب۱. اونی سلطاننک کچی اوغلنه ویرنک// ب۲. پادشاهنک اول کیچی اوغلاندرر

[۷]. ا. ص. بیت یوخ.

[۸]. ب۱. یاپدی بر اوجه سرای عشرت ایدر// ب۲. یاپدی بر زاویه آخلیق

[۹]. ب۱. چونکه اونده آقچه پولی بولدیلر// ب۲. چونکه انده مال وارینی دویدلر

[۱۰]. آ. کونده // ب۲. کونده درلو درلو نعمت // ب۱. کونده درلودرلو آشلر بیشرور

[۱۱]. آ. جمله خلقی هم// ب۱. باشنه خلقی تمامت اوشورور//ب۲.جمله خلقی هم آشینه دوشورور

[۱۲]. ب. هانده کیم واریسه // ب۱. قنده کم واریسه // ب۲. قنده کیم واریسه بر

Ol ulu küp topraq dolu.	اول اولو کوب[١] طپراق طُلو.
Qodılar anı, birini daxı açdılar,	قودیلر انی برینی داخی[٢] اَچدیلر،
Gördilər sünük, yabana saçdılar.	کوردیلر سوکوک یبانه صَچدیلر[٣].
Bir daxı küp ol ikisindən kiçi,	بر دخی کوپ اول ایکسندن کچی[٤]،
Gördilər altun dolu anun içi.	کوردیلر التون طلو اُنک ایچی[٥].
Vəzir aydur: Bilinüz bu hikməti,	وزیر ایدُر بلکوز بو حکمتی،
Yerinə gətiriniz bu vəsiyyəti.	یرینه کتورُکوز[٦] بو وصیتی.
Hər biri bir dürlü söz söylədilər,	هر بری (بر) درلو[٧] سوز سویلدیلر،
Qəbul etmədi vəzir, getdi bular.	قبول اتمدی وزیر کتدی بولَر[٨].
Vəzir aydur: Bəglər, bilmədiniz,	وزیر ایدر بکلر بلمدوکوز،
Kəndiniz yaxın, gəlmədiniz.	کندوکوز[٩] یقین کلمدوکوز
Ol küp kim, içi topraq dolu,	اول کوپ کم ایچی طپراق طلو[١٠]،
Padşahın ol oğludur kim, ulu.	پادشاهک اول اوغلدر (کم) اولو[١١].
Onun olsun padşahlıq tacu taxt,	اُنک اولسون پادشاهلق تاج تخت،
Xeymə vü tuğu ələmu rəxtu bəxt.	خَیمُ و طوغ و علم[١٢] و رخت و بخت.
Ol küp içində sünük gördünüz,	اول کوپ ایچنده سُکو(ک) کوردوکوز[١]،

---

[١]. آ. اول اولو کوپ کم درم // ١ب. اول اولو کوپ کیم دیدیم طپراق دولو// ب١. اول کوپ کیم کوردیلر تپراق دولو

[٢]. ب١. قریدیلر انی بریسین

[٣]. آ. التون اننک ایچی کوردیلر// ب١. سومک // ب٢. سومک

[٤]. ب١. واریدی بر کوپ اول ایکیدن کچی// ب٢. واریدی بر کوپ اول ایکیدن کچی

[٥]. بیت آ. نوسخه ده یوخ.

[٦]. ب١. یرینه یتورنک هم // ب٢. یرینه کتوروننکز

[٧]. ا. بر درلو // ب١. بر درلو

[٨]. آ. قبول اتمدی وزیری کوردیلر // ب١. دینکله دیلر // ب٢. دینکله دیلر

[٩]. آ. کتدنکوز ایراق // ب٢. کیدنکز آیرو یقین

[١٠]. آ. اول اولو کوپ کم اچی طپراق طلو// ب١. اول اولو کوپ کم طپراق دولودر

[١١]. ب١. اولو اوغلینه اشارت شاه درر

[١٢]. آ. چادر و طبل // ب١. خیمه و هم طبلو عالم // ب٢. خیمه چادر طبل علم

ص.۲

کورەسز بن نجه حکمت ایلدُم[۲]،	*Görəsiz bən necə hikmət eylədim,*
رمزیله سیزه نصیحت اَیلدُم[۳].	*Rəmz ilə sizə nəsihət eylədim.*
کر بنم (بو) حکمتومی بیلەسیز،	*Gər bənim bu hikmətimi biləsiz,*
ملکی دوتوب پادشاهلق قیلەسز[۴].	*Mülki tutub, padşalıq qılasız.*
ایله[۵] دیدی پادشاهدن چقدی جان،	*Eylə dedi, padişahdan çıxdı can,*
قول قراواش اَغلدی قلدی[۶] فغان.	*Qul-qaravaş ağladı, qıldı fəğan.*
بر نیچه ایام کچوردی روزکار[۷]،	*Bir neçə əyyam keçirdi ruzigar,*
آخری کتدی حیاتدن روز کار.	*Axiri getdi həyatdan ruzi-kar.*
اول دخی دنیادن ایتدی رحلتی[۸]،	*Ol daxı dünyadan etdi rihləti,*
بو درر بو دهر دوننک همتی.	*Budurur, bu dəhri-dunun himməti.*
یودیلر پادشاهی[۹] کتوردیلر،	*Yudular padşahı, götürdülər,*
اخرت منزیلینه یتوردیلر.	*Axirət menzilinə yetürdilər.*
دوندی بکلر کلدیلر[۱۰] خزینیه،	*Döndi bəglər, gəldilər xəzinəyə,*
بیله شاه زادەلر کِه بکزر آیه[۱۱].	*Bilə şahzadələr ki, bənzər ayə.*
کوردیلر کیم بر کوپ[۱۲] اولو،	*Gördilər kim, bir küp ulu,*

---

[۱]. ب۱. اوغلانلارومه
[۲]. آ. بیت یوخ// ب۱. کوره سیز کم نجه حکمت سویلدوم // ب۲. بیت یوخ
[۳]. ب۱. رمزیله نجه وصیت ایلددوم
[٤]. آ. بیت یوخ // ب۱. مملکتده پادشاهلق // ب۲. مملکتده
[٥]. ب۲. بیله
[٦]. آ. اغلایو قلدی // ب۱. ایلدی آه و فغان // ب۲. ایلدی آه و فغان
[۷]. ص. بیت یوخ // آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
[۸]. ص. بیت یوخ // آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
[۹]. ب۱. پادشاهی یودیلر
[۱۰]. آ. قمو کلدیلر // ب۱. دوندیلر وزیرلر اووه کلدیلر //ب۲. دوندیلر بکلر کلدیلر اول خزنیه
[۱۱]. آ. اوغلانلرین یوزی بکزر // ب۲. هر برینک صورتی بنکزر آیه //ب۱. هر برینک صورتی بنکزر آیه
[۱۲]. آ. اوچ کوپ دورر بوی اولو // ب۲. کوردیلر اوچ کوپ دورار بوی اولو// ب۱. اوچ کوپ دورر بوی

Bimar oldı, düşdi ol daxı yerə,	بیمار اولدی دوشدی اول دخی یره[2]،
Dutdı bəglər dört yanında sər yerə.	دوتدی بکلر درت یاننده سر یره.
Artdı gündən günə rənci gördilər,	آرتدی کوندن کونه رنجی کوردیلر،
Qamu bəglər burada varalıban gəldilər.	(قمو) بکلر برده ویریلوبن کلدیلر[3].
Dedilər: Ey şahi-aləm, gözün aç,	دیدیلر ای شاه[4] (عالم)کوزُک آچ،
Səndən sonra kimin olsun taxtu tac.	سندن صُکره کمک اولسون تختُ تاج[5].
Söylər ikən dil, vəsiyyət eyləgil,	سویلریکن دیِل[6] وصیت ایلکل،
Hər birisin bir iş üzrə qoygil.	هر بریسین بر ایش اوزره[7] قوغیل.
Səndən sonra birbirinə dəyməsin,	سندن صُکره بربرینه دکماسون[8]،
Xalq eşidib, üstlərinə uşmasın.	خلق اِشیدوب اوستلرینه[9] اُوشماسون.
Sultan aydır:Xəzinədə üç küp qoydum,	سلطان ایدُر حزینده اُوچ کوپ قودُم،
Sizə budur vəsiyyətim kim, dedüm.	سیزه بودُر وصیتم (کم) دیدوم[10].
Dedi oldəm bəglərinə ol uzam,	دیدی اولدم بکلرینه اول عظام[11]،
Dutınız vəsiyyətim, ey xasu am.	دوتنکز وصیتم ای خاص و عام.
Bəndən sonra ol küpləri açasız,	بندن صکره اول کوپلر[12] اچاسِز،
Malımı oğullarıma saçasız.	مالومی اوغوللرومه[1] صاچاسِز.

---

[1] آ. راحتندن رنجله آیرو// ب۱. راحتندن رنجله ایرو // ب۲. راحتندن رنجله ایرو
[2] ص. بیت یوخ // ا. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[3] آ. قمو بکلر بر ارایه// ب۱. قامو بکلر دیریلوبن کلدیلر // ب۲. قامو بکلر ویریلوبن کلدیلر
[4] آ. شاه عالم // ب۱. ایتدیلر شاه جهان
[5] ب۱. صنکره کورک کیمک اولسون تخت تاج
[6] ب۱. سویلرکن کل// ب۲. سویلر ایکن کل
[7] آ. اوستنه// ب۱. اوستینه // ب۲. ایش اوستینه
[8] ا. صنکره بونلر بربرینه دوشمسون // ب۲. صنکره بربرینه دشمان اولمسون
[9] آ. باشلرینه // ب۲. خلق عالم باشلرینه
[10] ب۱. بو ایدی وصیتم سزه دیدوم // ب۲. بو ایدی وصیتم سزه دیدوم
[11] ص. بیت یوخ // ا. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[12] آ. بن اولیجک اول کوپلری// ب۱. من اولندن صنکره کوپی//ب۲.من اولندن صمکر کوپی

شاه فایق بخت اقبالی بلند.	*Şahi-faiq, bəxtü iqbali bülənd.*
بر شه رعنا جمالی کلعذار[۲]،	*Bir şəhi-rəna, camalı gülüzar,*
طلعتی روشن جهان کیر شهسوار.	*Tələti rövşən, cahangir şəhsəvar.*
حکمنه رام اولدی دنیا سربسر[۳]،	*Hökmünə ram oldı dünya sərbəsər,*
بر زمان دنیاده ایتدی اول کذار.	*Bir zaman dünyada etdi ol güzər.*
حکمی ایردی شرق و غربه آشکار[۴]،	*Hökmi irdi şərqü ğərbə aşikar,*
امرینه کیردی تمامت هرنه وار.	*Əmrinə girdi təmamət hər nə var.*
دنیاده درلو عمُر[۵] سورمشدی،	*Dünyada dürlü ömür sürmüş idi*
نیجه دُرلو روزِکار[۶] (کور)مشدی.	*Niçə dürlü ruzigar görmüş idi.*
فکر ایله اشلریدی هر بر ایشی،	*Fikrilə işlər idi hər bir işi,*
فکرت اهلی ایدی یولق[۷] اول کشی.	*Fikrət əhliydi yavlaq ol kişi.*
هر اشی تدبیرله (اول) کَتورور[۸]،	*Hər işi tədbir ile (ol) götürür,*
نجه[۹] مشکل اشلری اَسان کتورور.	*Neçə müşkil islər̈i asan götürür.*
اوچ عیالی واریدی جمله (سی) اَر،	*Üç əyalı var idi cümləsi ər*
یوزلری بکزر ایه هم قمر[۱۰].	*Yüzləri bənzər aya, həm qəmər.*
پادشاه (برکون) مکر[۱۱] صیرو دوشر،	*Padşah birgün məgər sayru düşər,*
راحتنده رنجله صیرو[۱] دوشر.	*Rahətində rəncilə, sayru düşər.*

---

۱. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ
۲. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ
۳. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ
٤. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ
٥. آ. عمر دیلیم // ب۱. عمری دایم // ب۲. عمری دایم
٦. ب۱. بونجه درلو زمان // ب۲. بونجه درلو زمان
۷. ب۱. هم // ب۲. هم
۸. ب۱. بیت بوخ// ب۲. بیت یوخ
۹. ب۱. هر نه مشکل اولسه آسان بتورر
۱۰. آ. شاهزاده لر // ب۱. شاهزاده لر // ب۲. شاه زاده لر
۱۱. آ. ناکاه // ب۱. پادشاه بر کونکه صیرو دوشر// ب۲. کونکه صیرو دوشر

صدر بدر و عالم و صدق و صفا،	*Sədru bədru alimu sıdqu səfa,*
اول ابوبکر عمر عثمان علی،	*Ol Əbu Bəkir, Ömər, Osman, Əli,*
مصطفانوک قموسی[۱] یارانلری.	*Müstəfanun qamusı yaranləri.*
حسن و حسین شهید الاشهدا،	*Həsənü hüseyin şehidul-şüheda.*
اول محمد دینلره اولدی دوا[۲].	*Ol Məhəmməd deyənlərə oldı dəva.*
حمزه و عباسدور عم رسول،	*Həmzə vü Abbasdur əmmi-rəsul,*
ویر صلوات سوزلروک اولسون اصول.	*Ver salavat sözlərin olsun üsul.*
دینمزوک درکدور دورت امام،	*Dinumizin diregidür dört imam.*
زیرا بونلر واردرر یولی[۳] تمام.	*Zira bunlar vardırır yolı tamam*
ایشت امدی عشق سوزندن بیر خبر،	*Eşid imdi eşq sözindən bir xabər*
ایده یم[۴] بیر داستان کی معتبر[۵].	*Edəyim bir dasıtan key mötəbər*

*****

ص.ا

روم النده واردی بر پادشاه[٦]،	*Rum elində var ıdı bir padişah,*
اتلنوردی بلسنجه[۷] یوز بیک سپاه.	*Atlanırıdı biləsincə yüz bin sipah*
هم پادشاه ایدی هم کَی ار ایدی[۸]،	*Həm padşah idi, həm key ər idi*
فلقوش[۹] اکا شاه دیرلر ایدی.	*Felquş ana şah dirlər idi.*
بختی قوتلو طالعی فیروزمند[۱]،	*Bəxti qutlu, taleyi firuzmənd,*

---

۱. ب۱. هم بولاردر مصطفی
۲. ب۱. اول محمد بونلاره اولدی دده
۳. ب۱. زیه بونلار یولی واردیلر
٤. ب۱. ایده ین
٥. ص. بورایا قدر اولان بیتلر یوخ// ب۱. بیتلر یوخ // ب۲. بیتلر یوخ
٦. ب۲. شهریار
۷. آ.اتلانردی بیله بش یوز بیک// ب۱.اتلانوردی بیله // ب۲.حکمنه کرمیش ایدی شهر و دیار
۸. آ. اولو پادشاه ایدی کی ار ایدی
۹. ب۱. فیلسوف شاه آنکا // ب۲. فیلسوف

بسم اللـــه الرحمن الرحيم

Əvvəl Allah adını yad edəlim,	اول اللــه ادنی یاد ایده لوم،
Sözdə Bismillah bünyad edəlim.	سوزده بسم اللــه بنیاد ایده لوم.
Ol əvvəldur, kimsənədən doğmadı,	اول اولدر کمسنه‌دن دوغمادی،
Ol müqindir, gök yaradan aqmadır.	اول مقیمدر کوک یردن آقمدی.
Ol əvvəldur, ortağı yoxdur anun,	اول اولدر اورتغی یوخدر آننک،
Qaim oldur, bitməgi yoqdur anun	قائم اولدر بتمکی یوقدر آننک.
Raziq oldur, rizqi bizə ol verir,	رازق اولدر رزقی بیزه اول ویرور،
Kiminə az, kiminə ol bol verir.	کیمنه آز کیمنه اول بول ویرور.
Laməkandır, kimsə bilməz qandadır,	لامکاندر کیمسه بلمز قنده‌در،
İlla qanda istər isən, andadır.	الا قنده ایستر ایسن آنده‌در.
Ol kafərdır, bu müsəlmandır deməz,	اول کافردر بو مسلماندر دیمز،
Rizq verir, cümləsini ac qomaz.	رزق ویرور جمله‌سنی آج قومز.
Qış gətirir, göstərir ibrətləri,	قیش کتورور کوستررر عبرتلری،
Yaz gətiri, bitirir nemətləri.	یاز کتورور بیترور نعمتلری.
Kimsə ilə danışıb, işləməz iş,	کیمسه ایله دانیشوب ایشلمز ایش،
Gecə gündüz gətirir həm yazu qış.	کجه کوندز کتورور هم یاز و قیش.[1]
Ol Məhəmməd,həm habibdir həm rəsul	اول محمد هم حبیبدر هم رسول[2]،
Ol durur qamu nəbilərdən üsul.	اولدرر قمو نبیلردن اصول.
Rahmətən lil-aləmindür Müstəfa,	رحمتنه[3] للعالمین در مصطفا،

---

[1]. باشدان بورایا قدر باشقا نوسخه لرده یوخدور. ب۱. نوسخه سیندن الینیبدیر.

[2]. آ. نوسخه سی بورادان بالانیر: اول محمد کیم حبیب حق رسول// ص. بو بیتلر یوخ

[3]. ب۱. رحمته

قایناقلار

۱-مهر و وفا باکی آلیازماسی نومره ۵٦٦۵

۸۲- مهر و وفا باکی الیازماسی نومره ۷۷٦۸

۳-مهر و وفا ،آنکارا اونیورسیته سی آلیازماسی نومره ۲۷۲

٤-مهر و وفا ، عارف، نسخه دستنویس شماره ۷۹۱۲۹ کتابخانه مجلس شورای

۵-حکایه ورقا ایله کلشاه الیازماسی ، نثر مقدمه، ۱-نجی صحیفه

٦-جنک شماره ۱۰۵٦٤، کتابخانه ملی

۷-تواریخ شیخ اویس، ابی بکر قطبی اهری نجم، به کوشش افشار، تبریز، ۱۳۸۹

I-Yılmaz Önder, Sevim (hazırlayan),Ümmî İsa'nın Mihr ü Vefâ Mesnesi.İstanbul, 2013, Ofis Yay

İİ-İkin Quliyev, Nizami Bağirov, Ümmi İsanın Mehri və Vəfanın Poemasının dili, Bakı, Mütərcim, 2013

III-Ümmi İsa, Mehri və Vəfa, Hazırlayan Kamandar Şərifov ,İrşad, Bakı 2001IV

IV-İsa, Mehri və Vəfa, (tərtib edən: Aysel Şərifov), Bakı, 2005

VI-Yılmaz Sevim, Ümmi İsanın Mihr ü Vefa Mesnevisi, Lisan Tezi, İstanbul boğaziçi Üniversitesi, 1992

VII-Arıkoğlu Ekrem, Mihr ü Vefa, Yüksek Lisans Tezi, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 1991

بغرنه بصدی **قخوسی** ییلدی (*qoxusun*)

التدیلر قوللری **سیله** ایچروا (*sələni*)

کوردی بر رمال **دکانن** آچار. (*dükanını*)

-مثنوینین دیلینده تامامليق سایط ایله بیتن زامان چاغداش دیلیمیزدن فرقلی اولاراق "ی" عونصوری علاوه اولونور. قئید ائتمک ائلار کی، "ن" ایله ده اولان اؤرنکلره آز دا اولسا راستلاشیریق.

چکدی بچاق **وفائی** بوغزلدی (*Vəfanı*)

ای **اولویی** دیری قلن مستعان (*ölünı*)

واروب اول جازو بوغزلر **وفائی**(*Vəfanı*)

اون بر ایدر چکروز بو **جفائی**(*cəfanı*)

وفا اوردی (اول) **سیلی** باشونه (*sələni*)

باغبان اویوردی **قپونی** اچدیلر

دیریلوبن اول **قپویی** اچدلر

ایرته دوردی **مهریی** زنکی بولمدی

الدیلر **مهریی** سرایه کلدیلر

دوتدی صراف **قپویی** برک بغلدی

فیروز رفاهی علمداری

تهـران- ۱۴۰۰

-گلجک زامان منسوخ شکیلچی اولان و سککیزینجی عصیره قدر فعال اولان –یسر//-سر شکیلچیسی ایله فورمالاشیر.

الا صکره خوش **اولیسردٌر** حالٌک. (*olacaq*)

ینه **درلیسردر** آته آنه.(*dirilicəkdir*)

قتغی شهره کم **واریسر** ارار.(*varacaq*)

قالیسروز بونده بیله بیچاره. (*qalacayıq*)

-غیرقطعی گلجک و ایندیکی زامان فورماسینی یارادان"-مان//-من" شکیلچیسی و اونون منفی حالینی یارادان "-ماز//-مز" شکیلچیسی مثنوی دیلینده فعال راست گلمک اولار.

کیمسه ایله دانیشوب **ایشلمز** ایش.(*işləməz*)

یا **کورنمک** کوزمدن جمله کیدوک.(*görünmən*)

مهری ایدر **قویمک** انی ایچرو.(*qoyman*)

کم که یاس **دوتامزسه** اولور عاصی.(*dutamazsa*)

آچدی **بوغچه‌ئی** چقردی کوملکی.(*boğçayı*)

آلیازمانین لئکسیک اؤزه للیکلری

لئکسیک دوروما گلدیکده دیلیمیز ایللر بویو تجروبه سیند گؤره آرتیق یئنیلمیه ائحتاج دویولمامیش و ترکیبلر و جومله استرکتورلاریندا عینیلیک موشاهیده اولونور. یالنیز جومله ده فونکسیال باخیمدان چاغداش دیل ایله برابر باشقا شکیللری ده گؤرمک اولور. بیزیم موشاهیده ائتدیگیمز حاللار آشاغیداکیلاردان عیبارتدیر:

-واسیطه سیز تامالیق فونکسیاسیندا تاثیرلی حالی یئرینده آدلیق، ییه لیک چیخیشلیق ،، یؤنلوک . حاللاری همین فونکسیانی ایجرا ائدیر.

کوردیکه **اول یاغیدن** دکل حریف. (*ol yağiyə*)

آچدی **قپو** اشتکم نه قیلور. (*qapını*)

باری اولمدیسه سفره **کتمک کرک**.(*getmək gərək*)

ایتدی ینه چرچیلق **قلمق کرک**.(*qılmaq gərək*)

استیو مهری وفا **بولمق کرک**.(*bulmaq gərək*)

-امر فورماسی " آلیم//ألیم//الم//آلم//لوم//لم" ، "گل//گیل//قیل//قل" ایله یاناشی "-آووز//أووز//وز" ده راست گلیریک.

کلنوز کم کونکلمز **بغلیه‌لم**، (*gəlünüz-nağlayalım*)

تنکریدن بر پادشاهی **دیلیه‌لم**. (*dilíyəlim*)

ابرته اولسون جمله بکلر **دوره‌لم**، (*duralım*)

اشبو شهرک قاپوسنه **واره‌لم**. (*varalım*)

هر کمی کیم اول قپودن **بوله‌وز**. (*bulavuz*)

کتوره‌وز انی سلطان **قیله‌وز**. (*qılavuz*)

دینلکل کیم اندن **قلایم** کله.(*dinləgil-qalayım*)

پادشاهسنک کل بری **داد ایلکل**. (*dad eyləgil*)

-مثنوی دیلینده بوگون تبریزده ایشلک اولان و أدبی دیلدن چیخان "-بان//-اوبانی" شکیلچیسینه راست گلیریک.

هر خزینه کیم **اچوبن** کیردیلر.(*açuban*)

واروبن اول شهره دورمه بر یره.(*varuban*)

بوغزلنوبن آقر قانی.(*boğazlanuban*)

دورت یکا **بقوبن** ایدرعجب قنی.(*baquban*)

کوربنی مهر انی دوری کلور.(*görübəni*)

-گلجک زامانین منسوخ شکیلچی اولان و سککیزینجی عصیره قدر فعال اولان "-ون//-وان" شکیلچیسی ایله فورمالاشیر.

دویمازونک عشقنونک غوغاسینه. (*Doyamazvən*)

سنوک اچون اوتورب **اغلریکن**.*(ağlarikən)*

کشی انی **اشدیجک** اولسه یک *(eşidən kimi)*

خلق **یاتیجق** باغ قپوسن اچاوز *(yatan kimi)*

-چاغداش دیلیمیزدن فرقلی اولاراق مثنوی دیلینده فعللی باغلاما "-آلی//-ألی" أسکی شکیلچیلرینه راست گلیریک.

چون جمالونی **کوره‌لی** ای نکار. *(görəli)*

کم **سوه‌لی‌دن** مهر برکون کولمدم. *(sevəlidən)*

- چاغداش دیلیمیزده ایشلک اولمایان، آنجاق مثنوی دیلینده فعال اولان "-آ//أ // -یو//-و + فعل" استروکتور اونونجو عصیردن سونرا آرخاییک سابیلیر. بو فورما مورکب فعل ایله یاناشی فعلین آرزو فورماسینی بیلدیرمک اوچون ده ایستیفاده اولونور.

دک **دورو کلسون** یوزنی کوره یم *(durub gəlsin)*

کوربنی مهر انی **دوری کلور**. *(durub gəlir)*

انده جازو **کله کوره** سلطانی.*(gələ görə)*

بقه کوردی بونلری هیچ کورمدی.*(baqa gördi)*

چیقه کلدی سلطانک باغبانی. *(çıxa gəldi)*

خیران اولدی **کوره** مهرک یوزنی *(görərək)*

اوقودیلر فقیر **کیری** ایچرو *(girib)*

بر نیچه کون **اغلیو کندی** قتی *(ağlayaraq)*

قرداشم **کله‌می دیو** یوله بقار. *(deyib)*

بن کیدرم **استیو** اول یارومی *(istəyib)*

استیو کله وفا بنی انده بوله

نه کرک ایسه دی **الی ویرم** بن سکا

- فعلین ایجبار نووعو "مصدر+کرک" فورماسی مثنوی دیلینده چوخ فعالدیر.

قودیلر انی برینی **داخی** آچدیلر.*(daxı)*

بر **دخی** کوپ اول ایکسندن کچی.*(daxı)*

هر بری بر صاحب قدم **کبی**.*(kibi)*

باشلدی اود **کبی** بغرومی یقر.*(kibi)*

کیجه **دکن** انده عشرت اتدیلر.*(dəkin)*

کتدیلر اول کیجه ایرتیه **دکین**.*(dəkin)*

اِرتیه‌دک کوزینه اویقو حرام .*(ertəyədək)*

پادشاه کیجه **دک** فریاد ایدر.*(gecədək)*

بن **شمدن کیرو** سنوکله اولم یار.*()Şimdən girü*

ایتدی **شمدن کرو** قیغوسز یری.*(şimdən girü)*

یوخاریداردا اولان اداتلاردان "کبی" و "کمی" شکیللرینه موازی اولاراق راست گلیریک. مثنویده مثنوی دیلینده کبی ۹ دفعه و کمی ۱ دفعه قئیده آلینیبدیر.

مدحینی ایدر دیلیم بلبل **کمی**.

اول آغچلر سویلشور ادم **کبی**.

یوقدر اول بخچه **کبی** هیچ کمسنوک.

-باغلاییجی کیمی " کیم//کم" مثنوی دیلینده فعال گؤرونور.

کوردیلر **کیم** بر کوپ اولو.*(kim)*

کم انی جمله یبانه صَچدوکوز.*(kim)*

-چاغداش دیلیمیزدن فرقلی اولاراق مثنوی دیلینده فعللی باغلامالارین أسکی فوملارینا راست گلیریک. مثلن "-ایکن"، "جک"

سویلریکن دیل وصیت ایلکل.*(söylərikən)*

واریکن مالوم خرجتم بلمدُم.*(varikən)*

بونلره **سویلریکن** بر سحر ایدر.*(söylərikən)*

اوز اوزوینه **بر نچه** درج ایلدی. (*bir neçə*)

- مثنوی دیلینده بوگون دیلیمیزده فعال اولمایان بؤلگو سایلارینی بیلدیرن "-أر" شکیلچیسینه راست گلیریک. چاغداش دیلیمیزده سایین تکراری ایله بؤلگو سایلاری یارانیر مثلن بیر-بیر، ایکی-ایکی ، اوچ-اوچ

هر بری **برر** آته بنوبن قچاوز. (*birər*)

-زامان ظرفی بیلدیرن "دم " سؤزو فرقلی ایشاره، سای و صفتلرله بیرلشرک ظرفلیک معناسیندا آلیازمانین دیلینده موشاهیده اولونور. مثلن: هماندم، هردم، بر دم، شولدم، اوشبودم، آغلادغی دمدر. أکثر حاللاردا دم اولکی سؤزه بیرلشیک یازیلیر.

مهر **اولدم** هب قپولری اچار (*oldəm*)

دیدی **اولدم** بکلرینه اول عظام. (*oldəm*)

اشبودم انی کتورم پادشاها. (*işbudəm*)

کتورم سلطانه انی **اشبودم**. (*işbudəm*)

دوشدی **شول** دم یره صوردی یوزنی. (*şoldəm*)

دُردی **شولدم** محزمه اوردی بلشنه. (*şoldəm*)

-قوشمالارین أسکی فورملاری مثلن "بیرله، بیله " مثنوینین دیلینده گئنیش فعالدیر.

اتلنوردی **بلسنجه** یوز بیک سپاه. (*biləsincə*)

بیله شاه زاده لر کِه بکزر آیه. (*bilə*)

بنومیله **بیله** حَلداشم بنم. (*bilə*)

حوش اوتورمشلردر ایکسی **بیله**. (*bilə*)

-أسکی اداتلار چاغداش دیلیمیزدن فرقلی اولاراق "یاکا، داخی، کبی، دیک// دک//دکن، شمدن کرو " شکیللرینه مثنوی دیلینده راست گلیریک.

آرقین آرقین قلعدن **یکا** کیدر.(*yana*)

دیدی **یکرک** اولدور کم بونی صتام. *(yeyrək)*

یکرک اولدر بن بونی اولدوریم. *(yeyrək)*

وارمدر دنیاده اندن **یکرک**. (*yeyrək*)

- -صفتین درجه لندیرمه سینده "م//پ//س//ر//" عونصورلریندن یارارلانماق مثنوی دیلینده آز دا اولسا گؤزه چارپیر.

طپطلو اولدی کوه و صحرا یوزی. (*do+p+dolu*)

باغ بهشت اولدی ایچی هم **طوپطلو**. *(toptolu)*

- صفتین درجه‌لندیرمه‌سینده "قوشالاشما" یعنی صیفتی ایکی دفعه تکراری ایله اونا چوخلوق درجه‌سی وئرمه‌سی شکلینه مثنوی دیلینده راست گلیریک.

درلو درلو فتنه سی چوقدر آننک. (*dürlü-dürlü*)

او یولدن **تیز تیز** باقوبن کچردی. (*tez-tez*)

آرقین آرقین قلعدن یکا کیدر. *(arqın-arqın)*

ارقون ارقون باشلدی مهری کیدر. *(arqun-arqun)*

فراقت اودی جانونه ایرمش **از از**. *(az-az)*

-نومئراتیو سای کیمی "کز" دفعه معناسیندا ایشلنیلیر.

اول کون انده **یدیکز** عقلی کیدر.(*yeddi kəz*)

قدرتیله دیدیکم **بر کز** دریل.(*bir kəz*)

وفا ایدر بو **کز** اولدی مشکلات.(*kəz*)

-مثنوی دیلینده غیرموعیین سای کیمی "بیرقاچ، بیر نیچه" کیمی فورمالارا راست گلیریک..

بر قاچ التون چقردی ویردی اکا. (*bir qaç*)

بر قچونی ویردی اته و اتمکه. (*bir qaçını*)

بر قچی انده کلدی کی اَیلَیَه شکار. (*bir qaçı*)

بر نیچه ایام کچوردی روزکار. (*bir neçə*)

قنغی شهره کم واریسر ارار.*(qanğı)*

قنقسی اسرمسه بن انی کورم.*(qanğısı)*

نیته قیله کونش کندوزین نهان.*(netə)*

نردندر قنجروا سفر ایدر.*(nərdəndir-qancaru)*

کلیشوکز **نردندر** ویرک خبر.*(nərdəndir)*

-ألیازمانین دیلینده تعیین عوضلیگی کیمی"قامو" موختلیف حاللاردا ایشلنیلیر.

دنیا خلقی **قامو** واردی اویقویه.*(qamu)*

کم سن اولاسن بونده **قمودن** اختیار.*(qamudan)*

وفا ایچون **قموسی** دوتدی ماتام.*(qamusı)*

شهر خاتونلری **قامو** انده دورر.*(qamu)*

قیلالم ای **قاموزک** سلطانی.*(qamumızın)*

- شخص عوضلیکلرینین و شخص بیلدیرن سسلر أسکی فورمالارینا مثنوی دیلینده راست گلیریک. اؤزللیگله بیرینجی شخص تک و جمعده. ألیازمادا "من" و اوچونجو شخصی بیلدیرن "اول" شکلینه راست گلمیریک.

بندن صکره اول کوپلر اچاسِز.*(bəndən)*

کورەسز **بن** نجه حکمت ایلدُم.*(bən)*

ای خداوندا صغندُم **بن** سکا.*(bən)*

قالیسروز بونده بیله بیچاره.*(qalısaruz)*

دوشرٌز بر بریمُزدن ایراق.*(düşərüz)*

یکرک **اولدر** کیم بو ملکی ترک ایدم.*(oldur)*

-صفتین درجەلندیرمه سینده فعال اولان شکیلچیلره "-راک//-رک//-راق//-رق" مثنوی دیلینده راست گلیریک. بئله حال تبریز لهجه سینده بوکون ده فعالدیر.

یکرک اولدر بوکا بن صبر ایدەیم. *(yeyrək)*

دوشدی وفا **اوش** اوشاق اندیشیه. *(uş)*

اوش کتوردم مهری مقصوده ایر. *(uş)*

اوش یانمده اوغولر واردر ایچم. *(uş)*

اشبو چرخنک اشارینه کم دویه. *(uş)*

ایدر ای واه که **اشبونی** بلمدم. *(Uş bunı)*

صوردی مهر بونلره **اشبو** اشی. *(uş bu)*

-شخص و ایشاره عوضلیکلرینه قوشولان "-جیلایین" شکیلچیسی مثنوی دیلینده آز دا اولسا گؤزه گؤرونور. بئله فورما چاغداش دیلیمیزده ایشلنمیر.

کیم اولا **انجولین** قرداش بیزه. *(anculayın)*

-شخص و ایشاره عوضلیگی کیمی ایشلنیلن "او، بو" جمع شکلینده چاغداش دیلدن فرقلی اولاراق بیر "ن" عونصورونو علاوه ائدیر. بئله حالی بوگون جنوب لهجه لرینده موشاهیده ائدیریک. قئید ائتمک لازیمدیر کی، ألیازمانین دیلینده ائستاندارد دیلیمیزده اولان حالینا دا راست گلیریک.

وفا دینلدی **بولر** سویلدلر. *(bular)*

شکرانه آزاد ایدنک **بونلری**.*(bunları)*

زیرا **بونلر** واردرر یولی تمام.*(bunlar)*

بونلره سویلریکن بر سحر ایدر.*(bunlara)*

بونلری بن بکا دوشمان ایلدم.*(bunları)*

نیجه اولدی **انلروک** احوالنی.*(anlarun)*

آنلر که دِرمشدی حذمتنه.*(anlar)*

-سوال عوضلیگی کیمی ألیازمانین دیلینده " قنغی، قنده ، قنجروا ، قانی قنقسی، نردن،.نته " فورمالاری گؤزه چارپیر.

ادم اوغلانی بونی **قنده** بولور.*(qanda)*

دردی ایدر **قانی** مهریله طایه.*(qanı)*

-غیرموعیین عوضلیک کیمی"کیمسه، بری// بیری// بریسی" ایله برابر "هرکیم، هرکی، هر بیری" شکیلرینی ده آلیازمانین دیلینده موشاهیده ائدیریک. مثلن:

لامکاندر **کیمسه** بلمز قنده در. *(kimsə)*

کیمسه ایله دانیشوب ایشلمز ایش. *(kimsə)*

کمسدن دخی وفا بولمدم. *(kimsədən)*

بری ایدر **هرکیم** یمشمدن دیره. *(biri- hərkim)*

بری دوتر **بیری** دوکر آنی. *(biri-biri)*

هر کیمه اوغراریسه مهری صورار. *(hər kimə)*

هر برنی بر همیانه الدوم صاتون. *(hər birini)*

هر بریسی اسریوبن کچه‌لر. *(hər birisi)*

-ایشاره عوضلیگی کیمی أسکی فورماسی "اول" ، "شول " "شویله، بیله" و قیپچاق-خوارزم لهجه لریندن اوغوز قروپونا داخیل اولان "اوش" ایشاره عوضلیگینی مثنوی دیلینده موشاهیده ائدیریک..

اول اللــه ادنی یاد ایده لوم. *(ol)*

دُردی دوشدی **اول** جانور اردنه. *(ol)*

سوردی کلدی **اول** قاپویه طاپویی. *(ol)*

بندی **شول** دم اتنه اول کوی بکی. *(şol)*

شول کوزی مخمور مستانم کلور. *(şol)*

عرضه قلدی **شول** ساعت کنداوزنی

شویلکم کندوزمی نست ایده رم. *(şöylə kim)*

اولمیم سنوکله **شویله** کچم. *(şöylə)*

شویله یساق ایلدی ایلو شاره. *(şöylə)*

بویله تنها قنجرو عزم سفر. *(böylə)*

تماشا قیلدی *(qıldı tamaşa)*، قلدی بی اختیار*(qıldı biixtiyar)*، قصد قلدی *(qəsd qıldı)*، قلدی آرام*(qıldı aram)*، طاپو قیله لم*(tapu qılalım)*، سلطان قیله‌وز *(sultan qılavuz)*، طپراغه قلدی یوزین *(toprağa qıldı üzün)*، شکر قلدی *(şükr qıldı)*، فدا قلدم *(fəda qıldım)*، حکم قلدی *(hökm qıldı)*، کدا قلور *(gəda qılur)*

- "داش" شکیلچیسی ایله یارانان سؤزلر فعال مووقعی وار. بو شکیلچی ایله مثنوی دیلینده قرداش، یولداش، حالداش کیمی سؤزلرده موشاهیده اولونور.

عارلنورم کم وارام **قرداشمه**. *(qardaş)*

نه اَشُم وار نه **یولداشٌم** بنُم.*(yoldaş)*

بنومیله بیله **حَلداشم** بنم.*(haldaş)*

آلیازمانین مورفولوژی اؤزللیکلری

بورادا اؤزللیکلر سؤزوندن مقصدیمیز أسکی اولان فورماللار و آرتیق چاغداش دیلیمیزده فعال اولمایان و یا آغیزلاریمیزدا فعال اولان بعضی حاللاری تصویر ائدیریک. چاغداش دیلیمیزده فعال اولان و مثنوی دیلینده ده اولان همین حاللاردان یان کئچمیشیک. أسکی حاللار آشاغیداکیلاردان عیبارتدیر:

-عوضلیگین قاییدیش فورماسی موختلیف فورملاردا ایشلنیلیر. مثلن کندی *(kəndi)* ، کندوزی.*(kənözi)* یالنیز بیر میثالدا چاغداش شکلیل ایشلنیلیر.

کندوکوز یقین کلمدوکوز. *(kəndünüz)*

کتدی قاموسی **کندٌسی** ناچار. *(kəndüsi)*

کندولر قورخولو اتلری یکین. *(kəndülər)*

شویلکم **کندوزمی** نست ایده رم. *(kəndözümi)*

اولمسون قصد ایده سن **کندوزینه**. *(kənözinə)*

اوز اوزوینه بر نچه درج ایلدی. *(öz-özünə)*

dəymək)، چقدی جان (*çıxdı canı*) ، قوشدیلر (*qovuşdular*)، کونکلکی (*könləgini*)، فقیر (*fəqir*)، کده (*adam*) گؤسترمک اولار.

طشردن اکر کلورسه بر **گده**[۱] *adam*

-فارس دیلیندن یالنیز آذربایجان دیلینه داخیل اولان، و باشقا اوغوز لهجه-لریندە گؤرونمه‌ین آلینمالار. میثال اوچون: دنیادن ایتدی رحلتی *dünyadan etdi rihləti*، دستکیر *dəstgir*

-مثنوی دیلینده اثله سؤز بیرلشمه لره راست گلیریک کی، اونلارین قارشیلیغی اولدوغو حالدا فارس دیلیندن ترجومه واسیطه‌سی ایله دیلیمیزه داخیل اولوبلار. مثلن: ال یوغیل *əl yuğıl* (دست بشور) اؤز دیلیمیزده أل چکمک سینونیمی وار، ناموس شیشسی *namus şişəsi* (شیشۀ ناموس)، الدی یاس *aldı yas* (یاس گرفتن)، یاسی دوتاروز *yas dutaruz* (یاس گرفتن)

-مثنوی دیلینده "قیلماق" فعلی چوخ فعالدیر. همین فعلین یاردیمی ایله بیر قروپ مورکب فعللر یارنیبلار کی، چاغداش دیلیمیزده ایشلنمیرلر. بو فعل یالنیز ناماز قیلماق فورمادا اؤز وارلیغینی ساخلایا بیلیبدیر. توکل قیلدی *(təvəkkül qılmaq)*، قصدی قلدک*(qəsdi qıldın)*، قیلالم صفا*(qılalım səfa)*، اه قیلدی*(ah qıldı)*، قلم سجود *(qılım sücud)*، خاتون قیلم*(xatun qılam)*، رهبرلک قیله*(rəhbərlik qıla)*، زاری قیلور*(zari qılur)*، قیلدی دری *(qıldı diri)*، قلدی عیان*(qıldı əyan)*، دعا قلم*(dua qılam)*، دلو قلدی*(dəlü qıldı)*، قلور قبول*(qılur qəbul)*، دیری قلن*(diri qılan)*، قلدی نیاز*(qıldı niyaz)*، قیل سفر*(qıl səfər)*، زارلق‌لر قیلور*(zarlıqlar qılur)*، قلدی حسرتی*(qıldı həsrəti)*، یاوه قلدک *(yava qıldı)* ، قلمسون کله *(qılmasın gilə)*، عرضه قلدی *(ərzə qıldı)*، عشرت قلور*(işrət qılur)*، یاری قیله*(yari qıla)*، یاوه قلدی*(yava qıldı)*، قلدی نهان*(qıldı nihan)*، قیلدی قرار*(qıldı qərar)*، قیلدی جفا*(qıldı cəfa)*،

---

[۱]. بو سؤز بوگون جنوبی آذربایجاندا دا ها فعالدیر.

عرب منشالی سؤزلر. بعضن ائله سؤزلر وار کی، بو دیللره عایید دئییل، آنجاق همین دیللرین واسیطه‌سیله دیلیمیزه داخیل اولوبلار. مثلن پهلوی و هیند سؤزلری.

-تورک منشالی سؤزلر آلیازمانین أساس لئکزیک داغارجیغینی تشکیل ائدیر. بورایا داخیل اولان سؤزلر همین دؤورده ایشلک و فعال اولسالار دا ، سونراکی ایللرده بعضیلری غیرفعال اولاراق آرخاییک خزینه‌میزه داخیل اولورلار. میثال اوچون: کی (*çox*)، بلسنجه (*yanında*)، بلمده (*yanımda*)، صیرو (*xəstə*)، رنج (*xəstəlik*)، بیمار (*xəstə*)، سوکوک (*sumuk*)، صَچدیلر (*tulladılar*)، اصمرلدی (*xahiş etdi*)، آصلیق (*yeməkxana*)، دویدیلر (*eşitdilər*) ، اوشورُر(*tökülür*)، قاتنه (*yanına*)، او بانی (*ev qulluçusu*)، یکرک (*yaxşısı*)، اتمک (*çörək*)، الا (*ancaq*)، دوشر(*topla*)، قلدی طکا (*təəcubdə qaldı*)، دوتنلر (*tüstü*)، ایرکوره‌ین (*çatdırayım*)، کلالاجی (*söz*)، قاتنه (*yanına*)، طوردی اورو (*ayaq üstə durdı*)، سیله (*səbəd*)، سایسی (*ata baxan*)، ایاق (*badə*)، یاتلو (*batil*)، دوکلی (*bütün*)، یاوه قلدی (*itirdi*)، دلوم (*çox*)، بلور (*tnıyır*)، طپلا (*qtaba*).

-چاغداش آذربایجان تورکجه‌سینده آرتیق فعال اولمایان، آنجاق باشقا اوغوز لهجه‌لرینده فعال اولان سؤزلر. میثال اوچون قوتلو (*mubrək*)، عیال (*evlad*)، یولق (*qayət çox*)، قراواش (*hizmətçi*)، اصمرلدی (*xahiş etdir*)، اناختری (*açar//kilid*)، قیو (*qayğı*)، جفتجی (*fermer*) ، همیانه (*kisə*)، دُرُر (*tapar*)،

چاغروشورلر **یمسون** کمسه **قیو**. (*qüssə etməsin*)

بن بو یولده طوغرویم تکرم **طانق** (*şahid*)

-فعال سؤزلر ایسه تاریخی پروسئسده ایکی وضعیت تاپیرلار. بونلاردان بیر قروپو یالنیز آذربایجان دیلینده ایشلک قالیر و باشقا اوغوز لهجه لرینده اونلارین سینونیمی فعال اولور. آلیازمانین دیلینده آذربایجان دیلینه مخصوص اولان بئله سؤزلردن بلسنجه (*biləsincə*) ، بربرینه دکمک (*bir-birinə*

- چاغداش دیلیمیزده "ت" ایله دئییلن سؤزلر مثنوینین دیلینده "د" ایله دئییلیر. مثلن: دوتنکز (*tutunuz*)، دوتوب (*tutub*)، دکسون (*töksün*)، دُکر (*tökər*)

قرشو درسون اوکینه **دکسون** اوتی (*töksün*)

دُشمشم **دوت** الومی ای دستکیر (*tutub*)

دانه سِرندن دُماغی تازه **دُتار** (*tutr*)

- چاغداش دیلیمیزده "د" ایله دئییلن سؤزلر مثنوینین دیلینده "ت//ط" ایله دئییلیر. مثلن: طلو (*dolu*)، طوپطلو (*dopdolu*)، طشره (*dışarı*)، طایه (*daya*)، طوردی (*durdı*)، طاشه (*daşa*)، طنمادی (*dinmədi*)، طکله (*danla*)، طامنه (*damına*).

ایرته اولدی کوردی بر **یات** کشی. *(yad)*

طایمیله بنی بکلدی قدیر. (*dayəm*)

اشبو **درتدن** کشی صاغمی اولور. *(dərddən)*

-فارس دیلیندن آلینان سؤزلر، دیلیمیزه اویغون اولاراق تلفوظو أساسیندا یازلیبلار. اقلی (عقلی)، کلعزار(گلعذار)، جازو (جادو)، ماتام (ماتم)، نوکوت (نکته)، بخچه (باغچه)، اوستازی (استاد)، صونعتی (صنعتی)، ایلم سن (عیال)، ایش (عیش)، دفع (دف)، سوفره (سفره)، اطلاس (اطلس)، بورجدک (برج)، تمار (تیمار)، بزارنده (بازارنده)، مغریب (مغرب)، نوشی روان (انوشیروان).

-فارس دیلیندن آلینان ایضافتلر(مضاف و مضاف الیه) یازیلاری تلفوظ أساسیندادیر و "ی" ایضافت ایله یازلیرلار. میثال: عشقی بازلق (عشق بازلق)، وصالی نوریله (وصال نوریله)، اهلی بهشت (اهل بهشت)، شکری مستانم (شکر مستانم).

ألیازمانین لئکزیک اؤزەللیکلری

مثنوینین دیلینده اولان لئکزیک واحیدلری اوچ بؤلمه یه آییرماق اولار. بیرینجی تورک منشالی سؤزلر، ایکینجی فارس منشالی سؤزلر و اوچونجو

تلفوظ اولونور: بکلر (*bəglər*)، دکماسون (*dəgməsün*)، یوزوکی (*yüzügi*)، کتمکه (*getməgə*)، اکلنمه (*əglənmə*)

– چاغداش دیلیمیزده آرتیق فعال اولمایان م// ن دئییشمه‌سینی گؤرمک اولور.

اورتنجه قرداشی ایدر سلطانه (*ortamcı*)

بو غصلر قمو بر **کوملک** ایچون (*gönlək*)

کوردیلر **سوکوک** یبانه صَچدیلر (*sümük*)

کیسه‌کوز لایقدرر **کونلک** سیزه (*gömlək*)

– بوگون چاغداش دیلیمیزده "ای" ایله دئییلن بعضی سؤزلر مثنوی دیلینده علاوه "ی" ایله تلفوظ اولونور.

ییلایجک اغزینه عنبر یتر (*iyləcək*)

اول کوملک اکا بر **ییل** یتر (*il*)

کرک بر **ییل** دستور ویره سن بکا(*il*)

شاد اولوبن کوکه دوتدی **یوزین** (*üzün*)

قلنی **یلدز** مهری بکزر آیه (*ulduz*)

- بوگونکی دیلیمیزده "هـ - ح" سسی ایله دئییلن سؤزلر أسکی فورمادا "ق" ایله یازیلیب و تلفوظ اولونور. قاموسی (*hamısı*)، قمو (*hamı*)، قنده (*harda*)، قانی (*hanı*)،. یوقدر(*yoxdur*)، یق (*yox*)، قورقدی (*qorxdı*) ، بقار(*baxar*)

- م< ب عوضلنمه‌سی مثنوی دیلینده گؤزه چارپیر. بورادا بوگون "م" ایله تلفوظ اولونان سؤزلر ألیازمانین دیلینده "ب" ایله دئییلیردی. مثلن بن (*mən*)، بیک (*min*)، بکا (*mənə*)

چقدی **بندی** سلطان اوغلی آتینه (*mindi*)

بوز آته **بنمش** یشل کیمش واری (*minmiş*)

او ***O***	أول، اوُردِی،	اوُتورُپ، یوله،	سوندا یوخدور
او ***U***	أویدی، أوشدَه ، ألو	قَرداشُک، اُنک ، دوتَرلَر	بُو ، سُوکُلُو ، اوُغرایُو،
او ***Ö***	اوپ، اوکینه	کوُردی، کَیُوب	سوندا یوخدور
ای ***Ü***	اوشورُر	کیدَه‌لُوم، قُوغِیل،کورُب	اِستَیُو ، ایچَروُا ، کیروُا
ایـــ ***I***	اِمدی، ایکی، ایش	بِلمَدُم،	ایکی، وِیردِی

سامیطلارین یازیلیشیندا عرب ألیفباسیندان آلینان بوتون ایشاره‌لر و اونون یانیندا فارس منشألی سؤزلر و تورک منشألی سؤزلر اوچون علاوه ایشاره‌لردن (دیاکرتیک) ایستیفاده اولونور. بوگونکی یازیمیزیله فرقلی جهتی ط، س حرفلرینده و پ//ب ، د//ت ، س//ص ، ج//چ ، ک//گ حرفلرین موازی ایشلنمسینده گؤرمک اولور. ألیازمادا بوگونکی یازیمیزدا "گ" ایله یازیلان سؤزلر و ساغیر "ن" سسی"ڭ" حرفیله یازیلیر.

تاریخی باخیمدان فونئتیکامیز اوچون أهمییتی اولان بعضی سسلرین دئیمشه اینکیشافی گؤزه چارپیر و آشاغیداکی کیمی گؤسترمک اولار:

-بوگونکی دیلیمیزده "خ" سسی ایله دئیلن سؤزلر أسکی فورمادا "ق" ایله یازیلیب و تلفوظ اولونور. چقدی (*çıxdı*)، آقه (*axa*)، بقار (*baxar*)، قورقدی (*qorxdı*)، چوقدر (*çoxdur*)، یاقیم (*yaxım*)، صقلا (*saxla*)، قرق (*qırx*)*T* یوقدر (*yoxdur*)، اقر (*axar*)،

– تاریخی باخیمدان فونئتیک پروسئسلردن بیری ت//د› ج دئییشمه‌سیدیر کی، مثنوی دیلینده چوخ آز دا اولسا موشاهیده اولونور.

نیته قیله کونش کندوزین نهان. (*necə*)

حکم قلدی **نیته** کم نوشیروان.

- بوگونکی دیلیمیزده "ی" ایله دئیلن سؤزلر(ایکی سایط آراسیندا اولان گ سسی ی سسی ایله عوضلنیر)، ألیازمادا أسکی فورماسی "ک" ایله یازیلیب و

و شاعیرلر و اونلارلا آیاقداش اولان حاکیم طبقه عرب دیلینه اوستونلوک وئریرلر. دئمک اوغوز دیلینین غربی قولونا (روم ایلینده اولان اوغوزجایا) داها چوخ عرب سؤزلری داخیل اولور. ایسلامدان سونراکی خلافت ایللرینده هر ایکی تورک قوللاری عرب دیلیندن یارارلانیردیلار.
بئله لیکله، ایکی اوغوز قولوندان سؤز ائدنده اونون شرقی قولو ایران أراضیسینده و غربی قولو روم تورپاقلاریندا دیلچیلیک باخیمیندان آیری-آیری تئندنسیا ایله اینکیشاف ائدیرلر. سؤز یوخ کی، "أسکی آنادولو تورکجه"سیله "أسکی آدربایجان"تورکجه سینین یوزده دوقسانی اورتاق و واحید بیر قایناقدان یارارلانیرلار، آنجاق یاواش-یاواش فونئتیک، لئکزیگ و موفورلوژی جهتدن موستقیل بیر یولا داخیل اولورلار. بیز "مهر و وفا" داستانینین دیلینی بو آسپئکتده آراشدیماغا چالیشاجاییق.

ألیازمانین قرافیک و فونئتیک اؤزەلیکلری:

سسلرین نلفوظو مووضوسونا کئچمدن ألیازمانین یازی سیستئمینه بیر نظر سالاق. ألیازمانین حرکەلی اولدوغو، سؤزلریمیزین نئجه دئییلب یازیلماسینی چوخ آیدین گؤستریر. بورادا هم سسلی حرفلر و هم سسیز حرفلرین هامیسینی گؤرمک مومکوندور. سسلی حرفلرین یازیلماسینی و اونون فرقلی واریانلارینی آشاغیداکی جدولده گؤرمک اولار. بورادا سسلرین سؤز باشیندا ، سؤزولرین اورتاسیندا و سؤزلرین سونوندا یاریلماسی گؤستریلیر:

حرفلر	سؤزون باشیندا	سؤزون اورتاسیندا	سؤزون سونوندا
الفA	آچ، آیدر، اکا، آنده	ارار ، وارَام، قَمو	وفا، قرداشمهَ، یوله
أ Ə	اول، آر ، الومی	کورَەلِم، هَلَه،کَلُور،قَندَه	ینه، دُوشَه، آلینَه ، هلَه
ائــ E	اشتدیلر،النده، ایدلم	کیدوک،کِدیلر، کِیجَه	دِی
ایـ I	أوولده یوخدور	قِلدی، قیلدی،	اولدی، دُردِی ، بُونی

قارداشینی دیریلدیر. منیم فیکریمجه بو حادیثه ألیازمانین داها قدیم اولماسینا بیر ثبوتدور.

"مهر و وفا" پوئماسینین دیلی

ألیمیزده اولان ألیازمانین یازی تاریخی آیدین اولماماسینا باخمیاراق اونون یازی سایاغی و ایملا فورماسی دیلین تاریخی اؤزه‌لیکلرینی اؤزونده ساخلاییر. بیز بورادا ألیازمانین دیلینی فونئتیک، لئگزیک، مورفولوژی و نحو باخیمیندان تحلیل ائتمیه چالیشاجاییق. بری باشدان بونو قئید ائدک کی، تورکییه دیلچیلری همین دؤررون دیلینی "أسکی آنادولو تورکجه سی" آدی ایله تانییرلار. آذربایجان عالیملرینین فیکرینجه همین دؤور "أسکی آذربایجان دیلی" دئمک داها مقصده اویغوندور. بیزیم فیکریمیزجه آذربایجان و ایران أراضیسینده اولان تورکی دیلی هله سلجوقلولار دؤنمیندن دیفرنسیالاشما (پارچالانما) یؤنونه داخیل اولور. بونون دیل داخیلی و دیل خارجی سببلری وار. دیل خارجی سببلری روم سلجوقلارین موستقیل بیر دولت کیمی مئیداندا اولماسی و ایران تورپاقلاریندا دا باشقا سلجوقلو قوللارینین حاکیمییتی دیلی اؤزونه آیریجالی یولدا حرکت ائتمسینه سبب اولوبدور. دیل داخیلی عامیللردن بو أراضیده اولان لهجه و آغیزلار و بونلاردان بیری سایر فورمالارا غالب گلمه‌سی کیمی ایضاح ائتمک اولار. هرنه قدر ایران تورکلری سؤزلرینده و دیللرینده دوداق آهنگینه اوستونلوک وئریردیلر، روم سلجوقلولاریندان باشلانان و دوام ائدن آنادولو تورکجه‌سی داها چوخ داماق آهنگینه اؤز توتور.

دیل خارجی عامیلردن بیری ده فارس و عرب دیلینین همین ایکی قولا اولان تاثیری کیمی قئید ائتمک اولار. ایراندا یاشایان و یارادان تورک شاعیر و عالیملرین هامیسی فارس دیلینه اؤز دیللری قدر بلد اولوب، یئری گلنده همین دیلدن سؤزلری آنا دیللرینه داخیل ائدیردیلر. روم تورپاغینداکی عالیم

یوخدور و بیرباشا داستان باشلانیلیر. نعت و مدح شعیرلری یوخدور. منظومه نین سونوندان ۴ صحیفه‌سی اسکیکدیر. آشکار اولونان آلیازمادا توپلام ۶۹۴ بیت مؤوجودور.

بیز بو آراشدیرمانی حاضیرلایاندا صربستان نوسخه‌سینی أساس کؤتورموشوک. ایکی باکی ألیازماسی ایله بیر آنکارا (آتاتورک اونیوئرسیتئتینین سیف الدین اوزگه کیتابخاناسیندا نومره ۲۸۲) ألیازماسینی تطبیقی صورتده ایشه داخیل ائتمیشیک. همین ألیازمالاردان باکی نوسخه لری سونرالار کوچورولموش سایبلیرلار. اونلاردا اولان سؤزلر موعاصیرلشیب و دییشمیه معروض قالیبلار. آنکارا نوسخه سی أسکی نوسخه سایبلیر. آنجاق گوچورمه تاریخی ۱۲۰۸ هجریدیر. بو نوسخه‌نی آراشدیران تورک آراشدیماچی همین مثنوینین بیت سایسینی ۹۰۶ چاتدیرا بیلیر. بیزیم حاضیرلادیغیمیز نشرده مثنوینین بیت سایسی ۹۷۰ بیت اولوبدور. بیز ألیازمانین أهمیتینی نظره آلاراق و اونون حرکله‌لی اولماسینی اوچون فتوصورتینی تدقیمیزین سونونا علاوه ائتمیشیک.

صربیستان ألیازماسینی باشقا ألیازمالاردان فرقلندیرن بیر مطلب ده بودور کی، باشقا ألیازمالاردا کاتیبلر أثری دئییشدیریب، اونا دینی پالتار گئدیرمیه چالیشیبلار. مثلن وفانین اولدورلمه سی باشقا ألیازمالاردا بئله شرح اولونور کی؛ وفانین قارداشی گلیب اونو اولموش تاپاندا، خضر پیغمبر گلیر و آللاها یالواریر و قارداشیندان اونو دیریلدیمه‌سی قارشیسیندا جانیندان گئچمسینی طلب ائدیر. قارداشی عؤمرونون یاریسینی وئرمییه راضی اولور. صربستان ألیازماسیندا قارداشی گلیب اونو باشی کسیلمیش گؤرنده، اول آغلاییر سونرا ایکی سیچان ماجراسینی شرح ائدیر. بو سیچانلار اوینارکن بیرینین باشی کسیلیر و اؤلور. او بیری تئز قاچیر و باغدان بیر سئحیرلی آغاجدان نئچه یارپاق گتیریب همین سیچانین بوغازینا سورتور و اولموش سیچان درحال دیریلیر. وفا بو حادیثه نی بیر ایشاره کیمی قبول ائدیر و عینی یوللا

بعون اللـه العزیز الملک العلام عل ید عبدالغنی بن حاجی محمد افندی نخوی فی شهر جمادی الاول فی سن ۱۲۴۹ من الهجره النبویه علیه السلام[1]:

۶- آلمان جمهوریسینده *Ms. or. oct.* ۲۶۲۸ نومره ایله ثبت اولونوبدور. کاتالوگا أساسن ألیازمانین اولینده و سونوندا بو بیتلر قئید اولونوبدور:

وزیر ایدر بو اشی بلمدوکز	کندوکز ایراق یقین کلمدوکز
مال ملکی دنیایی ترک ایلیه	تکری عشقنی جاننه برک ایلییه
هرکیم دیلر بو دعاده بولنه	فاتحه احسان ایده بن قولینه[2]

۷-بیرینجی دفعه طرفیمیزدن آشکار اولونان و تانیتدیران صربستان نوسخه سی *RSO*۳۵۰ نومره سی ایله مارکوویچ دانشگاهینین کیتابخاناسیندا ثبت اولونان بیر مجموعه ایچینده یئرلشیر. مجموعه‌نین بیرینجی ورقلریندە محمد حنفی داستانی (۱-۱۹)، سونرا "مهر و وفا" منظومه سی (۱۹-۴۱ ورقلرینده) ثبت اولونوبدور. بوندان سونرا ایکی دینی منظومه ده آلیازمایا داخیلدیر. هر صفحه ده ۱۵ سطیر، ایکی سوتوندا شعیرلر یازیلیبدیر. منظومه ده باشلیق

---

[1]. باکی نوسخه لرینین فوتو صورتینی بیزه گؤندرن دکتر پاشا کریم اوفدان اوز ممنونییت و تکورومو بیلدیرمک ایسته ییرم.

[2]. بو دلیازمانی دوستوم حورمتلی حسینی واسیطه سیله اله گتیرمیه چالیشدیم. آنجاق اونون کپی وئریلمه سینه اولان مالی شرطه گوره واز گئچدیم. برلین نوسخه سی گاتالوکدا بئله ثبت اولونوبدور:

- Ms. or. oct. ٢٦٢٨. Staatsbibliothek, Marburg Sammelband aus ٢ Teilen. ١٩٢٧. ٣٤٨. Braunes, etwas fleckiges Papier. Text an eimgen Stellen beschädigt. ٤٩ BI. ٢٢x١٧ cm. ١٦،٥x١١ cm. Zweispaltig. ١٣ ZI. Kustoden. Altes, vokalisiertes. leicht kursives Nesḥī, Titel und Randleisten rot. Teil ١ der Hs. Derviš FAQĪH. Dāstāni Muhammed Hanefl ^%Jl ٤Jp J> *Wtf OU*>b U Jls Jj jJ^fUI A:o o¾Jo jJbt ٤>l :(lb) A «cJjS Cr.dJbl ülssst ٤^li AJJJ dalpa^i Jba ^٥y> :(٤٩a)E Legendarischer Bericht über die Kriegszüge (qazevāt) Muḥammad b. al–Hanafiyas gegen die Ungläubigen und gegen Täbüt, dessen Tochter Mine später zum Islam übertritt und mit Ibn al–Hanafiya wegzieht, während ihr Vater sie durch ein großes Heer verfolgen läßt, um sie wieder heimzuholen. Ibn alHanafiya gelingt es, die Ungläubigen mit dem Schwert ‘Alis zu besiegen, nimmt sich Mine zur Frau und zieht mit ihr nach Medina. Es folgt: ٢. BI. lla٣٩b Rand: Mihr u vefā (vgl. Nr. ٥٦٣).

لیسانس[۱] و بیر فوق لیسانس[۲] و بیر ده دوکتورلوق تئزی[۳] یازیلیبدیر. ییلماز سئویم تورکییه ده بئش اثردن فایدالاناراق همین تحقیقی ایشی نشر ائدیبدیر.

"مهر و وفا" منظومه سینین آلیازمالاری بونلاردیر:

۱- ازمیر میللی کتابخاناسیندا ۶۶۸/۲۶ نومره آلتیندا ساخلانیلان نوسخه.

۲- آتاتورک اونیوئرسیتئتینین سیف الدین اوزگه کیتابخاناسیندا ۲۸۲ نومره ایله ثبت اولونان نوسخه. بو نوسخه ۷۹۵ بیتدن عبارتدیر . بورادا ۶۱ ورق و هر صحیفه ده ۱۹ سطیر وار. آلیازما ۱۲۰۸-نجی ایلده گوچورولوبدور. بو اثر اوزرینده موستقل تئز یازیلیبدیر.

۳- آتاتورک اونیوئرسیتئتینین سیف الدین اوزگه کیتابخاناسیندا ۲۸۳ نومره ایله قئید اولان نوسخه . ۲۸۲ نوومره آلیازما ۶۱ یارپاق و هر صحیفه ده ۱۹ سطیر وار. مثنوی ۷۹۵ بیت دیر. بو آلیازما باشدان أسگیکدیر و صحیفه دوشمه سی وار.

۴ – باکی نوسخه کی ب-۵۶۶۵ نومره سی آلتیندا آلیازمالار موسیسه سینده ثبت اولونوبدور. آلیازما ۵۵ یارپاقدیر. هر صحیفده ۱۶ و بعضی صحیفه لرده ۱۷ بیت وار. آلیازمانین سونوندا یازیلیر: "تمت هذا قصه فی وقت العصر فی یوم روز چهارشنبه سنه ۱۲۴۲"

۵- ایکینجی باکی نوسخه کی ب-۷۷۶۸ نومره سی آلتیندا آلیازمالار موسیسه سینده ثبت اولونوبدور. بورادا مثنوی بیر مجموعه ایجینده دیر. "مهری و وفا" مثنویسی ۴۱۲-۴۳۳ صحیفه لرده داخیلدیر. آلیازمانین هر صحیفه سینده ۲۳ بیت وار. آلیازمانین سونوندا یازلیر:" تمت قصیدهٔ مهری و وفا

---

[۱].Yılmaz Sevim,Ümmi İsanın Mihr ü Vefa Mesnevisi, Lisan Tezi, İstanbul boğaziçi Üniversitesi, ۱۹۹۲

[۲] .Arıkoğlu Ekrem, Mihr ü Vefa, Yüksek Lisans Tezi, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, ۱۹۹۱

[۳]

عارف دئییر:

بحمدالـله که این فرخنده نامه،
بـه پایان آمـد از امـــداد خـامـه.
بحمدالـله که این نظم گرامی،
نظامی یافت چـــون نظـم نظامی.
بحمدالـله که این شمع شب افروز،
ز نور خود شبم را ساخت چون روز[۲].

"مهر و وفا" مثنویسی سوژه باخیمدان "ورقا و گلساء" ایله اوخشار جهتی چوخ اولسادا، فرقلی یؤنی اودور کی، بورادا حادیثه و شخصییتلرین اؤزه‌ل خصوصییتلری چوخدور. مثلن بورادا شاه شخصییتی چوخ طالیمدیر، هم چاغیریر، هم باغیریر، هم ده غضبلننده آداملاری قیلینج ایله ایکی بؤلور. صراف چوخ فاسیددیر و تصوور ائدیر کی، پول ایله هر ایشی گؤرمیه قادردیر. یغماچی اوغرولار باشچیسی و جادوچی داستانین منفی کاراتئرلریدیرلر. بورادا یاخشی ایله پیس آراسیندا دایمی موباریزه وار. موباریزه‌نین بیر یانیندا وفا و مهر چیگین چیگینه دایانیرلار. اونلار موباریزنی ائش آپاریرلار.

أثرین تحقیقینه گلینجه، بو أثر حاققیندا باکیدا دانشگاهلار اوچون بیر درسلیک حاضیرلانیبدیر[۳]. تدقیقاتچی خانم آیسل شریف اوا بو أثر اوزره بیر دوکتورلوق تئزی یازیبدیر. حورمتلی فیلولوگ سونرا همین ایشی نشر اتدیریبدیر[۴]. خانم آیسل بیر-ایکی مقاله ده شاعیر و مثنوی حاققیندا تدقیقاتلار ائدیبدیر. تورکییه ده اوممی عیسانین "مهرو وفا" أثرینه بیر

---

[۱]. جنک شماره ۱۰۵٦٤، کتابخانه ملی (درین جنک مثنوی ایاز و محمود اثر انیسی شاملو وجود دارد)

[۲]. مهر و وفا ، عارف، نسخه دستنویس شماره ۷۹۱۲۹ کتابخانه مجلس شورای اسلامی

[۳]. İkin Quliyev, Nizami Bağirov, Ümmi İsanın Mehri və Vəfanın Poemasının dili, Bakı, Mütərcim ۲۰۱۳

[٤]. Ümmi İsa, Mehri və Vəfa, (tərtib edən:Aysel Şərifova),Elm və Təhsil, Bakı,۲۰۱۲

أساسیندا کاماندار شریفلی نشر ائتدیریبدیر و تورکیه ده نشر اولان کیتاب دا تورکییه ألیازمالاری أساسیندا نشر اولونوبلار.

عثمانلی أدبیاتیندا "مهر و وفا" موضوعسوندا کلیبولی علی، هاشمی، مصطفی چلبی، حریمی، چادرچی مصطفی افندی و محمود آدلی بیر شاعیر یازیبلار.

فارس آدبیاتیندا بیرینجی شاعیرلر رشیدی سمرقندی، شعوری کاشی اولوبلار. ألبته "مهر و وفا" داستانینا تلمیح حالیندا بیر چوخ شاعیرلرین شعیرلرینده راست گلیریک. مثلن حافظ دییر:

ما قصۀ سکندر و دارا نخوانده‌ایم
ازما به جز حکایت *مهر و وفا* مپرس[1]

آذربایجان أدبیاتیندا امّی عیسی بیرینجی شاعیردیر کی، آنا دیلیمیزده همین أثری یازیبدیر. سونرالار سالم تبریزی، فائض اردبیلی و طهماسیب شاهین قیز نوه سی اولان طهماسیب قلی بیک "عرشی" تخلصی و شاه طهماسب زامانیندا یاشامیش میرزا ابراهیم "عارف" تخلصی ایله "مهر و وفا" موضوعسوندا فارس دیلینده اثر یارادیبلار. بونلاردان داها آز تانینان فائض اردبیلی و عارف اؤز أثرلرینده یازیرلار:

فائض دئییر:

طبع من آن شاهد کاشانه‌ام،
انجمن آرای نهـان خامـه‌ام.
جست بسان دل تنگـم زجـا،
گفت بگـو نسخۀ مهـر و وفـا.
شکر که دیباچۀ مهـر و وفـا،
گشت مشرف به سپاس خدا[1]

---

[1]. شمس الدین محمد حافظ، دیوان ، نشر آشیان، تهران، ۱۳۶۸، ص. ۲۷۸

دیله حقدن کیم بولاسین اتصال [1].

بیر ده أثرین یازیلما تاریخی کی، اونو دا شاعیر بئله خاطیرلادیر:

یدی یوز یتمش درت یلدر تمام،

اشبو کتابی اییلدم اتمام [2].

بوگونه قدر"مهر و وفا" مثنویسینین آلتی ألیازماسیندان خبریمیز وار ایدی. بونلاردان اوچو ترکیه کیتابخانالاریندا، ایکیسی باکییدا و بیری آلمانین مالبورگ شهرینین کیتابخاناسیندا ساخلانیلیر. "مهر و وفا" مثنویسینین باشقا بیر ألیازماسیندان دا خبرلر وئریلیر. بونو، فواد کوپریلونون یازیلاریندا، اونون کیتابخاناسیندا اولان و ۷۶۰ ایلده یازیلان و مولفی بللی اولمایان بیر "مهر و وفا" مثنویسیندن سوز ائدیر. لاکین بو أثری هله‌لیک هیچکس گؤرمه‌ییبدیر. بیزیم آشکار ائتدیگیمیز آلینجی ألیازمایا صربستان جمهوریسینده راست گلدیک. أثر بیر مجموعه داخیلینده یئرلشیر.

بونلاردان علاوه امی عیسانین "مهر و وفا" اثرینین بیر نثر واریانتی دا ألیمیزده وار. همین أثرین "*حکایت قصهٔ مهر و وفادر که نقل اولونور*". ألیازماسی استانبول شهرینده توپکاپی سارای موزه سینده ساخلانیلیر. بو ألیازما منظومه‌نین ترجمه‌سی ساییلیر.

امی عیسانین "مهر و وفا" مثنویسی بیر دفعه تورکییه ده [3] و بیر دفعه ده آذربایجان جمهوریسینده نشر اولونوبدور [4]. آذربایجاندا أثری باکی ألیازمالاری

[1]. باکی ألیازماسیندا "امم عیسی نیجه بر بو قیل و قال" کیمی یازیلیر. بیزیم ألیازمادا صون صحیفه لر یوخدور و همین بیتی آنکارا نوسخه سیندن ویریلیر.

[2]. بیزده اولان ألیازمالاردا بی بیت یوخدور.

[3] *Yılmaz Önder,Sevim (hazırlayan),*Ümmî İsa'nın Mihr ü Vefâ Mesnesi, *İstanbul,* ۲۰۱۳*, Ofis Yay*

[4]. *Ümmi İsa, Mehri və Vəfa, Hazırlayan Kamandar Şərifli ,İrşad, Bakı* ۲۰۰۱

ژانرالاردا دا یازدیغینی گؤرمک اولار. اونون غزل و دؤردلوک نومونه‌لری بئله تصوور یارادیر کی، اونون هاچانسا باشقا أثرلری ده أله کئچمک ایمکانی وار.

شعرگفتن از لسان وفا

ای عجب اول سوکلو یارم قنی، اشبو مشکل دردە درمانم قنی؟
حذمتندن ایرو دوشدم اغلرم، اشبو مشکل ایشە تیمارم قنی؟
هر کیمی کورسم صورارم بن انی، صندی ناموس شیششی عارم قنی؟
مجنون اولدم بلمزم (من) لیلامی، فرهادە دوندم شیرین کارم قنی؟
کوزلرم یاشی آقر جیحون کبی، دیلدە بو اولدی کە دلدارم قنی؟
کتدی‌عقل کتدی‌فهم و کتدی عار، کتدی معشوق صبر و قرارم قنی؟
قلدی الف قدومی دال حسرتی، دفع ایدردی زلف مکارم قنی؟
مدحینی ایدر دیلیم بلبل کمی، طبع موزون بخت بیدارم قنی؟
اول یوزی کونش صفت آلنی قمر، سوزی شیرین لبی شکارم قنی؟
دیشلری اینجو یوزی اب حیات، قاشی فتنە کوزی عیارم قنی؟
آغزی غنچە نفسی مشک عبیر، فرهاد اولدوم اول شیرین کارم قنی؟
باکا وفا ایدیدی روزکار، کوستریدم اکا اشعارم قنی؟

"مهر و وفا" مثنویسی هم قهرمانلیق، هم محبت و هم میفولوژی ائلئمانلاریندان بول-بول یارارلانان بیر حکایتدیر. قورولوشو خالق داستانلارینی یادا سالسا دا، محبتە چاتماق یولوندا لازیم اولان فداکارلیق و چتین یوللاردان کئچمک بوتون خالق نوعلو داستانلاریمیزین اؤزیینی تشکیل ائدیر. أثرین مضمونوندان ایکی مطلب بیزە آدیدیندیر: بیرینجیسی أثرین مولفی کە اؤزونو بیر بیتدە بئلە تقدیم ائدیر:

امّی عیسی بیچارە ، نە بو قیل و قال؟

بوتون بونلارا باخمیاراق آذربایجاندا أدبی یارادیجیلیق هم فارس، هم ده آذربایجان تورکجه‌سینده اینکیشاف ائدیر. فارس أدبیاتیندا اینجی سایيلان "مهر و مشتری" مثنویسی بو زاماندا (۷۷۸ هجری) یازیلیر. شاه قاسم انوارین فارسجا، تورکجه و گیلکی لهجه‌سینده یازیلان شعیرلری ده بو دؤوره مخصوصدور. سلطان اویس اؤز أطرافینا مشهور عالیم و شاعیرلری توپلاییر. سلمان ساوجی اونا هم سیاسی جهتدن، هم ده أدبی- مدنی جهتدن یاردیمجی اولور. بو دؤورده آذربایجاندا موسیقی، رسم، کتابچیلیق، شعیر و أدبیات دیرچلیش شرایطینده اولور. موسیقیده بویوک شخصیت عبدالقادر مراغالی هم موسیقی و هم ده تورکجه شعیرلرینی یادیگار قویوبدور. یوسف مداح بو دؤورده "ورقا و گلشا" مثنویسینی، "قیز مع الجهود" داستانینی و مشهور "مقتل حسین" اثرینی یارادیر[1]. سلطان اویس اؤزو ساز چالیردی و تاریخده اولان قئیدلره گؤره همیشه یانیندا بیر دسته چالغیچی اولوبدور[2]. اوغلو سلطان احمد دیوان صاحیبی اولوبدور و اونون آذربایجانجا ایکی غزللی گؤنوموزه چاتیبدیر. فارسجا مکمل دیوانینین بیر نوسخه‌سی آمریکادا و بیری ده تورکیه‌ده ساخلانیلیر. بئله بیر شرایطده اوممی عیسی دا اؤز تؤحفه‌سینی وئریر.

"مهر و وفا" مثنویسی سلطان اویسین اؤلوموندن ایکی ایل قاباق قلمه آلینیبدیر. بو أثر أدبی-تاریخی باخیمدان همین دؤورون أدبی دیلی ایله یاناشی، مثنوی ساحه‌سینده اولان تجروبه‌لری ده تصویر ائدیر. مصطفی ضریرین "یوسف و زلیخا" (۷۷۹هجری)، یوسف مداحین "ورقا و گلشا" (۷۴۳هجری)، مثنویلری ایله برابر دؤورون أن گؤزل بدیعی نومونه‌لری حئساب اولونور. اوندا اولان غزل نومونه‌لری ده "اوممی عیسی"-نین باشقا

---

[1]. بو متنتویتنین یئنی بیر آلیازماسینی تهراندا تاپمیشام و بو یاخینلاردا نشر ائده جیییم. ف.ر.ع.
[2]. معلومات اوچون " سفرنامه ونیزیان در ایران" کیتابینا باخین.

أسکی قایناقلاردا هیچ بیر معلوماتا راست گلمیریک. بونون بیر سببی بودور کی، أثرین یارانما تاریخینده یعنی ۷۷۴-جی هجری تاریخینده هله تذکره یازماق عنعنه‌سی یارانمامیشدیر.

"اُممی عیسی"-نین یاشادیغی دؤور، جلایرلر حؤکومتی زامانینا اویغون گلیر. همین دؤرده آذربایجاندا سلطان اویس (۷۷۶-۷۵۷) و سلطان احمد (۷۸۶-۸۰۵) سلطنت ائتدیگی دؤور ساییلیر. شیخ اویس آتاسی شیخ حسن و آناسی دلشاد خاتون اولاراق ۷۴۳ هجریده دونیایا گؤز آچمیشدیر. آذربایجان همین دؤرده گرگین و قارماقاریشیق شرایطده اولوبدور. چوبانیلر، ایلخانیلر و جلایرلر آراسیندا اولان کئشمکئشلر بیر طرفدن و ۷۷۱-نجی ایلده باش وئرن عومومی طاعون نتیجه سینده آذربایجان چوخ آغیر وضعیتده اولوبدور. *"تاریخ شیخ اویس"* -ده همین دؤور بئله تصویر اولونور: *"ملک اشرف (چوپانی ف.ر.ع.) باز به تبریز آمد و صدهزار گرگ گرسنه را در آذربیجان و اران انداخت.* هرچه *می‌خواستند میکردند. مردم به جان امدند. همه جلای وطن کردند. بعضی به جیلان رفتند و برخی به شروان و دشت قفچاق رفتند.* چندی به *گرجستان رفتند.* جمعی *به روم و شام و بغداد پراکنده شدند*"[1]. و همین کیتابدا شیخ اویسین حوکومته گلمه‌سینی بئله خاطیرلادیر:" *شیخ اویس در تبریز نزول کرد و سیر پسندیده و قواعد خوب و آیین جهانداری بر عادت معهود پیش گرفت*"[2]. بونا باخمیاراق همین ایللرده ایتالیالی تاجرلرینین آذربایجاندا اؤلدورلمه‌سی سونراسی ونیز تاجرلری شمال یولو سئچیب و آرتیق قارادنیز-تبریز یولوندان کنار تجارت ائدیرلر. شیخ اویسین ایتالیا حاکیملری ایله یازیشمالاری هئچ بیر نتیجه وئرمیر و تجاری باخیمدان دا آذربایجان خارجی تجارتدن اوزاخلاشیر.

---

[1]. تواریخ شیخ اویس، ابی بکر قطبی اهری نجم، به کوشش افشار، تبریز، ۱۳۸۹ ، ص. ۲۳۳
[2]. تواریخ شیخ اویس، ص. ٢٤٥

گیریش

شاعیرین حیات و یارادیجیلیغی

آذربایجان أدبیاتینین سئوگی اینجیلریندن بیری ساییلان "مهر و وفا" مثنویسینین اوریژنال متنی بیرینجی دفعه اولاراق یئنی تاپیلمیش بیر ألیازماسی أساسیندا نشر اولونور.

"مهر و وفا" مثنویسی "ورقا و گلشا"، "یوسف و زلیخا" و "لیلی و مجنون" ایله یاناشی کلاسیک أدبیاتیمیزین بیرینجی سئوگی و محبت افسانه‌سینی نقل ائدیر. یارانما تاریخی باخیمدان آذربایجان أدبیاتیندا چوخ اؤنم داشییر، آخی بیرینجلردن بیری سایی‌لیر. اوزون زامان"مهر و وفا" مثنویسینین وارلیغیندان خبرسیز اولدوغوموزا باخیماراق، مووضوع اولاراق أذربایجان أدبیاتیندا موختلیف واریانلارینین اولماسیندان خبریمیز وار ایدی.

اثرین آدی فرقلی شکیللرده ایفاده اولونوبدودر؛"مهر و وفا" ، "مهری ایله وفا" و س. بیر "ورقا و گلشا" داستانین نثر مقدمه‌سینده بئله یادداشتا راست گلیریک: "اکثری راویلر اول کُل یوزلی لیلایی تفصیل اوزره بیان ایدوب مدح ایدرلر، زیرا بربرلرینه عاشق صادق اولدیغی ایچون نائل وصلت اولمیوب دنیادن نامراد کتمشلر. بونلردن صکره "فرهاد ایله شیرینک" قصه‌سی و "عرضو ایله قنبر"[1] و "مهرو ایله وفا" اندن صکره "وامق ایله عزرا" و "طاهر ایله زهره" بونلرک جمله‌سی عالم فانیدن نامراد کتدیلر[2]".

ألیمیزده اولان "مهر و وفا" پوئماسینین موألیفی "اومُمی عیسی" حاققیندا، دئمک اولار کی، هیچ نه بیلمیریک. اونون حاققیندا نه تذکره‌لرده و نه ده

[1] . کاتب سهویدیر و بو "آرزی ایله قنبر" داستانیمیزدیر.

[2] . حکایه ورقا ایله کلشاه الیازماسی ، نثر مقدمه، ۱-نجی صحیفه

ایچیندکیلر

شاعیرین حیاتی و یارادیجیلیغی ۵

مهرو وفا پوئماسینین دیلی ۱۵

- آلیازمانین قرافیک و فونئتیک اؤزه‌لیکلری ۱۶

- آلیازمانین لئکزیک اؤزه‌للیکلری ۱۹

- آلیازمانین مورفولوژی اؤزللیکلری ۲۲

- آلیازمانین لئکسیک اؤزه للیکلری ۳۱

مهر و وفا مثنوینین مثنی ۳۵

-نعت ۳۵

- شعرکفتن از لسان وفا ۸۵

-رفتن مهرخاتون ازبرای باغ و شعر کفتن وفا ۱۰۰

آلیازمانین صورتی ۱۴۷

بوز ایلیلیکلردن بویلانان صافلیق نومونه‌سی - دوکتور کؤنول حاجی یئوا

آذربایجان رومانتیک أدبیاتی - پروفئسور سنان ابراهیم اوف

کلیهٔ حقوق ناشی از پژوهش و نشر این اثر متعلق به فیروز رفاهی علمداری میباشد

این کتاب با همکاری انتشرات فیروزان در تهران برای چاپ آماده شده است. برای تهیه کتاب بصورت الکترونیک به سایتهای معتبر بین المللی و کانال تلگرام *@firuzankitablari* **مراجعه کنید**

استفاده از مطالب کتاب بهر صورت و فورمت با قید منبع بلامانع میباشد

مثنوی مهر و وفا – اوممی عیسی

مقدمه و تصحیح: فیروز رفاهی علمداری

ناشر: فیروز رفاهی علمداری

تصویر جلد: اثر نقاش معاصر اوزبک چنگیز علیف

سال نشر: ۱۴۰۱ (۲۰۲۳)

شابک: **۹۷۹-۸-۹۸۷۷۱۰۷-۱-۵**

Firuzrefahi@gmail.com

اوممـــی عیسی

مهر و وفا

۷۷۴ هجری قمری- ۱۳۵۹ میلادی

براساس نسخه دستنویس کتابخانه صربستان بشماره۳۵۰

حاضیرلایان

فیروز رفاهی علمداری

۱۴۰۱

آذربایجان کلاسیک أدبیاتی

أمم عیسی

مهر و وفا

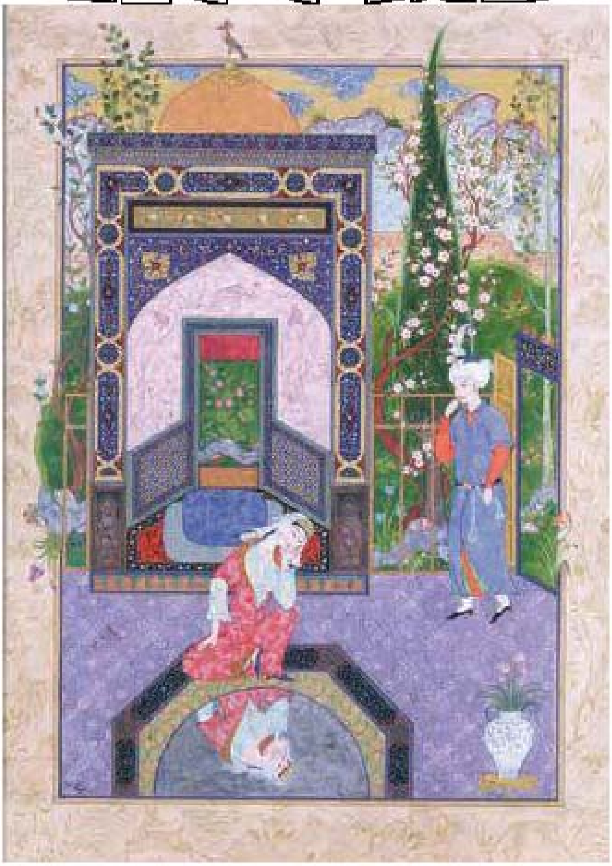

تصحیح و پژوهش: فیروز رضای عطاری